

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KADIN YOKSULLUĞUNU AZALTMADA KADIN
KOOPERATİFLERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ve BURSA ÖRNEĞİ**

**DOKTORA TEZİ
Esra Nur KAZAR**

**Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. YUNUS TAŞ

EKİM 2019

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KADIN YOKSULLUĞUNU AZALTMADA KADIN
KOOPERATİFLERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ve BURSA ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ
Esra Nur KAZAR (157309008)

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Bu tez 18/10/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı <i>(Danışman)</i>	Prof. Dr. H. Yunus TAŞ	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Selami ÖZCAN	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Celalettin YANIK	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Kemal YILDIZ	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: İstanbul ve Bursa Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 179 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 18/10/2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen ithenticate intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

AdıSOYADI : Esra Nur KAZAR
Öğrenci Numarası : 157309008
Ana Bilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Türü : () Proje () Yüksek Lisans Tezi (X) Doktora Tezi

Taramayı Yapan Arş. Gör.

Yusuf Ziya YILDIRIM

Danışman

Prof. Dr. H. Yunus TAŞ

ÖNSÖZ

Yoksulluğun alt boyutlarından olan kadın yoksulluğu, yoksulluğun kadınlar tarafından daha derinden ve şiddetli yaşandığı düşünülerek oluşturulan bir kavramdır. Kadın kooperatifleri ise, ortaklarının tümünün ya da çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu ve onların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması için bir araya gelerek oluşturdukları değişir ortaklı, demokratik ve şeffaf kurumlardır. Bu çalışmada, kadın kooperatiflerinin kadın yoksulluğuna olan etkisini kadın kooperatifi çalışanlarına yönelik yapılan görüşmeler kapsamında analiz edilmiş ve bir sosyal politika aracı olarak kadın kooperatiflerinin önemi vurgulanmıştır.

Bu çalışma boyunca, bana her türlü desteği veren değerli tez danışmanım Prof. Dr. H. Yunus TAŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkış safhasında değerli fikirleri ile beni cesaretlendiren Prof. Dr. Elif Yüksel OKTAY'a, yapıcı eleştirileri ile beni destekleyen Prof. Dr. Selami ÖZCAN'a, Araş. Gör. Dr. Yasemin Çölgeçen'e ve Araş. Gör. Fatma TOSUN'a katkıları için teşekkür ederim.

Bunun yanında, çalışma boyunca, görüşme gerçekleştirdiğim kadın kooperatifi çalışanlarına teşekkür ederim. Görüşme yaptığım kadın kooperatifleri arasında bende apayrı yeri olan, bana desteklerini esirgemeyen, her daim kapılarını açan, samimi ve sıcacık sohbetleri ile çalışmama büyük katkıları olan Bahçelievler Kadın Kültür Çevre İşletme Kooperatifi Başkanı Emine Seyhan'a ve Sevgi Hanım'a ve diğer çalışanlarına büyük bir minnetle teşekkür etmeyi borç bilirim.

Son olarak, eğitim hayatım boyunca beni maddi ve manevi destekleyen değerli annem Nurten KAZAR'a, canım babam Halit KAZAR'a ve kıymetli abim Halil İbrahim KAZAR'a çok teşekkür ederim.

Esra Nur KAZAR

Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	viii
TABLolar.....	x
ŞEKİLLER.....	xii
ÖZET.....	xiv
SUMMARY.....	xv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1.....	10
GENEL OLARAK YOKSULLUK.....	10
1.1. Yoksulluk Tanımı.....	10
1.2. Yoksulluk Kısıtlarına Göre Yoksulluk Türleri.....	10
1.2.1. Mutlak Yoksulluk ve Görelî Yoksulluk.....	11
1.2.2. Nesnel (Objektik) Yoksulluk ve Öznel (Subjektif) Yoksulluk.....	12
1.2.3. Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk.....	12
1.2.4. Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu.....	13
1.2.5. Geçici Yoksulluk ve Kronik Yoksulluk.....	14
1.2.6. Çalışan Yoksullar.....	15
1.3. Yoksulluk Yaklaşımları.....	16
1.3.1. Parasal Yaklaşım (Gelir Yaklaşımı).....	16
1.3.2. Kapasite Yaklaşımı.....	16
1.3.3. Sosyal Dışlanma Yaklaşımı.....	17
1.3.4. Katılımcı Yaklaşım.....	19
1.4. Yoksulluk Ölçümünde Kullanılan Göstergeler.....	19
1.4.1. FGT Endeksi.....	19
1.4.2. Kafa Sayısı Endeksi (Kafa Sayım Oranı).....	20
1.4.3. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	20
1.4.4. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi.....	20
1.4.5. Sen Yoksulluk Endeksi.....	20
1.4.6. Bileşik Yoksulluk Endeksleri.....	21
1.4.6.1. İnsani Gelişme Endeksi.....	21
1.4.6.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi.....	22
1.5. Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksulluk İle Mücadele Yöntemleri.....	23
1.5.1. Yoksulluğun Nedenleri.....	23
1.5.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı.....	23
1.5.1.2. Demografik Unsurlar.....	26
1.5.1.2.1. Nüfus Baskısı.....	26
1.5.1.2.2. Hane halkı Türü, Büyüklüğü ve Bileşimi.....	27
1.5.1.2.3. Eğitim Durumu.....	29
1.5.1.2.4. Göç.....	30
1.5.1.3. İşgücü Piyasaları.....	32
1.5.1.3.1. Üretimde ve İşgücü Piyasalarında Yeniden Yapılanma.....	32
1.5.1.3.2. İstihdam ve İşsizlik.....	32
1.5.1.4. Dışsal Etmenler.....	33
1.5.1.4.1. Şoklar.....	33
1.5.1.4.2. Ayrımcılık.....	33
1.5.1.4.2.1. Irk/Etnik Köken.....	33
1.5.1.4.2.2. Toplumsal Cinsiyet.....	33
1.5.1.5. Yapısal Uyum Programları.....	34
1.5.1.6. Ekonomik Kriz.....	34
1.5.1. Yoksulluk İle Mücadele Yöntemleri.....	35

1.5.1.1. Dolaylı Yaklaşım	35
1.5.1.2. Dolaysız Yaklaşım	35
1.5.1.2.1. Radikal Reform	36
1.5.1.2.2. Kamu Harcamaları	36
1.5.1.2.3. Yoksulluk İle Mücadele Programları	37
1.6. Dünya’da Yoksulluğun Boyutları	37
1.6.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Yoksulluk	39
1.6.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Yoksulluk	40
1.6.3. Türkiye’de Yoksulluk	42
1.7. Genel Değerlendirme	43
BÖLÜM 2	46
KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE KADIN KOOPERATİFLERİNİN ETKİSİ	46
2.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri	46
2.1.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı	46
2.1.2. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri	53
2.1.2.1. Toplumsal Cinsiyet	53
2.1.2.2. Hane içi Eşitsizlikler	54
2.1.2.3. Eğitim	54
2.1.2.4. İşgücü Piyasasındaki Konum	55
2.1.2.5. Kaynaklara ve Kamusal Hizmetlere Eşitsiz Erişim	55
2.1.2.5.1. Ekonomik Kaynaklara Eşitsiz Erişim	55
2.1.2.5.2. Kamusal Hizmetlere Eşitsiz Erişim	56
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ve Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar	56
2.1.3.1. Dünyada Kadın Yoksulluğu	56
2.1.3.2. Dünyada Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar	59
2.1.3.2.1. Dünya Bankası	59
2.1.3.2.2. Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği Politikaları	59
2.1.3.2.3. Avrupa Konseyi	60
2.1.3.2.4. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Milenyum Kalkınma Hedefleri	60
2.1.3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu	60
2.1.3.4. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları	65
2.1.3.4.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	66
2.1.3.4.1.1. Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)	66
2.1.3.4.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü	66
2.1.3.4.2.1. Sosyal Yardım Programları	66
2.1.3.4.2.2. Sosyal Hizmet Destek Projeleri	67
2.1.3.4.3. Sivil Toplum Kuruluşları	67
2.1.3.4.3.1. Kadın Emekini Destekleme Vakfı (KEDV)	67
2.1.3.4.3.2. Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)	67
2.1.3.4.3.3. Kadın Merkezi (KAMER)	68
2.1.3.4.4. Kadın Girişimciliği	68
2.1.3.4.4.1. Türkiye Grameen Mikro finans Programı (TGMP)	68
2.1.3.4.4.2. Kadın Kooperatifleri	68
2.2. Kooperatifçilik Kavramı, Dünyada ve Türkiye’deki Gelişimi	69
2.2.1. Kooperatifçilik Kavramı, Amacı ve İlkeleri	69
2.2.2. Dünyada Kooperatifçiliğin Gelişimi	70
2.2.2.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kooperatifçilik	70
2.2.2.1.1. Almanya	70
2.2.2.1.2. Fransa	70
2.2.2.1.3. Birleşik Krallık	71
2.2.2.1.4. İtalya	71
2.2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kooperatifçilik	72
2.2.2.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Kooperatifçilik	72

2.2.2.4. Birleşmiş Milletler ve Kooperatifçilik.....	73
2.2.2.5. Uluslararası Kooperatif Birliği (ICA).....	74
2.2.3. Türkiye’ de Kooperatifçiliğin Gelişimi	74
2.2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kooperatifçilik	74
2.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik	75
2.2.3.3. Kooperatiflerin Sınıflandırılması.....	77
2.2.3.3.1. Kooperatiflerin Faaliyet Türlerine Göre Sınıflandırılması	77
2.2.3.3.1.1. Üretim Kooperatifleri	77
2.2.3.3.1.2. Tüketim Kooperatifleri	78
2.2.3.3.1.3. Kredi Kooperatifleri	78
2.2.3.3.1.4. Yapı ve İşyeri Kooperatifleri.....	78
2.2.3.3.1.5. Diğer Kooperatifler.....	78
2.2.3.3.2. Kooperatiflerin Yasal Mevzuata Göre Sınıflandırılması	78
2.2.3.3.2.1. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Tabi Kooperatifler	78
2.2.3.3.2.2. Özel Yasalara Tabi Kooperatifler	78
2.2.3.4. Yasal Mevzuatta ve Kalkınma Planlarında Kooperatifçilik	79
2.2.3.4.1. Yasal Mevzuatta Kooperatifçilik.....	79
2.2.3.4.2. Kalkınma Planlarında Kooperatifçilik.....	79
2.2.3.5. Kooperatiflere Yönelik Oluşturulan Kurumlar, Strateji ve Belgeler	79
2.3. Genel Değerlendirme.....	80
BÖLÜM 3.....	82
İSTANBUL VE BURSA İLİNDEKİ KADIN KOOPERATİFLERİNİN KADIN	
YOKSULLUĞUNA ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI	82
3.1. İstanbul ve Bursa İline Dair Genel Bilgiler	82
3.1.1. İstanbul ve Bursa Hakkında.....	82
3.1.2. İstanbul ve Bursa İlinin Tarihçesi.....	82
3.1.3. İstanbul ve Bursa İlinin İşgücü Göstergeleri	83
3.2. Araştırmanın Bilgileri	85
3.2.1. Araştırmanın Konusu.....	86
3.2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	86
3.2.3. Araştırmanın Problemi	89
3.2.4. Araştırmanın Alt Problemleri	89
3.3. Araştırma Veri Toplama Araçları	89
3.3.1. Araştırma Yöntemi	89
3.3.2. Araştırmanın Modeli	91
3.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	92
3.4. Araştırma Veri Analiz Yöntemleri	91
3.5. İstanbul ve Bursa İlindeki Kadın Kooperatifleri Üzerine Yapılan Saha Araştırmasının	
Bulguları ve Yorumları.....	91
3.5.1. Saha Araştırmasının Bulguları ve Yorumları	92
3.5.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	105
3.6. İstanbul’daki Kadın Kooperatifi Çalışanlarına/Ortaklarına Yönelik Yapılan Nitel	
Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	110
3.6.1. Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	110
3.6.1.1. Kooperatif Algısı	112
3.6.1.1.1. Sosyal Fayda.....	112
3.6.1.1.1.1. Yardımseverlik	112
3.6.1.1.1.2. Dayanışma	113
3.6.1.1.1.3. Kişisel Gelişim	114
3.6.1.1.2. Ekonomik Özgürlük	114
3.6.1.2. Kooperatife Katılım Gerekçesi.....	114
3.6.1.2.1. Birlikte Üretim Yapmak	115
3.6.1.2.2. Farkındalık Yaratmak	115
3.6.1.2.3. Sosyalleşmek	116
3.6.1.2.4. Maddi İhtiyaç.....	117

3.6.1.3. Kooperatiften Elde Edilen Gelir Miktarı.....	117
3.6.1.3.1. Gelir Elde Edilmemesi	117
3.6.1.3.2. Parça Başına Ücret Elde Edilmesi.....	118
3.6.1.4. Kooperatif Gelirinden Memnuniyet Durumu.....	119
3.6.1.4.1. Olumlu Cevaplar	119
3.6.1.4.2. Olumsuz Cevaplar	119
3.6.1.5. Kooperatif Kazancının Kişisel Gelire Katkısı.....	120
3.6.1.5.1. Olumlu Cevaplar	120
3.6.1.5.2. Olumsuz Cevaplar	120
3.6.1.6. Kooperatifteki Çalışma Arkadaşlarının Katkısı	120
3.6.1.6.1. Fiziksel Destek	121
3.6.1.6.2. Psikolojik Destek	121
3.6.1.7. Kooperatif Dışı Ek İş Yapma İsteği	122
3.6.1.7.1. Olumlu Cevaplar	122
3.6.1.7.2. Olumsuz Cevaplar	123
3.6.1.8. Kooperatif Aracılığı ile Alınan Eğitimlerin Katkısı.....	123
3.6.1.8.1. Olumlu Cevaplar	124
3.6.1.8.2. Olumsuz Cevaplar	125
3.6.1.9. Evde Bakıma Muhtaç Birinin Var Olması Durumu.....	125
3.6.1.9.1. Evde Bakıma Muhtaç Çocuğun Olması	126
3.6.1.9.2. Bakıma Muhtaç Yaşlının Olması	126
3.6.1.9.3. Bakıma Muhtaç Birinin Olmaması	126
3.6.1.10. İşveren Olma İsteği	126
3.6.1.10.1. Olumlu Cevaplar	126
3.6.1.10.2. Olumsuz Cevaplar.....	127
3.6.1.11. Kooperatifin Çalışana Etkisi	127
3.6.1.11.1. Fiziksel Etkisi.....	128
3.6.1.11.2. Psikolojik Etkisi	128
3.6.1.12. Kooperatifte Çalışmanın Çevrenin Tepkisi.....	129
3.6.1.12.1. Olumlu Tepkiler.....	129
3.6.1.12.2. Olumsuz Tepkiler.....	130
3.6.1.12.3. Tepkisiz.....	130
3.6.1.13. Yoksulluk Algısı	131
3.6.1.13.1. Fakirlik.....	131
3.6.1.13.2. Tembellik	132
3.6.1.13.3. Sevgi Yoksulluğu	132
3.6.1.13.4. Eğitim Yoksulluğu	132
3.6.1.14. Yoksul Hissetme Durumu	132
3.6.1.14.1. Olumlu Cevaplar	133
3.6.1.14.2. Olumsuz Cevaplar.....	133
3.6.1.15. Kooperatifin Eksiklikleri.....	134
3.6.1.15.1. Maddi Destek	134
3.6.1.15.2. Takım Ruhu.....	135
3.6.1.15.3. Sürdürülebilir Pazarlama.....	136
3.6.1.15.4. SGK Hakkı.....	136
3.6.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	136
3.7. İstanbul ve Bursa'daki Kadın Kooperatifleri Başkanları ile Yapılan Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları	138
3.7.1. Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları	138
3.7.1.1. Kooperatifleşme Sürecini Etkileyen Faktörler.....	139
3.7.1.1.1. Bireysel Çaba ve Dış Destek.....	140
3.7.1.2. Kooperatifin Faaliyet Türleri	141
3.7.1.2.1. El işi Faaliyetleri	141
3.7.1.2.2. Çocuk Bakımevi.....	142
3.7.1.2.3. Lokantacılık Faaliyetleri	142

3.7.1.2.4. Yöresel Gıda Üretimi Faaliyetleri	143
3.7.1.2.5. Peyzaj Faaliyetleri	143
3.7.1.3. Çalışma Zamanları Türleri	143
3.7.1.3.1. Tam Zamanlı Çalışma	144
3.7.1.3.2. Esnek Çalışma	144
3.7.1.3.3. Dönemsel/Mevsimsel Çalışma	144
3.7.1.4. Çalışanlar ile Sosyal İlişkiler	144
3.7.1.4.1. İş Odaklı	145
3.7.1.4.2. Arkadaş Odaklı	145
3.7.1.5. Çalışanların Genel Profilleri	146
3.7.1.5.1. Eğitim ve Yoksulluk Durumu	146
3.7.1.6. Kooperatifin En Sık Karşılaştığı Problem	147
3.7.1.6.1. Makine ve Teçhizat Eksikliği	147
3.7.1.6.2. Lojistik Eksiklik	147
3.7.1.6.3. Reklam ve Pazarlama Eksikliği	147
3.7.1.6.4. Eğitim/İletişim Eksikliği	148
3.7.1.6.5. Finansal Kaynak Eksikliği	148
3.7.1.7. Çalışma Yerinin Temin Edilme Şekli	149
3.7.1.8. Yerel Yönetimlerin Kadın Kooperatiflerine Yaklaşım Şekli	150
3.7.1.8.1. Pasif Yardım	150
3.7.1.8.2. Kısmi Yardım	151
3.7.1.8.3. Aktif Yardım	151
3.7.1.9. Kooperatif Çalışanlarının Gelir Miktarı	151
3.7.1.9.1. Asgari Ücret	151
3.7.1.9.1. Parça Başına Ücret	152
3.7.1.10. Kooperatifin En Önemli Gereksinimi	153
3.7.1.10.1. Eğitim Desteği	153
3.7.1.10.2. Lojistik Destek	153
3.7.1.10.3. Reklam ve Pazarlama	153
3.7.1.10.4. Resmi Giderlerin Azalması	154
3.7.1.10.5. Danışman Desteği	154
3.7.1.10.6. Finansal Destek	154
3.7.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	155
SONUÇ ve ÖNERİLER	157
KAYNAKÇA	165
EKLER	174
EK-1. Yapılandırılmış Görüşme Formu	174
EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	175
EK-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	176
EK-4. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	177
EK-5. Etik Kurul Raporu	178
ÖZGEÇMİŞ	179

KISALTMALAR

AA-FLI	:Asya- Amerikan Serbest Çalışma Enstitüsü
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ADEM	:Aile Destek Merkezi
AIDS	:Edinilmiş bağışıklık yetmezliği sendromu
AGÜ	:Az Gelişmiş Ülkeler
BM	:Birleşmiş Milletler
COOPFR	:Fransız Kooperatifçilik Hareketi Temsilci Örgütü
COPAC	:Kooperatiflerin Teşvik Edilmesi ve Geliştirilmesi Komitesi
FAO	:Gıda ve Tarım Örgütü
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
G-20	:20'ler Grubu
HIV	:İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
ICA	:Uluslararası Kooperatifler Birliği
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
İGE	:İnsani Gelişmişlik Endeksi
İGR	:İnsani Gelişmişlik Raporu
K	:Katılımcı
KADAV	:Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KAMER	:Kadın Merkezi
KEDV	:Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KGSBEP	:Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı
KSGM	:Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
M.Ö	:Milattan Önce
OECD	:Ekonomi ve İş birliği Teşkilat
PANKOBİRLİK	:Pancar Ekicileri Üretim Kooperatifleri
PTT	:Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
SODAM	:Sosyal Dayanışma Merkezi
SYGM	:Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
TOKİ	:Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TR41	:Bursa, Eskişehir ve Bilecik Bölgesi İlleri
TRB2	:Bitlis, Hakkari, Muş, Van Bölgesi İlleri
TRC2	:Diyarbakır, Şanlıurfa Bölgesi İlleri
TRC3	:Mardin, Batman, Şırnak, Siirt Bölgesi İlleri
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
TÜKOBİRLİK	:Ankara Tüketim Kooperatifleri Birliği
TÜMKO	:Tedarik ve Dağıtım Anonim Şirketi
TÜRK-İŞ	:Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UÇÖ	:Uluslararası Çalışma Örgütü
UIS	:İstatistik Enstitüsü

UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNIFEM	:Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu
UNRISD	:Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü
WHO	:Dünya Sağlık Örgütü
YOB	:Yoksul Odaklı Büyüme

TABLÖLER

Tablo 1: Görüşme Formunun Araştırmanın Alt Problemlerine ve Kavramlarına Göre Dağılımı	4
Tablo 2: Sosyal Dışlanma ile Yoksulluk Arasındaki Farklar	18
Tablo 2: Türkiye' nin İGE Değerleri 1990-2015	21
Tablo 3: Dünya Bankası' nın Gelir Grubu Sınıflandırılmasında Üst Orta Gelirli Ülkeler Arasında Yer Alan Seçili Ülke Üzerinde YOB Analiz Sonuçları	25
Tablo 4: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Hanehalkı Tipine Göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk.....	28
Tablo 5: Türkiye' de İllere Göre Doğurganlık Hızı	28
Tablo 6: ABD' de Yoksulluk Sınırı Altındakilerin Eğitim Düzeyleri Oranı	29
Tablo 9: Bazı Ülkelerde Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri.....	35
Tablo 10: Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2017-2018	42
Tablo 11: Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20' lik gruplar, 2015, 2016.....	43
Tablo 12: Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2011-2016	47
Tablo 13: Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2011-2016	48
Tablo 14: Siyahi İnsanların Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu : 2012-2016.....	48
Tablo 15: Beyaz İnsanların Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2012-2016.....	49
Tablo 17: Yoksulluk Teorileri.....	50
Tablo 18: Cinsiyete Göre Bölgelerdeki İşgücüne katılım Oranları, 2009-2021	57
Tablo 19: Cinsiyete Göre Bölgelerdeki İşsizlik Oranları, 2009-2021	58
Tablo 20: Kadınlarda Yoksulluk Oranı 2002-2009	61
Tablo 21: Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri 2017-2018.....	62
Tablo 22: Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri 2017-2018.....	63
Tablo 23: Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler, 2016	83
Tablo 24: İstanbul' da Kadınların İşgücü Göstergeleri (2004-2013).....	84
Tablo 25: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İstihdam Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016.....	84
Tablo 26: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016	85
Tablo 27: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016.....	85
Tablo 28: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	92
Tablo 29: Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Dağılımı	92
Tablo 30: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....	93
Tablo 31: Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumlarına Göre Dağılımı.....	93
Tablo 32: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	93
Tablo 33: Katılımcıların Konut Durumuna Göre Dağılımı	94
Tablo 34: Katılımcıların Haneden Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı	94
Tablo 35: Katılımcıların Katılımcı Dahil Hanede Çalışan Sayısına Göre Dağılımı.....	94

Tablo 36: Katılımcıların Yaşadıkları Konut Tipine Göre Dağılımı.....	95
Tablo 37: Katılımcıların Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı	95
Tablo 38: Katılımcıların Kooperatiften Önce Herhangi Bir Yere İş Başvurusunda Bulundukları Duruma Göre Dağılımı	95
Tablo 39: Katılımcıların Kooperatiften Önce Başka Bir İşte Çalıştıkları Duruma Göre Dağılımı	96
Tablo 40: Katılımcıların Kooperatiften Önceki İşlerinden Ayrılma Sebeplerine Göre Dağılımı	96
Tablo 41: Katılımcıların Kooperatiften Haberdar Olma Durumlarına Göre Dağılımı	97
Tablo 42: Katılımcıların Kooperatiften Önceki Kişisel Gelir Durumlarına Göre Dağılımı	97
Tablo 43: Katılımcıların Kooperatifteki Faaliyetlerine Göre Dağılımı	97
Tablo 44: Katılımcıların Kooperatifte Geçirilen Süreye Göre Dağılımı	98
Tablo 45: Katılımcıların Kooperatife Katılımının Aile Tepkisine Göre Dağılımı	98
Tablo 46: Katılımcıların Kooperatif Gelirlerinden Memnuniyet Olma Durumuna Göre Dağılımı	98
Tablo 47: Katılımcıların Aylık Kooperatif Gelirlerine Göre Dağılımı.....	99
Tablo 48: Katılımcıların Aylık Kişisel Harcamalarına Göre Dağılımı.....	99
Tablo 49: Katılımcıların Kooperatif Dışında Başka Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	100
Tablo 50: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Hissettikleri Duruma Göre Dağılımı.....	100
Tablo 51: Katılımcıların Kooperatif Aracılığı İle Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Dağılımı	100
Tablo 52: Katılımcıların Kooperatif Faaliyetlerine Düzenli Katılma Durumlarına Göre Dağılımı	101
Tablo 53: Katılımcıların Evinde Bakıma Muhtaç Biri Oldukları Duruma Göre Dağılımı	101
Tablo 54: Katılımcıların İleride İşveren Olmayı Düşünmelerine Göre Dağılımı	101
Tablo 55: Katılımcıların Çalışanlar Arasındaki Sosyal İlişkilerine Göre Dağılımı.....	102
Tablo 56: Katılımcıların Yoksul Hissetme Durumlarına Göre Dağılımı.....	102
Tablo 57: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Maddi Durumlarında İyileşme Olduğunu Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı	102
Tablo 58: Katılımcıların Kooperatif Kazançlarını Harcama Şekillerine Göre Dağılımı	102
Tablo 59: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Ailedeki Kararlara Katılımın Arttığını Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı	103
Tablo 60: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Toplumda Gördükleri Saygının Arttığını Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı	103
Tablo 61: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Çevresi Tarafından Aldıkları Tepki Durumuna Göre Dağılımı.....	103
Tablo 62: Katılımcıların Kooperatiflerinde Geliştirilmesi Gereken Yönlerine Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı	104
Tablo 63: Görüşülen Çalışanların/Ortakların Demografik Özellikleri	111
Tablo 64: Görüşülen Kadın Kooperatifi Başkanlarının Demografik Özellikleri.....	139

ŞEKİLLER

Şekil 1. Hanehalkı Fertlerinin Esas İşteki İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Yıllık Ortalama Esas İş Gelirleri, 2017, 2018	15
Şekil 2. Türkiye' nin İGE bileşen göstergelerindeki Eğilimler 1990-2015.....	22
Şekil 3. Küresel Nüfusun Gelirinin Yıllara Göre Dağılımı 2001-2011.....	37
Şekil 4. Milyarderlerin Toplamı ve Sayısı 2000-2017	38
Şekil 5. Seçilmiş Ülkelerde Gini Katsayıları 2012-2014.....	39
Şekil 6. Medyan Gelirin % 60' ı Genelinde Göreli Yoksulluk Oranları, 2015	39
Şekil 7. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski taşıyan insanlar, AB-27 ve AB-28, 2005-2015 (milyon kişi)	40
Şekil 8. ABD' de Yoksulluk Sayısı ve Yoksulluk Oranı 1959-2016	41
Şekil 9. Yaş açısından Yoksulluk Oranları: 1959-2016	41
Şekil 10. Yaş ve Cinsiyet Açısından Yoksulluk Oranları 2016	42
Şekil 11. Bölgelere göre işgücüne katılım oranlarındaki cinsiyet farklılıkları, 1995 ve 2015	56
Şekil 12. Kadınların Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk oranı 2009	61
Şekil 13. Çalışan Kadınların İşteki Duruma Göre Dağılımı, 2014.....	64
Şekil 14. Kadınların Ortalama Ücret Gelirleri 2014.....	64
Şekil 15. Kadınların Eğitim Durumuna Göre Aylık Ortalama Ücret Geliri, 2014.....	64
Şekil 16. Kooperatif Algısı	112
Şekil 17. Sosyal Fayda.....	112
Şekil 18. Kooperatife Katılım Gerekçesi.....	114
Şekil 19. Kooperatiften Elde Edilen Gelir Miktarı	117
Şekil 20. Kooperatif Gelirinden Memnuniyet Durumu	119
Şekil 21. Kooperatif Kazancının Kişisel Gelire Katkısı	120
Şekil 22. Kooperatifteki Çalışma Arkadaşlarının Katkısı	121
Şekil 23. Kooperatif Dışı Ek İş Yapma İsteği	122
Şekil 24. Kooperatif Aracılığı ile Alınan Eğitimlerin Katkısı	124
Şekil 25. Evde Bakıma Muhtaç Birinin Var Olması Durumu	125
Şekil 26. İşveren Olma İsteği.....	126
Şekil 27. Kooperatifin Çalışana Etkisi.....	128
Şekil 28. Kooperatifte Çalışmanın Çevrenin Tepkisi	129
Şekil 29. Yoksulluk Algısı.....	131
Şekil 30. Yoksul Hissetme Durumu	132
Şekil 31. Kooperatifin Eksiklikleri	134
Şekil 32. Kooperatifleşme Süreci	139
Şekil 33. Kooperatifin Faaliyet Türleri.....	141
Şekil 34. Çalışma Zamanları Türleri	143
Şekil 35. Çalışanlar ile Sosyal İlişkiler.....	145
Şekil 36. Çalışanların Genel Profilleri.....	146
Şekil 37. Kooperatifin En Sık Karşılaştığı Problem.....	147

Şekil 38. Çalışma Yerinin Temin Edilme Şekli.....	149
Şekil 39. Yerel Yönetimlerin Kadın Kooperatiflerine Yaklaşım Şekli	150
Şekil 40. Kooperatif Çalışanlarının Gelir Miktarı	151
Şekil 41. Kooperatifin En Önemli Gereksinimi	153

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kadın Yoksulluğunu Azaltmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: İstanbul ve Bursa Örneği	
Tezin Yazarı: Esra Nur KAZAR	Danışman: Prof. Dr. H. Yunus TAŞ
Kabul Tarihi: 18/10/2019	Sayfa Sayısı: xv (ön kısım) + 179 (tez) + (ekler)
Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	
Yoksulluk, farklı toplumlarda, zamanlarda ve kültürlerde farklı tanımlamaları olan çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluk tanımlamaları yapılırken dikkat edilen kritere göre de yoksulluk tanımları değişmektedir. Kadın yoksulluğu kavramı ise yoksulluğun bir alt boyutu olarak, kadınların erkeklere nazaran yoksulluğu daha derinden ve şiddetli yaşadığını ifade etmekte ve toplumdaki dezavantajlı konumunu vurgulamaktadır. 1970’li yıllardan itibaren kadın yoksulluğuna dikkat çekilmeye başlanmış olup bu dezavantajlı kesim için özel sosyal politika araçlarının oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Kadın yoksulluğunu önlemede bir sosyal politika aracı olduğu varsayılan Türkiye’deki kadın kooperatifleri 2001 yılından itibaren kadınların ekonomik ve sosyal hayatlarında iyileştirmeler yaparak dikkat çekmeye başlamıştır. Kadın kooperatifleri özellikle istihdamdan uzak ve yoksulluk riskine yakalanması daha yüksek olan ev hanımlarını bünyesine katabilmektedir ve bu durum da kadın kooperatiflerine olan ilginin de artmasını sağlamıştır. Bu anlamda, bu çalışmanın temel amacı, parasal ve katılımcı yaklaşım bağlamında, kadın yoksulluğunu azaltmada kadın kooperatiflerinin rolünü kadın kooperatifi çalışanlarına yönelik yapılan görüşmeler kapsamında analiz etmektir. Bu temel amaç doğrultusunda, bu çalışma üç farklı araştırmanın uygulanacağı üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. Birinci araştırma, İstanbul ilinde faaliyette bulunan 6 kadın kooperatifinden 63 kadın çalışana ve Bursa ilinde faaliyette bulunan 7 kadın kooperatifinden 49 kadın çalışana yapılandırılmış görüşme formunun uygulandığı kesitsel tarama modeli üzerine kurulmuştur. Araştırma verilerinin analizinde bulguların frekans ve yüzde dağılımı belirtilmiştir. İkinci ve üçüncü araştırmalar yorumlayıcı fenomenolojik araştırma modeli üzerine kurularak, ikinci araştırmada İstanbul ilinde faaliyette bulunan 6 kadın kooperatifinden toplam 18 kadın çalışana yarı yapılandırılmış görüşme formu, üçüncü araştırmada İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerine başkanlık eden toplam 10 kadın başkana ise farklı bir yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. İkinci ve üçüncü araştırmalardaki görüşmelerin analizinde, “MAXQDA 2018” nitel veri analizi programı ile betimsel analiz yapılmıştır. Araştırma sonucunda, bu çalışmanın birinci araştırmasında, kadın kooperatifi çalışanlarının sosyo ekonomik durumlarına göre kooperatiflerin rolü değerlendirildiğinde parasal yaklaşım açısından yoksulluklarının azalmasında kadın kooperatiflerinin rolünün sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı yaklaşım açısından katılımcıların sosyo-ekonomik durumu değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğu kendilerini yoksul olarak görmemektedir. Bu çalışmanın ikinci araştırmasında, kadın kooperatifi çalışanlarının sosyo-ekonomik durumları üzerinde parasal yaklaşım açısından kooperatiflerin rolünün sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ancak, katılımcı yaklaşım açısından, katılımcıların yarısının kendilerini yoksul hissettiğini ve kooperatifin hem ekonomik hem sosyal fayda rolünün kendi sosyo-ekonomik durumları üzerinde olumlu katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın üçüncü araştırmasında, kadın kooperatifi başkanlarının kooperatif öncesinde de meslek sahibi olduklarını, bu işi gönüllülük esasına dayanarak yaptıklarını ifade ederek, kadın kooperatifi çalışanlarının farklı profillerde olduğunu belirtmiştir. Böylelikle gerek eğitim seviyesi gerek gelir seviyesi olarak kadın kooperatifleri çalışanlarının heterojen yapıda olduğu anlaşılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kadın yoksulluğu, kadın kooperatifleri	

Yalova University Insitute of Social Sciences Doctoral Thesis Summary

Thesis Title: The Role of Women's Cooperatives in Reducing Women Poverty: The Cases of Istanbul and Bursa	
Thesis Author: Esra Nur KAZAR	Advisor: Prof. Dr. H. Yunus TAŞ
Date of Acceptance: 18/10/2019	Total Number of Pages: xv (pre text) + 179 (main body)+(adds)
Department: Labor Economics and Industrial Relations Field of Study: Labor Economics and Industrial Relations	
Poverty is a multidimensional concept with different definitions in different societies, times and cultures. Poverty definitions also change according to the criterion taken into account when making poverty definitions. The concept of women's poverty as a sub-dimension of poverty, states that women experience poverty more deeply and more severely than men and emphasize their disadvantageous position in society. Since the 1970s, attention has been drawn to women's poverty and the need for special social policy tools has been created for this disadvantaged population. Different employment policies are being formed as active and passive as social policy tools in preventing women's poverty. Women cooperatives which are a social policy tool in Turkey has begun to make improvements in women's economic and social life since 2001 and has begun to attract attention. Women's co-operatives are able to include housewives who are far from employment and who are at higher risk of poverty, and this has increased the interest in women's co-operatives. In this sense, the main purpose of this study is to analyze the role of women's co-operatives in reducing women's poverty in the context of the monetary and participatory approach within the context of interviews with women's co-operatives. For this purpose, the study consists of a three-stage process. The first research was based on a cross-sectional survey model and the structured interview form were applied to 63 female employees of 6 women's co-operatives in Istanbul and 49 female employees of 7 women's co-operatives in Bursa. In the analysis of the research data, frequency and percentage distribution of the findings are indicated. The second and third surveys were based on an interpretive phenomenological research model. In the second study, a total of 18 women employees from 6 women's co-operatives in the second research were semi-structured interview forms, and in the third study a total of 10 women presidents of women's co-operatives in Istanbul and Bursa participated in a structured interview form was applied. In the analysis of the interviews in the second and third researches, descriptive analysis was performed with the qualitative data analysis program "MAXQDA 2018". In the firs research of this study, When the role of cooperatives is evaluated according to the socio-economic status of women's cooperative workers, it is found that the role of women's co-operatives in the reduction of poverty in terms of monetary approach is limited. Considering the socio-economic status of the participants in terms of participatory approach, the majority of the participants do not consider themselves poor. In the second research of this study, it was understood that the role of cooperatives in terms of monetary approach on the socio-economic status of women's cooperative workers was limited. However, in terms of the participatory approach, it was concluded that half of the participants felt poor and both the economic and social benefit role of the cooperative had a positive effect on their socio-economic status. In the third research of this study, it was stated that the heads of the women's cooperative have a profession before the foundation of the women cooperatives and they do this work on a voluntary basis. They stated that the women's cooperative workers had different profiles. Thus, it is understood that the women's co-operatives are heterogeneous in terms of education level and income level.	
Keywords: Poverty, women poverty, women co-operatives	

GİRİŞ

Yoksulluk, birden fazla tanımı barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluğa dair birden fazla tanım yapılsa da yoksulluğun en önemli sebebi gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Bu durum küreselleşme ile birlikte derinleşmekte yoksulluğun etki alanını artırmaktadır. Kooperatiflerin ortaya çıkış amacı ise yoksulluğu azaltmak, ortadan kaldırmaktır. Kooperatifler, ortaklarının ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla dayanışma temelli oluşturulan ve tüzel kişiliği olan yapılardır. Bu sebeple, kooperatiflerin kuruluşundaki en önemli amaç, büyük sermayedarların karşısında yoksul duruma düşen kişilerin ekonomik menfaatlerini karşılamaktır.

Yoksulluk toplumdaki kadın erkek tüm bireyleri etkilemektedir. Fakat yoksulluğun yıkıcı etkisi kadınlar tarafından daha çok yaşanmaktadır. 1970'lerden itibaren başta ABD'de olmak üzere yapılan yoksulluk araştırmalarında yoksulluğun kadınlaşması veya kadın yoksulluğu olgusu ortaya çıkmıştır. Kadın yoksulluğunun en önemli sebepleri kadınların işgücü piyasasından uzak kalması, eğitim ve fırsat eşitliğinden mahrum bırakılmasıdır. Kadın yoksulluğu ile mücadelede birçok sosyal politika araçları üretilmiştir. Pasif araçlar sosyal yardım ve ödemeler, aktif araçlar ise mesleki eğitimin verilmesi, mikro kredi uygulamaları ile girişimciliğin özendirilmesi ve kadın kooperatiflerin kurulmasıdır. Kadın kooperatiflerinin ortaklarını yoksul kadınlar oluşturmaktadır. Yoksul kadınlar, ortağı olduğu kadın kooperatifleri sayesinde bir araya gelerek kendilerine bir duygu aşılacaktır. Buradaki dezavantajlı kadınlar, kendi beceri ve kapasitelerine göre eğitim görmek ve aldığı eğitime uygun ürünler üretmektedir. Ürettikleri ürünleri ortağı olduğu kadın kooperatifleri sayesinde pazar imkanı bularak piyasada satarak bir gelir elde etmektedir. Bu imkan, kadınlara aynı zamanda girişimcilik duygusu kazandırmaktadır. Kadın kooperatiflerinin bu avantajları kadın yoksulluğunu azaltmada son derece önemlidir.

Bu tez çalışmasının literatür kısmında, birinci bölümde yoksulluk kavramı, yoksulluk yaklaşımları, yoksulluk türlerine, yoksulluk göstergeleri, yoksulluğun nedenleri ve yoksulluk ile mücadele türlerine, Dünyada ve Türkiye'de yoksulluğun boyutlarına değinilmiştir. İkinci bölümde, kadın yoksulluğu kavramına, nedenlerine, dünyada ve Türkiye'de kadın yoksulluğuna, kadın kooperatifleri ve yoksulluk ilişkisine, kooperatifçilik kavramına, amacı ve ilkelerine, Dünyada ve Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişimine, Dünyada ve Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadelede kadın kooperatiflerine değinilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmında ise, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri çalışanlarına ve başkanlarına yönelik nitel araştırma uygulanmıştır. Kadın kooperatifi çalışanlarına yönelik uygulanan nitel araştırmada, kadın kooperatiflerinin kendilerine olan ekonomik, sosyal ve psikolojik etkisi yapılandırılmış görüşme formu ile ortaya konulmuştur. Kadın kooperatifi çalışanları/ortakları ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme ile katılımcıların kooperatif algıları, kooperatife katılım gerekçeleri, kooperatifin kendilerine olan ekonomik, sosyal ve psikolojik etkisi tespit edilmiştir. Aynı zamanda görüşülen kadın kooperatiflerinin başkanları ile de yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak kadın kooperatiflerinin işleyişi, eğer varsa avantajları ve eksikleri tespit edilerek mevcut durum analiz edilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Yoksulluk konusu, kişilerin gelir seviyesinin belli bir sınır altında kalması olarak tanımlanmasının ötesinde çok daha fazla anlamı muhteva eden göreceli ve geniş bir kavramdır. Bu olgunun cinsiyetler arası etkisi incelendiğinde kadınların yoksulluktan daha derinden etkilendikleri bilinmektedir. Kadınların işgücü piyasasına erkeklere nazaran daha az katılmalarında, eğitim seviyelerinin düşük olması ve toplumsal cinsiyetçi kalıpların etkisi ağır basmaktadır. Bu bağlamda, kadın kooperatifleri kadınların girişimci yeteneklerini kullanmalarına ve istihdama katılmalarına imkan sağlayarak yaşadıkları yoksulluk halleri ile mücadele etmelerini sağlamaktadır. Bu hedefler doğrultusunda, araştırmanın konusunu, öncelikle yoksulluk ve kadın yoksulluğunun nedenlerini açıklamak, kooperatifçilik ile kadın kooperatiflerinin istihdama ve yoksulluğu önlemedeki etkisini açıklamak ve daha sonra İstanbul'daki ve Bursa'daki kadın kooperatifi ortaklarının ve çalışanlarının kooperatif öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik durumlarının tespit edilerek, kooperatif sonrası yoksulluk durumlarındaki azalmada kooperatiflerin rolünü değerlendirmektir. Kooperatif başkanları ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda ise başkanların yoksulluk ve kooperatif algıları değerlendirilip kooperatifin kuruluşu, şimdiki durumu ve gelişmesi için beklenti ve tavsiyeleri analiz edilecek, yorumlanacak ve öneriler getirilecektir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, kadın kooperatiflerinde çalışan yoksul kadınların yoksulluklarının azalmasında bir sosyal politika aracı olarak düşünülen kadın kooperatiflerinin rolünü incelemektir. Bu bağlamda, öncelikle örnekleme oluşturan katılımcıların yaşadıkları yoksulluklar, parasal yaklaşım ve katılımcı yaklaşım açısından değerlendirilmesi ve sonrasında elde edilen bulgulara göre bu süreçte kadın kooperatiflerinin rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

İstanbul' da ve Bursa'da bulunan kadın kooperatiflerinin mevcut yapıları ortaya konulacak olup, kooperatif ortaklarının ve çalışanlarının kadın kooperatifleri ile etkileşimi, kadın kooperatiflerinin kendilerine olan ekonomik, sosyal ve psikolojik etkisini değerlendirme amaçlı bir saha çalışması ile belirlemektir. Aynı zamanda, kadın kooperatifinin çalışanları/ortakları ile gerçekleştirilen nitel görüşmede katılımcıların kooperatif algılarını, kooperatife katılım gerekçelerini, kooperatifin kendilerine olan etkisini ve yoksulluk algılarını analiz etmektir. Araştırmanın devamında, kadın kooperatifinin başkanları ile de nitel görüşme gerçekleştirilerek kooperatifin kuruluş, şimdiki durumu ve gelişmesi için beklentileri ve tavsiyeleri analiz edilerek kooperatifin ihtiyaçlarını belirlemektir.

Bu çalışma;

- Yoksulluk olgusunu dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlar açısından ayrıntılı ele aldığı için,
- Yoksulluğun ölçülmesinde birden fazla yaklaşımı ele alarak yoksulluğa çok boyutlu bir bakış açısı ile değerlendireceği için,

- Kadın yoksulluğu ile mücadelede aktif istihdam politikalarından biri olan girişimciliğin kadın kooperatifleri türüne dikkat çektiği için,
- İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında ve şimdiki zamanda yaşadıkları süreci ayrıntılı açıkladığı için,
- İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifleri ortak ve çalışanlarının kooperatifleştikten önceki ve sonraki ekonomik ve sosyal durumlarını tespit ederek kadın kooperatiflerinin etkinliğini tespit ettiği için,
- Kadın kooperatiflerinin gelişebilmesi için mevcut eksikliklerin bilinmesine ışık tuttuğu için,
- Değerlendirmeler sonrasında, önerilerin geliştirilmesine imkan sağladığı için,
- Bir sosyal politika aracı olarak kadın kooperatifleri modelinin yoksulluk ile mücadelede etkinliğini değerlendirdiği için,
- Yoksulluk, kadın yoksulluğu ve kadın kooperatifleri konularında yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı için,
- İstanbul'da ve Bursa'da yapılacak benzer çalışmalara ışık tutacağı için vb. önemlidir.

Araştırmanın Problemi

Yoksulluk, çok boyutlu bir sosyal problemdir. Bu sebeple, yoksulluğun analizine dair yapılan son çalışmalarda, birden fazla yoksulluk yaklaşımının kullanıldığı araştırmalar artmaya başlamıştır (Turak Feymi, 2004: 53). Bu çalışmada da birden fazla yaklaşımı bir arada kullanarak çok boyutlu bir değerlendirme yapan Pelin Turak Feymi'nin 'Yoksulluğun Sosyolojik Analizi' isimli doktora çalışmasında kullandığı maddi/mutlak yoksulluk ile göreceli yoksulluk kavramlarına ait göstergelerden faydalanılmıştır. Parasalcı yaklaşıma ait olan mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarına ilaveten katılımcıların yoksulluğa dair algı ve bakış açılarının da değerlendirilmesi hedeflendiği için katılımcı yaklaşıma ait sübjektif (öznel) yoksulluk kavramı da araştırma da benimsenmiştir.

Bu çalışmada, mutlak/maddi yoksulluğun göstergeleri olarak şunlar ele alınmıştır: Katılımcıların aylık bireysel ve toplam hanehalkı geliri, konut durumu ve konut tipi, kişisel harcamalar, hanede yaşayan kişi sayısıdır.

Çalışmada göreceli yoksulluk göstergeleri olarak da şunlar ele alınmıştır:

Katılımcıların eğitim olanakları, yapılan işin niteliği, çalışma süreleri; hanede çalışan kişi sayısı, hanede bakıma muhtaç birey sayısı ve bakımı, sosyal güvence, aylık tüketimin sosyal boyutları ve niteliği; sosyal yaşama katılma (tatil, eğlence, boş zaman faaliyetleri, demokratik hak ve özgürlükler), kendi durumunu çevre ve toplum geneliyle kıyas; kendini değerlendirme, aile ilişkileri, sosyal dayanışma ve yardımlaşmadır.

Çalışmanın temel problemi aşağıda belirtilmiştir:

İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatiflerinde çalışan yoksul kadınların parasal ve katılımcı yaklaşım açısından yaşadıkları yoksulluklarının azaltılmasında, kadın kooperatiflerinin rolü bulunmakta mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

Bu çalışmada, parasal yaklaşımın altında yer alan mutlak/maddi yoksulluk ile görelî yoksulluk kavramları ve katılımcı yaklaşımın altında yer alan sübjektif yoksulluk kavramına ait göstergeler kullanılarak çalışmanın alt problemleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

Tablo 1: Görüşme Formunun Araştırmanın Alt Problemlerine ve Kavramlarına Göre Dağılımı

No	Alt Soru	Soru No	Kavramlar
1	Kadın kooperatiflerinde çalışanların sosyo-ekonomik durumu nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,16,17,20,21,22,24,25,26,31 Görüşme Formu-Ek 2 1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,17,18, Görüşme Formu-Ek 3 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 18	Mutlak/Maddi Yoksulluk Kavramı, Görelî Yoksulluk Kavramı
2	Kadın kooperatiflerinde çalışanların kooperatif öncesi sosyo-ekonomik durumu nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 11, 12, 13, 14,15 Görüşme Formu- Ek 2 11,14	Mutlak/Maddi Yoksulluk Kavramı
3	Kadın kooperatiflerinde çalışanların kooperatif sonrası kendi sosyo-ekonomik durumlarına bakış açısı nedir?	Görüşme Formu-Ek 1 18, 19, 23, 27,28, 29, 30, 32, 33, 34 Görüşme Formu- Ek 2 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 23,24 Görüşme Formu-Ek 3 13, 14, 15	Görelî Yoksulluk, Subjektif Yoksulluk
4	Kadın Kooperatiflerinde çalışanların yoksulluk tanımları ve algıları nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 29 Görüşme Formu Ek-2 21,22 Görüşme Formu Ek-3 14	Subjektif Yoksulluk

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, kısıtlı olan kaynak ve zaman sebebiyle İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerini kapsamaktadır. Böylelikle bu araştırmada elde edilen veriler İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifleri adına genellenebilir. İstanbul ve Bursa ili dışında faaliyette bulunan kadın kooperatifleri için genellenemez. Bu durum da çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Araştırmanın sınırlılıklarını oluşturan diğer etkenler, kadın kooperatiflerinden bazılarının katılımı reddetmesi, izin alma sürecinde yaşanan sıkıntılar şeklinde sıralanabilir. Diğer bir araştırma sınırlılığı olarak veri toplama aracı olarak mülakat yapılan katılımcıların yoksullukla ilgili soruların cevaplarında yanlış ifadeleri seçmiş olabileme ihtimalidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden literatür taraması, derinlemesine görüşme tekniği ve katılımcı gözlem yöntemi uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme, açık uçlu soruların yer aldığı ve görüşmecinin kişisel görüşlerini aktardığı bir metottur. Derinlemesine görüşmenin amacı görüşmeye katılanların kişisel görüşlerinin altında yatan sebeplere ulaşmaktır (Baş ve Akturan, 2017: 113). Derinlemesine görüşmeler, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada, yapılandırılmış görüşme formu ile iki farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşmede, görüşmeci soruları önceden hazırlayıp standardize etmektedir. Sorular ne kadar standardize edilmişse cevapların tasnif ve analizi kolaylaşarak zaman kaybını önlemektedir (Altunışık v.d., 2010: 92). Yapılandırılmış görüşme formu ile kadın kooperatifi ortaklarının ve çalışanlarının kooperatife katılmadan önce ve katıldıktan sonra ekonomik, sosyal ve psikolojik durumlarındaki mevcut durumun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede ise, mülakatçının bir yol haritasının olmasının yanı sıra, cevaplayıcının cevaplarına göre farklı sorular sorabilmekte ve anlamsız olduğunu düşündüğü soruları sormaktan vazgeçebilmektedir (Altunışık v.d., 2010: 92). İstanbul'daki kadın kooperatiflerinde çalışan katılımcılara, 15 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise katılımcıların kooperatif ve yoksulluk algıları ile kooperatifin kendilerine olan maddi ve manevi katkısını değerlendirmeye yönelik sorular yer almaktadır. Aynı zamanda görüşülen kadın kooperatiflerinin başkanları ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak kadın kooperatiflerinin işleyişi, eğer varsa avantajları ve eksikleri tespit edilerek mevcut durumun analiz edilmesi amaçlanmıştır. İstanbul'daki kadın kooperatifleri ile görüşülmeden önce telefon ile aranarak izin istenmiştir. İzin verenler ile randevulaşarak belirlenen saatte kooperatif binasına gidilerek kooperatifte çalışanlara yönelik görüşme uygulanmıştır. Bursa'daki kadın kooperatiflerinin çalışanlarına ise kadın kooperatiflerinin başkanları aracılığı ile ulaşılarak telefon aracılığı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bir diğer nitel veri toplama tekniğinden biri olan katılımcı gözlem de uygulanmıştır. Katılımcı gözlem, araştırılan kişi ya da kişiler, kurum ya da kurumların günlük yaşamlarının anlaşılmasında ve yorumlanması için elde edilecek veriler bizzat araştırmacının katılması demektir. Araştırmacı, araştırılan insanların konuşmalarını gözlemler, dinler ve ara sıra konuşmalarına katılır. Bu gözlem

sırasında, konuşulanların ve yapılan işlerin ne anlama geldiğini keşfetmeye çalışır (Ekiz, 2017: 57). Çalışmada, katılımcı gözlem türlerinden biri olan kısmi katılımlı gözlem tercih edilmiştir. İstanbul'da faaliyette bulunan kadın kooperatifi çalışanlarının atölyelerinde gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Çalışmada gerçekleştirilen araştırma üç aşamalı bir süreci kapsamaktadır. Birinci aşamada gerçekleştirilen araştırma, tarama modeli üzerine kurulmuştur. Tarama araştırmalarının temel amacı bir evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamaktır. Tarama araştırmalarında, araştırmacı, evrenden seçilen örneklemin tutumlarını, görüşlerini ve özelliklerini nicel veya nitel veri toplama stratejisini kullanarak elde ettiği bulguları betimlemeye çalışır. Tarama araştırmalarında, “Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl?” sorularına cevap aranır. Genel olarak, verilerin dağılımının nasıl olduğuna bakılır, neden böyle dağıldığı ile ilgilenilmez. Böylelikle, örneklemden elde edilen bulgulara göre evren hakkında tahminler yapılması sağlanır (Sezgin Selçuk, 2019: 140-141). Tarama araştırmaları, zaman çizelgesine göre iki sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar, kesitsel ve boylamsal tarama araştırmalarıdır. Kesitsel tarama araştırmalarında, araştırmacı örneklemden elde ettiği verileri anlık olarak toplamaktadır. Bu sebeple, araştırmanın gerçekleştirildiği andaki durumla ilgili değerlendirmelerde bulunabilir, sonraki süreç ile ilgili çıkarım yapmak hatalı olabilir. Boylamsal tarama araştırmalarında, veriler aynı bireylerin özellikleri, görüşleri ve tutumları zamana bağlı olarak değişimleri incelenir. Bu bağlamda, birinci aşamada gerçekleştirilen araştırmanın modeli kesitsel tarama modeli üzerine kurulmuştur. Birinci araştırmada, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifleri çalışanlarına ulaşılarak yapılandırılmış görüşme formu uygulanmış ve katılımcıların demografik özellikleri, sosyo ekonomik durumları, yoksulluğa bakış açıları, mensubu oldukları kooperatif hakkındaki duygu ve düşünceleri anlık olarak öğrenilmesi ve seçilen evren hakkında genel özelliklerin tahmin edilmesi amaçlandığından birinci araştırma, “kesitsel tarama modeli” üzerine kurulmuştur.

Çalışmada, ikinci ve üçüncü aşamada gerçekleştirilen nitel araştırmalar ise nitel araştırma modellerinden fenomenolojik araştırma (olgu bilim) modeli üzerine kurulmuştur. Fenomenoloji, kişilerin deneyimledikleri olay ya da duruma karşı kendilerinde oluşan kişisel algıları, düşünceleri inceleyen bir nitel araştırma modelidir. Fenomenoloji çalışmalarının kurucusu Alman filozof Edmund Husserl'dir. Husserl'in fenomenolojiden kastı, insanların yaşadıkları olguları nasıl anlamlandırdığı demektir. Creswell, iki tür fenomenoloji üzerine durarak bunları yorumlayıcı fenomenoloji ve tanımlayıcı fenomenoloji olarak sınıflandırmıştır. Yorumlayıcı fenomenoloji, yaşanmış deneyimleri yorumlamayı ifade ederken, tanımlayıcı fenomenoloji ise yorumlara daha az yer verilir ve yaşanan deneyimlerin anlamlarına odaklanılmaktadır (Aydın Günbatır, 2019: 293-297). Bu bağlamda bu çalışmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilen araştırmada, kadın kooperatifi çalışanlarının yoksulluk olgusuna ne tür anlam yükledikleri ve yoksulluğu nasıl yorumladıkları kendi deneyimlerinden yola çıkılarak mensubu oldukları kooperatiflere karşı bakış açıları yorumlanacağı için araştırma “yorumlayıcı fenomenolojik araştırma modeli” üzerine kurulmuştur. Çalışmanın üçüncü araştırması da

kadın kooperatifi başkanlarının gözünden yoksulluk ve kooperatif algılarının değerlendirilmesi amaçlandığından üçüncü araştırma da “yorumlayıcı fenomenolojik araştırma modeli” üzerine kurulmuştur.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma için belirlenen evren İstanbul’daki ve Bursa’daki kadın kooperatifi çalışanlarıdır. Bu iki ilin seçilmesinin nedeni, kadın kooperatiflerinin yoğunluk olarak seçilen iki ilde daha fazla olmasıdır. Araştırmanın örnekleme ise, amacına yönelik örneklemdir. İstanbul’daki ve Bursa’daki faal kadın kooperatifleri tespit edilerek mevcut kadın kooperatiflerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Literatür İncelemesi

Bu çalışma konusu belirlendikten sonra, hedeflenen akademik katkı için birçok kaynak incelenmiştir. Kadın yoksulluğu konusunu içeren Tez Merkezinde, yirmi bir adet yüksek lisans ve doktora tezine ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlerden on yedisi yüksek lisans tezi olup, dördü doktora tezidir. Kadın kooperatifleri konusunu içeren Tez Merkezinde ise, üç adet yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. İncelenen kaynaklar arasında kadın yoksulluğu ile kadın kooperatiflerinin etkileşimini doğrudan ele alan bir kaynağa ulaşılamamış; fakat bu araştırma konusuna benzer konuları ele almış çalışmalara ulaşılmıştır. Öncelikle, Bu çalışmalardan biri, kadın kooperatiflerinin kırsal kalkınmaya olan etkisini inceleyen Gizem AVŞAR’ ın (2017) “Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Eskişehir ve İlçe Mahallelerinde Kadın Kooperatifi Potansiyeli” konulu yüksek lisans tezidir. Çalışmada Eskişehir’in İlçe ve Mahallelerinin dinamik yapıları incelenmiş ve olası bir kadın kooperatifi kurulup kurulamayacağının ön çalışması yapılmıştır. Kadın kooperatifine yönelik gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise, Esen ÖZDEMİR’ in (2009) “Bir sivil toplum kuruluşu (STK) örgütlenme modeli: Amargi Kadın Kooperatifi” konulu yüksek lisans tezidir. ÖZDEMİR, bu çalışmada seçtiği kadın kooperatifinin örgütlenme modelini; örgüt içi demokrasinin işlerliği, gönüllülerle ve devletle ilişkiler başlıkları altında sözlü tarih ve gözlem teknikleri ile elde edilen veriler aracılığı ile incelemiştir.

Kadın yoksulluğu ile bir girişimcilik türü olan mikro kredi uygulamasını birlikte ele alan çalışmalar da bu çalışma konusuna benzer konulardan biri olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Duygu ÇİÇEK’ in (2018), “Kadın yoksulluğuyla mücadelede mikro kredi uygulaması: Iğdır üzerine bir saha araştırması” konulu yüksek lisans tezi bu tür çalışmalardan biridir. ÇİÇEK’ in çalışmasında, Iğdır’ da mikro kredi kullanan kadınların sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri, kadınların mikro krediden haberdar olma durumları, kadınların mikro kredi kullanma amaçları, kadınların mikro krediyle ne tür işler yaptıkları incelenmiştir. Daha sonra mikro kredinin kadınların gelir düzeylerinde ve sosyal yaşamlarında bir değişikliğe yol açıp açmadığı araştırılmıştır. Bir diğer çalışma, Emine ÇEKİ’ nin (2018) “Kadın yoksulluğunu azaltmada mikro kredi uygulamaları: Bartın ili örneği” konulu yüksek lisans tezidir. Çalışmada, mikro kredinin yoksulluğu önlemedeki etkinliği incelenmiştir. Bu konu dahilinde gerçekleştirilen bir diğer çalışma Ezgi KUYU’ nun (2017) “Kadın yoksulluğunun önlenmesinde mikro kredi projesinin etkisi: Muğla ili örneği” konulu yüksek lisans tezidir. KUYU, çalışmasında, Muğla’da

mikro krediyi alan kadınlar üzerinde yoksulluğu azaltıcı etkisinin olup olmadığını araştırmıştır.

Tez Merkezinde ulaşılan tez çalışmaları dışında, bu çalışmadaki araştırma konusunu doğrudan ilgilendiren dergilerde yayınlanan makalelere örnek olarak, Nilüfer SERİNİKLİ'nin (2016), "Kadın yoksulluğunu önlemede girişimciliğin önemi: Kadın kooperatifleri ve mikro kredi uygulamaları" konulu Balkan Sosyal Bilimler Dergisinde yayımlanan makalesidir. SERİNİKLİ, bu çalışmada kadın yoksulluğunu önlemede kadın girişimciliğinin desteklenmesine dikkat çekmektedir. Türkiye'deki Kadın kooperatiflerinin sayılarına ve faaliyetlerine yer vererek kooperatifin amaçlarına değinmektedir. Çalışma, mikro kredi uygulamalarından faydalanan üye sayısına ve kredi miktarlarına değinerek bu uygulamanın etkinliğine dair genel değerlendirmeleri içermektedir. Bir diğer makale çalışması ise, Aybala AKSOY ve Gülay GÜNAY'ın (2018), "Türkiye'de kadın kooperatifçiliği" konulu Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisinde yayımlanan makalesidir. Çalışmada, kadın kooperatiflerinin ülkelerin kalkınmasındaki etkisine değinerek kadın yoksulluğu ile mücadeledeki etkinliğine dikkat çekilmektedir.

Kadın kooperatiflerine yönelik gerçekleştirilen bir diğer çalışma ise KEİG (Kadın emeği istihdamı ve girişimi) tarafından yayımlanan Kadın Kooperatifleri Kılavuzu (2018) isimli çalışmadır. Çalışmada, Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin mevcut sorunları ve bu sorunlara karşı alınması gereken önlemlere değinilmiştir. Kadın kooperatiflerine yönelik rapor şeklinde sunulan çalışma ise Dünya Bankası tarafından (2015) "Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu" isimli çalışmadır. Raporda, Türkiye'deki aktif ve inaktif kadın kooperatiflerine değinilerek mevcut sorunlara değinilmeye çalışılmıştır.

Hem Tez Merkezinden hem diğer kaynaklardan bu bölüme yeni örnek çalışmalar eklenebilir. Çalışma içerisinde faydalanan kaynaklar çalışmanın sonunda yer alan kaynakça başlığı altında ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmada özellikle vurgulanmak istenen mevcut kadın kooperatiflerinin kadınların yaşamlarına etkisini yoksulluk bağlamında ele almaktır. Kadın kooperatiflerinin yoksulluk ile mücadelede etkinliğini inceleyerek işlevselliğini değerlendirmektir.

Bu çalışmanın teorik bölümünü yoksulluk olgusu ve buna bağlı kavramlar, kooperatifçilik ve kadın kooperatifçiliğinin ne olduğuna dair bilgiler oluşturmaktadır. Çalışmanın araştırma bölümünde, kadın kooperatifleri ortakları ve çalışanları üzerinde kadın kooperatiflerinin etkinliği yorumlanmıştır. Evren olarak, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifleri seçilmiştir. Amacına yönelik örneklem yöntemi ile aktif durumda olan kadın kooperatiflerinin hepsine ulaşmaya çalışılmıştır. Kooperatif çalışanlarına ve ortaklarına, 133 araştırma formu ulaştırılmıştır; fakat araştırma formlarının 114 tanesi analiz edilmeye uygun bulunmuştur. İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifi başkanlarına ise önceden hazırlanmış on adet araştırma sorusu sorularak yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş ve toplamda on iki kooperatif başkanından elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, birinci bölümde yoksulluk kavramı, yoksulluk yaklaşımları, yoksulluk türlerine, yoksulluk göstergeleri, yoksulluğun nedenleri ve yoksulluk ile mücadele türlerine, Dünyada ve Türkiye’de yoksulluğun boyutlarına değinilmiştir. İkinci bölümde, kadın yoksulluğu kavramına, nedenlerine, dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğuna, kadın kooperatifleri ve yoksulluk ilişkisine, kooperatifçilik kavramına, amacı ve ilkelerine, Dünyada ve Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişimine, Dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadelede kadın kooperatiflerine değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, araştırma yöntemine, veri toplama biçimine, veri analiz yöntemine dair genel bilgiler ile analiz sonuçlarına göre elde edilen bulgular, yorumlar, sonuç ve öneriler verilmiştir.

BÖLÜM 1

GENEL OLARAK YOKSULLUK

1.1. Yoksulluk Tanımı

Yoksulluk kavramı, belirli bir standart tanımı olmayan çok boyutlu bir kavramdır. Yoksulluk kavramına atfedilen değerlerin farklı zamanda, kültürde ve toplumda değişebilir özellikler taşıması bu kavram için evrensel bir tanım yapılmasını güçleştirmiştir (Arabacı, 2014:182). Yoksulluğu tanımlamaya ilişkin ilk bilimsel çalışmalar 20. yüzyılda başlamıştır. 1901 yılında Seeböhm Rowntree tarafından ilk yoksulluk tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk, *“bireye ait toplam gelirin, onun biyolojik varlığının devamı için en alt düzeyde gerekli olan yiyecek, giyim vb. maddeleri karşılamaya yetmemesi”*dir (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 7).

Sosyoloji bilim dalında Gordon Marshall ise, yoksulluk terimini, “genellikle maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalınma durumudur” şeklinde tanımlamıştır (Marshall, 1999: 825). Peter Townsend’e göre, *“yoksulluk ve geçimlik görecelidir. Yalnızca belirli bir zamanda ya da farklı toplumların üyelerine sunulan maddi ve manevi kaynaklarla ilişkili olarak tanımlanabilirler”* (Townsend, 2010: 85-86). Townsend yoksulluk tanımına öznel bir yaklaşım getirmiştir.

UNDP, ise yoksulluğu, *“yoksulluk, insanların güçten, gelirden ve temel hizmetlerden yoksun olmasına neden olan karmaşık bir fenomendir”* olarak tanımlamıştır (<http://www.unicankara.org.tr/today/3.html>, 22.09.2019). Dünya Bankası ise, yoksulluğa parasal geliri kıstas alarak belirli gelir seviyesinin altında kalma olarak tanımlamaktadır (Meral Uzun, 2003: 156). Yoksulluğa dair yapılan farklı tanımlamalarda yoksulluk maddi, kültürel veya her ikisinin de dahil olduğu bir mahrumiyet durumuna vurgu yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu tanımlamalardan yola çıkarak yoksulluğun genel tanımı, “kişinin maddi veya maddi kaynaklı olmayan ihtiyaçlarını karşılayamama durumu” olarak tanımlanabilir.

Yoksulluk kavramına dair yapılan farklı yoksulluk tanımlarına bakıldığında, kişilerin veya kuruluşların yoksulluğa bakış açılarında dikkate aldıkları kriterlerin önem arz ettiği dikkat çekmektedir. Yoksulluğa dair yapılan tanımlamalara bakıldığında en genel anlamda maddi/gelir yetersizliğinin baz alınarak oluşturulan mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk tanımları aklı gelmektedir. Maddi/gelir yetersizliğinin yanı sıra, insanın refahını, yaşadığı mekanı, cinsiyetini ve daha bir çok farklı kriteri dikkate alan farklı yoksulluk tanımları mevcuttur.

1.2. Yoksulluk Kıstaslarına Göre Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun gelir yetersizliğine, kişilerin algılarına, refah düzeylerine, yaşadıkları yoksulluk süresine, aldıkları ücret yetersizliğine ve cinsiyetlerine göre farklı türleri oluşturularak yoksulluk üzerinden farklı tanımlamalar yapılmaktadır.

1.2.1.Mutlak Yoksulluk ve Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, hanenin veya bireyin yaşamak için gerekli asgari temel ihtiyaçlarını karşılayamaması halidir. Bu durumun hesaplanabilmesi için iki yaklaşım türü belirlenmiştir. Bunlar, açlık sınırı ve yoksulluk sınırıdır. Açlık sınırı, kişinin günlük alması gereken kalori miktarının altında kalan hane veya bireyler için kullanılır. 1990 yılında Dünya Bankası tarafından bireylerin günlük alması gereken kalori miktarı 2400 olarak belirlenmiştir. TÜİK, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirlenen yetişkin bir bireyin günlük alması gereken 2100 kalorilik gıda sepeti maliyetini benimsemiştir (Taş ve Özcan, 2012: 424).

Açlık sınırının hesaplanmasında gıda bileşenleri dikkate alınırken, yoksulluk sınırının hesaplanmasında gıda harcamalarına ek olarak barınma, ısınma, giyim gibi temel ihtiyaçlar da dikkate alınarak hesaplanır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 62). Böylelikle, yoksulluk sınırı, açlık sınırını da kapsayan daha geniş bir yoksulluk tanımını içermektedir. TÜİK' in yayımladığı 2009 yılına ait verilerde, Türkiye' de gerçekleşen açlık sınırı %0,48, yoksulluk sınırı ise %18,08' dir. 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon nedeniyle açlık sınırı ve yoksulluk sınırı TÜİK tarafından yayımlanmamaktadır (TÜİK, 2014 Yoksulluk Çalışması).

TÜRK-İŞ tarafından her ay düzenli olarak yayınlanan açlık ve yoksulluk sınırı araştırmalarına göre ise Aralık 2017 tarihine ait, dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.608,13 TL, yoksulluk sınırı ise 5.238,32 TL olmuştur. Bekar bir çalışanın yaşama maliyeti ise 1.989,20 TL olmuştur (<http://www.turkis.org.tr/aralik-2017-aclik-ve-yoksulluk-siniri-d11671>, 2018).

Farklı ülkelerdeki bireylerin yoksulluk durumlarının ölçülmesi ve birbirleriyle karşılaştırma yapılabilmesi için 2002 yılından günümüze, kişinin günlük tüketim harcamaları cari satın alma gücü paritesi üzerinden 1\$, 2.15\$ ve 4.30\$ olarak belirlenmektedir. Bu gelirlerin altında yaşayanlar yoksul sınırının altında kalanlar olarak kabul edilmektedir. Mutlak yoksulluk sınırının hesaplanmasında, az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1\$, Latin Amerika ve Karayipler için 2.15 \$, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4.3 \$ sınırı koyulmuştur (Karluk ve Ünal, 2017: 2).

Türkiye' de 2006' da 1\$' ın altında yaşayan bireylerin sıfırlandığını belirten TÜİK'in 2015 Yoksulluk Çalışmasında, günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 2.15 \$'ın altında yaşayanlar %0,06 olarak, 4.3\$' ın altında yaşayanlar %1,58 olarak tahmin edilmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21867>, 2018). Mutlak yoksulluk, ülkelerarası kıyaslamalarda kullanılan bir yoksulluk sınırını belirlemek için oluşturulmuştur. Fakat, yoksulluk sınırının ülkelerarası küresel bir kıyaslamaya tabi tutmanın uygun olup olmaması yönünde tanımın kendisine yöneltilen eleştiriler de söz konusudur. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde belirlenen yoksulluk sınırının birbirinden farklı olabileceğini, piyasa ekonomisine eğilimli daha yüksek geliri olan ülkelerde daha yüksek yoksulluk sınırının belirleneceği söylenmektedir. Yoksulluk sınırının daha fakir olan Hindistan gibi ülkelerde kullanılması daha uygun olacaktır (Chen ve diğerleri, 1993: 4-5). Mutlak yoksullukta dikkate alınan asgari kalori seviyesi de eleştirilerek, bazı

bireylerin daha lüks tüketimi tercih edip, asgari kalori seviyesinin altında yaşamayı tercih ettiği de dile getirilmektedir. Mutlak yoksulluğa getirilen bu eleştiriler görelî yoksulluğun oluşturulmasında etkili olmuştur (Zülfikar, 2010: 6).

Görelî yoksulluk, birey ya da hanelerin temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılaması ama toplumdaki ortalama refah düzeyinin altında kalmasıdır. Görelî yoksulluk hesaplamalarında, toplumdaki ortalama (medyan) gelir belirlenip bu gelirin %40, %50 ya da %60' ısı alınarak belirli bir sınır elde edilmektedir. Bu sınırın altında kalanlar görelî yoksul kabul edilmektedir (Şenses, 2012: 91-92). Görelî yoksulluk, daha çok gelişmiş ülkelerde söz edilirken (Arabacı, 2014: 183), aynı zamanda sosyal ve kültürel ihtiyaçları da kapsayan bir kavramdır (Topgül, 2013: 280). Görelî yoksulluk, toplumdaki gelir dağılımını baz almaktadır (Şenses, 2006: 91). Yani, bireyin yoksulluğu toplumda belirlenen referans grubun sahip oldukları gelir veya harcamalarına göre belirlenerek, bireylerin belirlenen referans grubuna göre sahip olduğu karşı durumu görelî yoksulluğu oluşturmaktadır (Arpacıoğlu, 2012: 11). Böylelikle, toplumlarda belirlenen referans grubun gelirlerinin belirli yüzdesi görelî yoksulluğun sınırı belirlemektedir ki bu durumda her toplumda her zaman görelî yoksulluğun olacağı demektir.

1.2.2.Nesnel (Objektik) Yoksulluk ve Öznel (Subjektif) Yoksulluk

Nesnel yoksulluk, bireylerin ihtiyaçları için uzmanlar tarafından gerekli olan belirli mal ve hizmetlerin asgari maliyeti oluşturularak belirlenir (Kaya, 2011: 34). Nesnel yoksullukta, bireylerin yoksulluğunun neyden kaynaklandığı ve yoksulluktan kurtulmak için nelerin gerekli olduğuna dair önceden belirlenmiş olan değerler dikkate alınır ve uzmanlar tarafından bireylere sorulur. İktisatçılar, yoksulluğun hesaplanmasında yaşanan güçlükler sebebiyle nesnel yoksulluğu daha fazla benimsemektedirler (Aktan ve Vural, 2002: 6).

Öznel yoksullukta ise, hane halkı bireyelerine, kendilerini yoksul hissedip hissetmediklerine dair geniş çaplı anketler uygulanmaktadır. Anket sonuçları analiz edilerek, refah düzeyi ile hane halkı bireyelerinin gelirleri arasında bir refah düzeyi eşiği belirlenir ve bu eşik yoksulluk çizgisi olarak kabul edilir (Arabacı, 2014: 183). Öznel yoksullukta, her bir anket sonucunda hane halkına özgü sonuçlar ortaya çıktığından çok tercih edilen bir yöntem değildir (Aktan ve Vural, 2002: 6). Böylelikle, nesnel yoksulluk ölçümünde bireyelerin geliri, harcaması gibi hayatlarındaki katı olgular esas alınırken, öznel yoksullukta ise kişilerin gelirlerinden elde ettikleri fayda, haz gibi yumuşak olgular esas alınmaktadır (Zülfikar, 2010: 7-8).

1.2.3.Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu, birey ya da hane halklarının temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan gelirden mahrum kalma halidir. Gelir yoksulluğunda yoksulluk sınırı asgari bir gelirin altında yaşamaktır (Aktan ve Vural, 2002: 6). Yani, birey ya da hane halklarının satın alma gücü yoksunluğu yaşamalarıdır (Aslan, 2016: 26).

Gelir yoksulluğu kavramının sadece gelire odaklanması, insani bir yaşam için yeterli olup olmadığı tartışıla gelen sorunlardan biri olmuştur. Yoksulluğun sadece asgari bir gelire indirgenmesi Birleşmiş Milletler, yayınladığı İnsani Gelişme Raporunda yeni bir

yoksulluk tanımı yaparak, yoksulluk sorununa daha geniş bir perspektiften bakma imkanı sağlamıştır. BM tarafından oluşturulan insani yoksulluk kavramı, mutlak ve göreceli yoksulluktan daha geniş bir kavram olup (Güneş, 2012: 155) sadece iktisadi değil aynı zamanda, sosyal, siyasi ve kültürel fırsatlara erişimi dikkate alan bir kavramdır (Kaya, 2011:37).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda yer alan insani yoksulluk kavramı, insan haysiyetine yakışır bir insani yaşam için bireylerin asgari ihtiyaçlarından daha fazla maddi refahının olmasını kabul eder. Bu sebeple, yoksulluk kavramı sadece ekonomik bir altyapıya değil sosyal ve kültürel ihtiyaçları da dikkate alması gereken çok boyutlu olması gerekir (Aktan ve Vural, 2002: 7). İnsani yoksulluk kavramının temel göstergesi, bireylerin yaşadıkları çevrelerde kıt kaynaklara sahip olmaları ve temel hizmetlere erişebilmede imkanların kısıtlı olmasıdır (Berber, 2016: 69). İnsani yoksulluk kavramında insani yoksulluk sınırı, asgari gıdaya ek olarak eğitim, sağlık ve istihdam gibi birtakım kriterler dikkate alınarak oluşturulmaktadır (Doğan ve Tatlı, 2014: 118).

1.2.4.Kırsal Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu

TÜİK' e göre Türkiye sınırları dahilinde, nüfusu 20.000 ve daha az nüfusa sahip olan yerleşim yerleri kırsal alan olarak tanımlanmaktadır. Dünyadaki yoksulluk oranlarına bakıldığında, 2016 yılında yaklaşık 2,1 milyar kişi yoksul, bunların yaklaşık %75' i kırsal alanlarda yaşamakta ve bu alanlarda yaşamlarını ve geçimlerini devam ettirmeye çalışmaktadır (World bank, 2017). Az gelişmiş ülkelerde tarımsal faaliyet, temel ekonomik sektörü, temel istihdam kaynağını ve aynı zamanda üretilen tarımsal ürünler temel ihracat kalemlerini oluşturmaktadır (Öztürk, 2008: 269). Kırsal yoksulluğu oluşturan bireyler ise ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve küçük ölçekli sanayi ve hizmet veren işletmelerde çalışan kesimlerden oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki kırsal yoksulluğu oluşturan kesim genel olarak iki gruba ayrılabilir: ziraat ile uğraşan yoksullar ki bunlar kendi toprağını işleyen küçük toprak sahipleri kendi toprağını başkasına kiralayan toprak sahipleri ve ziraat ile uğraşmayan yoksullar yani toprak sahibi olmayan işçiler, ırgatlar ve çobanlardır (Öztürk, 2008: 273-274). Kırsal alandaki bu homojen yapı ve meslek türlerinin kısıtlı olması da kırsal yoksulluğu besleyen nedenlerden biridir. Kırsal yoksulluğu oluşturan bu homojen yapı içerisinde yoksulluğun temel kaynağı ise topraksız, eğitimsiz yani vasıfsız işçilerdir (Öztürk, 2008: 274).

Kırsal alandaki yoksulluğu nitelendiren diğer önemli unsurlar ise, eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim yetersizlikleridir (Öztornacı ve Veziroğlu, 2012: 292). Kırsal yoksulluğu artıran temel faktörler ise, siyasi istikrarsızlık, iç çatışma, kötü yönetim, kırsal alanlardaki ikilik yani büyük toprak sahipleri ile küçük toprak sahiplerinin elde ettiklerini gelir dağılımının eşitsiz olması ve kırsal kesimi dışlayan iktisadi politikaların varlığıdır (Öztürk, 2008: 274-275). Bu durum sadece kırsal yoksulluğu değil aynı zamanda kentsel yoksulluğu da beraberinde getirmektedir. Özellikle, kırsal alanlarda yeni teknolojilerin tarıma uyarlanmasıyla beraber, kırsal alanda işsiz kalan kesimler kente göç etmeye başlamaktadır. Sermayeden yoksun olanlar kendi işini kuramamakta ve vasıfsız olan

bireyler marjinal sektörlerde çalışmaya başlayarak kentsel yoksulluğa sebep olmaktadır (Es ve Şengül, 2007: 354). Kırsal yoksulluktaki işsizlik ve yoksunluk kente göçe sebep olmaktadır ve bu durum kısır bir döngü haline gelmektedir (Kartal ve Demirhan, 2014: 137).

Kentlerde, sivil ve kamusal sosyal yardımların giderek genişlemesi kent yoksullarının hayatta kalmasını sağlarken bir yandan bu yardımların kendisi de kentsel yoksulluğu kalıcı hale getirebilmektedir. Bu noktada, kamu temelli sosyal yardımların kırsal alanlara doğru kaydırılması kırsal yoksulluğu ve kente olan göçü azaltarak kentsel yoksulluğun artmasına mani olacaktır (Kartal ve Demirhan, 2014: 151).

Bazı ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalarda, tarımsal odaklı yatırımların kırsal ve kentsel yoksulluğu azaltmada, diğer sektörlerle yapılan yatırımdan çok daha fazla etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, Irz, Thirtle ve Wiggins' in (2001) yaptıkları bir çalışma sonucunda, üründen elde edilen %30'luk bir artışın kırsal alandaki yoksul insanların sayısında %25 veya daha fazla bir azalmaya yol açacağı belirlenmiştir. FAO' nun 2004 yılında yayınladıkları bir raporda Endonezya' da tarım sektöründeki gelişmenin kırsal yoksulluğu %50, kentsel yoksulluğu ise %36 oranında azalttığı saptanmıştır (Öztürk, 2008: 278-279). Kentsel yoksulluğu azaltmak için kırsal kalkınmanın gerçekleşmesi ve tarımsal yatırımların artması ve küçük aile işletmelerin desteklenmesinin önemi büyüktür. Kırsal alanlarda refah düzeyini artırmadan kentsel alanlardaki refah düzeyini artırmak mümkün gözükmemektedir (Kartal ve Demirhan, 2014: 151).

1.2.5.Geçici Yoksulluk ve Kronik Yoksulluk

Yoksulluk, hanelerin veya bireylerin yoksul kaldıkları süreye göre geçici yoksul veya kronik yoksul olarak değerlendirilmektedir. Geçici yoksulluk kıstasında, haneler veya bireylerin bazı dönemlerde yoksulluk sınırının üzerine çıkması ve yoksulluk sınırının altına inmesi söz konusudur. Geçici yoksulluk durumunda, haneler yaşadıkları negatif bir şok karşısında tüketim gelirleri düşerek, bu düşüşü engelleyememektedir. Fakat, bu gelir düşüklüğünün yoksulluk sınırı altındaki kalış süresi daimi değildir (Temiz, 2008: 71). Yani, geçici yoksulluk durumundaki bireyler, yoksulluk sınırının altında sürekli yaşamamaktadır. Kronik yoksulluk ise, hanelerin veya bireylerin gelirleri sürekli yoksulluk sınırı altında kalarak bu durumun olağan bir hal alması yani yoksulluğun öğrenilmiş bir çaresizliğe dönmesi söz konusudur.

Kronik yoksulluk sorunuyla boğuşanlarda, yoksulluk salt gelir yoksunluğundan ibaret değildir. Aynı zamanda, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişememe, açlık çekme, kötü içme suyu kullanma, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya uğrama gibi bir dizi temel ihtiyaçlardan yoksun kalma hali geçerlidir. Kronik yoksulluğun unsurlarına dikkat edilecek olursa, temel unsurlarından biri yoksulluğun süresidir. Yoksulluğun süresi bireyin beş yıl veya daha uzun sürmesi gereklidir. Yoksulluğun süresi uzadıkça yoksulluk kalıcılıkta çünkü bireylerin yeteneklerini köreltmektedir. Böylelikle, kronik yoksulluk nesilden nesile aktarılarak kısır bir döngü haline girmektedir (Temiz, 2008: 63-64). Kronik yoksulluğun diğer bir temel unsuru, hanelerin veya bireylerin sosyal destekten mahrum kalmalarıdır. Yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar, göçmenler ve etnik azınlıklar bu bağlamda sosyal destekten yoksun kalabilen ve sosyal dışlanmaya maruz kalabilen

kırılganlığı olan kesimlerdir (Temiz, 2008: 66). Bu nedenle, kronik yoksulluğu önlemede ekonomik ve sosyal politikaların birlikte ele alınması gerekmektedir. Çünkü sosyal politika, yapısal yoksulluğu azaltmada önemli bir yer teşkil eder. Özellikle, gelir desteğini garanti eden sosyal güvenlikle daha geniş bir kapsama imkanı sunan sosyal koruma politikaları sosyal politikalarının önemli araçlarından biridir. Yoksul ve dışlanmış grupların istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini sağlayan yoksulluğun kırılmasını sağlayan sosyal koruma politikalarının uygulanması kronik yoksullukla mücadelede önemli bir araçtır (Temiz, 2008: 93).

1.2.6.Çalışan Yoksullar

1980’li yıllardan sonra küreselleşme ile birlikte ülkelerin neo-liberal politikaları uygulamaya başlaması üzerine, ülkelerdeki kayıt dışı istihdam artmış, düşük düzeyli ücretler, örgütsüz ve düzensiz ve güvencesiz istihdam yapısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tür istihdam yapısının sonucunda ise, çalışan işçilerin gelirleri mutlak yoksulluk sınırının altında kalarak çalışan yoksul olarak adlandırılan kesimi oluşturmuştur (Gerşil, 2016: 458-459). Çalışan yoksul kesimin belirlenmesinde, gelişmekte olan ülkeler için Dünya Bankası’nın belirlediği mutlak yoksulluk sınırı uygulanırken, AB ülkelerde göreceli yoksulluk sınırı uygulanarak ölçüm yapılmaktadır. Fakat, çalışan yoksul kavramında, kimlerin çalışan kategorisi dahilinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususunda ülkeler arası farklılıklar mevcuttur. Örneğin, ABD Çalışma İstatistikleri Ofisi’ne göre, bir önceki yıl 27 hafta aktif olarak işgücü içerisinde yer alması şartı koyulmuştur. Fransız İstatistik ve Ekonomi Enstitüsü, çalışan yoksul tanımında, ABD’ nin yaptığı kıstasa ek olarak referans yıl içerisinde en az 1 ay çalışmış olması şartını getirerek uzun süreli işsizleri bu kategori dışına çıkarmaktadır (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 70). Türkiye’ de ise çalışan yoksulların ölçümünde TÜİK’ in yayınladığı Hane Halkı Bütçe Anketi görüşmelerinden faydalanılmaktadır. TÜİK’ in 2019 yılında yayınladığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırma sonuçlarına göre, Hanehalkı fertlerinin esas işteki iktisadi faaliyet kollarına göre yıllık ortalama esas iş gelirlerine göre dağılımına bakıldığında, yıllık geliri en düşük olan iktisadi faaliyet kolu tarım olarak belirlenmiştir (TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2019).

Şekil 1: Hanehalkı fertlerinin esas işteki iktisadi faaliyet kollarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri, 2017, 2018

İktisadi faaliyet kolu	Yıllar	
	2017	2018
Toplam	28 299	30 748
Tarım	16 996	18 991
Sanayi	29 292	31 414
İnşaat	24 951	27 123
Hizmet	30 407	33 029

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30755>, Erişim Tarihi: 30.09.2019

Şekil 1’de de belirtildiği üzere, Türkiye’ de çalışan yoksulların sektörel dağılımında birinci sırayı tarım sektörü almaktadır. Tarım sektöründe çalışanların çoğu tarım işçileri,

kiracı, yarıcı ve göçmen çiftçilerden oluşmaktadır. Tarımsal verimliliğin düşük olması, tarımdan elde edilen gelirin değişken olması, tarım ücretlerinin yavaş artması gibi koşullar nedeniyle, bu sektörde çalışanlar yoksul kesime dahil olmakta ve bu çalışanlar yoksul olmaktan kurtulamamaktadır (Temiz, 2008: 81).

Çalışan yoksulların tarım sektöründen sonra yıllık ortalama esas iş geliri tarımdan sonra en düşük inşaat sektöründe gerçekleşmiştir. Çünkü, kırdan kente göç eden yoksul kesimin vasıfsız olması kendilerini enformel işlerde çalışmaya yöneltmektedir. Enformel işlerde, güvenceden yoksun, uzun çalışma saatleri eşliğinde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadır.

1.3.Yoksulluk Yaklaşımları

Yoksulluk olgusunun çok boyutlu bir muhtevası olması sebebiyle, açıklanmasında farklı yaklaşımlar baz alınmaktadır. Literatürde en çok ele alınan bu yaklaşımlar: parasal yaklaşım, kapasite yaklaşımı, sosyal dışlanma yaklaşımı ve katılımcı yaklaşımdır (Kabaş, 2009: 7).

1.3.1. Parasal Yaklaşım (Gelir Yaklaşımı)

Yoksulluğun ölçülmesinde parasal yaklaşımın benimsenmesi, iktisat bilim insanları tarafından daha çok tercih edilmektedir. Böylelikle, mikro ekonominin temelinde yer alan fayda maksimizasyonun ölçülmesi sağlanır. Aynı zamanda, bireylerin sahip olduğu asgari gelirle gerçekleştirdikleri tüketim harcamaları dikkate alınmaktadır. Böylelikle, ülkelerarası bir yoksulluk sınırı belirlenebilir. Fakat, tüketim harcamaları dikkate alınarak oluşturulan yoksulluk sınırı, sağlık, eğitim, kültür gibi sosyal harcamaları hesaba katmamaktadır. (Kabaş, 2009: 9-10). Parasal yaklaşıma örnek olarak mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk tanımları verilebilir. Göreceli yoksulluk kavramı ise, eşitsizliğin sadece maddi sonuçlarını değil aynı zamanda subjektif sonuçlarını da içerdiği için mutlak yoksulluk kavramına da bir alternatif olarak daha çok kullanılmaktadır (Aksan, 2012: 12). Bu çalışmada, parasal yaklaşım adı altında mutlak ve göreceli yoksulluk kavramları ölçüt alınarak araştırma bulguları değerlendirilecektir.

1.3.2. Kapasite Yaklaşımı

Kapasite yaklaşımı ile yoksulluk ve kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen iktisatçı Amartya Sen, yoksulluğu temel kapasitelerden yoksunluk olarak ifade etmektedir. Sen' in kapasite yaklaşımına dair oluşumun nüveleri Aristo, Adam Smith ve Karl Marx' a kadar gitmektedir. Sen, aynı zamanda kapasite yaklaşımını oluştururken John Rawls' ın Adalet Teorisinden etkilendiğini belirtmektedir (Sam, 2008: 63).

Sen' e göre, kişisel refahın ölçülmesinde bireylerin herhangi bir metaya sahip olup olmaması kişinin refahını belirlememektedir (Metin, 2014: 6317). Örnek olarak, kendisine iş bulma fırsatı verilmeyen bir işsiz devletten işsizlik yardımı aldığında gelir açısından yoksul kabul edilmemektedir; ancak kendisine değer katacak olan iş bulma edimi açısından yoksunluk yaşayacaktır. Bu açıdan kapasite yaklaşımına göre, yoksulluğu gelir açısından analiz etmek anlamlı olmayacaktır (Sen, 1999: 21). Bu sebeple, Amartya Sen' in 1979 yılında gelir ve tüketim odaklı parasal yaklaşıma (faydacı yaklaşım) alternatif olarak "Kapasite Yaklaşımı" nı geliştirerek insan refahının ölçülmesinde gelir

ve tüketimi ölçüt kabul eden faydacı yaklaşıma karşı çıkmıştır. Amartya Sen' e göre parasal yaklaşım bireylerin mutluluğundaki eşitsiz paylaşımı, hak ve özgürlük temelli sosyal hakların ihlalini ve kişisel refahın bireylerin zihinsel koşullanmalarla kolayca yönlendirilebilir oluşunu ihmal eder ve bu durumları dikkate almamaktadır. Bireylerin refahını son derece etkileyen bu durumların belirlenebilmesi ve ölçülebilmesi için Amartya Sen, oluşturduğu kapasite yaklaşımının temeline kazanım (functioning) ve kapasite (capability) kavramlarını yerleştirmektedir (Topuz ve Erkanlı, 2017: 1-2).

Kazanım (functioning), bireylerin kendi yaşamlarında önem verdikleri yapabileceği veya olabileceği şeylerdir. Kapasite (capability) ise, bireyin yapabileceği veya olabileceği şeye yani kazanıma ulaşabilme yetisidir. Yani, insanların kazanımlara ulaşabilmek için sahip olduğu yeteneklerinin sınırı kapasiteyi oluşturmaktadır (Kabaş, 2009: 12).

Amartya Sen' e göre, kalkınmak, bireylerinin özgürlüklerinin genişletilmesidir. Yani, kalkınmak sadece GSMH' nin yükseltilmesi, sanayileşme, teknolojik gelişmeye dayanmamaktadır. Sen' e göre gelirin yükselmesi önemsiz değildir, özgürlüklerinin genişlemesinde gelirin yükselmesi de önemlidir; ancak salt gelir yaklaşımı yerine medeni ve siyasi hakların sağlanması da son derece önemlidir. Bu sebeple kalkınmada, özgürlüğün kurucu rolü ve araçsal rolü vardır. Özgürlüğün kurucu rolü, temel özgürlükler diye nitelendirilen açlık, yetersiz beslenme, hastalıktan korunma, erken ölümden korunma, okur-yazarlık, siyasal katılım gibi temel kapasitelerden oluşmaktadır. Özgürlüğün araçsal rolü ise beş temel unsurla ilişkilendirilmektedir. Araçsal özgürlüğün beş temel unsurları: siyasal özgürlükler, iktisadi fırsatlar, toplumsal fırsatlar, şeffaflık güvenceleri ve koruyu güvenlidir (Sam, 2008: 65-66).

Siyasal özgürlük, siyasal ifade özgürlüğü, farklı siyasi partiler arasında özgürce seçim yapabilme gibi özgürlükleri kapsamaktadır. İktisadi fırsatlar, bireylerin iktisadi kaynakların üretim, tüketim ya da mübadele amacı ile sunulan kaynaklara ulaşımını ifade etmektedir. Toplumsal fırsatlar, topluma eğitim ve sağlık amacı ile sunulan hizmetlere ulaşımı, şeffaflık güvenceleri, insanların açıklık güvencesi altında alışveriş yapabilmesini aynı zamanda yolsuzluğu, mali sorumsuzluğun önlenmesini ifade etmektedir. Koruyu güvenlik önemleri, açlık veya sefaletle karşı kamusal gelir güvencesinin sağlanmasıdır. Tüm bu araçsal özgürlükler bireylerin kapasitelerini güçlendirmektedir (Sam, 2008: 65-66).

1.3.3.Sosyal Dışlanma Yaklaşımı

Sosyal dışlanma kavramı, ilk kez Fransa' da Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Lenoir tarafında 1974 yılında kullanılmıştır. Sosyal dışlanma ile yoksulluk arasındaki ilişki düşünüldüğünde, yoksulluğun Sanayi Devrim'inden beri var olduğu, 1970'li yıllardan sonra ise yoksulluğun sosyal dışlanmanın alt başlığı altında yer aldığı görülmüştür. Neo-liberal politikalar ile birlikte sosyal refah devlerinde sosyal harcamaların azaltılması ve kamunun küçültülmesi, uluslararası rekabet girişimleri sosyal krizleri de beraberinde getirerek sosyal dışlanma kavramının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Tartanoğlu, 2014: 272-274).

Yoksulluk ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkiye bakıldığında her iki kavramın da özünde adaletsizlik ve eşitsizlik yer alır; fakat bu iki kavramın arasındaki ilişkiyi ölçmek kolay değildir. Çünkü, yoksul biri sosyal dışlanmaya maruz kalmayabilir. Yine aynı zamanda, yoksul olmayan biri sosyal dışlanmaya maruz kalabilir. Bu bağlamda, sosyal dışlanma, yoksulluğu da içine alan daha kapsayıcı bir kavramdır. Sosyal dışlanma, kişilerin maddi ve/veya manevi yoksunluk içinde olmaları, kurumsal destekten de yoksunluğu içeren çok boyutlu bir süreçtir (Tartanoğlu, 2014: 274).

Tablo 2: Sosyal Dışlanma ile Yoksulluk Arasındaki Farklar

Sosyal Dışlanma	Yoksulluk
Topluma Katılım	Maddi Kaynaklar
İlişkisel	Dağıtım
Süreçler	Sonuçlar
Vatandaşlık Hakları	Ekonomik Haklar
Dışarıdan İçeriye	Aşağıdan Yukarıya
Çok- Yönlü Boyutluluk	Tek-Zeminli Boyutluluk
Ölçümün Zorluğu	Kolay Ölçülebilirlik

Kaynak: Kenyon vd., 2002: 208.

Tablo 1’ de belirtildiği üzere, sosyal dışlanma topluma katılımdan yoksunluğu kapsarken yoksulluk maddi kaynaklardan yoksunluğu kapsamaktadır. Sosyal dışlanmada, bireyler toplumsal ve kurumsal ilişkilerde eşitsizliğe; yoksulluk durumunda ise gelir dağılımının dağıtımında eşitsizliğe uğramaktadır. Sosyal dışlanmada sosyal, siyasi haklarda yoksunluk ön plandadır; yoksullukta ise ekonomik haklardan yoksunluk ön plandadır. Sosyal dışlanma çok boyutlu iken yoksulluk tek boyutludur. Sosyal dışlanma bir süreçtir; yoksulluk ise bir sonuçtur. Bu sebeple sosyal dışlanmanın ölçülmesi daha zor iken yoksulluğun ölçülmesi daha kolaydır.

Sosyal dışlanmaya karşı, sosyal içerme politikaları Avrupa Birliği’nin politikalarında daha çok gündeme getirilmektedir. 1990 yılında, Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından “Sosyal dışlanmayla mücadelede Ulusal Politikalar Gözlemevi” kurulmuş olup, 1996 yılında ise Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nın 30. Maddesinde tüm yurttaşların sosyal dışlanmaya karşı korunmaya hakkı olduğu belirtilmiştir (Tartanoğlu, 2014: 278-279).

Sosyal dışlanma riskini en çok taşıyan gruplar incelendiğinde, işsizler, emekliler, engelliler, suçlular, kadınlar, göçmenler, mülteciler, etnik azınlıklar olarak sıralanabilir. Bu grupların sosyal dışlanma riskine karşı korunabilmesi için ekonomik, sosyal ve siyasi haklardan eşit biçimde yararlanabilmesi yani kaynakların sunumunda fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir (Tartanoğlu, 2014: 278).

Yoksulluk kavramı, sosyal dışlanma yaklaşımı açısından incelendiğinde, yoksulluğun sosyal dışlanmanın bir sonucu olabileceği anlaşılmaktadır. Yoksulluk, salt gelire dayalı yaklaşım açısından incelendiğinde tek boyutlu bir yoksulluk olgusunun birden fazla değişkenin etkisi altında olduğu göz ardı edilmektedir. Sosyal dışlanma yaklaşımı,

yoksulluk olgusuna farklı bir boyuttan bakabilme imkanı sunarak, yoksulluğun dinamik yapısı ortaya koyulmaktadır.

1.3.4.Katılımcı Yaklaşım

Yoksulluk değerlendirmelerinde niteliksel yaklaşımlar, yoksulluların yoksullukla ilgi düşünce ve tutumlarına vurgu yapması sebebiyle önemlidir. (Ecevit, 2009: 87). Yoksulluk değerlendirmelerinde niteliksel bir yaklaşım türü olarak katılımcı yaklaşım da yoksulların kendi yoksulluk kriterlerine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmeleri, belirlenen bir yörenin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik ortamdaki yoksulluk boyutlarını anlamak için oluşturulmaktadır. Nitel bir değerlendirme olması sebebi ile bulguların standartlaştırılması aşamasında en zor olanlar arasındadır (Ruggeri Laderchi, 2011: 6).

Cinsiyet bazında katılımcı Katılımcılık temelli yoksulluk araştırmaları niceliksel teknikler kullanılarak gerçekleştirilen araştırma arasındaki fark daha net olarak görülebilmektedir. Yoksulluğun cinsiyet bazında aralarındaki bir farka örnek olarak Gine’de niceliksel ve niteliksel olarak gerçekleştirilen yoksulluk araştırması gösterilebilir. Gine’de hane içi yoksulluğu araştırmak için tüketim ve gelire ağırlık veren ve bunları niceliksel olarak ölçen bir yaklaşım kullanıldığında, kadınların erkeklerle aynı düzeyde yoksul oldukları sonucuna varılmış ve kadın reisli hanelerin de erkek reisli haneler kadar yoksul olduğu ama daha yoksul olmadığı sonucu elde edilmiştir. Katılımcı Yoksulluk Değerlendirilmesi yapıldığında ise kadınların en korunmasız kişiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ecevit, 2009: 87).

Katılımcı yaklaşım, diğer yaklaşımları yoksulların görüşlerini yansıtmaması sebebiyle eleştirmektedir. Chambers tarafından öncülüğü yapılan bu yaklaşım, insanların görüşlerini alarak yoksulluk hakkındaki düşünceleri incelenir ve yeni metotlar belirlenir (Kabaş, 2009: 19). Dünya bankası ve IMF Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmeleri oluşturarak yoksulların katılımı sağlanmaktadır; fakat yoksulların hazırlanan projelerin içeriğini belirlemede bir yetkileri yoktur. Katılımcı Yoksulluk Değerlendirmeleri yöntemi ile insanların mutluluğuna ve hayat kalitelerine odaklanmaktadır (Karabaş, 2009: 19-20). Katılımcı yaklaşım altında sübjektif yoksulluk kavramı tanımlanabilir. Sübjektif yoksullukta, kişilerin yoksulluk algıları ön plandadır. Kendini yoksul olarak ifade eden herkesin yoksul olduğu kabul edilmektedir (Aksan, 2012: 12).

Bu çalışmada, araştırma bölümünde katılımcıların yoksulluk kriterlerine, algılarına ve tanımlarına ulaşılması hedeflendiğinden katılımcı yaklaşım da benimsenmiştir. Böylelikle araştırmada, katılımcı yaklaşımın altında yer alan sübjektif yoksulluk kavramı ve parasal yaklaşımın altında yer alan mutlak ve göreceli yoksulluk kavramları dikkate alınarak görüşme formundaki sorular oluşturulmuş ve görüşme sonrası bulgular bu kavramlar ışığında yorumlanmıştır.

1.4. Yoksulluk Ölçümünde Kullanılan Göstergeler

1.4.1. FGT Endeksi

FGT Endeksi, Foster, Greer ve Thorbecke tarafından 1984 yılında geliştirilen toplumdaki farklı alt grupların yaşadıkları yoksulluk derinliğini ölçebilen kapsamlı bir endekstir (Yıldız, 2013: 18). FGT yoksulluk endeksinde, genel yoksulluk ölçüsünün, toplumdaki farklı bölgesel ve etnik grupların yoksulluğundan ne derece etkilendiğini

gösterebilmektedir (Kan, 2012: 25). Yani, toplumdaki farklı gruplar için farklı yoksulluk oranları bulunur. Daha sonra, bu yoksulluk oranları nüfusa göre ağırlıklandırılarak genel yoksulluk oranına ulaşılır (Gediklioğlu, 2015: 14). FGT endeksinde, yoksulluk çizgisinden en uzağa düşen yoksullar daha fazla tartı imkanı sağlayarak yoksulluğun yoğunluğu dikkate alınmış olur (Kan, 2012: 26).

1.4.2. Kafa Sayısı Endeksi (Kafa Sayım Oranı)

Kafa Sayısı Endeksi, yoksulluk ölçümünde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Bu endeks, Bir nüfusta yoksulluk sınırı çizgisi altında yaşayan birey veya haneler tespit edilir ve toplam nüfusa oranlanır. Nüfustaki yoksul oranı belirlemede hesaplanması ve anlaşılması kolay bir endekstir (Özcan, 2016: 298). Fakat, kafa sayısı endeksinin hesaplanmasının kolay olmasının yanı sıra endekse yöneltilen eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirilerden en çok dile getirileni, yoksulluk sınırı çizgisinin altında kalan birey veya hanelerdeki gelir azalmasına ve gelir transferlerine duyarsız olmasıdır (Aktan ve Vural, 2002: 27). Diğer eleştirilen bir özelliği ise endeksin yoksulluğun derinliğini ihmal etmesidir. Yani yoksulluk sınırının altındaki birey veya hanelerin durumu daha da fakirleştiğinde yani yoksulluk sınırından daha da uzaklaştıklarında bu durum endeksi etkilememektedir (Bahar, 2015: 30).

1.4.3. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksul birey veya hanelerin gelir veya tüketimlerinin yoksulluk sınırına uzaklıklarının ortalaması alınır. Daha sonra, elde edilen bu ortalama yoksulluk sınırına oranlanır ve yoksulluk açığı endeksi elde edilir (Demirtürk, v.d., 2011 :41). Böylelikle, yoksullara ne kadar gelir verilirse yoksulluk sınırına ulaşabilecekleri hesap edilir. Kafa Sayısı Endeksi ile Yoksulluk Açığı Endeksinde yoksullar arasındaki gelir dağılımı ve yoksul kişilerin sayıları dikkate alınmamaktadır (Yavuzkanat, 2013: 19). Bu endeksin asıl amacı, yoksulluk sınırının oransal olarak düşürülmesidir (Bahar, 2015: 31).

1.4.4. Yoksulluk Açığının Karesi Endeksi

Yoksulluk açığının yoksulluk oranına karesi alınarak elde edilen bir endekstir. Bu endeksin amacı, yoksulluk sınırı ile geliri arasındaki farkın yüksek olduğu bireyleri hesaplamada daha fazla ağırlık vermektir. Bu endeks, yoksulluğun şiddetini ölçmek, birey veya hanelerin yoksulluk sınırına gelir açısından ne kadar uzakta olduklarını hesaplamak ve son olarak yoksulların kendi aralarındaki eşitsizliği dikkate almaktır. Bu endeksin yorumlanmasının meşakkatli olması sebebiyle sık kullanılan bir yöntem olarak başvurulmamaktadır (Gedikoğlu, 2015: 13-14).

1.4.5. Sen Yoksulluk Endeksi

Amartya Sen tarafından 1976 yılında oluşturulan Sen Yoksulluk Endeksi, yoksullar arasında da mukayese yapabilme imkanını sağlayan yeni bir endekstir (Ökten ve Kale, 2009: 67). Sen Yoksulluk Endeksi, kafa sayısı endeksi, yoksulluk açığı endeksi ve Gini katsayısının toplamından oluşturulmuştur. Bu endeks, yoksulların sayısını ve yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıkları hakkında bilgi elde etme olanağı vermektedir. Endeks, sadece yoksulların durumunu dikkate alarak, bir yoksulun gelirinde bir azalma

olduğunda endeksin değeri artar veya zengin bir kişiden bir yoksula yapılan gelir transferi olduğunda endeksin değeri azalır (Özcan, 2016: 298-299).

1.4.6. Bileşik Yoksulluk Endeksleri

Bileşik yoksulluk endeksleri, yoksulluğa çok boyutlu bir bakış açısıyla inceleme ve analiz etme imkanı sunan birden çok göstergeden oluşan yoksulluk ölçüm araçlarıdır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1990 yılından günümüze farklı göstergeleri kapsayan birden çok bileşik yoksulluk endeksleri yayımlanmaktadır

1.4.6.1. İnsani Gelişme Endeksi

Ülkelerin kalkınma seviyesini incelemek ve kıyaslayabilmek adına II. Dünya Savaşı'nda sonra birçok iktisatçı kişi başına düşen GSYİH' nın güvenilir ve yeterli bir ölçü olduğunu savundular. Ancak, kalkınmanın sadece kişi başına düşen gelirden çok daha fazla dinamiği barındırması gerektiği özellikle 1980'li yıllardan sonra savunulmaya başlandı. Kalkınmanın sadece iktisadi gelire indirgenemeyeceği ayrına bir takım sosyal göstergelerin de ölçüye dahil edilmesi fikri Amartya Sen'in kapasite yaklaşımı ile birlikte daha çok dikkate alınmaya başlandı. Bu sebeple, 1990 yılından itibaren BM Kalkınma Programı tarafından Amartya Sen'in yaklaşımı dikkate alınarak her yıl düzenli olarak İnsani Gelişme Raporu yayınlanmaya başlandı (Tüylüoğlu ve Karalı, 2006: 54-56).

İnsani Gelişme Endeksi, uluslararası arenada ülkelerin insani gelişmişlik seviyesini analiz edebilmek ve mukayese edebilmek için temel üç göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler, BM Nüfus Bölümünden “doğuştaki beklenen ortalama yaşam süresi verileri”, BM Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO) İstatistik Enstitüsünden (UIS) “ortalama öğrenim süresi ve beklenen öğrenim süresi verileri” ve Dünya Bankası'ndan “ kişi başına düşen GSMH verileri” tarafından oluşturulmaktadır (BM UNDP İGE Raporu, 2016: 2).

BM UNDP tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarında, İnsani Gelişme Endeksi değerlerine göre ülkeler üç ayrı kategoriye ayrılmaktadır. Eğer, bir ülkenin İGE' nin değeri “0.800- 1.00” arasında ise o ülke yüksek insani gelişme içerisinde, “0.500- 0.799” arasında ise orta insani gelişme içerisinde, “0.000- 0.499” arasında ise düşük insani gelişim içerisinde yer almaktadır. Türkiye, 1965- 1971 döneminde düşük insani gelişim içerisinde yer alırken, 1972 yılında 0.501 İGE değeri alarak orta insani gelişim içerisine girmiştir (Gürses, 2009: 346).

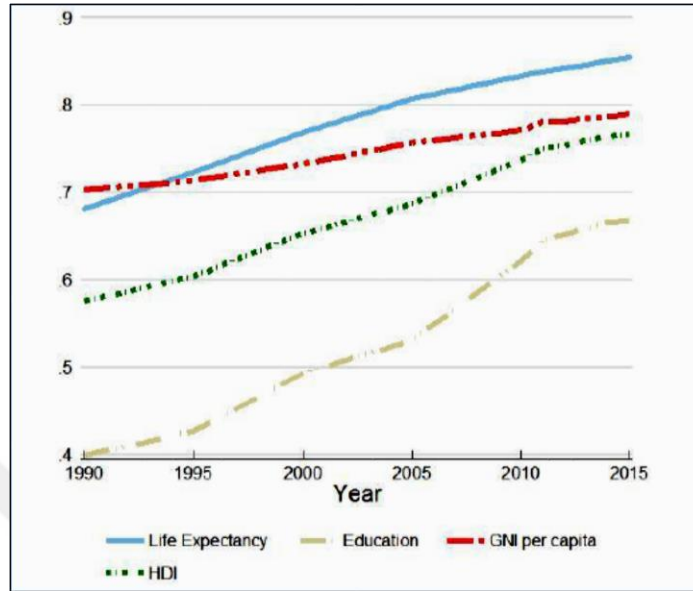
Tablo 3: Türkiye' nin İGE Değerleri 1990-2015

	Doğuştaki beklenen yaşam süresi	Beklenen öğrenim süresi	Ortalama öğrenim süresi	Kişi başına GSMH (2011 SGP Dolar)	İGE değeri
1990	64,3	8,9	4,5	10.494	0,576
1995	67,0	9,6	4,8	11.317	0,604
2000	70,0	11,1	5,5	12.815	0,653
2005	72,5	11,9	6,0	14.976	0,687
2010	74,2	13,8	7,2	16.482	0,737
2011	74,4	14,3	7,4	17.630	0,750
2012	74,7	14,4	7,6	17.703	0,754
2013	75,0	14,5	7,7	18.074	0,759
2014	75,3	14,5	7,9	18.312	0,764
2015	75,5	14,6	7,9	18.705	0,767

Kaynak: BM UNDP İGR, 2016: 3.

Tablo 2’ de de belirtildiği üzere, Türkiye’ nin 2015 yılındaki İGE değeri, 0,767’dir. Böylelikle, Türkiye bu değer ile birlikte yüksek insani gelişme kategorine çıkmıştır. Türkiye, 188 ülkenin yer aldığı uluslararası kıyaslamada 71. Sırada yer almaktadır.

Şekil 2: Türkiye’ nin İGE bileşen göstergelerindeki Eğilimler 1990-2015

Kaynak: BM UNDP İGR, 2016: 3.

Şekil 2’ de Türkiye’ nin İGE’ye katkı yapan göstergelerindeki değişim gözlenmektedir. 1990-2015 dönemine bakılacak olursa, Türkiye’ nin İGE değeri 0.576’dan 0.767’ e yükselerek toplamda %33,2’lik bir artış yaşamıştır. 1990- 2015 döneminde Türkiye’ de doğuştan beklenen yaşam süresi 11,2 yıl, ortalama öğrenim süresi 3,7 yıl ve beklenen öğrenim süresi 5,7 yıl, kişi başına düşen GSMH yaklaşık %78,2 oranında artmıştır.

1.4.6.2. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1997 yılından itibaren günümüze kadar yayınlanan İnsani Gelişim Raporlarında Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi yer almaktadır. Bu endeks, 2009 yılına kadar İnsani Yoksulluk Endeks olarak ifade edilmiş olup, 2010 yılında revize edilerek ismi Çok Boyutlu Endeks olarak değiştirilmiştir (Çelik v.d., 2017: 49). Endeks, BM tarafinsan sağlanan destekle Oxford Üniversitesi aracılığıyla geliştirilmiştir. Endeks değeri yükseldikçe yoksulluk da artmaktadır (Yıldız, 2013: 20).

Endekste, eğitim ve sağlık boyutu iki göstergeye, yaşam standardı boyutu ise altı göstergeye dayanmaktadır. Elde edilen göstergeler ağırlıklandırılıp ortalaması alınmakta ve her hane için yoksulluk puanı oluşturulmaktadır. %33,3 yoksul ve yoksul olmayan hanelerin ayrımında bir yoksulluk eşiği olarak kullanılmaktadır. Böylelikle, hane için hesaplanan yoksulluk değeri %33,3 veya daha büyükse o hane çok boyutlu yoksul kabul edilmektedir. Hanenin yoksulluk değeri %20 veya %33,3’ten küçükse çok boyutlu yoksula yakın kabul edilmektedir. Eğer, %50 veya daha büyükse o hane ağır derecede çok boyutlu yoksul kabul edilmektedir (İGR, 2016: 6).

1.5. Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksulluk ile Mücadele Yöntemleri

1.5.1. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğa yol açan nedenler tarih boyunca üzerinde düşünülmüş konulardan biridir. Yoksulluğa yol açan nedenler incelendiğinde iki temel yaklaşımın ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan birincisi, yoksulluğun nedenini kişisel yetenek, kapasite, beceri ve eğitim gibi bireylere yüklerken yani kişilerin vasıflarına mal ederken; ikinci yaklaşım ise yoksulluğun nedenlerini kişiler dışında hükümetlerin uygulamaya koyduğu ekonomi, istihdam, eğitim politikalarının başarısızlığına mal etmektedir (Şenses, 2017: 145). Yoksulluğun nedenlerini açıklamada birinci yaklaşım, yoksulluğu kişisel kaynakların yetersizliğine dayandırmaktadır. Bu duruma aynı zamanda “Yoksulluğun Kısır Döngüsü” de denilmektedir. Bu kısır döngü sonucunda, yoksullar yoksulluğun hem nedeni hem de kurbanı durumuna düşmektedir. Kişisel kaynakların düşüklüğü ya da yetersizliği yoksulları bu kısır döngü içine hapsedmektedir (Temiz, 2013: 32). Yoksulluğun nedenini açıklamada ikinci yaklaşım ise, yapısal faktörleri ön plana çıkarır. Bu iki yaklaşımdan hangisinin benimseneceği, ülkeden ülkeye, zamandan zamana göre değişebilmektedir. Örneğin, Avustralyalılara kıyasla Amerikalılar ve sosyal demokratlara kıyasla muhafazakarlar açısından yoksulluğun nedenini açıklamada kişisel nedenler ağırlık kazanmaktadır (Şenses, 2017: 146). Zamandan zamana yoksulluğun nedenlerine karşı hükümetlerin takındıkları tutumlar da çelişkili olabilmektedir. Örneğin, II. Dünya Savaşı’ndan sonraki otuz yıllık dönemde yoksulluğun nedenleri yapısal faktörlerle ilişkilendirilmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise, kişisel nedenleri odak noktası yapan neoliberal politikalar yoksulluğun nedenleri ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Şenses, 2017: 148).

Yoksulluk nedenleri farklı ülkelerde ve dönemlerde, değişiklik gösterirken ülkelerin yaşadıkları yoksulluk nedenleri genel olarak, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı, demografik unsurlar, işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler, dışsal etmenler, yapısal uyum programları ve diğer etmenler şeklinde sıralanabilir.

1.5.1.1. Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı

Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımı kavramları hem birbirleriyle hem de yoksulluk olgusuyla ilişkili olan sosyo-ekonomik kavramlardır. Ekonomik büyüme, iktisadi literatürde, bir ülkede belli bir dönemde üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplamının rakamsal ifadesidir, yani niceliksel olarak bir sayıdan ibarettir. Kalkınma kavramı ise, ekonomik büyümenin ve gelir dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılarak bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasını da içeren bir olgudur (Halişçelik, 2017: 2). Bu sebeple, kalkınmanın gerçekleşebilmesi için öncelikle ekonomik büyümenin gerçekleşmesi gerekir. Yani, kalkınma, ekonomik büyüme sonrasında toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin gerçekleştirilmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesidir. (Arslan, 2013: 46). Gelir dağılımında adaleti sağlamak demek, toplumu oluşturan fertler arasında mutlak anlamda bir gelir bölüşümünün yapılması demek değildir. Burada kastedilen, fertlerin üretime katılımlarına göre gelirden pay almalarıdır. Yani, üretime katkısı çok olan ile üretime katkısı az olanın katkısına göre üretimden gelir alabilmesidir.

Herhalükarda, toplumda zenginler ile fakirler arasındaki farkın kabul edilebilir bir seviyede tutulmasıdır (Çalışkan, 2010: 102).

Ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve bu kavramların yoksulluk üzerindeki etkisine dair tartışılan konular bulunmaktadır. Birinci tartışılan konu, ekonomik büyüme sürecinde gelir dağılımının yönüdür. Büyüme sürecinde gelir dağılımında eşitsizliğin önce artması sonra ise azalmasını savunan Kuznets Hipotezidir (Şenses, 2017: 150). Kuznets Hipotezi ile ilk defa büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki Kuznets (1956) tarafından araştırılmıştır. Bu hipoteze göre, geliri düşük olan ülkelerde gelir eşitsizliği daha azdır. Ekonomik büyümenin artmasıyla birlikte gelir eşitsizliği bir süre artar ve ileri bir safhada azalma eğilimine girer. Böylelikle, ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki Ters U şeklindedir (Özdemir v.d., 2011: 440). Fakat, bu hipotezin her zaman geçerli olmadığına dair uygulamalı çalışmalar da yapılmıştır. Örneğin, Morawetz' in 1950-75 döneminde az gelişmiş ülkelerin performansını incelemiş ve sonucunda büyüme hızıyla gelir dağılımının yönü arasında net bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. Büyüme hızının düşük olduğu ülkelerin yanı sıra büyüme hızının yüksek olduğu ülkelerde de mutlak yoksulluğun arttığını belirtmiştir (Şenses, 2017: 150). Yapılan bu çalışmalar sonucunda, büyümenin gelir dağılımına olan etkisi birçok ekonomist tarafından analiz edilerek farklı ülkelerde farklı zamanlarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Acemoglu ve Robinson, hükümetlerin oluşturduğu politik ve ekonomik kurumların işleyişinin, yatırım ve inovasyonun etkisinin ve nasıl yönetileceğinin kalkınmayı belirleyen ve yoksulluğu azaltabilen temel mekanizmalar olduğunu belirterek büyümenin tek başına yeterli olamayacağını savunmuşlardır (Halişçelik, 2017: 5). 2000'li yıllara gelindiğinde ise büyümenin yoksulluğun azaltılmasında tek başına yeterli olamayacağını savunan kalkınma iktisatçıları “Yoksul Odaklı Büyüme” (YOB) kavramı oluşturularak ülkelerin ekonomik büyümesine yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır (Halişçelik, 2017: 2-3). YOB, sadece ekonomik büyümeye bakmayan aynı zamanda büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini de dikkate alan yoksulluğu azaltan büyümedir. Yani, bir ülkedeki büyüme yoksulların gelirlerini, yoksul olmayanların gelirlerinden daha fazla artırıyorsa burada YOB gerçekleşiyor demektir. Binyıl Kalkınma Hedefleri, Dünya Bankası ve IMF'in en önemli hedefi YOB sağlamaya yönelik politikalarlardır. Ülkelerin yoksul odaklı büyümeyi sağlayabilmesi için yoksulların yoğun olduğu sektörlerde büyümeyi gerçekleştirmeleri gerekir. Bu sektörler ülkeden ülkeye farklılık gösterse de genel olarak kırsal alanda yer alan tarım sektörleridir (Halişçelik, 2017: 7-10).

Tablo 4: Dünya Bankası'nın Gelir Grubu Sınıflandırılmasında Üst Orta Gelirli Ülkeler Arasında Yer Alan Seçili Ülke Üzerinde YOB Analiz Sonuçları

Ülkeler	Dönem 1	Dönem 2	Dönem Kişi Başına GSYİH Yıllık Ortalama % Değişimi	En Düşük % 20'lik Gelir Grubu'nun Dönem Kişi Başına GSYİH Yıllık Ortalama %	Gelir Dağılımdan Gelen Fark g (p) - g	SONUÇ
Angola	1990	2013	2.40 %	8.51 %	6.11 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Angola	1990	2002	-0.98 %	2.49 %	3.47 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Angola	1994	2002	4.37 %	9.38 %	5.01 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Angola	1994	2007	7.03 %	14.67 %	7.65 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Angola	2002	2013	6.22 %	15.48 %	9.26 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Angola	2007	2013	2.07 %	9.06 %	6.99 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	1990	2013	2.94 %	4.08 %	1.14 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	1990	2002	-3.82 %	-2.61 %	1.20 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	1994	2002	4.31 %	5.58 %	1.26 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	1994	2007	10.06 %	11.29 %	1.23 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	2002	2013	10.86 %	11.91 %	1.05 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Azerbayca	2007	2013	3.83 %	4.80 %	0.97 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	1990	2013	1.65 %	3.38 %	1.73 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	1990	2002	0.91 %	1.84 %	0.93 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	1994	2002	0.80 %	1.87 %	1.07 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	1994	2007	1.57 %	3.28 %	1.71 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	2002	2013	2.46 %	5.09 %	2.63 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Brezilya	2007	2013	2.16 %	4.67 %	2.51 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Bulgaristan	1990	2013	2.17 %	2.45 %	0.28 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Bulgaristan	1990	2002	0.57 %	2.09 %	1.52 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Bulgaristan	1994	2002	4.28 %	2.81 %	-1.47 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Bulgaristan	1994	2007	2.49 %	-1.13 %	-3.62 %	g (p) < 0 ve g > 0 olduğundan yoksullaştıran büyüme (immiserising growth)
Bulgaristan	2002	2013	3.94 %	2.83 %	-1.11 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Bulgaristan	2007	2013	1.31 %	-2.36 %	-3.67 %	g (p) < 0 ve g > 0 olduğundan yoksullaştıran büyüme (immiserising growth)
Çin	1990	2013	9.31 %	6.55 %	-2.76 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Çin	1990	2002	9.04 %	5.60 %	-3.44 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Çin	1994	2002	7.96 %	4.11 %	-3.85 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Çin	1994	2007	9.12 %	5.73 %	-3.39 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Çin	2002	2013	9.60 %	7.60 %	-2.00 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Çin	2007	2013	8.45 %	6.97 %	-1.47 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Türkiye	1990	2013	2.44 %	2.66 %	0.22 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Türkiye	1990	2002	1.44 %	1.89 %	0.45 %	g(p)>g olduğundan YOB gerçekleşmiştir.
Türkiye	1994	2002	1.95 %	1.86 %	-0.09 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Türkiye	1994	2007	3.30 %	3.24 %	-0.05 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Türkiye	2002	2013	3.54 %	3.50 %	-0.03 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik
Türkiye	2007	2013	1.93 %	1.88 %	-0.06 %	0 < g(p) < g olduğundan trickle-down büyüme. Yoksulluk azalmakta, ancak eşitsizlik

Kaynak: Halışçelik, 2017: 32-39.

Tablo 3'te, seçilmiş bazı ülkelerin dönem bazlı büyüme oranları ile yoksulluk ilişkisi analizi belirtilmiştir. Bu analizde, g = Dönem Kişi Başına GSYİH Yıllık Ortalama % Değişimi, $g(p)$ = Büyüme- yoksulluk eğrisi = En düşük % 20'lik gelir grubunun Dönem Kişi Başına GSYİH Yıllık Ortalama % Değişimi ifade etmektedir. Bu duruma göre, $g(p) > g$ olduğunda: ülkede gerçekleşen büyüme yoksul odaklıdır. $0 < g(p) < g$ olduğunda: yoksulluk azalırken eşitsizlik artmaktadır. Bu duruma trickle-down büyüme denilmektedir. Trickle-down büyüme demek, gelir artarken bir yandan gelir dağılımı bozulmakta, büyümenin yoksullara faydası sınırlı kalmaktadır. $g(p) < 0$ ve $g > 0$ olduğunda yoksullaştıran büyüme gerçekleşmektedir. Bu durumda, büyüme artarken gelir dağılımı bozulmakta, büyümenin yoksullara hiçbir faydası olmamaktadır (Halisçelik, 2017: 23).

Büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişkide diğer tartışılan bir başka konu ise büyümenin yoksulluk üzerindeki etkisi hangi faktörler aracılığıyla gerçekleştiğidir. Genel olarak, gelir dağılımı ve işgücü piyasasına ait göstergelere bakılmaktadır. Bu sebeple, gelir dağılımı, işgücüne katılım oranı, ücretlerin düzeyi ve işsizlik gibi göstergeler dikkate alınarak büyüme ve yoksulluk arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmaktadır (Şenses, 2017: 151).

1.5.1.2.Demografik Unsurlar

1.5.1.2.1.Nüfus Baskısı

Nüfus artışı ve yoksulluk arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışıldığında bu konu hakkında bir fikir birliğine ulaşılamamıştır. Bazı görüşler, nüfus artışının yoksulluk üzerinde pozitif etkisinin olduğunu, diğer bir görüşe göre ise olumsuz bir etki olduğunu dile getirmektedir. Nüfus artışının yoksulluk üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını savunan görüşler de mevcuttur. Bu görüşler nüfusun sayısını dikkate almaktadır. Ancak, nüfusun büyüklüğünün yoksulluk üzerindeki etkisi incelenirken nüfus içerisinde değişen nüfusun yaş yapısı ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarını etkilemektedir. Yoksullukla mücadelede, nüfus içerisinde yer alan çocuk ve yaşlılardan oluşan bağımlı nüfusun oranı önemlidir. Bağımlı nüfus azalırken, çalışma çağındaki nüfus artarsa bu durum demografik geçiş sürecinde bir demografik fırsat penceresi oluşturmaktadır. Hükümetlerin demografik geçiş sürecinde demografik kazanç elde edebilmesi yatırım ve eğitim kanallarının çalışma çağındaki nüfus yararına çevirebilmesine bağlıdır. Bu bağlamda, demografik unsurlar yoksullukla mücadelede etkili olabilir. Türkiye' nin demografik fırsat penceresi, yaklaşık 2040 yılında tamamlanacak olup bu zamana kadar ülke nüfusu için eğitim, sağlık ve istihdam politikalarına yapılacak yatırımın önemli büyüktür (Kabaş ve Kandır, 2013: 412-415).

Nüfus artışının yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisi olduğuna dair elde edilen sonuçlarda genellikle az gelişmiş ülkelerin nüfus ve yoksulluk ilişkisi örnek alınmaktadır. Örneğin, dünyanın en az gelişmiş bölgesi olan Güney Sahra ülkelerinde yaşanan yoksulluğun nedeni olarak hızlı nüfus artışı kabul edilmektedir. Ancak, hızlı nüfus artışının yoksulluğun nedeni olduğunun yanı sıra yoksulluğun bir sonucu olduğunu kabul eden görüşler de mevcuttur. Yoksulluktan korunmak adına haneler bilinçli bir şekilde, hane halkı sayılarını artırmayı seçerek kendilerince bir önlem almaktadır. Az gelişmiş

lkelerde, çocukların küçük yaştan itibaren iktisadi faaliyet içinde yer almaları, ebeveynlerin yaşlılık dönemlerinde çocukları bir sosyal güvence olarak algılamaları neticesinde, yoksulluk ile nüfus artışı arasındaki ilişkinin basit ve tek yönlü olmaktan uzak olduğu anlaşılmaktadır (şenses, 2017: 154-155). Nüfus artışı ve yoksulluk arasındaki ilişki analizinde Brezilya’ da dokuz metropoliteni içine alan bir araştırmada, nüfus artış hızının en yüksek olduğu iki metropoliten alanın yoksulluk oranı açısından iki farklı u örnek teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sonucunda, düşük nüfus artış hızının düşük yoksulluk oranı demek olmadığı anlaşılmıştır (şenses, 2017: 155).

Nüfus artış hızı ve yoksulluk oranı arasındaki ilişkiye dair yapılan çalışmalar, araştırmalar farklı ülkelerde hatta aynı ülkenin farklı bölge veya şehirlerinde farklı sonuçların elde edilmesine neden olabilmektedir. Nihayetinde, nüfus artış hızı ve yoksulluk oranı arasında tekdüze olmayan aksine çok yönlü bir ilişki olduğu kabul edilmektedir.

1.5.1.2.2. Hane halkı Türü, Büyüklüğü ve Bileşimi

Yoksulluk ile hane halkı büyüklüğü arasında yakın bir ilişki olduğu dile getirilse de farklı ülkelerde bu durum değişmektedir. Örneğin, İngiltere’de küçük hane halklarında, Brezilya ve Malezya’ da büyük hane halklarında, Yunanistan’da hem küçük hem büyük hane halklarında yoksulluğun daha şiddetli yařandđıėı görülmektedir. Bu durum neticesinde, hane halkı büyüklüğü ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek güçtür (şenses, 2017: 157).

Ailedeki ocuk sayısı ile yoksulluk arasındaki ilişki incelendiğinde hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde bu değişkenler arasında yakın bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Kuzey İrlanda’ da yapılan bir araştırmada ikiden fazla ocuk sayısına sahip ailelerde yoksulluğun daha yaygın olduğu görülmüştür. Bu rneklerle karşın, hane halkı türü, büyüklüğü ve bileşimi ile yoksulluk arasındaki ilişkiler incelendiğinde bir genellemeye varmak mümkün gözükmemektedir. Örneğin, Latin Amerika lkelerinde yapılan bir araştırma sonucuna göre, genç ve ye sayısı az hane halkları diğer hane halklarına kıyasla tüketim kalıplarını daha sık değiştirmek zorunda kaldıkları ve yapısal uyum konusunda zorluk yaşadıkları anlaşılmaktadır. Diğer bir araştırma sonucuna göre ise hane halkı reisi olan kadınların erkek olanlara kıyasla daha yoksul durumda yaşasalar da gelirlerini alkol, sigara v.b. tüketim harcamaları yerine çocuklarının eğitim, sağlık ve gıdaya yönelik harcama yaptıkları eşitlikçi bir kaynak kullanımına sahip oldukları görülmüştür (şenses, 2017: 159).

Hane yapısı ve yoksulluk arasındaki ilişki Türkiye açısından incelendiğinde, kalabalık hanelerin ve doğurganlık hızının yüksek olduğu bölge ve illerin yoksulluk oranının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Kabaş ve Kandır, 2013: 423). 2009 yılında TK’in gerçekleştirdiği yoksulluk çalışması sonucuna göre, hane halkı ye sayısı 3 veya 4 olan hanelerde yaşayan fertlerin yoksulluk oranı %9,65 olup, 7 veya daha kalabalık hanelerde yaşayan fertlerin yoksulluk oranı %40,05 olarak hesaplanmıştır. 7 veya daha kalabalık hanelerde yaşayanların kentsel yerlerde oturanların yoksulluk oranı riski %25,21 iken kırsal yerlerde oturanlarda bu oran %54,06’dır. ocuklu ekirdek ailedeki fertlerin yoksulluk oranı %15,98, çocuksuz çekirdek ailelerde %9,86 olarak hesaplanmıştır. Geniş ailelerde bu oran ise %24,48’dir (TK, 2009 Yoksulluk alışması). Bu araştırma

sonucuna göre, Türkiye’de hane halkı büyüklüğü ile yoksulluk oranı arasında olumlu bir ilişki vardır.

TÜİK’in 2019 yılında yayınladığı 2018 yılına ait verileri içeren yaşam ve gelir koşulları araştırmasında hane halkı fert sayılarına ve türlerine göre yoksulluk oranları belirtilmiştir. Aşağıdaki tablo 4’te de belirtildiği üzere, hane halkındaki bağımlı çocuk sayısı arttıkça hane halkının yoksulluk oranı yükselmektedir.

Tablo 5: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine ve hanehalkı tipine göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı, 2016

Hanehalkı tipi	60%					
	Yoksulluk sınırı (TL)		Yoksul sayısı (Bin kişi)		Yoksulluk oranı (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Toplam	9 532	10 670	15 864	16 888	20,1	21,2
Tek kişilik hanehalkı	9 532	10 670	428	479	12,2	12,8
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	9 532	10 670	10 979	11 930	19,0	20,2
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	9 532	10 670	469	567	6,2	7,2
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	9 532	10 670	9 843	10 685	21,1	22,6
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	9 532	10 670	667	678	17,8	17,1
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	9 532	10 670	4 308	4 380	25,9	26,9
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	9 532	10 670	148	99	18,6	13,0

Kaynak: TÜİK, Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2018.

Tablo 4’ te belirtildiği üzere sadece eşlerden oluşan çekirdek ailede, yoksulluk oranı %7,2 iken, eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek ailede yoksulluk oranı %22,6’dır. En az bir çekirdek ailede ve diğer kişilerden oluşan hanehalkında yoksulluk oranı ise %26,9 olarak gerçekleşmiştir. Hanede yaşayan bağımlı kişi sayısı arttıkça hanedeki yoksulluk oranı da artmaktadır.

Tablo 6: Türkiye’de İllere Göre Doğurganlık Hızı

		(Çocuk sayısı)	
Toplam doğurganlık hızı		Toplam doğurganlık hızı	
En yüksek iller	En düşük iller	En yüksek iller	En düşük iller
Şanlıurfa	4,33	Karabük	1,46
Ağrı	3,69	Edirne	1,48
Siirt	3,46	Kırklareli	1,48
Şırnak	3,45	Zonguldak	1,50
Muş	3,35	Kütahya	1,52
Bitlis	3,29	Eskişehir	1,53
Mardin	3,23	Bartın	1,54
Van	3,18	Çanakkale	1,56
Diyarbakır	3,12	Giresun	1,56
Batman	3,10	Gümüşhane	1,56

Kaynak: TÜİK Doğum İstatistikleri, 2016.

Tablo 5’te belirtildiği üzere, toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu il 2016 yılında 4,33 çocuk ile Şanlıurfa oldu. Bu ili 3,69 çocuk ile Ağrı, 3,46 çocuk ile Siirt ve 3,45 çocuk ile Şırnak izledi. Toplam doğurganlık hızının en düşük olduğu il ise 1,46 çocuk ile Karabük, 1,48 çocuk ile Edirne ve Kırklareli, 1,50 çocuk ile Zonguldak oldu.

Türkiye’de 2016 yılında yayınlanan TÜİK araştırma sonucuna göre, Ortalama yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 8 bin 679 TL

ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), 8 bin 794 TL ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve 11 bin 088 TL ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) şeklinde belirlenmiştir (Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2016). Türkiye’de fert gelirinin düşük ve yoksulluğun yüksek olduğu bölgeler Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleridir. Bu bölgelerde yaşayan hane halklarında çok çocuklu aile yapısının yaygın olması hem yoksulluğu artırmakta hem demografik geçişi yavaşlatan sebeplerden biri olarak görülmektedir (Kabaş ve Kandır, 2013: 423).

1.5.1.2.3. Eğitim Durumu

Eğitim, ekonomik ve toplumsal bölüşüm süreçlerinde bireylerin statü ve getirilerini belirleyen en önemli sosyal politika araçlarından biridir. Dünya genelinde de eğitim ile birey ve toplumun refah düzeyleri arasında yakın bir ilişki vardır (Alpaydın, 2008: 50). Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasındaki ilişki analiz edildiğinde, eğitim seviyeleri yüksek olan bireylerin daha nitelikli işlerde çalıştıkları ve dolayısıyla gelirlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Çalışkan, 2007: 303). Bu sebeple, hanehalkı açısından bu durum incelendiğinde, hanehalkı reisinin eğitim seviyesi yüksekse yoksulluk oranlarının düştüğü anlaşılmaktadır. Örneğin, Yunanistan’da eğitimsiz ya da ilkokulu bitiremeyen bireylerin yoksulluk oranlarının diğer bireylerin çok üstünde olduğu sonucu elde edilmiştir (Şenses, 2017: 160).

Tablo 7: ABD’de Yoksulluk Sınırı Altındakilerin Eğitim Düzeyleri Oranı

Tüm Nüfus	Eğitim Seviyesi			
	Lise Altı (22.541 Milyon)	Lise (62.512 Milyon)	Kolej (4 Yıl Altı Yükseköğretim) (57.765 Milyon)	4 Yıl ve Üzeri Yükseköğretim (74.103 Milyon)
319.911 Milyon	% 24.8 5.599 Milyon	% 13.3 8.309 Milyon	% 9.4 5.430 Milyon	% 4.5 3.299 Milyon

Kaynak: U.S. Census Bureau, (2016). Income and Poverty in United States: 2016. <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2017/demo/P60-259.pdf>. (30.03.2018).

ABD’de yayınlanan 2016 yılına ait gelir ve yoksulluk raporu incelendiğinde eğitim ve yoksulluk arasında ters bir ilişki olduğunu anlaşılmaktadır. Tablo 6’da belirtilen resmi verilere göre, ABD’nin toplam nüfusu 319.911 Milyon kişidir. Bu nüfus içerisinde, Lise altı eğitimi olanların toplam sayısı 22.541 Milyondur. Yoksulluk sınırı altında kalan kişi sayısı toplam 5.599 milyondur. Yoksulların %24,8’ini oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisinde lise diploması olanlar 62.512 milyon kişidir. Yoksulluk sınırı altında bulunanlar 8.309 milyon olup, yoksulların %13,3’ünü oluşturmaktadır. Toplam nüfusta, kolej mezunu olanlar 57.765 milyondur. Yoksulluk sınırı altında olanlar 5.430 milyon olup %9,4’ü oluşturmaktadır. Toplam nüfusta 4 yıl ve üzeri yükseköğretim mezunu olanların sayısı 74.103 milyondur. Yoksulluk sınırı altında olanların sayısı 3.299 milyon olup, %4,5’tir. Resmi veriler incelendiğinde ABD’de eğitim düzeyi arttıkça, yoksulluk oranının düştüğü görülmektedir.

Türkiye’de hane halkları fertlerin eğitim durumları ve yoksulluk oranları arasındaki ilişki incelendiğinde, mevcut durum aşağıdaki Tablo 8’de belirtilmiştir.

Tablo 8: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine ve eğitim durumuna göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı, 2017, 2018

Yoksulluk riski	Yoksulluk oranı (%)									
	Okur-yazar olmayanlar		Bir okul bitirmeyenler		Lise altı eğitimliler		Lise ve dengi okul mezunları		Yükseköğretim mezunları	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
%50	25,4	27,5	21,7	23,6	11,7	12,1	5,5	5,8	1,5	2,2
%60	35,1	36,2	30,9	33,2	18,5	19,8	9,6	10,3	3,3	3,7

Kaynak: TÜİK, Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2018.

Tablo 8’ de belirtildiği üzere, Türkiye’de hane halkı fertlerin eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk riski oranlarının da azaldığı ve aralarında ters yönlü bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir.

Türkiye’ de hane halkı fertlerinin eğitim durumu ve yıllık iş gelirleri arasındaki ilişki incelendiğinde, eğitim ve yoksulluk arasındaki ters yönlü ilişkide olduğu gibi aynı bir etkileşim görülmektedir.

Tablo 9: Hanehalkı fertlerinin eğitim durumlarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri, 2017, 2018

Eğitim düzeyi	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Toplam	28 299	30 748	29 742	32 589	24 003	25 405
Okur-yazar olmayanlar	11 581	12 043	13 423	13 684	9 936	10 839
Bir okul bitirmeyenler	15 306	16 835	16 792	18 567	11 173	12 840
Lise altı eğitimliler	21 388	23 437	23 049	25 311	13 756	15 233
Lise ve dengi okul mezunları	28 260	30 485	29 814	32 555	22 794	23 277
Yükseköğretim mezunları	43 821	46 755	48 811	52 145	35 836	37 899

Kaynak: TÜİK, Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2018.

Tablo 9’da belirtildiği üzere, eğitim seviyesi yükseldikçe hane halkı fertlerin yıllık gelirlerinin arttığı anlaşılmaktadır.

1.5.1.2.4. Göç

Göç ve yoksulluk birbirlerini etkileyen olgulardır. Bu karşılıklı etkileşim incelendiğinde bu etkilerin dört boyutu ortaya çıkmaktadır. Bu boyutlardan birincisi, yoksulluğun göç için itici bir güç olması yani yoksulluğun göçe neden olması, ikincisi yoksulluğun göçü engellemesi, üçüncüsü göçün yoksulluğa neden olması, dördüncüsü ise göç aracılığı ile yoksulluğun azaltılmasıdır (Çağlayan, 2008: 303).

Yoksulluğun göçe neden olması ilişkisi incelendiğinde bu durumun sebebi kırsal alanlardaki eğitim, sağlık ve iş imkanlarının sınırlılığı ve kentsel alanlarda da bu imkanların yüksek olması yani kırsal alandaki itici güç ve kentsel alandaki çekici gücün etkisidir. Kırsaldaki yoksulluğun artması kişileri kentlere doğru göçe zorlamaktadır (Çağlayan, 2008: 303). Türkiye açısından değerlendirildiğinde kırdan kente göç 1950’li yıllardan itibaren arttığı gözlenmektedir. Bu dönemde, Amerika’ dan alınan Marshall

yardımları ile birlikte tarımda makineleşme artmış ve ayrıca ulaşım, altyapı ve teknolojik gelişmeler de artınca, kırsal alandaki işgücü arzı fazlası nüfus kentlere doğru göç etmeye yönelmiştir. 1960'lı yıllarda kentlere göç kendini daha da göstermiş bu durum 1970'li yılların sonlarına kadar devam etmiştir. Yine bu dönemlerde başta Almanya'ya olmak üzere yurtdışına doğru bir göç dalgası da yaşanmıştır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1350). Göç ve yoksulluk ilişkisi incelendiğinde ortaya çıkan ikinci boyut da yoksulluğun her zaman göçe neden olamadığı, maddi imkanların kısıtlılığı yüzünden kişilerin göç edemediğidir. Göç ve yoksulluk ilişkisine dair üzerinde en çok durulan üçüncü boyut ise göçün neden olduğu yoksulluktur. Bu durumun sonucunda, kırdan kente göç edenler kentlerde yoksullaşarak kentsel yoksulluğu meydana getirmektedir (Çağlayan, 2008: 304). Kırdan kente olan göçün en büyük yansımalarından biri kentsel yoksulluktur. Kentsel yoksullar, gelir yetersizliğine sahip olan, kötü barınma koşullarında yaşayan, dışlanan, sağlık, eğitim ve istihdam gibi olanaklara sahip olmada dezavantajlı konumda olanlar olarak tanımlanmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1353). Kentsel yapı kırsal yapıdan farklıdır. Bu farklılık kırdan kente göç edenlerde bir adaptasyon sorununa sebebiyet vermektedir. Böylelikle yaşadıkları uyum problemleri nedeniyle kente göç edenler kendi içlerine kapanarak kendi yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Bu durum sonucunda ise, kente göç eden ile kentte eskiden beri yaşayanlar arasında ikili bir yapı oluşmakta ve bu iki kesim arasında bütünleşme sorunu ortaya çıkmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1354). Göç sonucu yoksulluk riskine en fazla düşme eğilimi taşıyanlar ise göçe zorlanmış plansız ve hazırlıksız göç edenlerdir (Çağlayan, 2008: 304). Zorunlu göçlerde, göçmenler kente hazırlıksız gelerek, göç ettikleri kentlerde sosyal ve ekonomik problemler yaşamaktadır. Böylelikle, zorunlu göçlerde kentlerde eski yaşayanlar ile göç edenler arasında bir ayrışma oluşmakta ve sosyal dışlanmışlıklar meydana gelmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1353). Bu duruma örnek olarak, 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle milyonlarca insan kendi iradeleri dışında Batı'daki kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca, 2011 yılından beri Suriye'de devam eden iç savaş nedeniyle birçok Suriyeli vatandaş Türkiye'ye zorunlu göç etmiştir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1348). Yaşanan bu hazırlıksız ve plansız zorunlu göç, göç edenlerin gittikleri kentlerde barınma ve istihdam dahil birçok sorun yaşamalarına sebep olmuştur.

Göç ve Yoksulluk arasındaki ilişkide ortaya çıkan dördüncü boyut ise, göç edildikten sonra göçmenlerin yoksulluklarının azalmasıdır. Bu durum sonucunda, göç edenler göç ettikleri yerde başarı elde ederek gelirlerini artırmış ve yoksulluktan kurtulmuşlardır (Çağlayan, 2008: 304).

Türkiye'de gerçekleşen göçlerin temel özelliklerinden biri göç hareketinin sanayileşme ile birlikte eşgüdümlü gerçekleşmediğidir. Böylelikle, kentlerde barınma ve istihdam sorunları ortaya çıkarak yoksulluk olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Göç edenler, kentlerdeki işsizlik karşısında enformel istihdam edilmeyi seçerek eşitsizliklere maruz kalmakta, barınma sorununa karşı ise de gecekondulaşma yoluna giderek kendi yaşam alanlarını oluşturmuşlardır. Kentlerdeki bu ayrılmış gruplar kentler için tehlikeli bir gerginliğin de habercisi olabilmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1353-1355).

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki incelendiğinde farklı boyutlar ortaya çıkmaktadır. Belirtilen bu boyutlar neticesinde bu ili olgu arasında mutlak bir nedensellik ilişkisi kurmak mümkün değildir. Hangi şartlarda göçün yoksulluğa veya yoksulluğun göçe neden olacağını önceden bilinmemektedir (Çağlayan, 2008: 306).

1.5.1.3. İşgücü Piyasaları

Yoksulluk olgusunu etkileyen diğer etmenler arasında işgücü piyasasının özellikleri gelmektedir. İşgücü piyasasının özelliklerini oluşturan temel göstergeleri ise kayıt dışı çalışma oranı, işgücü arzının yıllık artış hızı ve istihdam olanaklarının kısıtlılığıdır. Örneğin, işgücü arzının yıllık artış hızı gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerde farklıdır. Gelişmiş ülkelerde, işgücü arzının yıllık artış hızı genellikle %1'in altında bir seyir izlerken, birçok azgelişmiş ülkelerde %2,5'i geçmektedir. Kenya' da bu hız %3,3 ve Cezayir'de %4'lere ulaşmaktadır (Şenses, 2017: 164-165). İşgücü piyasaları ile yoksulluk arasındaki ilişki ayrıca üretimde ve işgücü piyasalarındaki yeniden yapılan ile istihdam ve işsizlik başlıkları altında da incelenebilmektedir.

1.5.1.3.1. Üretimde ve İşgücü Piyasalarında Yeniden Yapılanma

Gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllarda başlayan sanayisizleşme süreci ile birlikte istihdamın sektörel dağılımında değişiklik yaşanmaya başlanmıştır. İstihdam, imalat sanayiinden hizmet sektörüne doğru genişleyerek yüksek ücretli istihdam azalarak düşük ücretli istihdam artış göstermiştir. Çok uluslu şirketler de nitelikli ve yüksek ücretler alan çekirdek işgücü yanında iş güvenliği olmayan niteliksiz ve geçici işçi olarak çalışan bir işgücü çalıştırmaya başlamıştır. Uluslararası rekabetin etkisiyle AGÜ'de de işgücü piyasaları esnekleştirilerek sendikaların gücü kırılmaya başlanmış olup işçilerin emek standartları ikinci plana bırakılmıştır (Şenses, 2017: 165-166).

İşgücü piyasalarındaki emek standartlarının göz ardı edilmesi, yarı zamanlı veya geçici iş türlerinin ortaya çıkması düzenli istihdam düzensiz istihdama geçişe neden olmuştur. Bu işgücü piyasalarındaki yeniden yapılanma sonucunda işçilerde yoksulluktan etkilenme de artmıştır. Örneğin, Hindistan' da düzenli istihdamda ve sosyal güvenlik kapsamında olan bireylerde yoksulluk oranı %4 – 10 arasında iken, düzensiz istihdam edilenler arasında yoksulluk oranı %53'e ulaştığı tahmin edilmektedir (Şenses, 2017: 166 – 167).

1.5.1.3.2. İstihdam ve İşsizlik

İşsizlik ile yoksulluk arasındaki ilişkinin doğru bir biçimde analiz edilmesi işsiz olan kişilerin işsizliği yaşama nedenlerine, yaş ve eğitim durumlarına, işsizlik sürelerine gibi belirli özelliklere bakmayı gerektirmektedir (Şenses, 2017: 170). Örneğin bazı işsizler iş arama sürecinde seçici davranabilmekte ya da iş aradığı halde iş bulamamaktadır. Resesyon dönemlerinde işini kaybeden ve yoksulluğa düşen işsizler de olabilmektedir (Ünlü ve Türk, 2016: 94). Bu unsurların yanı sıra işsizlik ile yoksulluk arasındaki etkileşim farklı ülkelerde de değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, 1980'li yıllarda resesyonun etkisiyle Yugoslavya ve Polonya'da reel ücretler düşürülüp istihdam sabit bırakılmıştır. Böylelikle, bu ülkelerdeki yoksulluğa reel ücretlerin düşürülmesi neden olmuştur. Ancak, Avustralya ve İngiltere gibi serbest piyasanın egemen olduğu ülkelerde yoksulluk işsizliğin artışından kaynaklanmıştır (Şenses, 2017: 170). Böylelikle,

yoksulluğun ortaya çıkış sebepleri işsizlikten ya da reel ücretlerin düşürülmesine göre farklı ülkelerde değişiklik göstermektedir.

1.5.1.4. Dışsal Etmenler

1.5.1.4.1. Şoklar

Bireyler veya hane halkları üyesi için ani gelişen olumsuz olaylar şok olarak nitelendirilebilir. Şokların niteliğine göre hane halklarının yaşadıkları yoksulluğun derecesi de farklılaşmaktadır. Örneğin, bir hane halkı reisinin ani ölümü veya sakatlanması ile işsiz kalması nedeniyle yaşanan gelir kaybına bağlı olarak hissedilen yoksulluğun derecesi de değişecektir (Şenses, 2017: 171).

Doğal afetler sebebiyle yaşanan şoklar da yoksulluğa neden olabilir. Örneğin, 1970’li yılların başında Batı Hindistan’da görülen kuraklığın etkisiyle ülke vatandaşlarının hayat standartları düşmüştür. Doğal afetlerin yanı sıra ülkede görülen savaşlar da bireyleri yoksulluğa düşürebilmektedir. Örneğin, Körfez Savaşı öncesi, Irak’a BM tarafından uygulanan yaptırımlar sonucunda ülkedeki işsizlik artmış ve gıda fiyatları orantısız bir biçimde yükselmiştir. Bu durum ülkede yoksulluğun artmasına sebep olmuştur (Şenses, 2017: 172).

1.5.1.4.2. Ayrımcılık

Ayrımcılık ile yoksulluk arasındaki ilişki çok yönlüdür. Çünkü ülkelere göre farklı unsurlara bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Ayrımcılık adı altında ırk/etnik kökene ve toplumsal cinsiyete bağlı olarak kişiler dezavantajlı konuma düşüp yoksulluğa uğrayabilmektedir.

1.5.1.4.2.1 Irk/Etnik Köken

Irk/etnik kökene dayalı olarak yaşanan ayrımcılık ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk durumu ile ilgili araştırmaların çoğu ABD’de yapılmıştır. ABD nüfusunu oluşturan yoksul kesimin çoğunu siyahi vatandaşlardan oluşmaktadır. 1960’lı yıllara kadar siyahi vatandaşların ırksal ayrımcılığa maruz kalarak mal ve mülk sahibi edinmeleri yasaklanmıştır. Daha sonra medeni haklarda iyileştirme yapılarak siyahi vatandaşların haklarında düzeltmeye gidilmiştir. 1970’li yıllardan sonra da siyahi vatandaşların beyaz ABD vatandaşları ile kıyaslandığında ücret farklılıklarının yüksek olması ve işsizlik oranlarının bu gruplarda yüksek olması ırksal ayrımcılıkla örtüşmektedir (Şenses, 2017: 173-174).

1.5.1.4.2.2. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, toplumu oluşturan kadın ve erkeklere toplum tarafından yüklenen cinsiyet temelli sosyal rollerdir. Bu sosyal roller, işgücü piyasasındaki işlerin kadın işi ya da erkek işi şeklinde ayrıştırılmasını, aile içi hizmetlerde çocuk/hasta bakımı, yemek ve temizlik işlerinden kadınların sorumlu tutulmasını, ailenin geçimi için gelir kazanmasından erkeğin sorumlu tutulması gibi toplumsal cinsiyet rollerinden oluşmaktadır. Kadın ve erkek cinsiyetlerinin doğuştan bireye yüklediği bu rol kalıpları toplumsal hayatta kadınları dezavantajlı konuma sokarak kadınların ayrımcılığa maruz kalmasına neden olabilmektedir. Örneğin, kız ve erkek çok çocuklarına yapılan sağlık,

eğitim, beslenme kalitelerinin erkeklerin lehine olması kız çocukları için toplumsal cinsiyet bazında ayrımcılıktır. Bu süreç sonunda, kadınlar düşük eğitim seviyesi sebebiyle düşük ücret ve uzun çalışma saatlerine maruz kalmayı kabul etmek zorunda kalmaktadır.

Toplumsal cinsiyet bazında ayrımcılık ülkeler arasında da farklılık göstermektedir. Örneğin, Güney Sahra ülkelerinde sağlık ve beslenme açısından bir ayrımcılık söz konusu değilken bu durum Güney Asya’da kadınların aleyhine işlemektedir (Şenses, 2017: 175). Gana’ da kız çocuklarının okullaşma oranlarının düşük ve ev işi yükleri sebebiyle erkeklere kıyasla dezavantajlı durumda oldukları görülmüştür (Şenses, 2017: 176).

1.5.1.5. Yapısal Uyum Programları

Neo-liberal politikalara geçiş ve geçişi gerçekleştirmek için hükümetlerin uygulamaya koydukları yapısal uyum programları birçok ülkede yoksulluğa neden olmuştur. Neo-liberal politikalar geçilerek kısa vadede istikrar, orta ve uzun vadede kamu açıklarının giderilmesi amaçlanarak dış ticaretin serbestleştirilmesi hedeflense de öncelikli amaç kamunun sosyal harcamalarını kıstak olmuştur (Şenses, 2017: 195). Yapısal uyum programlarına geçişin ardından birçok ülke kamunun sosyal harcamalarını oluşturan başta eğitim kalemi olmak üzere birçok kalem için ayrılan harcamaları kısma kararı aldılar. Örneğin, Meksika’da 1982-86 döneminde, eğitim yatırımları %18, sağlık yatırımları %36 oranında azaltıldı (Şenses, 2017: 196). Zambiya’ da 1980’li yıllarda elektrik özelleştirilerek Lima’ da elektrik fiyatlarında %350’ye varan oranlarda artış yaşandı (Şenses, 2017: 197). Yine, Zambiya’ da 1991’ da yapısal uyum programları neticesinde, ilkokullarda eğitim harcı konuldu ve kentlerdeki orta öğretimde eğitim harcı yükseltildi. Böylelikle, toplumun temel ihtiyaçları olan eğitim, sağlık, elektrik gibi alanlarda kamunun desteğinin çekilmesi bireylerin gider kalemlerini artırarak yoksulluğa düşme riskleri yükseltilmiş oldu.

1.5.1.6. Ekonomik Kriz

İktisadi krizler ile yoksulluk artması arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Kriz dönemlerinde yoksulluk artarak birçok kişinin refah seviyeleri düşebilmektedir. Örneğin, Doğu Asya’daki 1990’lı yılların sonunda ortaya çıkan krizler neticesinde yoksulluk artmıştır (Bilge, 2009: 127). Türkiye’ de Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan krizler neticesinde birçok kişinin sosyoekonomik durumu kötüleşmiştir. Özellikle, işsizlik ve beyin göçü sorunlarında artış görülmüştür. Krizlerin ardından yaklaşık 1 milyona yakın kişi işsiz kalmış olup, bu işsizlerin çoğunluğu yüksek eğitimli, genç ve modern sektörde çalışan işçileri kapsamıştır (Bilge, 2009: 133).

1990’lı yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin yoksulluğa etkileri de aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda, Arjantin, Meksika, Tayland ve Ürdün’ de meydana gelen iktisadi krizler neticesinde kriz yılında ve sonraki yılda gelir ve tüketimdeki azalmalar gösterilmiştir (Bilge, 2013: 134).

Tablo 10: Bazı Ülkelerde Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri

Ülke Adı	Kriz Öncesi (%)	Krizin Ortaya Çıktığı Yıl (%)	Kriz Sonrası (%)
Arjantin	25,2 (1987)	47,3 (1989)	33,7 (1990)
Endonezya	11,3 (1996)	18,9 (1998)	11,7 (1999)

Kaynak: (World Bank, World Development Report, 2000/2001: 3).

Tablo 9’da gösterildiği üzere, Arjantin’de 1989 krizinde gelir ve tüketimde harcama oranı %47,3 iken kriz sonrasındaki yılda %33,7’ e düşmüştür. Endonezya’da 1998 krizinde gelir ve tüketimde harcama oranı %18,9 iken, 1999’da bu oran %11,7’ ye düşmüştür.

1.5.1.Yoksulluk ile Mücadele Yöntemleri

Yoksulluk ile mücadele politikalarının başında hangi politikaların belirlenip uygulanacağı seçilecek olan yoksulluk yaklaşımının türüne bağlıdır. Yoksulluk ile mücadelede temel yaklaşımlar iki genel eksenle ele alınmaktadır. Bunlar, dolaylı yaklaşım ve dolaysız yaklaşımdır (Şenses, 2017: 217).

1.5.1.1. Dolaylı Yaklaşım

Ekonomik büyüme ile birlikte yoksulların yaşam standartlarının iyileşeceği üzerine odaklanan yaklaşım türüdür (Şenses, 2017: 219). Hızlı ekonomik büyüme ile yoksulluk arasında sistematik bir ilişkinin var olduğu uluslararası kuruluşlar ve bağımsız araştırmacılar tarafından da uzun bir dönem boyunca dile getirilmiştir (Şenses, 2017: 221). Ekonomik büyümenin yoksulluk arasındaki ilişkiyi belirleyen iki temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan birincisi, ekonomik büyümenin eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin kapasitesinin yükseltilmesi ve istihdam artışının sağlanacağına dair oluşan beklentidir. İkincisi, gelir dağılımının adil bölüşümünün sağlanmasıdır (Şenses, 2017: 222). Büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisi incelendiğinde farklı ülkelerde farklı sonuçlara ulaşılmakta hatta aynı ülkede farklı dönemlerde farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Örneğin, Çin’ de 1980’lerin ortalarına kadar gelir dağılımı eşitsizliklerin azaldığı daha sonra arttığı sonucu elde edilmiştir. Güney Kore’de gelir dağılımı eşitsizliğinin 1980’li yıllardan sonra ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır (Şenses, 2017: 226-227). Yoksulluğun büyümeye duyarlı olması ülkeden ülkeye değişen bir durumdur. Büyümenin yoksulluğu iyileştirmesi yoksulların eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşımına, istihdam, kredi olanaklarına sahip olmasına ve vergi politikalarına bağlı bir süreçtir (Şenses, 2017: 262).

1.5.1.2. Dolaysız Yaklaşım

Temel hizmetlerden olan beslenme, sağlık, konut, eğitim ve ısınma gibi gereksinimlerin giderilmesine için yoksullara yönelik olarak uygulamaya konulacak olan program ve politikalar ve bu araçlar sayesinde yoksullara ulaştırılan transferleri içeren yaklaşım türüdür (Şenses, 2017: 219). Bu yaklaşım, radikal reform, kamu harcamaları ve yoksullukla mücadele programları olmak üzere alt başlıklarda incelenebilir (Şenses, 2017: 227).

1.5.1.2.1. Radikal Reform

Kaynakların, üretim yapısının yeniden dağıtılması, eşitsizliklerin azaltılmasını sağlayan, yoksulların kredi ve istihdam imkanlarına erişimini kolaylaştırmada önemli ve etkili bir yöntemdir (Şenses, 2017: 227). Yeniden dağıtım politikalarına örnek olarak toprak reformu önemli bir örnek teşkil etmektedir. Toprak reformu uygulamaya geçirildiği zaman ciddi siyasi engellerle karşılaşma ihtimaline rağmen, toprak mülkiyetinin adaletsiz bir görünüm sergilediği kırsal alanlarda yoksulluğun azaltılması için çok etkili bir araç olabilmektedir (Döşeyen, 2007: 22). Ancak, toprak reformunun uygulanmaya yöntemi her ülke için farklılık arz etmektedir. Örneğin, çok parçalı bir yapıya sahip olan toprak mülkiyetinde toprakları birleştirmek uygun bir toprak reform yöntemi olabilir. Toprak reformu yoksullukla mücadelede etkili bir yöntem olmasına rağmen her ülke için başarılı sonuçlar da doğurmayabilir. Hindistan, Sri Lanka ve Filipinler’de uygulanan toprak reformu sonucunda yoksulluğun azalması yerine tersine arttığı görülmüştür (Döşeyen, 2007: 23).

1.5.1.2.2. Kamu Harcamaları

Ekonomik büyüme, mülkiyetin daha adil dağılımı gibi süreçlerin yanında kamu harcamaları da yoksulluk ile mücadelede önemli bir yer teşkil eden yöntemlerden biridir. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında refah devleti modelini uygulayan sanayileşmiş ülkelerin sosyal güvenlik ve yardım programları yoksulluk ile mücadelede bir başarı yakalamıştır. Fakat bu başarı ülkeler arası farklılık göstermektedir. Örneğin, yoksul nüfusun görece düşük olup yoksullara yapılan transferlerin yüksek olduğu Belçika, Hollanda gibi ülkelerde daha yüksek bir başarı yakalanırken, yoksul nüfusun görece yüksek olduğu Yunanistan’da başarı daha düşük düzeyde kalmıştır (Şenses, 2017: 233).

Yoksulluk ile mücadelede kamu harcamaları içerisinde sağlık ve eğitim harcamalarının artması yoksulluğu hafifletmede başlangıçta önemli bir adım olarak değerlendirilse de nicelikten çok niteliği incelemek daha doğru bir değerlendirme imkanı sunmaktadır. Çünkü, eğitim ve sağlık harcamalarındaki artış yoksulların bu hizmetlere erişimindeki iyi bir gösterge olarak yansıtamamaktadır. Örneğin, Fildişi Sahili’nde kamu eğitim hizmetlerinde artışa rağmen yoksul kesim eğitim hizmetinden yarar elde edememiştir (Şenses, 2017: 235). Okullaşma oranlarının artırılması yoksulluk ile mücadelede önemli bir başlangıç olsa da bu duruma sadece nicelik açısından ele almak yetersiz olacaktır. Çünkü sadece okullaşma oranına ve eğitim seviyesine odaklanmak işgücünün talep ettiği işgücü vasfını göz ardı etmek anlamına gelebilmektedir. Okullaşma ile birlikte nitelikli işçilerin talep edileceği nitelikli işgücü piyasasını ve sektörleri genişletmek eğitim harcamalarında daha somut ve başarılı sonuçlar ele edilmesini sağlayacaktır (Şenses, 2017: 235-236). Bu bağlamda, sağlık ve eğitim kalemlerine yapılan kamusal harcamalarda nicelikten çok niteliğin yani harcamaların yoksullar üzerindeki iyileştirici etkisinin değerlendirilmesi daha elzem bir göstergedir. Bu gösterge sonucunda harcamaların etkinliğini saptayabilme ve yapılacak planların revize edebilme imkanı doğmaktadır.

1.5.1.2.3. Yoksulluk ile Mücadele Programları

Yoksulluk ile mücadele programları, yoksul olan ve kıtlık çeken ülkelere yapılan gıda yardımları, tarımda istihdam ve verimliliğin yükselmesine yönelik projeler, yoksullara yönelik mesleki eğitim ve kredi olanaklarının sağlanması, yol, sulama, çöp toplama gibi düşük bütçeli alanlarda istihdam sağlama ve girişimci olmak isteyen yoksullara kredi sağlanması gibi programlardan oluşmaktadır. Uluslararası alanda yoksulluk ile mücadele eden uluslararası kuruluşlar Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler iken, bölgesel düzeyde yoksulluk ile mücadele eden kuruluşlar Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası gibi kuruluşlardan oluşmaktadır (Döşeyen, 2007: 24).

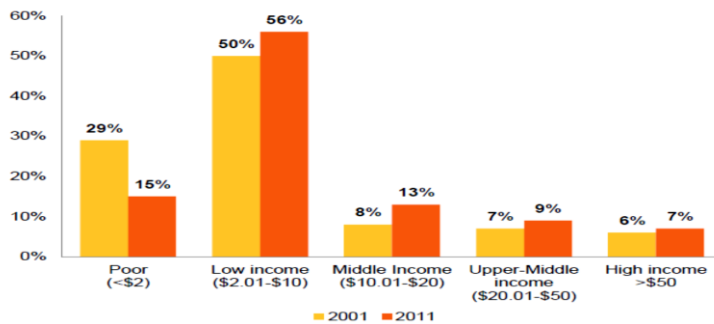
Türkiye’de dolaysız yaklaşım adı altında gerçekleştirilen yoksulluk ile mücadele programlarına ilk örnek 1976’da yoksul ve sakatlara yönelik ödenen aylıklar gösterilebilir. Günümüzde ise, devlet tarafından kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu aracılığı ile bu ödemeler gerçekleştirilmektedir. Bu fon, 1986 yılında kurulmuş olup, Sosyal Güvenlik Sigortası kapsamında olmayan yoksul ve kimsesizlere yönelik yardım yapmaktadır (Döşeyen, 2007: 25-26).

1.6. Dünya’da Yoksulluğun Boyutları

1990 ile 2010 yılları arasındaki dönemde yaşayan aşırı yoksul insanların sayısı her ne kadar azalsa da gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı eşitsizliği devam etmektedir. Dünya Bankası Raporu’nun sonucuna göre, zengin ve fakir arasındaki gelir uçurumu kapatılmadığı takdirde, aşırı yoksulluğun geniş bir marjla ortadan kaldırılması hedefi bir hayal olmaktan öteye gidemeyecektir. Küresel aşırı yoksulluğun %3’e indirilmesi hedefine ulaşılsa bile, 2030 yılında 1.90\$ seviyesinde yaşayan insanların sayısı yaklaşık 200 milyonu bulacaktır (Oxfam Report, 2018: 12).

Küresel nüfusun gelirinin yıllara göre dağılımı aşağıdaki şekil 3’te belirtilmektedir.

Şekil 3: Küresel Nüfusun Gelirinin Yıllara Göre Dağılımı 2001-2011

Kaynak: Oxfam Report, 2018: 30.

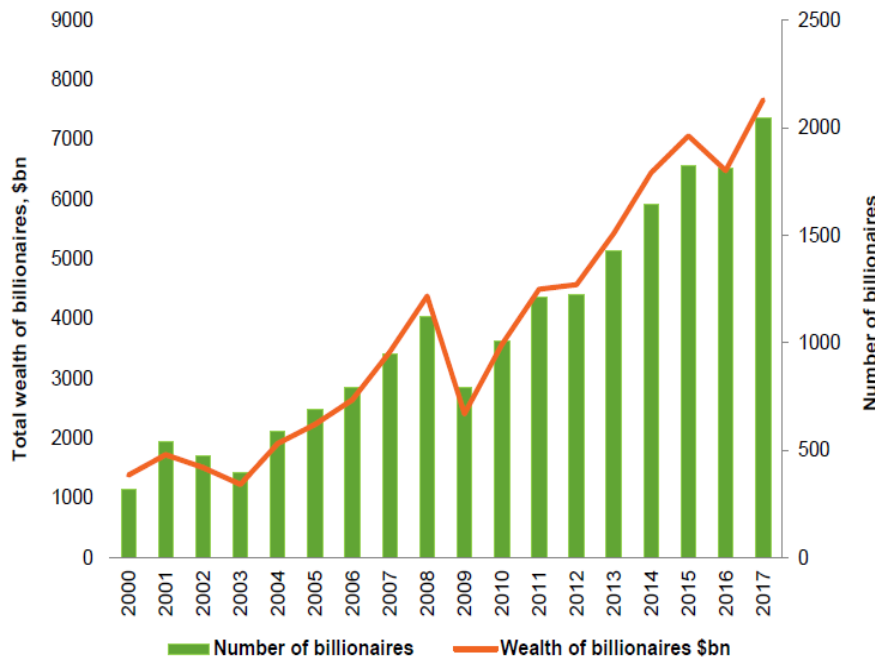
Şekil 3’te belirtildiği üzere, dünya nüfusunun %50’si günde 2\$ ile 10\$ arasında gelir elde etmektedir. Bu oran, 2011’de %56’ya yükselmiştir. Günde 2\$’dan az gelir elde kesim 2001’de %29 iken 2011’de bu oran %15’e düşmüştür. Aşırı yoksulluk oranlarında yıllar içerisinde kısmi bir iyileşme olduğu gözükse de küresel nüfusun yarısı aşırı yoksulluğa tekrardan düşme riskiyle yaşamakta olduğu anlaşılmaktadır.

Küresel gelir dağılımı arasındaki eşitsizliği örneklerle açıklamak gerekirse, Dünya Eşitsizlik Raporu sonucuna göre, 1980 ile 2016 yılları arasında gerçekleşen toplam küresel gelir artışının %27'si dünyadaki en üst sınıfın yer aldığı %1'lik kısma ait olmuştur. Alt sınıfı oluşturan %50'lik kesim ise bu dönemde oluşturulan toplam küresel gelir artışının sadece %12'sini almıştır. Alt %10'luk bir kesimde yer alan bir kişinin ortalama yıllık geliri çeyrek asırda 3\$'dan daha az artmıştır. Yani, küresel gelir büyümesindeki her 1\$'ın 13 centi alt kesimde yer alan %50' ye giderken, 42 cent en iyi kesimdeki %0'a gitmektedir. Bu eşitsizlik seviyesine göre dünyadaki herkesin günde 5\$'ın üstünde gelir elde etmesini sağlayabilmek için küresel ekonominin 175 kat daha büyük olması gerekmektedir (Oxfam Report, 2018: 12).

Dünyadaki zengin ile fakir arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğine 12 ayda oluşturulan toplam gelir artışının üzerinden örnek vermek gerekirse, 2017 yılı içerisinde milyarderlerin zenginliği 12 ayda 762 milyar dolar artış göstermiştir. Bu büyük artış, küresel aşırı yoksulluğu yedi kez bitirebilecek güçtedir. Geçen yılda yaratılan bütün zenginliğin %82'si en üst kesimin yer aldığı %1'lik zümreye giderken, alt kesimdeki %50'lik zümrenin gelirinde herhangi artış olmamıştır (Oxfam Report, 2018: 2).

Küresel ekonomide gelir artışının belirli bir zümrede toplanmasının yanı sıra dolar milyarderlerinin sayısı da 2000 ile 2017 döneminde giderek artış göstermiştir.

Şekil 4: Milyarderlerin Toplamı ve Sayısı 2000-2017

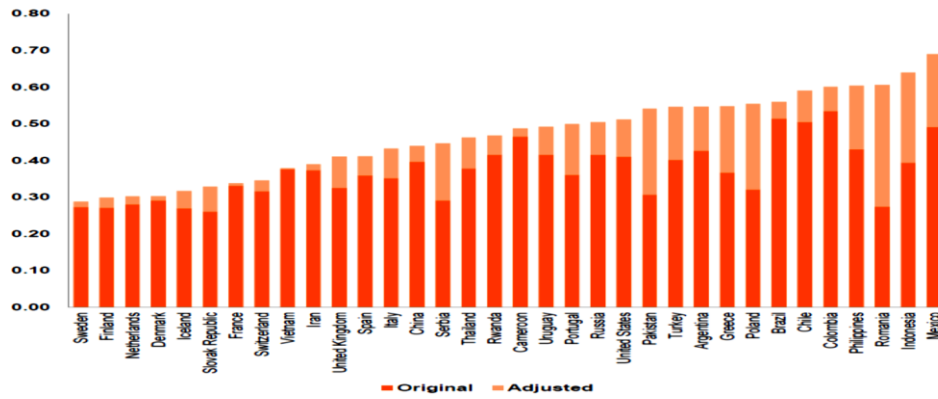
Kaynak: Oxfam Report, 2018: 20.

Şekil 4'te de belirtildiği üzere, 2000 yılında dolar milyarderlerin sayısı 500'ün altındayken, 2017 yılındaki dolar milyarderlerin sayısı 2043'tür. Onda dokuzu ise erkektir.

Gelir dağılımı eşitsizliğini yansıtan bir diğer gösterge ise Gini Katsayısıdır. Gini Katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır. Bu katsayı 0'a yaklaştıkça gelir eşitsizliklerinin azaldığını, 1'e

yaklaştıkça eşitsizliklerin arttığını göstermektedir. Ülkeler arası kıyaslamada kolaylık sağlamaktadır (Arabacı, 2014: 179).

Şekil 5: Seçilmiş Ülkelerde Gini Katsayıları 2012-2014

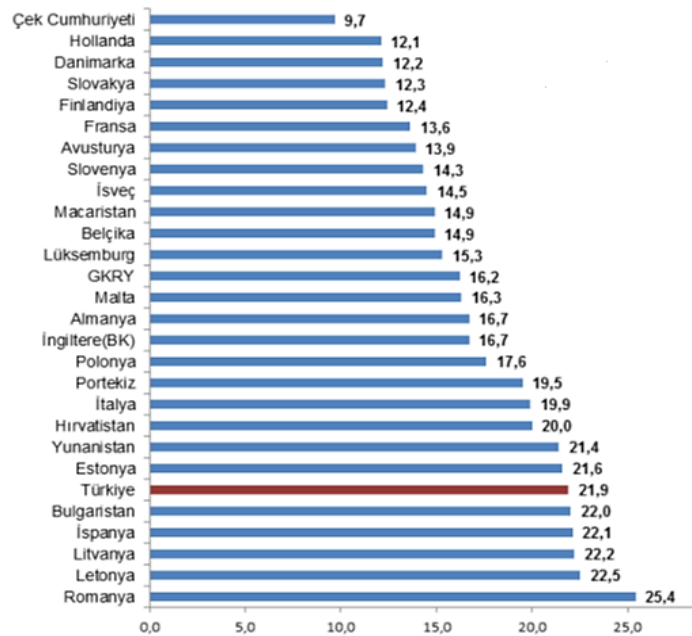
Kaynak: Oxfam Report, 2018: 21.

Şekil 5’te seçili ülkelerdeki Gini Katsayıları oranları belirtilmiştir. 1’e yaklaşan ülkeler Meksika, Endonezya, Romanya olarak sıralanmıştır. Meksika’nın Gini Katsayısı 0.49’dan 0.69’a yükselmiştir.

1.6.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Yoksulluk

Avrupa Birliği ülkelerinde, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırma sonuçlarına göre, fert medyan gelirinin %60’ına göre belirlenen görel yoksulluk oranı en yüksek olan ülke %25,4 ile Romanya iken en düşük ülke %9,7 ile Çek Cumhuriyeti’dir (TÜİK Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2015).

Şekil 6: Medyan Gelirin % 60’ı Geneline Görel Yoksulluk Oranları, 2015

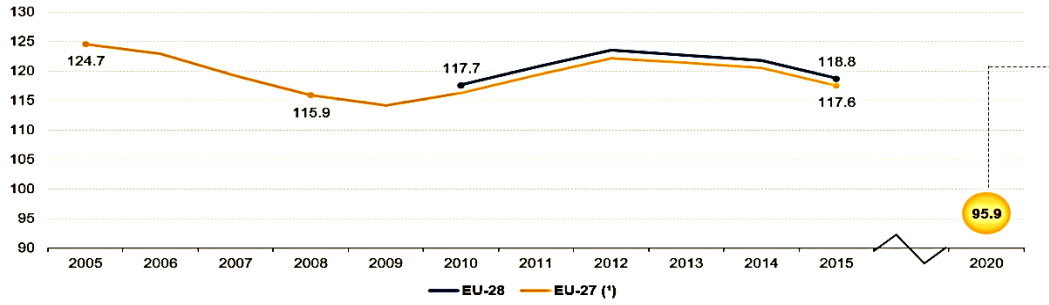
Kaynak: TÜİK, Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2015.

Avrupa ülkelerinde görel yoksulluk oranları en fazla artan ülkeler, Litvanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Hırvatistan ve Polonya iken, görel yoksulluk oranları en

çok düşük ülkeler Lüksemburg, Yunanistan, İsveç, Belçika ve Finlandiya olarak sıralanmaktadır (TÜİK, Yaşam ve Gelir Koşulları Araştırması, 2015).

Avrupa Birliği Üyesi ülkelerde yoksulluk veya sosyal dışlanma yaşayan kişi sayısı ise şekil 7’de belirtilmektedir.

Şekil 7: Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski taşıyan insanlar, AB-27 ve AB-28, 2005-2015 (milyon kişi)

Kaynak: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion. 10.05.2018.

Şekil 7’de belirtildiği üzere, AB üyesi ülkelerde yaklaşık 119 milyon kişi, yoksulluk veya sosyal dışlanma yaşamıştır. Bu sayı, AB nüfusunda yaklaşık her dört kişiden birinin yoksul veya sosyal dışlanma yaşadığı anlamına gelmektedir. 2009 küresel finansal krizin sosyal etkilerinin hissedilmesiyle birlikte artan yoksulluk veya sosyal dışlanma Birliğin uygulamaya koyduğu mali tedbirler aracılığıyla ılımlı bir iyileşme yaşanmasını sağlamıştır. 2015 yılına gelindiğinde tekrar 2008 yılı oranına geri dönerek AB 27 için 117,6 milyona AB 28 için 118.8 milyon insana gerilemiştir. AB’nin 2020 yılı ajandası için öncelikli hedeflerinden biri yoksulluk ve sosyal dışlanmayı düşürmektir. Bu sebeple, 2020’ye kadar yoksul veya sosyal dışlanma yaşayan insanların sayısını 20 milyon düşürmeyi hedeflemektedir (http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion. 10.05.2018).

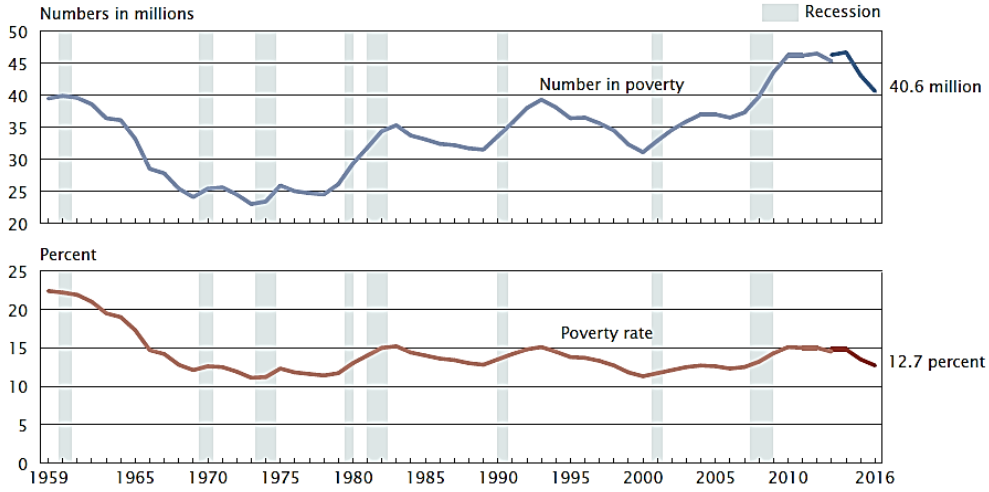
1.6.2. Amerika Birleşik Devletleri’nde Yoksulluk

Amerika Birleşik Devletleri’nde, her yıl Amerikan Sağlık ve İnsani Hizmetler Bakanlığı tarafından federal yoksulluk düzeyleri belirlenmektedir. Böylelikle, kimlerin federal sübvansiyon ve yardımlardan faydalanacağı, hangi sağlık sigortası paketlerin uygun olacağını belirlemede ABD Hükümeti tarafından tespit edilen yoksulluk düzeylerine göre karar verilmektedir (<https://www.thebalance.com/federal-poverty-level-definition-guidelines-chart-3305843>, 11.05.2018).

ABD’ de geçerli olan 2018 yılı resmi yoksulluk sınırı verileri şu şekildedir. Bir kişi için yıllık geliri 12.140\$, dört kişilik bir aile için 25.100\$’ın altında geliri olanlar yoksul kabul edilmektedir. ABD’de Alaska ve Hawaii’de yaşam daha pahalı olduğu için bu iki eyaletin yoksulluk sınırları da farklı olarak belirlenmektedir (<https://www.healthcare.gov/glossary/federal-poverty-level-FPL/>, 11.05.2018).

ABD’de Amerikan Nüfus Dairesi tarafından 2016 yılına ait ABD’de yoksulluk raporu sonucuna göre resmi yoksulluk verileri aşağıdaki grafikte belirtilmiştir.

Şekil 8: ABD’de Yoksulluk Sayısı ve Yoksulluk Oranı 1959-2016

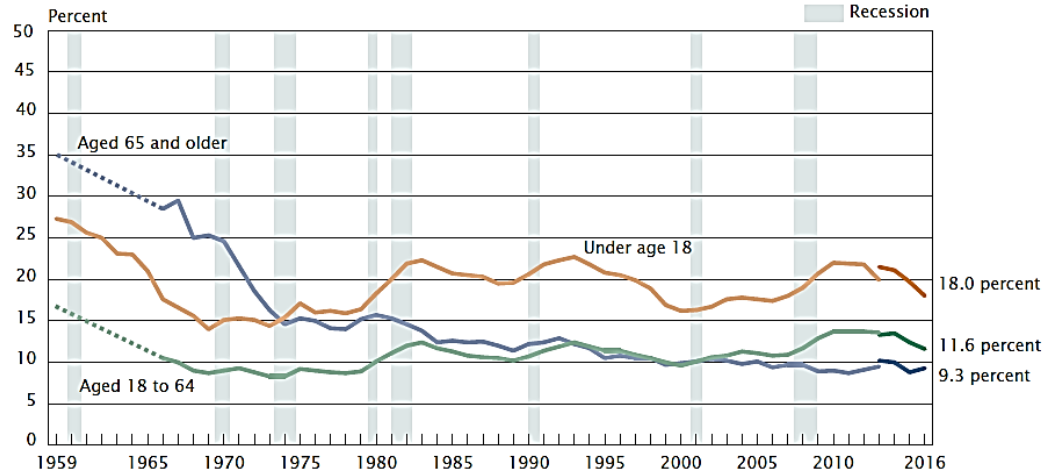

Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 12).

ABD’de resmi yoksulluk oranı, şekil 8’ de belirtildiği gibi %12,7 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılındaki yoksulluk oranı %13,5 iken bu oran %0,8 olarak düşmüştür. 2015 yılında, yoksulların sayısı 43,1 milyon iken bu sayı 2,5 milyon azalarak 40,6 milyona inmiştir.

ABD’de yoksulluk oranları yaş açısından değerlendirildiğinde mevcut durum aşağıdaki şekil 9’ da belirtilmiştir.

Şekil 9: Yaş açısından Yoksulluk Oranları: 1959-2016

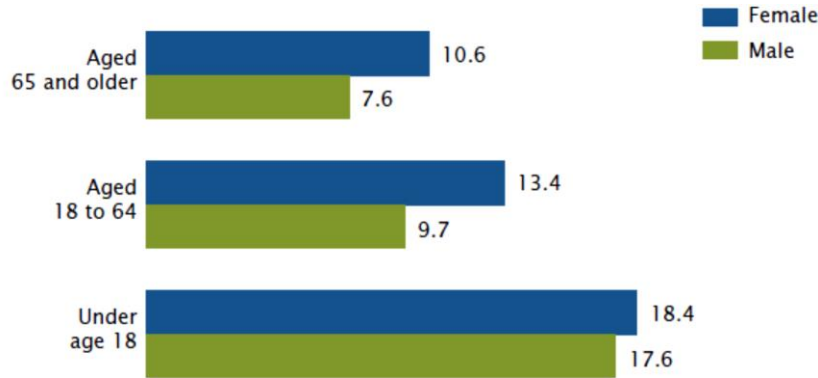
Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 14).

Şekil 9’da belirtildiği üzere, ABD’de 2016 yılında 18-64 yaş grubundaki yoksulluk oranı %11,6’dır. Bu oran, 2015’te %12,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu yaş grubundaki yoksulların sayısı ise 22.8 milyondur. 2015 yılında bu sayı 24,4 milyon olarak hesaplanmıştır. 65 ve üzeri yaştaki nüfusun yoksulluk oranı %9,3 olarak hesaplanmış olup 2015 yılına göre bu oran istatistiksel olarak değişmemiştir. Fakat bu yaş grubundaki yoksulların sayısı 4,2 milyondan 4,6 milyona yükselmiştir. 18 yaş altındaki çocuk nüfustaki yoksulluk oranı %18 olup, 13,3 milyon insana tekabül etmektedir. Bu oran, 2015’te %19,7 olup 14,5

milyon yoksul olarak gerçekleşmiştir. ABD’de çocuk nüfus toplam nüfusun %23’ünü oluşturmakta olup çocuk yoksulların toplam yoksulların %32’sidir.

ABD’de yoksulluk yaş ve cinsiyet açısından değerlendirildiğinde mevcut durum aşağıdaki grafikte belirtilmektedir.

Şekil 10: Yaş ve Cinsiyet Açısından Yoksulluk Oranları 2016

Kaynak: Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 15

2016 yılında ABD’de erkeklerin %11,3’ü yoksul iken, kadınların %14’ü yoksuldur. 18-64 yaş grubundaki kadınların yoksulluk oranı %13,4 iken, bu yaş grubundaki erkeklerin yoksulluk oranı %9,7’dir. 65 yaş ve üzeri kadın nüfustaki yoksulluk oranı %10,6 iken bu yaş grubundaki erkeklerin yoksulluk oranı %7,6’dır. 18 yaş altındaki kız çocuklarının yoksulluk oranı %18,4 olup, erkek çocukların yoksulluk oranı %17,6’dır.

ABD’de işçiler açısından yoksulluk oranlarına bakıldığında 18-64 yaş grubundaki işçilerin %5,8’i yoksul iken, bu grup içerisinde tam zamanlı işçilerin yoksulluk oranı %2,2’dir. Yıl boyunca tam zamanlıdan daha az çalışanlar %14,7’lik yoksulluk oranına sahip oldular. Takvim yılı boyunca en az bir hafta çalışmayan 18-64 yaş grubundakiler arasında, yoksulluk oranı 2015’te %31,8’den 2016’da yüzde 30,5’e düştü. 2016’da en az bir hafta çalışmayanlar, 18-64 yaş grubundaki tüm insanların yüzde 23,4’ünü temsil ederken, yoksulluk çeken 18 ile 64 yaş grubundakilerin yüzde 61,6’sını oluşturmaktadır (U.S. Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 16).

1.6.3. Türkiye’de Yoksulluk

Türkiye’deki yoksulluk istatistikleri, TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11: Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı, 2017-2018

Yoksulluk riski	Yoksulluk sınırı (TL)		Yoksul sayısı (Bin kişi)		Yoksulluk oranı (%)		Yoksulluk açığı	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
%40	6 355	7 113	5 865	6 322	7,4	7,9	20,0	22,3
%50	7 944	8 892	10 622	11 091	13,5	13,9	22,6	23,7
%60	9 532	10 670	15 864	16 888	20,1	21,2	25,8	25,4
%70	11 121	12 448	22 171	22 701	28,1	28,5	27,2	28,0

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018.

Tablo 10’da belirtildiği üzere, Türkiye’de Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk oranı %13,9’dur. Yoksulluk sınırı dört kişilik bir ailenin aylık 8.892 TL, yoksulların sayısı ise 11.091.000’dir.

Tablo 12: Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı yüzde 20’lik gruplar, 2015, 2016

		Yüzde 20’lik gruplar									
Toplam		İlk %20		İkinci %20		Üçüncü %20		Dördüncü %20		Son %20	
2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
100,0	100,0	6,3	6,1	10,7	10,6	14,8	14,8	20,9	20,9	47,4	47,6

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018.

Tablo 11’de de belirtildiği üzere, toplumun en düşük %20’sinin toplam gelirden aldığı pay %6,1 iken, en yüksek gelir grubunun %20’sinin aldığı pay %47,6 olarak gerçekleşmiştir. Toplumun en zengin %20’sinin gelirinin en yoksul %20’sinin gelirine oranını ifade eden P80/P20 oranı ise 7,5’ten 7,8’e yükselmiştir.

1.7. Genel Değerlendirme

Yoksulluk, üzerinde tek bir tanımlı yapılamayan çok boyutlu bir olgudur. Yoksulluğa dair yapılan ilk tanımlamalar yoksulluğun gelir seviyesi gibi niceliksel yönünü vurgularken, zamanla bu tanımlamaların yetersizliği tespit edilmiş ve yoksulluğun sağlık, sosyal ve kültürel boyutu da dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu sebeple yoksulluğu açıklamada sadece gelire odaklanan parasal yaklaşımın yanı sıra kapasite ve sosyal dışlanma gibi yoksulluğa çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaşan yeni yaklaşımlar oluşturulmuştur. Yeni yaklaşımların oluşturulması ile birlikte yoksulluğun ölçülmesinde de gelir temelli ölçütlere alternatif olarak BM tarafından yayınlanan İnsani Gelişim Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi gibi göstergeler de ülkeler arası yoksulluk kıyaslamalarında bir ölçüt olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçülmesinde yeni bakış açıları ve ölçütler oluşturulurken yoksulluğun nedenlerine dair yapılan analizlerde de bir farklılaşma yaşanmıştır. Yoksulluğun nedenleri de başlangıçta kişinin yetenek, beceri ve vasıflarının yetersizliğinden kaynaklandığını savunan kişisel faktörler gösterilmiştir. Zamanla yoksulluğun nedeni olarak gösterilen kişisel faktörlere ek olarak yoksulluğun hükümetlerin ekonomi, istihdam ve eğitim politikalarındaki başarısızlığının bir sonucu olduğunu savunan yapısal faktörler görüşü ön plana çıkmaya başlamıştır.

Günümüzde ise yoksulluğun nedenlerinin hangi faktörlerden kaynaklandığını savunanlar ülkeden ülkeye ve zamandan zamana değişebilmektedir. Genel olarak yoksulluğun nedenleri ise ekonomik büyüme ve gelir dağılımı, demografik unsurlar, işgücü piyasaları, dışsal etmenler, yapısal uyum programları ve ekonomik kriz olarak sıralanabilmektedir. Yoksulluk ile mücadele etmede benimsenen yaklaşımlar ise dolaylı ve dolaysız olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaylı yaklaşım, ekonomik büyüme ile yoksulluğun azaltılmasıdır. Fakat ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltabilmesi için yoksulların eğitim, sağlık hizmetlerine ve istihdam olanaklarına ulaşımının dikkate alınması ve gelir dağılımının adil dağılımı gibi birden fazla sonucun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu sebeple, dolaylı

yaklaşım adı altında ele alınan ekonomik büyümenin yoksul odaklı büyüme olması şartı aranmaktadır. Dolaysız yaklaşım ise, kaynakların ve üretimin yeniden dağıtılması demek olan radikal reform, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaç kalemlerine yapılan kamu harcamaların artırılması ve yoksul ve kıtlık çeken ülkelere, bölgelere, insanlara gıda yardımları, mesleki eğitim ve kredi olanaklarının sunulması gibi bir takım mücadele programlarından oluşmaktadır.

Yoksulluğun dünyadaki boyutları incelendiğinde, dünya nüfusunun %56'sı günde 2\$ ile 10\$ arasında gelir elde etmektedir. Günde 2\$'dan az gelir elde edenler 2001 yılında %29 iken bu oran 2011'de %15'e gerilemiştir. Aşırı yoksul olarak adlandırılan bu kesimde kısmi bir iyileşme gözükse de dünya nüfusunun yarısının tekrarardan aşırı yoksulluğa düşme tehlikesi devam ettiği anlaşılmaktadır. Küresel nüfusta yoksul olanların oranı bu kadar yüksek iken küresel gelir dağılımında meydana gelen eşitsizlik de dikkat çekici boyuttadır. 1980 ile 2016 yılları arasında gerçekleşen toplam küresel gelir artışının %27'si dünyadaki en üst sınıfın yer aldığı %1'lik kısma ait olmuştur. Alt sınıfı oluşturan %50'lik kesim ise bu dönemde oluşturulan toplam küresel gelir artışının sadece %12'sini almıştır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki yoksulluk oranlarına bakıldığında, fert medyan gelirinin %60'ına göre belirlenen göreceli yoksulluk oranı dikkate alındığında, yoksulluk oranı en yüksek olan ülke %25,4 ile Romanya iken en düşük ülke ise %9,7 ile Çek Cumhuriyeti'dir. 2018 yılında yayınlanan Eurostat verilerine göre ise AB-28 genelinde 2015 yılında toplam 118,8 milyon insan yoksuldur.

Amerika'da gerçekleşen yoksulluk oranlarına bakıldığında, Amerikan Nüfus dairesinin yayınladığı verilere göre 2016 yılında nüfusun %12,7'si yoksuldur. Erkeklerin ise %11,3'ü, kadınların %14'ü yoksuldur.

Türkiye'de yoksulluğun boyutları değerlendirildiğinde, fert medyan gelirinin %50'sinin dikkate alınarak oluşturulan yoksulluk sınırı oranı %14,3 olarak gerçekleşmiştir. Yoksulların sayısı ise 11.026.000'dir. Toplumun en düşük %20'sinin toplam gelirden aldığı pay %6,2 iken, toplumun en yüksek gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay %47,2 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'deki gelir grupları arasındaki bu farın gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini Katsayısına da yansımaktadır. Gini Katsayısı, 0,397'den 0,404'e yükselmiştir.

Yoksulluğa dair ülkeler arası kıyaslama yapılırken fert medyan gelir hesapları dikkate alınmaktadır. Fakat, yoksulluğun kendi iç dinamikleri incelendiğinde erkek ve kadın arasında da yoksulluk oranlarının farklılaştığı anlaşılmaktadır. Yoksulluk verilerinin cinsiyet bazında ayrıştırılması kadın yoksulluğu kavramını ön plana çıkarmıştır. 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılan kadın yoksulluğu kavramı kadınların yoksulluğu erkeklerden daha şiddetli yaşadığını ifade etmede kullanılan bir kavram olmuştur.

Bir sonraki bölümde, bu çalışmanın da konusunu oluşturan yoksulluğun kadın yoksulluğu türüne değinilecek ve kadın yoksulluğunun nedenleri ile kadın yoksulluğunu azaltmada kadın kooperatiflerinin rolüne dikkat çekilecektir.

BÖLÜM 2

KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE KADIN KOOPERATİFLERİNİN ETKİSİ

2.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı, Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri

2.1.1. Kadın Yoksulluğu Kavramı

Yoksulluğa dair tanımlar sanayi devriminden günümüze değin, farklı paradigmaların etkisinde kalarak birçok farklı temel vurguyu barındırmıştır. Bazı dönemlerde çalışma, ya da ekonomik büyüme vurgusu yapılmış diğer bazı dönemlerde ise kişisel gelir veya tüketim vurgusu üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır (Ulutaş, 2009: 25). Günümüzde yoksulluğun tipik tanımı, kişi başına düşen gelir ve yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı ile ilgili tahminlere dayandırılmaktadır. Yoksulluk, gelire dayalı yapılan tanımdan çok daha fazlasını kapsayan bir olgudur. Bu dar tanım, bireylerin sosyal dışlanmalarını ve kırılganlık deneyimlerini, insan haklarına dair güçlendirme, fırsat, kapasite ve güvenlik gibi temel hakları göz ardı etmektedir (Sicchia ve Maclean, 2006: 69). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin neden olduğu yoksulluk ve yoksulluk deneyimleri yoksulluk tanımında yer almamaktadır (Ulutaş, 2009: 26). Günümüzde her ne kadar BM tarafından toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler hazırlanıp yayınlansa da toplumsal cinsiyete duyarlı verilerde bir kıtlık söz konusudur. Kadınların yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliğin çoklu katmanları sebebiyle kadınlar yoksulluğa karşı daha savunmasız kalmaktadır ve erkeklere kıyasla yoksulluk deneyimleri daha şiddetli olmaktadır (Sicchia ve Maclean, 2006: 69).

Toplumsal cinsiyet ve yoksulluk arasındaki etkileşimi çevrelemek için üretilen kavramlar bir bulanıklık oluşturmaktadır. Bu kavramsal bulanıklık, "yoksulluğun kadınlaştırılması" popüler kavramı ile çoklu anlamlarla daha da artmıştır. Yaygın olarak kullanılan terim, çoğu zaman ABD'de 1970'lerde bilim insanı aktivist Diana Pearce tarafından tanıtılmıştır. Chant, literatürde, "yoksulluğun kadınlaştırılması" hakkında birçok yorum olsa da en sık üç kuraldan bahsettiğini savunmaktadır. Bu kurallar, dünyadaki yoksulların çoğunluğunun kadınlardan oluşması, erkeklere göre yoksulluk oranının kadınların aleyhine orantısız bir şekilde artması ve kadın hane reisli hane halklarının yoksullukla bağdaştırılmasıdır (Gornick ve Boeri, 2016: 225). Kadın yoksulluğu yani yoksulluğun feminizasyonu, toplumsal cinsiyet ile yoksulluğun düğünü olarak da ifade edilmiştir (Chant, 2008: 172).

Kadın yoksulluğu veya yoksulluğun kadınlaşması (feminization of poverty) kavramı, ilk olarak Diane Pearce tarafından 1978 yılında kullanılmıştır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı, bu dönemde, Amerika'daki yoksulların 3'te 2'sinin kadınlardan oluşması ve işgücüne katılan kadın işgücünün artmasına rağmen, 1950-70 döneminde kadınların ekonomik olarak daha da kötüleşmesi neticesinde bu duruma dikkat çekmek amacıyla kullanılmıştır (Gerşil, 2015: 162). Yoksulluğun kadınlaştırılması meşru bir dış politika kaygısı olarak da görülmektedir. Çünkü kadınlar, gittikçe daha fazla ekonomik aktör olmakta, hem hanelerin ve hanelerin yanı sıra annelerin de başında oldukları için, yoksullukları küresel ekonomik büyümeyi yavaşlatabilmektedir. Dahası, yoksul ülkelerde, dezavantajları, yoksulluğa, nüfus artışına ve çevresel bozulmaya neden olan

yıkıcı bir sarmal beslemektedir (Buvinic, 1998:1). Böylelikle, dış politika kaygısının bir göstergesi olarak, 1995'te gerçekleştirilen 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda da yoksulluğun kadınlaşması kavramı kullanılmıştır (Gerşil, 2015: 162).

Kadın yoksulluğu kavramının ön plana çıkmasına sebep olan temel unsurlar ise, nicelik olarak yoksul kadınların yoksul erkekleri geçmesi, kadın hane halkı reislerinin artması, niteliksel olarak kadınların yoksulluğu erkeklerden daha derin ve şiddetli yaşamalarıdır (Kardam ve Yüksel, 2004: 46).

Yoksulluk kavramının cinsiyet açısından incelenmesinde, Amerika'daki yoksulluk oranının yalnız yaşayan kadınlardan ve tek ebeveynli kadın ve çocuk olmak üzere oluşan ailelerde yüksek çıkmasını etkisi olmuştur. Boşanmaların artması, aile yapısındaki değişiklikler, çocukların sadece anneler tarafından bakılması gibi sebepler neticesinde yoksulluğun kadınlaşması kavramının kullanılması ihtiyacı doğmuştur (Gerşil, 2015: 162).

Aşağıdaki tablo 13'te Amerika'da ailelerin 2011-2016 dönemlerindeki yoksulluk oranları gösterilmektedir.

Tablo 13: Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2011-2016

İspanyol Menşeli	Bütün Aileler			Evli-Çift Aileler		
	Toplam	Yoksulluk Altı		Toplam	Yoksulluk Altı	
		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
BÜTÜN IRKLAR						
2016	82,854	8,081	9.8	60,821	3,096	5.1
2015	82,199	8,589	10.4	60,258	3,245	5.4
2014	81,730	9,467	11.6	60,015	3,735	6.2
2013	82,316	9,645	11.7	59,643	3,394	5.7
2012	80,944	9,520	11.8	59,224	3,705	6.3
2011	80,529	9,497	11.8	58,963	3,652	6.2

Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 56).

Yukarıdaki tablo 13'de Amerika'daki 2011-2016 dönemine ait yoksulluk sınırının altında yer alanların oranları tüm ırkların dahil olduğu aile türüne göre belirtilmektedir. 2016 yılında, tüm ailelerin yoksulluk sınırı altındaki oranı %9,8 olarak gerçekleşmiştir. Evli-çift olan ailelerde ise %5,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14: Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2011-2016

İspanyol Menşeli	Erkek hane reisli kadın eşi olmayan			Kadın hane reisli, erkek eşi olmayan		
	Toplam	Yoksulluk Altı		Toplam	Yoksulluk Altı	
		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
BÜTÜN İRKLAR						
2016	6,452	847	13.1	15,581	4,138	26.6
2015	6,311	939	14.9	15,630	4,404	28.2
2014	6,162	969	15.7	15,553	4,764	30.6
2013	6,497	1,048	16.1	16,176	5,20	32.2
2012	6,231	1,023	16.4	15,489	4,793	30.9
2011	5,888	950	16.1	15,678	4,894	31.2

Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 56).

Tablo 14'te de belirtildiği üzere Amerika'da 2011-2016 dönemine ait yoksulluk verilerinde, erkek başlı ve eşi olmayan ailelerde %13,1, kadın başlı ve eşi olmayan ailelerde %26,6'dır. Evli çiftlerde yoksulluk oranının en düşük, kadın başlı ailelerde ise en yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 15: Siyahi İnsanların Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2012-2016

Hispanik Menşeli	Bütün İnsanlar			Aileler					
				Bütün Aileler			Kadın Başlı ve Eşi Olmayan Aileler		
	Toplam	Yoksulluk Altı		Toplam	Yoksulluk Altı		Toplam	Yoksulluk Altı	
		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
SADECE SİYAHİLER									
2016	41,962	9,234	22.0	33,199	6,709	20.2	13,964	4,777	34.2
2015	41,625	10,020	24.1	32,890	7,305	22.2	14,549	5,198	35.7
2014	41,112	10,755	26.2	32,546	8,013	24.6	14,091	5,670	40.2
2013	40,498	10,186	25.2	32,658	7,665	23.5	14,838	5,759	38.8
2012	40,125	10,911	27.2	32,122	8,251	25.7	13,931	5,735	41.2

Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 47).

Yukarıda tablo 15'te siyahi nüfusun içerisinde yer alan aile türlerine göre yoksulluk oranları belirtilmektedir. Siyahi nüfusun yoksulluk oranı %22 iken, evli siyahi ailelerde yoksulluk oranı %20,2, kadın başlı eşi olmayan ailelerde ise yoksulluk oranı %34,2 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 16: Beyaz İnsanların Aile Türlerine Göre Yoksulluk Durumu: 2012-2016

Hispanik Menşeli	Bütün İnsanlar			Aileler					
	Toplam	Yoksulluk Altı		Bütün Aileler			Kadın Başlı ve Eşi Olmayan Aileler		
		Sayı	Yüzde	Toplam	Sayı	Yüzde	Toplam	Sayı	Yüzde
SADECE BEYAZLAR									
2016	245,985	27,113	11.0	199,330	18,022	9.0	29,420	7,793	26.5
2015	245,536	28,566	11.6	198,444	19,444	9.8	29,396	8,205	27.9
2014	244,253	31,089	12.7	21,072	21,072	10.7	29,134	8,680	29.8
2013	243,346	31,287	12.9	21,486	21,486	10.8	30,428	9,796	32.2
2012	242,147	30,816	12.7	21,328	21,328	10.9	28,795	8,691	30.3

Kaynak: (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 45).

Tablo 16’da de beyaz nüfusta yer alan Amerikan ailelerinde yer alan yoksulluk oranları belirtilmektedir. 2016 yılında, beyaz vatandaşların yoksulluk oranı %11 iken beyaz evli ailelerde yoksulluk oranı %9, kadın başlı ve eşi olmayan beyaz ailelerde yoksulluk oranı ise %26,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu tablolarda yer alan veriler kıyaslandığında, kadın başlı ailelerde yoksulluk oranının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak ırk farklılığı açısından kadın başlı aileler mukayese edildiğinde, siyah kadın başlı ailelerde yoksulluk oranı beyaz kadın başlı ailelerden daha yüksek olduğu sonucu elde edilmektedir. Siyah kadınlar cinsiyet eşitsizliğinin yanı sıra ırksal eşitsizliği de yaşamaktadır.

Çocuklarda yoksulluk oranı dikkate alındığında 6 yaşın altındaki ilgili çocuklar için yoksulluk oranı ve yoksulluk sayısı 2016’da %19,5 ve 4,6 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu yaştaki yoksul çocukların yarısı (%49,1) ise kadın başlı hanelerde yaşamaktadır. Bu, emsal evli çift ailelerdeki oranının (%9,5) dört katından daha fazladır (Census Bureau, Current Population Survey, 2016: 14).

Tablo 17: Yoksulluk Teorileri

Başlangıç	İç Nedenler (yoksul alanlar)	Arabulucu	Dış Nedenler (Yoksul alanların dışındaki kurumlar, organizasyon ve gruplar)
Kişisel	Fiziksel: <i>Fiziksel yükler ve çocuk yetiştiriciliği zorluğu. Daha yüksek seviyelerdeki çocuk doğumu, Erken evlilikler ve/veya erken çocuk yetiştiriciliği.</i> Duygusal: İşe düşük bağlılık, öğrenilmiş bağımlılık, uyuşturucu veya alkol bağımlılığı, suç eğilimleri Eğitim: Başarı eksikliği	kötü sağlık: yarı zamanlı istihdam, engellilik: zayıf yeni doğan sağlığı Yaş: Çok genç ya da Çok yaşlı olma. Ergen Ebevenliği: Bekar ebeveyn.	<i>Yetersiz doğum öncesi sağlık; aile planlaması bilgilerinin eksikliği ve bilgiye minimum erişim</i> Kişisel ırkçılık ve işveren ve eğitimcilerin cinsiyetçiliği: cinsiyet/ırk bilinci “iş tavanı” Demode beceriler: yetersiz beceriler
Ara Kuruluşlar (Kurumlar, gruplar)	<i>İstihdam veya aile hayatında sosyalleşme eksikliği</i> <i>Çocuk desteği eksikliği</i>	Sınırlı Eğitim: düşük doğum ağırlığı= Daha kötü sağlık= daha düşük okul başarısı. Yarı-zamanlı ve/veya mevsimlik işler.	<i>Gündüz bakımı ve istihdamı destekleyen ve ilgili hizmetlerin eksikliği</i> <i>Bekar ebeveyn: Siyahlar arasındaki cinsiyet oranındaki dengesizlik</i> Cinsiyet/ırk rol modelleri eksikliği: yetersiz okullaşma Kötü koruyucu sağlık
Toplumsal	<i>Uygun cinsiyet ve ırk için sosyalleşme: daha düşük statülü mesleki roller: daha az sosyalleşme ve/veya kalıplaşmış cinsiyetçi eğitim</i> Eğitimsel: Sivrilme içim düşük motivasyon	<i>Mesleki ayrım</i>	<i>İşveren ve eğitimciler tarafından kurumsal cinsiyetçilik ve ayrımcılık, kurumsal ırkçılık ve ayrımcı işverenler ve eğitimciler, ikili emek piyasası, ev dışında çalışabilecek herkes için uygun fırsat ve yeterli iş eksikliği</i> Emek piyasasının özellikleri: hem cinsiyetçi ve ırkçı yazılmış müfredat.

Kaynak: Blaustein, 2017: 18-19.

Tablo 17’de belirtilen yoksulluk teorileri, Chesler tarafından oluşturulan ırksal eşitsizliklerin teorilerinden geliştirilmiştir. Tabloda belirtilen yoksulluk teorileri ve sebeplerinden kadınlar için geçerli olanları italik olarak belirtilmiştir. Yukarıdaki Yoksulluk Teorilerini belirten tabloda, çeşitli teoriler iki boyutta düzenlenmiştir. Yatay boyut, mağdurların kendilerinde kaynaklanan aşırı yoksulluğun nedenlerini bir uçta, diğer uçta da mağdur grubun dışındakilere doğru değişen nedenler yer almaktadır. İkinci durumda, hata kurum ve kuruluşlar içinde bulunabilmektedir. Dikey boyut ise, bireysel ya da psikolojik özellikten, toplumsal ya da kültürel nedenlere kadar değişen sebepler belirtilmektedir (Balustein, 2017: 20).

Tablo 15’te belirtilen yoksulluğun nedenlerinden sabıka kaydı hariç olmak üzere hiçbir erkeklerin yaşadıkları yoksulluğun nedenleri değildir. Fakat kabaca yarısı ve hatta daha fazla genellikle kadın yoksulluğunun nedenlerini oluşturmaktadır. Bu yüzden sadece çok az bir kadın azınlığı erkeklerle aynı nedenden dolayı yoksullaşabilirken, erkeklerin çok azı kadınları yoksullaştıran nedenler yüzünden yoksullaşabilir. Örneğin, bir erkek boşandıktan sonra mali yükten kurtulurken, cinsiyeti sebebiyle toplumsal cinsiyet nedeniyle veya hamilelik durumu nedeniyle yoksullaşma durumu söz konusu değildir. Fakat boşanmış bir kadın yoksullaşabilmektedir (Balustein, 2017: 20).

Kadınların yaşadıkları yoksulluğun farklı nedenlerinde iki kaynağın izleri bulunmaktadır. Bu kaynaklar, çocuk bakımının kadın sorumluluğunda görülmesi ve işgücü piyasasında kadınlar için fırsatların sınırlı olması cinsiyet eşitsizliği, mesleki ayrımcılık, cinsel tacizin kadınların gelirlerini ve hareketliliğini kısıtlaması olarak gösterilebilir. Böylelikle, bu iki kaynak kadınları ekonomik bir geto içinde hapsedmektedir. Bu duruma ek olarak kadınların azınlık statüsünde olması, genç veya yaşlı olması gibi değişkenlerle etkileşime girmesi halinde yaşayacakları fakirliğin şiddeti de artabilmektedir (Balustein, 2017: 20-21).

Kadın yoksulluğu kavramının kullanılmasının yanı sıra, yoksulluk kavramına cinsiyetçi bir kimlik kazandırmanın birtakım dezavantajları olduğunu dile getiren görüşler de hakimdir. Anayasalar ve politikalar için bazı sorunlara neden olacağı düşünülmektedir. Analitik sorunlar olarak: kadınlar arasındaki farklılıklara dair dikkat eksikliğinin olması, gelir üzerine fazla vurgu yapılması, kadın başlı hane halklarına vurgu yapılması, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde erkeklerin ihmal edilmesi ve sorumluluk ve yüklerin kadınlaşması olarak sıralanmaktadır (Chant, 2018: 173).

Kadın yoksulluğu kavramında analitik sorun olarak görülen konulardan biri kadınlar arasındaki farklılıklara yönelik dikkatlerin çevrilmemesidir. Yoksulluk olgusunu cinsiyetçi bir yaklaşımla analiz eden verilerin yetersiz olmasının yanı sıra, mevcut cinsiyetçi verilerin içerisinde eksiklikler de bulunmaktadır. Kadın ve erkek hane reislerine dair yayınlanan verilerde, kadınlar arasındaki farklılıkları da inceleyen ve değerlendiren veriler oldukça nadirdir. Örneğin, yoksulluğun zaman içerisinde nasıl kadınlaştığını anlamada ve belirlemede yaş faktörü önemli bir değişkendir. Cinsiyete dayalı yoksulluk gençler arasında artarken demografik yaşlanmanın da kadın yoksulluğunu arttırdığının düşünülmesi yaş faktörünün kritik önemini artırmaktadır (Chant, 2018: 173). Kadınların, dezavantajlı olmasına neden olan temel nedenlerden birincisi eğitim, okuryazarlık,

tasarruf edebilme durumları, ikincisi dul kalan kadınların erkeklerden sayıca daha fazla olması veya yalnız yaşamanın sayıca fazla olması ve üçüncüsü yaşlı kadınların genç meslektaşlarına veya erkek arkadaşlarına göre sosyo-ekonomik ayrımcılığa maruz kalma olasılıkları olarak gösterilebilir. Ancak, bu temel nedenlere, kadınların yaşa bağlı yaşadıkları yoksulluk riski, hane halkı koşulları eğitim ve istihdam gibi diğer faktörler tarafından kesişmesi sebebiyle itiraz da edilebilir. Bu bağlamda, yoksulluk verilerinin cinsiyete daya ayrıştırılmış olması ve çeşitlendirilmesi yapılmadığı sürece, yoksulluğun kadınlaşması sürecinde demografik ve diğer faktörlerin ne kadar önemli bir rolünün olduğu bilenemeyecektir (Chant, 2018: 174).

Kadın yoksulluğu kavramında analitik sorun olarak görülen bir diğer konu ise yoksulluk verilerinde gelir üzerinden fazla vurgunun yapılmasıdır. Yoksulluğun hesaplanmasının sadece gelir üzerinden yapılması yoksulluğun karmaşık ve/veya soyut boyutlarını ihmal eden bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Gelir ve tüketim ile ilgili veriler toplu olarak hane halkları için kullanılarak bunların cinsiyete göre bireysel sevilere dönüştürülmesi zordur. Gelire dayalı yoksulluk verilerin yoksulluğun kadınlaştığını desteklemedeki değeri iki nedenden dolayı şüphelidir. Bunlar, gelire dayalı verilerin kadınları dezavantajlı duruma sokan faktörlerden dikkatin çekilmesine neden olması, ikincisi ise yoksulluğun öznel ve çok boyutlu özelliğinin göz ardı edilmesine sebep olmasıdır. Bu nedenle, yoksulluk sadece gelir yoksulluğu olarak değil imkan veya imkanların kısıtlanması şeklinde ele alınırsa kadınların yoksulluklarının yanı sıra aynı zamanda yaşam koşullarının iyileştirilmesi anlamına da gelebilir (Chant, 2018: 174-175).

Kadın yoksulluğu kavramında analitik sorun olarak görülen bir diğer konu, kadın başlı hane halkları üzerinden vurgu yapılmasıdır. Feminist araştırmalar, kadınların yoksullaşmasının sebebini geliştirmekte olan ülkelerde erkeklere yüklemektedir. Erkeksiz kadın başlı hanelerde kadın yoksulluğunun arttığı savunulmaktadır. Bilinenin aksine, kadınlar hane halkı refahını artırdıkları ve kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sağladıkları gerekçesiyle kadın başlı hane halkı olmayı aktif olarak seçebilmektedir. Kadın başlı hane halkları ile ilgili bir diğer husus bu grubun oldukça heterojen olduğudur. Bu farklılaşma, statüye giden yollar, yaşam seyri ve hane halkı kompozisyonları dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden kaynaklanabilmektedir (Chant, 2018: 176).

Kadın yoksulluğu kavramında dördüncü analitik sorun, erkeklerin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerin ihmalidir. Yoksulluğun sadece kadın kimliği adı altında incelenmesi, erkeklerin toplumsal cinsiyet ilişkilerinin incelenmesinde dikkatlerin dağıtılmasına neden olabilmektedir. Yoksulluk kadınlaşıyorsa bu aynı zamanda gücün, ayrıcalık ve varlık birikiminin erkekleştğini de ifade ediyor mu sorusuna cevap vermesini de gerektirmektedir. Eğer cevap veriyorsa bu durum, bazı ülkelerdeki erkeklik krizi adı altında erkeklerin eğitim kazanımı ve istihdama erişimde kadınların gerisinde kalmaya başladığına dair kanıtlar elde edilmesi durumuna cevap verememektedir. Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü (UNRISD), bazı erkeklerin dezavantajlı olduğu fikrini desteklerken, bu durum erkeklerde daha yüksek intihar oranlarına, stres ve alkolle ilişkili sağlık riskleri ile ilgili maliyetlere neden olabilir. Bu iddianın geçerliliğinin

sorgulanabilmesi için yoksulluğun kadınlaşması analizinde erkek ve toplumsal cinsiyet ilişkileri konusunda dikkat edilmesini gerektirmektedir (Chant, 2018: 176).

Kadın yoksulluğu kavramında beşinci analitik sorun, sorumluluk ve yükümlülüklerin kadınlaşmasıdır. Kadınlar, her ne kadar gelir açısından fakirlik yaşasalar da hane halkı içinde, yoksulluk ile baş etmede sorumlulukların dağılımında en ön saflarda yer almaktadır. Algılanan sorumlulukların orantısız bir şekilde kadınlara yüklenmesine rağmen gösterdikleri çabaların toplumsal değeri olarak herhangi bir ödül ya da maddi veya manevi haklarında herhangi bir kazanç olarak da yansımamaktadır (Chant, 2018: 176).

2.1.2. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Yoksulluk olgusu yapısı itibariyle çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, yoksulluk ile mücadelede yoksulluğun tanımından çok yoksulluğun nedenleri üzerinde durulmaktadır. Tıpkı yoksulluk gibi kadın yoksulluğu ile mücadelede kadın yoksulluğunun nedenlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Kadın yoksulluğunun temel nedenleri incelendiğinde bunlar, toplumsal cinsiyet, hane içi eşitsizlikler, eğitim ve işgücü piyasasındaki konumudur (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 58).

Kadınlar, fakir erkeklerden farklı sebeplerle fakirdir. Ancak, ihtiyaç sahibi kadınların ve erkeklerin yoksulluğa neden olan özellikleri paylaşmadığını söylemek değildir. Her ne kadar, birçok kadın kocaları yüzünden yoksullaşmakta ise de giderek artan bir şekilde pek çok kadın kendi başlarına da yoksuldur. Kadınlarda, yoksulluğun ayırt edici doğasını anlamının bir yolu nedenleri cinsiyete göre incelemekten geçmektedir (Blaustein, 2017: 17).

2.1.2.1. Toplumsal Cinsiyet

Toplumu oluşturan kadın ve erkek bireylerin cinsel kimlikleri toplumsal ilişkilerde kültürel değerlerle birlikte ele alınmaktadır. Her toplumda kadın ve erkeklere yüklenen kültürel değerler birbirinden farklı olabilmektedir. Bu bağlamda, bu psikolojik algı toplumsal cinsiyet kavramını gündeme getirmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, Sex, Gender and Society kitabında ilk defa kullanarak sosyolojiye kazandıran Oakley olmuştur. Kadın ve erkek cinsiyet yönünden farklılıklar içermektedir. Fakat biyolojik olan bu farklılıklara aynı zamanda kültürel olarak anlam da yüklenmektedir (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 58-59).

Kültürel olarak kadın ve erkeklere yüklenen toplumsal cinsiyet sonucunda, sosyal ilişkilerde işler, meslekler hatta sorumluluklar cinsiyetleştirilmektedir. Böylelikle, işler kadın işi erkek işi olarak ayrıştırılmaktadır. Kadın yapısı gereği, zayıf, narin ve kırılgan olarak nitelendirilirken erkek güçlü, dayanıklı olarak algılanıp meslekler de kadınsı ve erkeksi olarak toplumsal ilişkilerde kategorize edilmiştir. Kadınların zayıf ve kırılgan olarak algılanması kadınları ev içinde tutmakta, kaynaklara erişimde, gelir dağılımında ve mülk edinmede eşitsizleştirmektedir (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 60). Kadınlardan beklenen roller ev işleri denilen yemek ve çamaşır işleri, çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımı olarak sınırlandırılmakta hatta işgücü piyasasından onları uzaklaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin sebep olduğu bu eşitsizlikler kadınları kadın olması nedeniyle doğuştan dezavantajlı duruma sokmaktadır. Böylelikle, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadınların emeklerini değersizleştirmenin yanı sıra yoksulluk olgusunu erkeklerden daha fazla yaşamalarına neden olmaktadır.

2.1.2.2. Hane içi Eşitsizlikler

Kadınların hane içinde yaşadığı eşitsizlikler özünde yine toplumsal cinsiyet algısından kaynaklanmaktadır. Kadın, hane içinde ev ve hane bakım yükünü çeken birey olarak görülürken erkek hane içine gelir getirici birey olarak görülmektedir. Kadınların hane içinde çocuk bakımı, ev işlerinden sorumlu olarak görülmesi kadını işgücü piyasasından uzaklaştırarak ikincil işgücü konuma sokmaktadır. Böylelikle, çocuk yaşta kız çocuklarına ev bakım işlerinin yükü bindirilirken erkek çocuğunun eğitimine daha fazla önem verilebilmektedir.

Kadınlar, işgücü piyasasına katılmaya karar verdiklerinde de ev içindeki bakım yükümlülükleri devam etmektedir. Aile içindeki bu roller, kız ve erkek çocuklarına karşı farklı davranış ve tutumların oluşmasına da neden olmaktadır. Hane içindeki eşitsizliğe kız çocukları daha küçük yaşta maruz kalarak bu durumu içselleştirmektedir. Dolayısıyla, aile içinde başlayan bu eşitsizlik kadınlar ve kız çocuklarının eğitim olanaklarından yeterince fayda sağlayamamalarına ve kendi mesleki becerilerini uygun düzeyde geliştirememelerine neden olmaktadır. Eğitim ve iş imkanlarından faydalanamayan kadınlar yoksul gruplar arasında da üst kesimde yer almaktadır (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 60-61).

2.1.2.3. Eğitim

Eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan kadınlar işgücü piyasasından ya tamamen uzaklaşmakta ya da düşük ücretli enformel alanlarda çalışmaya razı olmaktadır. Düşük ücretli ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmaları aynı zamanda kadınların sosyal güvenceden de yoksun olmalarına sebep olmaktadır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları uluslararası standartlara göre düşüktür. Bu düşüklüğün önemli bir sebebi kırdan kente göç eden kadınların düşük eğitim seviyeleridir. Kırdan kente göç eden eğitim seviyesi düşük kadınlar kentlerde yetersiz katılım çıkmazı denilen olguyla karşılaşmaktadır. Bu kadınlar enformel sektörde çalışarak düşük ücret ve sosyal güvencesiz bir ortamda çalışmak zorunda kaldıklarından ileride kendi kızlarının da işgücüne katılma şanslarının çok düşük olacağına dair bir kanıya sahip olmaları nedeni ile kız çocuklarının eğitimlerine fazla yatırım yapmamaktadır. Bu durum, işgücü arzının ve ücretlerin düşük kalmasına neden olmaktadır. Böylelikle, yetersiz katılım çıkmazı denilen bir kısır döngünün oluşmasına neden olmaktadır (Topgül, 2013: 292).

Kırsal alandaki ailelerin kız çocuklarını okutmama yönünde de genel bir eğilimi vardır. Çünkü kız çocuklarına kayıp gözüyle bakılmakta bu nedenle ya erken yaşta evlendirilmekte ya da ücretsiz aile işçiliği yaptırılmaktadır. Bu bağlamda, kırdan kente göç eden kadınlardaki düşük eğitim seviyesi ve kız çocuklarına yapılan düşük eğitim yatırımları yoksulluğun eğitim nedenli kadınlaşmasının başlıca nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Topgül, 2013: 293).

2.1.2.4. İşgücü Piyasasındaki Konum

Kadınların işgücü piyasasındaki konumu hane içindeki konumunun devamı niteliğindedir. Hane içinde devam eden patriarkal zihniyetin etkisi işgücü piyasasında da sürmektedir. Kadınların, naif, hüner ve cazibe gerektiren işlerde çalışmasının toplumsal olarak onaylanması kadını yüksek vasıf gerektiren ve yüksek ücretli işlerden uzaklaştırmaktadır. Ayrıca, kadının ev içindeki bakım sorumluluklarının uzantısı denilebilecek temizlik ve yemek işleri çocuk bakım işlerinde kayıt dışı olarak çalışmaları ve sendikalaşma oranlarındaki düşük düzey kadınların işgücü piyasasındaki ikincil konumlarını yansıtmaktadır (Ulutaş, 2009: 27-28).

Kayıt dışı çalışma ile yoksulluk arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Kayıt dışı çalışma süresi arttıkça yoksulluk artmakta, yoksulluk devam ettiğinde ise kayıt dışı işlerin kabul edilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 62). Kayıt dışı ile yoksulluk arasındaki bu kısır döngü yoksulluğun kadınlaşmasına ortam hazırlamaktadır.

Kadın istihdamının sektörel dağılımı incelendiğinde kadınların en çok hizmet sektöründe istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Ancak, hizmet sektörünün tüm dünyada büyümesi ve her yerde kadın ağırlıklı bir sektör olması ve bu sektörde gerçekleştirilen esnekleşme kadınların yarı zamanlı sözleşmeli ve daha düşük ücretlerle çalıştırılmalarına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, kadın istihdamı ile ilgili veriler de aldatıcı olabilmektedir. Kadınların istihdamda gözükmeleri onların aynı zamanda yoksul olmadıkları anlamına da gelebilmektedir. Esnek çalışan kesimin çoğunun kadınlardan oluşması kadınların gelirlerinin daha düşük ve ileride emeklilik haklarını elde edebilmelerinin çok daha güç olacağı anlamına gelmektedir (Topalhan ve Yeşilkaya, 2017: 63).

Kadınların, toplumsal cinsiyetçi rolleri, kayıt dışı çalışmaları, toplumdaki işlerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrıştırılması, hizmet sektöründeki esnek çalışanların çoğunun kadınlardan oluşması gibi sebepler kadın yoksulluğunun oluşmasına neden olan gerekçelerden her biridir.

2.1.2.5. Kaynaklara ve Kamusal Hizmetlere Eşitsiz Erişim

2.1.2.5.1. Ekonomik Kaynaklara Eşitsiz Erişim

Dünyadaki üretim araçlarının ve gayrimenkullerin sahipleri incelendiğinde cinsiyetçi bir değerlendirmenin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda, mirastan pay alma veya toprak sahipliği durumunda da kadınlar daha dezavantajlı durumdadır. Kaynakların eşitsiz dağılımı kadınları aynı zamanda kredi imkanlarından uzaklaştırmaktadır (Ulutaş, 2009: 31). Türkiye’de, gayrimenkul sahipleri incelendiğinde, 2017 yılında erkeklerin %59,4 ile kadınlar ise %29,1 pay ile konut sahibi olmuştur. Erkeklerin gayrimenkulleri kadınların oranının iki katından fazla gerçekleşmiştir. Kadınlar tarafından en çok konut alınan il İstanbul, en az konut alınan il ise Ardahan olmuştur (TÜİK, Konut Satış İstatistikleri, Aralık 2017).

2.1.2.5.2. Kamusal Hizmetlere Eşitsiz Erişim

Kamusal hizmetlerin yetersiz ve eşitsiz sunumu kadınların toplumsal cinsiyetçi rollerini pekiştiren bir sorundur. Çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerin ücretsiz olmaması ve niteliğinin düşük olması gibi sebepler karşısında kadınlar bu sorumlulukları karşılıksız olarak üstlenmek zorunda kalmaktadır. Bu bakım işleri neticesinde de kadınlar işgücü piyasasından uzak kalmayı tercih ederek ücretli işlerden vazgeçmeyi seçmektedir. Bakım hizmetlerinin yetersiz sunumunun yanı sıra altyapı eksikliklerinden kaynaklanan sorunlar da kadınların ev içi karşılıksız emeğini ve sorumluluklarını artırmaktadır. Belediyelerin su tesisatının bozuk veya sorunlu olması, çamurlu yollar ve caddelerin meydana getirdiği kirlilik nedeniyle kadınlar ev içinde çamaşır ve yıkama işlerine daha fazla mesai harcamak zorunda bırakılmaktadır. Yöneticilerin aynı zamanda erkeklerden oluşması alınan kamu politikalarının kadınları göz ardı etmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır (Ulutaş, 2009: 31).

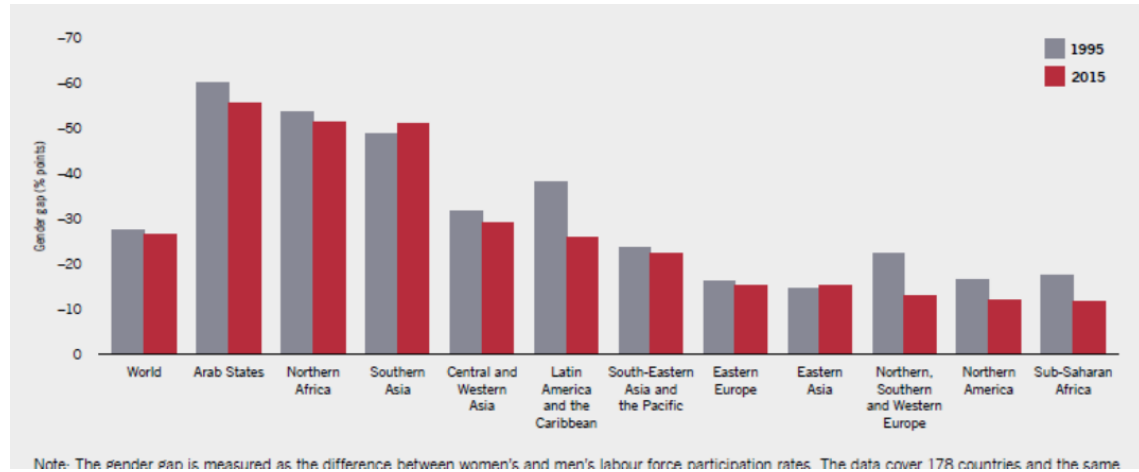
2.1.3. Dünyada ve Türkiye’ de Kadın Yoksulluğu ve Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar

2.1.3.1. Dünyada Kadın Yoksulluğu

Dünyadaki kadın yoksulluğunu değerlendirebilmek için öncelikle işgücü piyasasındaki kadınların konumunu incelemek gerekmektedir. Küresel işgücü piyasalarına bakıldığında kadınların işgücüne katılım oranlarının erkeklere kıyasla çok daha geride kaldığı anlaşılmaktadır. Küresel kadın işgücüne katılım oranı 1995 yılında %52,4 iken 2015’te %49,6’da gerilemiştir. Erkeklerde ise %79,9’dan %76,1’ e gerilemiştir. Kadınların dünya genelindeki işgücüne katılım oranı erkeklerden yaklaşık 27 puan daha geride kalmıştır (ILO, Women at Work, Trends, 2016: 3).

Aşağıdaki tablo 16’ da 1995 ile 2015 döneminde, bölgeler açısından işgücüne katılımın cinsiyet açısından farklılığını göstermektedir.

Şekil 11: Bölgelere göre işgücüne katılım oranlarındaki cinsiyet farklılıkları, 1995 ve 2015

Kaynak: ILO, Women at Work, Trends 2016: 4.

Tablo 16’da belirtildiği üzere, kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranları arasındaki farkın en yüksek olduğu bölgelerin başında Arap devletleri ve Kuzey Afrika gelmektedir. Doğu Asya, Doğu Avrupa ve Kuzey Amerika haricinde, erkeklerin işsizlik oranları

dünyanın diğer bölgelerindeki kadın işsizlik oranlarından daha düşüktür ve Kuzey Afrika ve Arap ülkelerinde cinsiyetler arası en yüksek işsizlik oranları farkı bulunmaktadır (ILO, Women at Work, Trends, 2016: 4).

İşsizlik, genç kadınları dünyanın neredeyse tüm bölgelerindeki genç erkeklerden daha fazla etkilemektedir. Kuzey Afrika ve Arap Devletlerinde, kadın genç işsizlik oranı, genç erkeklerin neredeyse iki katıdır ve sırasıyla yüzde 44,3 ve yüzde 44,1'e ulaşmaktadır (ILO, Women at Work, Trends, 2016: 4)

Tablo 18: Cinsiyete Göre Bölgelerdeki İşgücüne katılım Oranları, 2009-2021

ÜLKE/BÖLGE	İşgücüne Katılım Oranı Yüzdesi ve Toplumsal Cinsiyet Açığı Farkı (Yüzde Puanları)		
	Erkek 2018	Kadın 2018	Fark (Erkek-Kadın) 2018
Dünya	75.0	48.5	26.5
Gelişen Ülkeler	81.1	69.3	11.8
Gelişmekte Olan Ülkeler	76.1	45.6	30.5
Gelişmiş Ülkeler	68.0	52.4	15.6
Kuzey Afrika	71.9	21.9	50.0
Sahra-Altı Afrika	74.0	64.7	9.3
Latin Amerika ve Karayip	77.1	51.5	25.6
Kuzey Amerika	67.9	55.8	12.1
Arap Devletleri	77.2	18.9	58.3
Doğu Asya	74.7	59.1	15.6
Güney-Doğu Asya ve Pasifik	79.4	56.5	22.8
Güney Asya	79.0	27.6	51.4
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	63.4	51.6	11.9
Doğu Avrupa	67.0	51.8	15.2
Merkez ve Batı Asya	73.5	45.1	28.4

Kaynak: (ILO, World Employment and Social Outlook, Trends For Women, 2018: 7).

Tablo 18’de de belirtildiği üzere, 2018 yılında, küresel işgücüne katılım oranı erkeklerde %75 olup, kadınlarda %48,5’tir. Küresel anlamda erkek ve kadın işgücüne katılım oranı farkı ise %26,5’tir. Erkeklerde işgücüne katılım oranının en yüksek olduğu bölge %79 ile Güney Asya olup, kadınlarda işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülke %18,9 ile Arap Devletleridir. Bu sebeple erkek ve kadınlar arasındaki işgücüne katılım oranı farkının da yüksek olduğu bölge %58,3 ile Arap Devletleridir.

Tablo 18: Cinsiyete Göre Bölgelerdeki İşsizlik Oranları, 2009-2021

ÜLKE/BÖLGE	İşsizlik Oranı Yüzdesi ve Kadın/Erkek İşsizlik Oranı		
	Erkek 2018	Kadın 2018	Kadın/Erkek İşsizlik Oranı 2018
Dünya	5.2	6.0	1.2
Gelişen Ülkeler	4.6	6.1	1.3
Gelişmekte Olan Ülkeler	5.2	6.1	1.2
Gelişmiş Ülkeler	5.3	5.6	1.1
Kuzey Afrika	9.1	19.5	2.2
Sahra-Altı Afrika	6.4	8.2	1.3
Latin Amerika ve Karayip	6.8	9.5	1.4
Kuzey Amerika	4.6	4.4	1.0
Arap Devletleri	6.8	16.3	2.4
Doğu Asya	4.8	4.2	0.9
Güney-Doğu Asya ve Pasifik	3.5	3.3	0.9
Güney Asya	3.7	5.2	1.4
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	7.9	8.2	1.0
Doğu Avrupa	5.6	4.9	0.9
Merkez ve Batı Asya	8.0	9.4	1.2

Kaynak: (ILO, World Employment and Social Outlook, Trends For Women, 2018: 7).

Tablo 18’de de belirtildiği üzere, 2018 yılında, küresel işsizlik oranı erkeklerde %5,2 olup, kadınlarda %6’dır. Kadın işsizlik oranlarının en yüksek olduğu bölgeler ise Kuzey Afrika %19,5, Arap devletleri %16,3’tür. Kadın işsizlik oranlarının en düşük olduğu bölgeler ise Güney Doğu Asya ve Pasifik %3,3, Doğu Asya %4,2, Kuzey Amerika %4,4’tür. Kadın ve Erkeklerin birbirlerine işsizlik oranlarının en düşük olduğu bölgeler ise 0,9 ile Doğu Asya, Güney-Doğu Asya ve Pasifik ile Doğu Avrupa’dır. Kadın ve erkeklerin birbirlerine işsizlik oranlarının en yüksek olduğu bölgeler ise, 2,4 ile Arap Devletleri ve 2,2 ile Kuzey Afrika’dır

2.1.3.2. Dünyada Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar

Dünya genelinde yoksulluk ile mücadele eden uluslararası kuruluşlar, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası kuruluşlarıdır. Asya ve Afrika kalkınma bankaları Asya ve Afrika bölgesindeki yoksulluk ile mücadele eden bölgesel kuruluşlardır. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler dünya genelindeki yoksullukla mücadele etmektedir (Gülfem, 2013: 20).

2.1.3.2.1. Dünya Bankası

Dünyada kadın yoksulluğu ile mücadele ise ulusal politikaların yanı sıra uluslararası kuruluşların da çabasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda, ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin kalkınması amacıyla kurulan Dünya Bankası yoksulluk ile mücadeleyi 1980'li yıllardan sonra gündemine almak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, 1978 yılında yayınlanan Dünya Gelişim Raporunda iki temel konudan biri cinsiyet ve gelişme konusudur. Banka, aynı zamanda kadının ekonomik ve sosyal statüsüne yatırım yapan ülkelerde yoksulluğun düşme eğiliminde olduğunu belirterek ülkelerin gelişmesinde kadının statüsünü gündemine almıştır. Dünya Bankası'nın 2007 yılında yayınladığı Cinsiyet Faaliyet Planında işgücünde cinsiyet eşitliğine vurgu yapmıştır. İşgücünde cinsiyet eşitliği sağlanırsa kadınların istihdama katılımı arttırılırsa kadın yoksulluğu azalacak ve ekonomik büyüme artacaktır. Bu bağlamda, ülkelerin yoksulluğu azaltma strateji bildirilerine destek vermektedir. Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltma aracı olarak başvurduğu yöntemlerden birisi de mikro kredilerdir. Mikro kredi yöntemi 1976'da Muhammed Yunus tarafından geliştirilip Bangladeş'te hayata geçirilmiştir. Dünya Bankası ise, yoksul kimselerin mikro kredilere ulaşımını sağlamak amacıyla Danışma Grubu kurarak 1995'te faaliyete başlatmıştır (Güzel, 2011: 84-85).

2.1.3.2.2. Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği Politikaları

Kadın yoksulluğu ile mücadelede AB tarafından gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığında, cinsiyet eşitliğine yapılan vurgu olarak dikkat çekmektedir. Cinsiyet eşitliği, 1957'deki Roma Antlaşması'nda eşit ücret ilkesinin yer almasıyla birlikte, AB'nin kurucu ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir.

1992 yılında Avrupa Birliğine İlişkin antlaşmanın imzalanmasıyla, antlaşmanın eki olan Sosyal Politika Antlaşması da yürürlüğe girmiştir. Sosyal Politikanın 6. maddesinde, cinsiyet ayrımcılığı yapılmadan eşit ücret ilkesine vurgu yapılmaktadır (Gülfem, 2013: 22).

Avrupa ülkeleri içerisinde kadın istihdamının yüksek olduğu ülkeler incelendiğinde, bu ülkelerde iş-aile yaşamına yönelik politikalara yapılan yatırımların da yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Esnek çalışma saatleri, aile yardımları, uzun doğum izni süreleri, kaliteli çocuk bakım hizmetleri gibi düzenlemeler kadınların istihdamda kalmasını sağlamaktadır. Avrupa'da, zorunlu öğrenime başlama yaşı 5'tir. Ayrıca, yerel yönetimler çalışan ailelerin çocuk bakım hizmetlerini nasıl karşılayacaklarına dair yıllık rapor hazırlamak zorundadır (Gerşil, 2015: 174-175). Kadınların iş ve aile yaşamını uyumlaştırmak adına, doğrudan devlet ya da yerel yönetimler tarafından ödenen çeşitli vergi indirimleri uygulamaları

mevcuttur. Örneğin, Büyük Britanya’da geliri düşük aileler için çalışma vergi kredisi ve çocuk vergi kredisi ödenmektedir (Gerşil, 2015: 175).

2.1.3.2.3. Avrupa Konseyi

2000 yılında kabul edilen Lizbon Stratejisi, Avrupa’daki ekonomik ve sosyal kalkınmada kadın ve erkek eşitliğini sağlamak için beş stratejik hedef belirlemiştir. Bu stratejik hedeflerden birincisi, kadınların istihdama, bilime, yönetime ve bilişim teknolojilerine erişmelerini kolaylaştırmak adına ekonomik kaynakların adil bölüşümünü sağlamaktır. İkincisi, kadınların eşit katılım ve temsilini sağlamak, üçüncüsü kadın ve erkeklerin boş zamanlarındaki sorumluluklarının daha adil dağılmasını sağlamak, dördüncüsü eğitim, medya kültür ve bilim aracılığı ile zihniyet değişikliğini sağlamak ve beşincisi eşitliği sağlamak için gerekli mekanizmaları güçlendirmektir (Gülfem, 2013: 22).

2.1.3.2.4. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Milenyum Kalkınma Hedefleri

UNDP, ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik program ve projeleri destekleyerek cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, ülke ve hane içinde kapasite güçlendirme, yoksullara ve kadınlara yönelik politika tavsiyelerinde bulunma ve cinsiyet eşitliğini sağlamak için Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM) ile iş birliği yapmaktadır. UNIFEM, ülkelerin kadınları güçlendirmede, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik projelere finansal destek sağlamaktadır (Gülfem, 2013: 23).

Milenyum Kalkınma Hedefleri, 2000 yılının Eylül ayında BM üyesi toplam 189 ülkenin BM Genel kurulunda toplanarak 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi gereken Sekiz Binyıl Hedefini kabul ederek Binyıl Bildirgesini ilan etmişlerdir. Binyıl Kalkınma Hedefleri, aşırı açlık ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS ve sıtma gibi hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve küresel bir ortaklığın kurulmasıdır (<http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>).

2.1.3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu

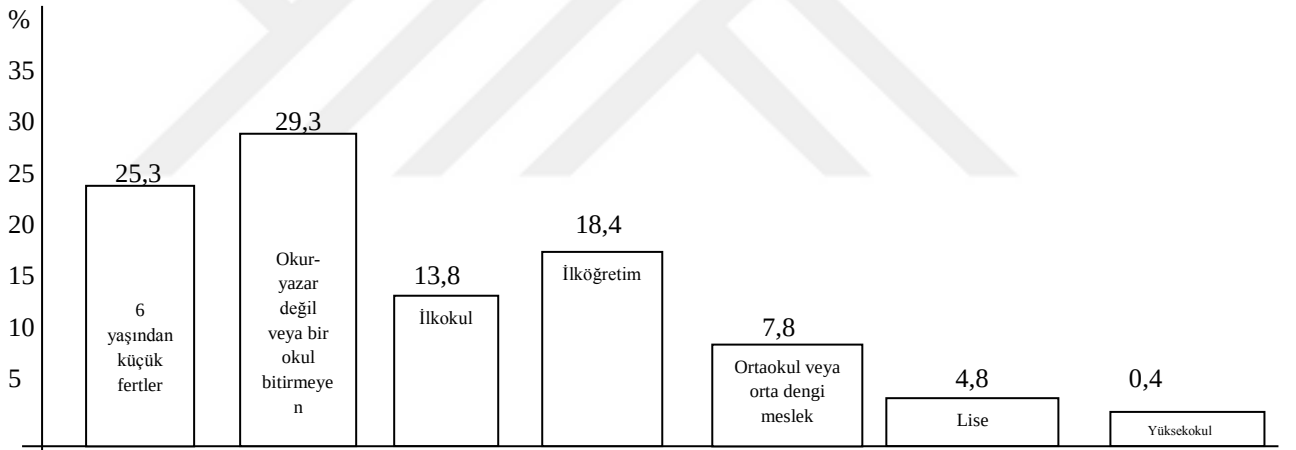
Türkiye’de kadın yoksulluğunu inceleyen istatistiksel verilerde yetersizlik söz konusudur. Gerçekleştirilen istatistiki verilerde genellikle haneler baz alınarak hazırlanmakta cinsiyet temelli bir ayrıştırmaya çok fazla gidilmemektedir. Bu sebeple kadın yoksulluğu ile ilgili çalışmalarda genellikle kadınların işgücü piyasasındaki durumuna göre ya da bu alanda gerçekleştirilen niteliksel bir çalışmanın sonucuna göre bir çıkarsama yapılmaktadır (Şener, 2012: 59). Aşağıdaki Tablo 18’ de Türkiye’deki kadınların yoksulluk oranları gösterilmektedir.

Tablo 19: Kadınlarda Yoksulluk Oranı 2002-2009

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	27,19	28,31	25,98	21,01	18,27	18,26	17,52	19,03
Kent	22,03	22,29	16,87	12,89	9,76	10,34	9,62	9,26
Kır	34,92	37,65	40,79	34,03	32,32	35,95	35,29	40,15

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Kadın, 2012: 122.

Tablo 18’de de belirtildiği üzere, Türkiye genelinde kadınların 2002 yılındaki yoksulluk oranı %27,19 iken bu oran 2009 yılında %19,03’e düşmüştür. Kentlerdeki kadın yoksulluk oranı 2002’de %22,03 iken 2009’da %9,26’ya düşmüştür. Türkiye genelinde ve kentlerde kadın yoksulluk oranı düşerken kırsalda kadınların yoksulluk oranı 2002’de %34,92’den 2009 yılında %40,15’e yükselmiştir.

Şekil 12: Kadınların Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk oranı 2009

Kaynak: TÜİK İstatistiklerle Kadın, 2012: 123.

Şekil 10’da da belirtildiği üzere, okur-yazar olmayan veya bir okul bitirmeyen kadınlarda yoksulluk oranı %29,5, yüksekokul, fakülte veya üstü mezunlarda yoksulluk oranı %0,4’tür. Böylelikle, eğitim durumu yükseldikçe kadınlarda yoksulluk oranının da düştüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Aşağıdaki Tablo 20’de ise, Türkiye’deki kadın ve erkek işgücü göstergeleri belirtilmektedir.

Tablo 20: Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri 2017-2018

15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	Toplam	
	2017 (Bin)	2018 (Bin)
Nüfus	59 493	60 360
İşgücü	30 658	31 438
İstihdam	26 672	28 029
Tarım (İstihdam)	4 893	4 963
Tarım dışı (İstihdam)	21 780	23 066
İşsiz	3 985	3 409
İşgücüne Dahil Olmayan	28 835	28 922
İşgücüne Katılma Oranı	%	
İstihdam Oranı	51,5	52,1
İşsizlik Oranı	44,8	46,4
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,0	10,8
	15,3	12,7
15-64 Yaş Grubu	%	
İşgücüne Katılma Oranı	56,5	57,2
İstihdam Oranı	49,0	50,9
İşsizlik Oranı	13,3	11,1
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	15,3	12,8
Genç Nüfus (15-24)	%	
İşsizlik Oranı	24,5	19,9
Ne istihdamda ne eğitimde olanların oranı	24,3	23,1

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri 2018

Tablo 20’de gösterildiği üzere, 2018 yılına ait Türkiye’deki toplam işgücüne katılım oranı %52,1’dir. %13,7’dir. Toplam işsizlik oranı ise %11,1’dir.

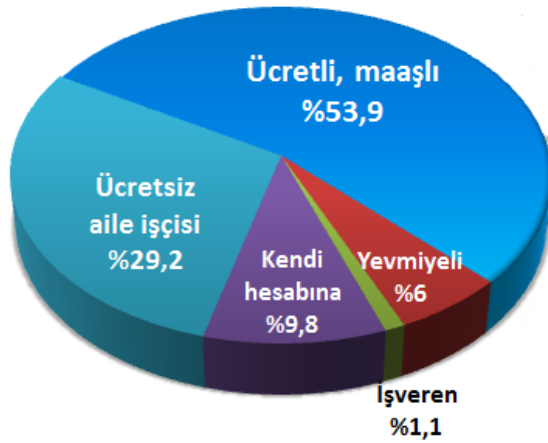
Tablo 21: Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri 2017-2018

15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	Toplam			
	Erkek 2017 (Bin)	Erkek 2018 (Bin)	Kadın 2017 (Bin)	Kadın 2018 (Bin)
Nüfus	29 436	29 893	30 057	30 467
İşgücü	21 033	21 328	9 625	10 110
İstihdam	18 530	19 277	8 142	8 752
Tarım (İstihdam)	2 791	2 848	2 102	2 115
Tarım dışı (İstihdam)	15 739	16 429	6 040	6 637
İşsiz	2 503	2 051	1 483	1 357
İşgücüne Dahil Olmayan	8 403	8 565	20 432	20 357
	%		%	
İşgücüne Katılma Oranı	71,5	71,3	32,0	33,2
İstihdam Oranı	63,0	64,5	27,1	28,7
İşsizlik Oranı	11,9	9,6	15,4	13,4
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,4	10,9	19,6	16,9
15-64 Yaş Grubu	%		%	
İşgücüne Katılma Oranı	77,0	77,0	35,9	37,2
İstihdam Oranı	67,7	69,4	30,2	32,1
İşsizlik Oranı	12,2	9,8	15,7	13,7
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,4	10,9	19,8	17,0
Genç Nüfus (15-24)	%		%	
İşsizlik Oranı	22,6	17,4	28,1	24,5
Ne istihdamda ne eğitimde olanların oranı	15,5	14,2	33,4	32,3

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri 2018

Erkeklerde bu oran %71,3, kadınlarda ise %33,2'dir. Toplam istihdam oranı %46,4 olup, erkeklerde bu oran %64,5, kadınlarda ise %28,7'dir. Türkiye'deki erkeklerin hem işgücüne katılım oranı ve hem istihdam oranı da kadınların oranlarından iki katından da fazladır. Bu oran erkeklerde %9,8, kadınlarda

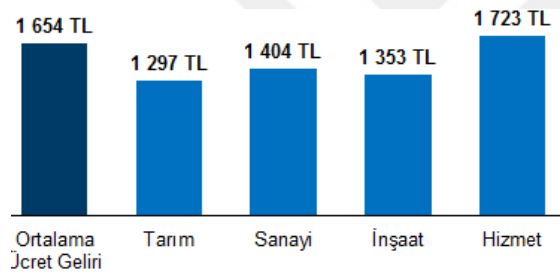
Şekil 13: Çalışan Kadınların İşteki Duruma Göre Dağılımı, 2014

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2014

Yukarıdaki Tablo 21’de gösterildiği üzere çalışan kadınların %53,9’u ücretli veya maaşlı çalışan iken, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı %29,2’dir. Ücretsiz aile işçisi kadınların oranı toplam çalışan kadınların neredeyse üçte birini oluşturmaktadır.

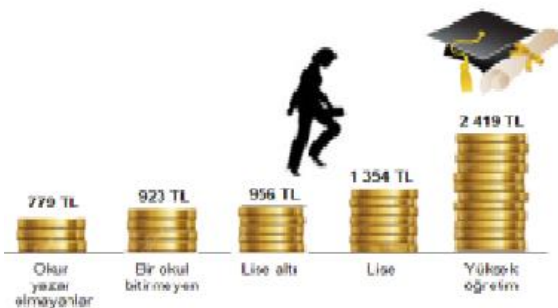
Şekil 14: Kadınların Ortalama Ücret Gelirleri 2014

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2014.

Tablo 20’de gösterildiği üzere kadınların ortalama ücret gelirlerinin en yüksek olduğu sektör, 1.723 TL ile hizmet sektörüdür. En düşük olduğu sektör ise 1.297 TL ile tarım sektörü olmuştur. Aşağıdaki Tablo 23’te ise eğitim durumuna göre kadınların aylık ortalama ücretli gösterilmektedir.

Şekil 15: Kadınların Eğitim Durumuna Göre Aylık Ortalama Ücret Geliri, 2014

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2014.

Yukarıdaki Şekil 15’te de gösterildiği üzere, eğitim seviyesi arttıkça kadınların aylık ortalama ücretleri de artmaktadır. Böylelikle, eğitim seviyesi ile ücret geliri arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.

Tablo 22: İşgücüne Dahil Olmama Nedenlerine Göre, 2017-2018

İşgücüne dahil olmama nedeni	Toplam		Erkek		Kadın		Toplam (%)		Erkek (%)		Kadın (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
İşgücüne dahil olmayan nüfus	28504	28755	8279	8436	20225	20319	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İş aramayıp, çalışmaya hazır olanlar	2 334	2 215	932	900	1 401	1 315	8,2	7,7	11,3	10,7	6,9	6,5
İş bulma ümidi olmayanlar	650	635	384	379	266	256	2,3	2,2	4,6	4,5	1,3	1,3
Diğer ⁽¹⁾	1 683	1 580	548	521	1 135	1 059	5,9	5,5	6,6	6,2	5,6	5,2
Mevsimlik Çalışanlar	92	165	24	60	67	105	0,3	0,6	0,3	0,7	0,3	0,5
Ev işleriyle meşgul	11050	11127	.	.	11050	11127	38,8	38,7	.	.	54,6	54,8
Eğitim/öğretim	4 784	4 882	2414	2401	2 370	2 481	16,8	17,0	29,2	28,5	11,7	12,2
Emekli	4 296	4 442	3258	3325	1 038	1 117	15,1	15,4	39,4	39,4	5,1	5,5
Çalışamaz halde	4 055	4 055	1305	1359	2 751	2 696	14,2	14,1	15,8	16,1	13,6	13,3
Diğer	1 893	1 869	345	391	1 547	1 478	6,6	6,5	4,2	4,6	7,6	7,3

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Mart 2018.

Yukarıdaki Tablo 22’ de, kadın ve erkeklerin işgücüne dahil olmama nedenleri gösterilmektedir. Kadınların işgücüne katılamama nedenleri arasında ev işleri %54,8’lik oranla en büyük paya sahiptir. Erkeklerin %39,4’ü emekli oldukları için işgücüne katılamazken, kadınların sadece %5,5’i emekli oldukları için işgücüne katılamamaktadır. Kadınlardaki emeklilik oranlarının düşük olması, Türkiye’de aynı zamanda kadınların sosyal güvenlik kapsamında erkeklere olan bağımlılığının da bir göstergesidir.

2.1.3.4. Türkiye’ de Kadın Yoksulluğu ile Mücadele Eden Kurumlar ve Politikaları

Kadın yoksulluğu genel yoksulluktan ayrılan ve farklı çözümleri gerektiren bir sorundur. Bu sebeple, kadın yoksulluğu ile mücadelede aktif olarak politikalar üreten kurumlar Aile

ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı birimlerden ve ilgili sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır (Alpaslan, 2015: 41).

2.1.3.4.1. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı bir birim olan KSGM' nin görevleri, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal konumda kadının güçlenmesinin sağlanması ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için gerekli projeleri ve stratejileri üretmek ve geliştirmektir (www.kadininstatusu.aile.gov.tr).

2.1.3.4.1.1. Kadının Güçlendirilmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından oluşturulan Eylem Planı, BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması vurgusu ile uyumlu olma amacı güdülerek hazırlanmıştır (KGSBEP, 2018: 18). Eylem Planında, kadınların güçlendirilmesi için beş temel ana eksen belirtilmiştir. Bunlar, eğitim, sağlık, ekonomi, kararlara katılım ve medyaya ilişkindir. Planda, belirlenen beş temel politikalara yönelik mevcut durum belirtilmiş olup geleceğe yönelik gerçekleştirilmesi hedeflenen faaliyetlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve özek sektörün işbirliği neticesinde yapacakları çalışmalar için bir doküman niteliği taşımaktadır (KGSBEP, 2018: 17).

2.1.3.4.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı bir birim olan SYGM' nin kadın yoksullara yönelik sosyal yardım ve projeleri mevcuttur. Bu bağlamda görevleri, yoksullukla mücadele için gerekli stratejileri oluşturmak, adil bir gelir dağılımı için yoksul ve muhtaç durumdaki vatandaşlara düzenli sosyal yardımlar ile durumlarını güçlendirmek, çalışabilecek durumdaki sosyal yardım alıcılarını kendi emekleriyle kazançlarını elde etmelerine yardımcı olmaktır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.t).

2.1.3.4.2.1. Sosyal Yardım Programları

İhtiyaç sahibi ailelere, aile yardımı kapsamında, gıda, barınma, konut, yakacak, eşi vefat eden kadınlara, muhtaç asker ailelerine, muhtaç asker çocuklarına, öksüz ve yetim çocuklara ve doğum yapan kadınlara nakdi yardımlar yapılmaktadır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.tr).

İhtiyaç sahibi yoksul ailelere, eğitim yardımı adı altında, eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğle yemeği yardımı, ücretsiz kitap yardımı, öğrenci barınma, taşınma ve iâşe yardımı, engelli öğrencilerin okullara ücretsiz taşınması yardımı yapılmaktadır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.tr). Sosyal yardım programları kapsamında, yaşlılık nakit ödeme yardımı, %40-%69 ve %70 ve üzeri engelli olan vatandaşlara yönelik nakit ödeme yardım programı, 18 yaş altı engelli yakını olana nakit ödeme yardımı, silikozis

hastalarına yönelik nakit ödeme yardımları ve en az %50 ağır engeli bulunan bakıma muhtaç kişiye bakanlara yönelik evde bakım için nakit ödeme yardımı yapılmaktadır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.tr).

Yoksul ailelerin çocuklarının temel eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla eğitim materyali yardımları yapılmaktadır. Aynı zamanda, nüfusun en yoksul %6'lık kesiminde yer alan ailelerin çocuklarına, okula göndermeleri şartıyla annelerine aylık eğitim ödemeleri yapılmaktadır. İlköğretime devam eden erkek öğrenciye aylık 35 TL, kız öğrenciye aylık 40 TL, ortaöğretime devam eden erkek öğrenciye aylık 50 TL, ortaöğretime devam eden kız öğrenciye ise aylık 60 TL PTT ya da Ziraat Bankası aracılığıyla ödenmektedir.

2.1.3.4.2.2. Sosyal Hizmet Destek Projeleri

Sosyal Hizmet Destek Projeleri, yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında sokakta çalışan veya yaşayan çocuklara, korunmasız yaşlı veya genç kadın ve erkeklerin ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının sağlanabilmesi için düşük maliyetli sosyal hizmetlerin artırılmasına yönelik toplum merkezlerinin kurulması amacını taşımaktadır (<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/proje-destekleri>). Sosyal Hizmet Destek Projeleri kapsamında ve Sosyal Dayanışma ve Teşvik Fonu aracılığı ile desteklenerek ADEM ve SODAM projeleri faaliyete geçirilmiştir.

ADEM projesi, Güneydoğu Anadolu'da ve Doğu Anadolu bölgesinde dezavantajlı kadın ve çocukların toplumsal entegrasyonunu sağlamak adına desteklenen bir sosyal hizmet projesidir. SODAM projesi ise, Roman vatandaşların yoğun olarak toplandığı bölgelerdeki dezavantajlı kadın ve çocukların toplumsal entegrasyonunu sağlamada oluşturulan bir sosyal hizmet projesidir (<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/proje-destekleri>).

2.1.3.4.3. Sivil Toplum Kuruluşları

2.1.3.4.3.1. Kadın Emekini Destekleme Vakfı (KEDV)

KEDV, 1986 yılında Türkiye genelindeki dar gelirli kadınların ekonomik durumlarını iyileştirmede onlara destek olmak için kurulan kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Maya isimli 2002 yılında kurdukları iktisadi işletmesi Türkiye genelindeki yoksul kadınlara mikro kredi imkanı sağlayan aynı zamanda Türkiye'de ilk kurulan mikro kredi kurumudur. Vakfın aynı zamanda Nahıl adında yoksul kadınların el emeği ürünlerinin satışa sunulduğu ikinci iktisadi işletmesi de bulunmaktadır. Vakıf, Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin kuruluşuna öncülük eden ve bu kooperatifler arasında iletişim ve dayanışma ağını oluşturmuştur (<http://www.kedv.org.tr>).

2.1.3.4.3.2. Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

KADAV, 1999 Marmara depreminde zarar gören kadınları desteklemek amacıyla kurulan toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları, aile içi şiddet ve kadına karşı şiddetin önlenmesinde mücadele eden bir sivil toplum kuruluşudur.

2.1.3.4.3.3. Kadın Merkezi (KAMER)

KAMER, 1999 yılında kadına karşı şiddet konusunda mücadele eden merkezi Diyarbakır'da kurulan kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur (http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270).

2.1.3.4.4. Kadın Girişimciliği

Girişimci kadın, piyasa ekonomisi içinde, risk alabilen, pazara yönelik mal ve hizmetleri satıp, nakde çevirebilen sosyal güvenlik kurumu çatısı altında çalışan kendi işinin patronu olan kadındır (Tömen, 2013: 29). Girişimcilik, işsizlik ile mücadelede aktif istihdam politikalarından da birisidir. Bu bağlamda, kendi iş fikrine sahip olan fakat yeterli sermayeye sahip olamayan kadınlara girişimci vasfının kazandırılması ülkedeki ekonomik kalkınmada katkı sağlayacak bir durumdur. Kadınların girişimci olarak istihdama katılmasına olanak sağlayan başlıca uygulamalar ise mikro finans ve kadın kooperatifleri uygulamalarıdır.

2.1.3.4.4.1. Türkiye Grameen Mikro finans Programı (TGMP)

Mikro finans uygulaması, ekonomik kalkınmaya katılamayan ve aklında bir iş fikri olan öz sermayesi yetersiz özellikle yoksul kadınlara kredi imkanı sunan kurumlardır. Mikro finans uygulamasının geliştiricisi Hintli ekonomi profesörü Muhammed Yunus'tur. Bu uygulama, Bangladeş'te başlayıp tüm dünyaya yayılmıştır. Mikro finans uygulamasının yararlanıcıları bankalardan kredi alabilme şartlarını sağlayamayan yoksullardır. Mikro finans kurumlarından alınan kredilerin faiz oranı banka faiz oranlarından yüksek olsa da yoksulların tefecilerin elinde kurtulması da amaçlanmaktadır (Serinikli, 2016: 603).

Türkiye'de mikro finans uygulamasının başlangıcı ise, 2003 yılında Dünya Bankasının 500 milyon dolar kredi vermesi, Başbakanlığın ek 130 milyon dolar bütçe ayırması sayesinde Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust ortaklığıyla Diyarbakır'da uygulanmaya başlanmıştır (Tömen, 2013: 29).

2.1.3.4.4.2. Kadın Kooperatifleri

Kooperatifler, yoksullukla mücadele etmede önemli bir sosyal politika araçlarından biridir. Kadın kooperatifleri, ortakların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacı taşıyan ve bu adımda atılan girişimleri destekleyen çok ortaklı demokratik ve şeffaf kurumlardır (Kadın Girişimi ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi, 2012: 3).

Türkiye'de kadın kooperatiflerinin kuruluşu KEDV'in desteğiyle 2001 yılında kurulmuş olup günümüze kadar 60 kadın kooperatifinin kurulmasına öncülük etmişlerdir (Serinikli, 2016: 601). Kadın kooperatifleşmesi sayesinde atıl durumda ama yetenekli kadınların el becerilerini kullanarak gıda, tasarım ürünlerine yönelik üretimde bulunması sağlanmaktadır.

2.2. Kooperatifçilik Kavramı, Dünyada ve Türkiye'deki Gelişimi

2.2.1. Kooperatifçilik Kavramı, Amacı ve İlkeleri

Kooperatifçilik kavramının tanımı 1969 tarihli 1163 sayılı Kooperatifler kanunu ile yapılmış olup daha sonra 2004 yılında 5146 sayılı yasa değişikliği tanım değiştirilmiş olup şu şekilde belirtilmiştir. Kooperatifler, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet sureti ile sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır (1163 Sayılı Kanun madde 1). Kooperatifçiliğin amacı karşılıklı yardım ve dayanışma içerisinde ekonomik ve sosyal menfaatler elde etmektir. Kooperatifçiliğin ilkeleri ise, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından 1995 yılında belirlenerek evrensel ilkeler olarak kabul edilmektedir. Bu kooperatifçilik ilkeleri 7 ilkedен oluşmaktadır. Bunlar:

- 1) Gönüllü ve herkese açık ortaklık ilkesi: Bu ilke ile kooperatiflerin, cinsel, sosyal, ırksal veya dinsel herhangi bir ayırım yapılmaksızın kooperatif sorumluluklarını kabul eden herkese açık gönüllü kuruluşlar olduğu vurgusu yapılmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).
- 2) Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim: Bu ilke ile birlikte kooperatiflerin karar alma süreçlerinde ortakların denetiminin olduğu demokratik kuruluşlar olduğu vurgusu yapılarak, birim kooperatif düzeyinde her ortağın eşit bir oy hakkı olduğu belirtilmektedir. Diğer düzeydeki kooperatif kuruluşlarında oy hakkı ise demokratik esaslara göre belirlenmektedir (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).
- 3) Ortakların ekonomik katılımı: Bu ilke ortakların kooperatif sermayelerine adil bir şekilde katkıda bulundukları ve demokratik olarak bunu yönettikleri vurgulanmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).
- 4) Özerlik ve bağımsızlık: Bu ilke, kooperatiflerin kendi kendine yeten özerk kuruluşlar olduğunu ve hükümetler ya da dışarıdan başka bir kuruluş ile anlaşmaları halinde bile kooperatifin özerkliğini korumaları ve ortaklarının demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirecekleri vurgulanmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).
- 5) Eğitim, öğrenim ve bilgilendirme: Bu ilke, kooperatiflerin ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatifin gelişimine katkıda bulunabilmeleri için onlara eğitim ve öğrenim imkanını sağlayacağı vurgulanmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).
- 6) Kooperatifler arası iş birliği: Bu ilke, kooperatiflerin yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket ederek ortaklarına daha etkin bir hizmet edeceğini ve kooperatifi güçlendireceğini vurgulamaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).

- 7) Topluma karşı sorumlu olma: Bu ilke, kooperatiflerin ortaklarının onayları dahilinde toplumdaki sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>).

Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından belirlenen 7 Evrensel Kooperatifçilik ilkeleri ile kooperatifçiliğin uluslararası temel değerleri belirtilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, kooperatifler ortaklarının eşit oy hakkına sahip olduğu eğitim ve öğretimin etkin olduğu demokratik ve şeffaf oluşumlardır.

2.2.2. Dünyada Kooperatifçiliğin Gelişimi

2.2.2.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kooperatifçilik

Kooperatifçiliğin ekonomik bir hareket olarak ortaya çıktığı dönem 19. yüzyıl olmuştur. Ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanma gereksiniminden dolayı dayanışma sonucunda ortaya çıkan kooperatifçilik hareketi 1844 yılında, İngiltere'nin Rochdale Kasabası'nda ortaya çıkmıştır (Koçtürk, 2006: 120). İngiltere'de kooperatifçilik hareketi öncelikle tüketim kooperatifleri türünde ortaya çıkmış daha sonra üretim ve kredi kooperatifleri türünde devam ederek Almanya'ya ve Fransa'ya daha sonra bu ülkelerden de tüm dünyaya yayılmıştır (Semerci, 2015: 67).

Ekonomik ve siyasi bir birlik olan Avrupa Birliği'nde yaklaşık 250.000 kooperatif işletmesi bulunmaktadır. Böylelikle her üç Avrupa Birliği vatandaşından biri kooperatif işletmesinin ortağı konumundadır. Kooperatifler Avrupa Birliği genelinde 5,4 milyar kişiye de istihdam sağlamaktadır (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 30).

Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde kooperatifler önemli pazarlar elde etmektedir. Örneğin, tarım sektöründe ülke genelinde Hollanda' da %83, Finlandiya'da %79, İtalya'da %55 ve Fransa'da %50'dir.

2.2.2.1.1. Almanya

Kooperatifçiliğin etkin bir şekilde uygulandığı ülke olan Almanya'da her dört kişiden biri bir kooperatif ortağıdır. Ülkedeki zanaatkarların %60'ı, perakendecilerin %75'i, fırıncı ve kasapların %90'ı, serbest çalışan mali müşavirlerin ise %65'i kooperatif ortağı konumundadır. Çiftçiler ise bir veya birden fazla kooperatif ortaklığı yapmaktadır. Almanya'da kooperatifçilik sadece geleneksel iş alanlarında değil hizmet sektörü, bilgi işlem, medya, sağlık, eğitim, muhasebe işlerinde, laboratuvar işletmesi, katı atık yönetimi ve çevre koruma gibi birçok farklı alanlarda da faal durumdadır. Ülkedeki yaklaşık 19,4 milyon kooperatif ortağı Almanya'nın en üst tepe kuruluşu olan Alman kooperatifleri ve Raiffeisen Konfederasyonuna üyedir (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 9).

2.2.2.1.2. Fransa

Fransa'da 1830 ve 1848 yıllarında meydana gelen halk hareketleri kooperatif işletmelerin ortaya çıkışında etkili olmuş ve bu durum diğer Avrupa ülkelerine kooperatif işletmelerin yayılmasını sağlamıştır. Tarım, sigorta, eğitim ve istihdam, perakende, esnaf ve sanatkarlar, ulaşım, tüketim kooperatifleri ülkenin başlıca kooperatif türlerini oluşturmaktadır. Kooperatifler birlik şeklinde örgütlenip federasyon çatısı altında

toplanmaktadır. Ülkede ulusal düzeyde de COOPFR (Fransız Kooperatifçilik Hareketi Temsilci Örgütü) adında kurulmuş olan milli birlikleri vardır. 24,4 milyon kooperatif ortağı bulunan Fransa, 2014 Dünya Kooperatifçilik raporu sonucuna göre, ilk 300 kooperatif içerisinde 41 Fransız kooperatifi bulunmaktadır (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 53-54).

2.2.2.1.3. Birleşik Krallık

Modern anlamda kooperatifçiliğin doğduğu yer olarak kabul edilen Birleşik Krallık' ta, kooperatifçilik hareketi 19. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Peter Cornelgus Plockboy, Robert Owen, Dr. William King gibi girişimciler kooperatifçilik hareketinin oluşmasında öncü olan girişimciler olarak kabul edilmektedir. 1844 yılında Rochdale öncüleri olarak bilinen 28 dokuma işçisinin bir araya gelerek oluşturdukları tüketim kooperatifi ise günümüzdeki kooperatif hareketinin ilk uygulayıcılarıdır. Kooperatif kurmalarındaki temel amaç yağ, un ve şeker gibi temel ihtiyaçlarını daha ucuza temin etmek olmuştur. Rochdale öncüleri, kurdukları kooperatifin hem sahibi hem de müşterisi olmuş, iki yıl içinde karlarını ve ortak sayılarını yükseltince, Rochdale öncülerinin kurdukları kooperatife benzer tüketim kooperatiflerinin sayısında artış yaşanmıştır. Ülkedeki, kooperatif işletmeleri geliştirmek, desteklemek ve teşvik etmek ve bir araya getirmek amacıyla Cooperatives-UK bir çatı örgüt olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca, kooperatifler Cooperative Party çatısı altında da İşçi Partisiyle birlikte siyasette de temsil edilmektedir. Kooperatiflerin desteklenmesinde ve başarılarının artırılmasında kendine has bir eğitim kurumu olan Cooperative College da faaliyet gösteren yüz yıllık bir kurumdur. Birleşik Krallık'ta kooperatifler siyaset, eğitim olmak üzere ekonomik ve sosyal yönden desteklenen kurumlardır. Günümüzde, 64 milyonluk nüfusa sahip olan ülkede 15 milyondan fazla kooperatif ortağı olduğu bilinmektedir (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 35-37).

2.2.2.1.4. İtalya

Diğer Avrupa devletinde olduğu gibi İtalya'da da kooperatifçilik hareketi 19. Yüzyılda başlamıştır. İlk kooperatif, Magazzino di Previdenza adıyla Torino'da kurulan ilk kooperatif işçi birliği tarafından tüketim kooperatifi olarak kurulmuştur. Ortaklarına bazı temel gıda maddelerini piyasanın altında temin etme imkanını sunmuştur. 20. Yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı sürecinde ülkedeki kooperatifçilik gerileme dönemine girse de 1948 yılında İtalya Anayasası'nda devletin kooperatifçiliğin gelişmesi için gerekli tedbirler alacağı belirtilmiştir. Günümüzde, İtalya'da 70 bine yakın kooperatif bulunmakta olup, kooperatifler aracılığıyla oluşturulan toplam istihdam 1,1 milyon kişiyi bulmaktadır. Kooperatiflerin meydana getirdiği yıllık ciro ise 127 milyar Avro ile ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının %7,5'ini oluşturmaktadır. 2014 yılında yayınlanan Dünya Kooperatifçilik Raporu sonucuna göre, ilk 300 kooperatif sıralamasında bulunan 13 İtalyan kooperatifinin toplamda 46,5 milyar Amerikan Dolarlık cirosu bulunmaktadır (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 71-73).

2.2.2.2. Amerika Birleşik Devletleri' nde Kooperatifçilik

Amerika Birleşik Devletleri 50 eyalet ve bir federal bölgeden oluşan önemli bir ekonomik gücü sahip olan bir ülkedir. 1929 Büyük Buhran döneminde, dönemin başkanı Franklin Roosevelt tarafından uygulamaya konulan Yeni Düzen Programı (New Deal Program) ile kırsal alanda kooperatifleşmeye gidilmiştir. Bu bağlamda da kooperatifçilik aracılığı ile bölgesel kalkınma sağlanmıştır. Ülkede, kooperatif işletmelere yönelik basit düzenlemeler getirilmiştir ve kısa hükümet kararnamesine göre kooperatifler kurulabilmektedir. Amerika'daki kooperatifler, Alman kooperatif öncüleri Raiffeisen ve Schulze'un etkisi ile çiftçiler tarafından meyve, pamuk, hayvancılık ve sütçülük gibi alanlarda 19. Yüzyılın ikinci yarısında kurulmaya başlanmış olup, 1930'lardan sonra enerji dahil birçok alanda kurularak büyük gelişme kaydetmiştir. Ulusal Kooperatif İşletme Birliği'nin yayınladığı verilere göre ise, bugün ABD' de, 3 trilyon Amerikan Dolarından fazla varlıkları olan 29 bin kooperatifin 2 milyona yakın istihdam sağladığı tahmin edilmektedir. Bu kooperatiflerin gelirleri ise 500 milyar Amerikan dolarından fazla olduğu tahmin edilmektedir (G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik, 2015: 17).

2.2.2.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Kooperatifçilik

Uluslararası Çalışma Örgütü, uluslararası sosyal adalet ve barışın sağlanması amacıyla 1919 yılında Versay Barış Antlaşması ile kurulan bir örgüttür. Örgüt, 1946 yılında Birleşmiş Milletler ile imzaladığı bir anlaşma ile BM'nin bir ihtisas kuruluşu haline gelmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü, kabul ettiği sözleşme ve tavsiye kararları aracılığı ile uluslararası çalışma standardının belirlenmesi, insan onuruna yakışır iş ortamının sağlanması ve sosyal adalet anlayışının hakim olduğu çalışma ortamının oluşması amacını taşımaktadır (Özdemir ve Başaran, 2004: 479).

Uluslararası Çalışma Örgütü, mesleki eğitim, istihdam politikaları, iş hukuku, iş sağlığı ve güvenliği, endüstriyel ilişkiler ve kooperatifler ile ilgili konularda teknik yardım sağlayarak uluslararası çalışma ortamında hak e eşitliğin sağlanmasını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Kooperatifler ile ilgili olarak, politika ve yasa, insan kaynakları gelişimi ve çalışma ağı, kendine yardım sayesinde istihdam, cinsiyet ve kooperatifler ile kabile ve yerli haklar konuları olmak üzere beş alanda UÇÖ çalışmalarını sürdürmektedir (Özdemir ve Başaran, 2004: 480).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kooperatiflere yönelik 1966 yılında oluşturduğu 127 Sayılı Tavsiye Kararını çıkartması ile birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatiflerin yasalarına, faaliyetlerine yönelik takip edilmesi gereken standartlar belirtilmiştir. Kooperatiflere yönelik oluşturulan 127 Sayılı Tavsiye Kararı, 2001-2002 yıllarında oluşturulan 193 Sayılı Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararı ile birlikte kooperatiflere yönelik standartların revize edilmesi sağlanmıştır. Böylelikle, 193 Sayılı Tavsiye Kararı, 127 Sayılı Tavsiye Kararı'nın yerine geçmiştir (Özdemir ve Başaran, 2004: 481).

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 2002 yılında kabul edilen 193 Sayılı Tavsiye Kararı ile getirilen belli başlı yenilikler ve hükümetlere yüklenen roller şu şekilde sıralanabilir:

- Kooperatiflerinin kurulumunda hızlı olunabilmesi için gerekli kurumsal altyapının oluşturulması,
- Kooperatiflerde en azından bölünemez yedek akçelerin oluşturulmasına imkan veren yasa ve politikaların oluşturulması,
- Yasal düzenlemelerin kooperatiflerin özerkliğine zarar vermeyecek şekilde hazırlanması,
- Kooperatife ortak olmanın kolaylaştırılması,
- Kooperatifler tarafından sağlanan ama diğer işletmeler tarafından sağlanmayan hizmet alanlarında kooperatiflerin yasal olarak desteklenmesidir (Turan, 2002: 91).

2.2.2.4. Birleşmiş Milletler ve Kooperatifçilik

Birleşmiş Milletler ülkelerin kalkınmasında ekonomik ve sosyal olarak kooperatiflerin önemini fark eden uluslararası bir kuruluş olup, 1950’lilerden itibaren bu konuyla ilgili politika ve girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, 1971 yılında, Kooperatiflerin Teşvik Edilmesi ve Geliştirilmesi Komitesi (COPAC) kurulmuştur. 1992 yılında BM Genel Sekreterlik tarafından Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı’nda “Yeni Ekonomik ve Sosyal Eğilimlerin Işığında Kooperatiflerin Statü ve Rolü” başlıklı bir rapor yayınlanmıştır. BM’ in kooperatifçiliğin gelişebilmesi adına daha sonra Uluslararası Kooperatifler Günü kabul ederek kooperatifçiliğin kutlanması ve böylelikle, kooperatifçiliğin daha çok teşvik edilmesine yönelik adımlar atılmıştır. BM Genel Kurulu’nun 2001 yılında A/RES/56/114 sayılı İlke Kararı’nı kabul etmesiyle ülkelere kooperatifçiliğin gelişebilmesine yönelik girişimlerin oluşturulmasını istemiş ve bu doğrultuda bir rehber hazırlamıştır (Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi Eylem Planı, 2012: 13).

BM, kooperatiflerin sosyo-ekonomik kalkınmaya olan olumlu etkisi ve yoksulluğun azaltılıp istihdamın artmasına yönelik etkileri nedeniyle, 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak kabul etmiş olup, “kooperatif işletmeler daha iyi bir dünya kurar” temasıyla kooperatiflerin geliştirilmesini amaçlamıştır. Aynı zamanda, A/RES/136 sayılı BM Genel Kurul Kararı ile BM, tüm üye devletleri ve paydaşları kooperatiflerin kalkınmaya olan katkılarının fark edilmesi için Uluslararası Kooperatifler Yılı’nı verimli bir şekilde değerlendirmelerini teşvik etmiştir. BM tarafından kabul edilen Uluslararası Kooperatifler Yılı’nın amaçları: geniş halk kesimleri tarafından kooperatiflere olan farkındalığın artırılması, kooperatiflerin desteklenmesinin sağlanması ve devletlerin kooperatiflerin desteklenmesinde gerekli yasal alt yapılarını oluşturmak için yardım edilmesidir (Kooperatifçilik ve Uluslararası Kooperatifler Yılı, 2012: 26-27).

2.2.2.5. Uluslararası Kooperatif Birliği (ICA)

Kooperatif hareketin uluslararası bir düzeyde bir örgüt haline gelmesi 1895 yılında ICA adıyla bilinen Uluslararası Kooperatif Birliği'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Uluslararası Kooperatif Birliği, 1895'te İngiliz Kooperatifçilik Derneği'nin çağrısıyla toplanarak oluşturulan genel kuruluna üçü gözlemci olmak üzere, 14 ülkeden 160'ı İngiliz, 207 temsilci katılmıştır (Geray, 1992: 428). ICA, dünya genelindeki kooperatiflerin zirve organizasyonu konumundadır. 110 ülkeden 137 kooperatif federasyonunu ve organizasyonunu temsil etmektedir (www.ica.coop/en/the-alliance/about-us, 07.09.2018).

Uluslararası Kooperatif Birliği, gerçekleştirdiği küresel savunuculuk faaliyeti doğrultusunda, dünya genelinde kooperatiflerin oluşması ve gelişmesi için gerekli yasal düzeni oluşturabilmek adına küresel ve bölgesel yönetim ve örgütlerle işbirliği yapmaktadır. Uluslararası Kooperatif Birliği'nin Belçika Brüksel'de global ofisi bulunmaktadır. Birliğin Brüksel'deki global ofisinin faaliyetinin yanı sıra, Avrupa, Amerika, Afrika ve Asya-Pasifik olmak üzere dört bölge ofisi de faaliyet göstermektedir. Birlik, bankacılık, tarım, balıkçılık, sigorta, sağlık, konut, tüketici kooperatifleri ve sanayi ve hizmetler olmak üzere sekiz sektörel organizasyona sahiptir (www.ica.coop/en/the-alliance/about-us, 07.09.2018).

Birlik, dünyadaki en büyük kooperatiflerin endeksi olan Dünya Kooperatif Monitörünü yayınlamaya bu işletmelerin dünya ekonomisine olan etkisinin ölçülmesine yardım etmektedir. Monitörün yayınladığı altıncı sayıya göre dünyanın en büyük 300 kooperatifi için 2,1 trilyon dolar küresel ciro oluşturmuştur ve çalışan tüm nüfusun %10'unu kooperatiflerin kapsamı altında tam zamanlı veya yarı zamanlı istihdam edilmektedir (www.ica.coop/en/the-alliance/about-us, 07.09.2018).

Uluslararası Kooperatif Birliği, 1948'den günümüze kadar BM'nin Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde danışman kurum olarak görev almaktadır. Bunun yanı sıra, B20 ve G20'de rol almakta, FAO ve ILO ile iş birliği anlaşmaları mevcuttur. Türkiye'den Birliğe üye olan kooperatifler ise PANKOBİRLİK, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, Orman Kooperatifler Merkez Birliği'dir (<http://www.gonder.org.tr/?p=6165>, 08.09.2018).

2.2.3. Türkiye' de Kooperatifçiliğin Gelişimi

Türkiye'de kooperatif hareketin tarihsel gelişimini Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir.

2.2.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Kooperatifçilik

Cumhuriyet öncesindeki Türkiye'de kooperatif kuruluşlara bakıldığında bu kuruluşlara benzerlik gösteren 13. Yüzyıldaki Anadolu Selçuklu Devletinde kurulan ahi birlikleri örnek olarak gösterilebilir. Ahilik teşkilatı Ahi Evran tarafından kurulmuş olup, bu birliklerde günümüzdeki modern kooperatifçilikte hakim olan karşılıklı yardım, dayanışma, mesleki eğitim, eşit iş, adil fiyat politikası gibi kuralların uygulandığı bilinmektedir. Ahi birliklerinin orta sandığı veya esnaf sandığı denilen üyelerine yardım ve sosyal güvenlik imkanı sağlayan sandıkları mevcut olup, birlik başkanları ve idari

organlarda görev alacaklar ise seçimle iş başına getirilmiştir. Ahi birlikleri ile kooperatif işletmelerin sahip olduğu ortak özellikler ise şu şekilde sıralanabilir. Ahi birliklerine serbest giriş ve çıkışın olması, demokratik yönetimin uygulanması, eğitim verilmesi, aracısız üretici ve tüketici ilişkilerine dayanması, aşırı kazanç hırsı yerine asıl amacın üyelere hizmet olması, üst örgütlenme yoluna gidilmesi, fazla kazancın orta sandıkta biriktirilmesidir. 13. Yüzyılda kurulan Ahi birlikleri 1727 yılında lonca ve gediklere dönüştürülmüştür. Daha sonra 1913 yılında ortadan kaldırılarak yerlerini meslek odaları almıştır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 138-139).

Türkiye’de gerçek manada kooperatifçilik hareketi ise, II. Meşrutiyet döneminde, Mithat Paşa öncülüğünde başlamıştır. Mithat Paşa, devlete ait olan boş arazilerde tarım yapıp elde edilen ürünlerin satışından bir sandık kurulabileceğini ve köylüleri tefecilerin elinden kurtarabileceği amacıyla memleket sandıklarını kurmuştur. Memleket Sandıkları 29 maddelik Memleket Sandıkları Nizamnamesi ile kurulmuştur. Memleket Sandıkları Nizamnamesi, yurttaki ilk teşkilatlı zirai kredinin resmi mevzuatı olma özelliğini taşımaktadır. Memleket Sandıklarının zamanla görevlerini yerine getirmemesi nedeniyle kaldırılarak yerlerine Menafi Sandıkları kurulmuştur. Menafi sandıklarının da kaldırılmasından sonra, Ziraat bankası kurulmuş ve menafi sandıkları Ziraat bankasının şubelerine dönüştürülmüştür (Kocabaş, 2003: 16-17).

1900 yılında İzmir’de, Vali Kamil Paşa tarafından köylüleri tüccar ve gezici esnafın elinden kurtarabilmek amacıyla köy bakkalları adı altında tüketim kooperatiflerini kurma girişiminde bulunmuştur. Yine II. Meşrutiyet döneminde, Ethem Nejat Osmanlı İmparatorluğu’nda kooperatifleşmenin imparatorun ekonomik sistemine daha uygun olduğuna dair beyanlarda bulunmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemde, Rochdale’lilerin uyguladığı tüketim kooperatifi modelini 1912 yılında ülkede uygulanmasını önerenin Ahmet Cevat olduğu da kabul edilen görüşler arasında yer almaktadır. Ahmet Cevat, 1913 yılında İktisatta İnkılap: tüketim yardımlaşma şirketleri adlı eseri yayınlayarak kooperasyon düşüncesinin yayılmasını ve benimsenmesini çalışmıştır. Ahmet Cevat’ın bu çabaları sonucunda İstanbul’da 11 adet tüketim kooperatifi kurulmuştur; fakat savaş yıllarında 1919 yılına gelindiğinde bu kooperatifler varlıklarını sürdürememiştir. Böylelikle, Cumhuriyet öncesi dönemdeki kooperatif harekete bakıldığında, kooperatifleşme çabalarının bazı devlet adamları ve aydınların çabaları neticesinde sınırlı bir faaliyet alanı içinde uygulanmaya çalışılmıştır. Kooperatif hareket, halkın katılımı ya da halkın girişimi ile başlamamıştır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 140-141).

2.2.3.2. Cumhuriyet Döneminde Kooperatifçilik

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkedeki halkın gelirinin yaklaşık %85’i tarımdan sağlandığı için Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ülkenin kalkınmasında ve üreticilerin durumunun iyileşmesinde kooperatifçiliğe özel bir ilgi göstermiştir. Bu alanda çıkartılan ilk kanun olan İtibari Zirai Birlikleri Kanunu ile tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerinin ihtiyaçlarının tek bir yoldan karşılanması amacı güdülmüştür. Atatürk, 1925 yılında Ankara’da kurulan Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifi’ne ortak olarak tüketim kooperatifine yönelik kanunların çıkarılmasına öncülük etmiştir. 1926 yılında kabul edilen Ticaret Kanunu ile kooperatifler bir şirket olarak kabul edilmiş olup, 1929

yılında Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla kısa vadede kredi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacına gidilse de, beklenen amaçların öngörülen sürede gerçekleşemediği anlaşılmıştır. Böylelikle, 1935 yılında 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri kabul edilerek kooperatif demokrasisine aykırı hükümler içeren iki yeni kanun yürürlüğe girmiştir. Bu iki kanunla birlikte, Ticaret Bakanlığı ve Ziraat Bankası aracılığıyla kooperatiflerin finansman, denetim ve yönetiminde söz sahibi olunmuştur. Bu iki kanun da bekleneni yerine getiremeyince, 1972 yılında 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylelikle, tarım kredi kooperatiflerinin Ziraat Bankasının güdümünden ayrılması sağlanmıştır. 1984 yılında 237 sayılı KHK ile Tarım Kredi Kooperatifleri Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağımlı hale getirilip, 1995'te yayınlanan 553 sayılı KHK ile tekrardan tekrardan demokratik bir yapıya kavuşması istenilmiştir. 2005 yılında 5330 sayılı Kanun ile Tarım Kredi Kooperatiflerinin Avrupa Birliği Standartlarına ulaşması amaçlanmıştır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 142-143). Türkiye'deki Tarım Kredi Kooperatiflerinin 2018 yılı ile bir merkez birliği, 17 bölge birliği ve toplam 1625 birim kooperatif bulunmakta olup, kooperatifler toplamda 8.246 kişiyi istihdam etmektedir (Tarım Türkiye Kredi Kooperatifler Merkez Birliği 2017 Yıl Sonu Faaliyet Raporu, 2018: 3).

1935 yılında yayınlanan Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu, 1984 yılına kadar devam etmiş olup, 1984'te çıkartılan 238 sayılı KHK ile sona ermiştir. Yerine 3186 sayılı kanuna dönüşerek 2000 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 2000 yılına kadar Tarım Satış Kooperatifleri, devletin bir alım ofisi gibi faaliyet göstermiş olup bu yapı 200 yılında yayınlanan 4572 sayılı yasa ile değişmiştir. Böylelikle, Tarım Satış Kooperatifleri 2000 yılından sonra özerk ve bağımsız bir yapıya kavuşmuştur (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 143). Türkiye genelinde ise toplam 17 adet Tarım Satış Kooperatifleri Birliği bulunmakta olup bu birliklere üye olan toplam 333 adet birim kooperatif yer almaktadır. Tarım Satış Kooperatiflerine ortak olanların sayısı ise 496.570'tir (<http://koop.gtb.gov.tr/bilgi-bankasi/istatistiki-veriler>, Türkiye Geneli Kooperatif ve Birlik Sayıları 2016 Raporu, 11.09.2018).

Türkiye'de tarımsal amaçlı kurulan bir diğer kooperatif türü Tarımsal Kalkınma Kooperatifleridir. 1965 yılında Köy İşleri Bakanlığı'nın teşviki ile kurulan kooperatifler, 1971 yılında Köy-Koop merkez birliğini kurmuştur. Devlet, kooperatifin kefaletiyle tarımsal kalkınma kooperatif ortaklarının sahip olduğu üretim üniteleri ile ilgili projeli yatırımları desteklemektedir (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 144). Türkiye'de Köy-Koop merkez birliğine bağlı 21 bölge birliği, 28 il birliği, 2700 birim kooperatif bulunmaktadır (<http://www.koykoop.org/hakkimizda.aspx>, 11.09.2018).

Tarımla ilgili kurulan farklı bir diğer kooperatif türü de Pancar Ekicileri Üretim Kooperatifleridir. Bu kooperatifler, devlet tarafından kurulan şeker fabrikalarının şeker ihtiyacını karşılamak amaçlı kurulmuştur ve bir merkez birliği (Pankobirlik) toplamda 31 birim pancar kooperatifi, yaklaşık 1,5 milyon ortağı ve Amasya, Kayseri, Boğazlıyan, Konya ve Çumra'da toplam 5 kooperatif şeker fabrikası bulunmaktadır (http://www.pankobirlik.com.tr/anasayfa/genel_bilgi_ve_tarihce, 11.09.2018).

Bir başka kooperatif türü olan Tüketim Kooperatifleri ise Türkiye'de 1950 yılına kadar çeşitli illerde açılmış olup, 1969'da 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe

girmesiyle birlikte, kooperatiflerin kurulması ve gelişmesi kolaylaşmıştır. Günümüzde, Türkiye’deki Tüketim Kooperatiflerinin büyük sermaye sahipleri süpermarket zincirleri karşısında piyasadaki fonksiyonları zayıfladığı görülmektedir. Bu sebeple, Tüketim Kooperatifleri piyasada rekabet etme imkanı ve avantajı elde edebilmek amacıyla Tedarik ve Dağıtım Anonim Şirketi (TÜMKO) kurmuşlardır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 146). Günümüzde, Tüketim Kooperatiflerinin bir merkezi birliği, 9 bölge birliği, 257 birim kooperatifi ve yaklaşık 120.000 ortağı ile faaliyetlerine devam etmektedir (http://www.merkeztukobirlik.net/sayfalama_51.html, 11.09.2018).

Türkiye’de yapı kooperatifçiliği ise 1934 yılında Ankara’da Bahçelievler Yapı Kooperatifi ile başlamış olup, kooperatif sayesinde üst düzey memurların konut ihtiyacı giderilmesi amaçlanmıştır. 1966 yılında, 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile birlikte konut kooperatiflerinin ve belediyelerin imarlı ve ucuz arsa temin etmelerine imkan verilmesi ve 1969 Kooperatifler Kanunun yürürlüğe girmesiyle 1970’li yıllarda konut yapı kooperatifçiliği gelişme göstermiştir. Yine, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile konut üretiminde kamu fonunun oluşturulup konut yapı kooperatiflerinin bu fondan yararlandırılması konut yapı kooperatiflerinin gelişiminde önemli bir etken olmuştur. 1998 yılında Toplu Konut Kanuna dair yönetmeliğin değiştirilmesi ile kredi verme imkanlarını zorlaştırmıştır. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’nın (TOKİ) doğrudan konut üretiminde bulunması da kooperatifçiliğin bu alanda gerilemesine neden olmuştur. 2016 yılına ait verilere göre Türkiye’de konut yapı kooperatiflerinin bir merkezi birliği ve 27.361 birim kooperatifi olup toplam ortak sayısı ise 1.273.274’tür. Türkiye’de en fazla kooperatif ve kooperatif ortağı konut yapı kooperatifinde bulunmaktadır. Fakat, konut yapı kooperatifleri geçici süreli kooperatiflerdir. Bu sebeple kooperatif sayısı ve ortak sayısı sürekli değişmektedir (Türkiye Kooperatifçilik Raporu, 2016: 47).

İşletmelerin finansman ihtiyacının karşılanmasında esnafın kredi alım süreçlerinde kefil olan Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Türkiye’de 1951 yılında kurulan diğer bir kooperatif türüdür. Kredi ve Kefalet Kooperatiflerinin bir merkezi birliği ve 32 bölge birliği, 1004 birim kooperatifi ve 659.406 ortağı vardır (Türkiye Kooperatifçilik Raporu, 2016: 23).

2.2.3.3. Kooperatiflerin Sınıflandırılması

Türkiye’deki kooperatifler, faaliyet türlerine ve tabi olduğu hukuksal düzenlemelere göre iki farklı kategoride incelenebilir.

2.2.3.3.1. Kooperatiflerin Faaliyet Türlerine Göre Sınıflandırılması

Kooperatifleri, gerçekleştirdikleri faaliyet türlerine göre, beş gruba ayırmak mümkündür (Koçtürk, 2006: 121).

2.2.3.3.1.1. Üretim Kooperatifleri

Sınai veya tarım ürünleri üretenlerin bir araya gelerek kurdukları kooperatiflerdir. Üretim kooperatifleri, ürünün hammaddesinden ürünün değerlendirilmesi sürecine kadar farklı amaçlarla kurulabilmektedir (Koçtürk, 2006: 121).

2.2.3.3.1.2. Tüketim Kooperatifleri

Ortakları tüketici konumundadır ve ortaklarına daha ucuz mal veya hizmet temini etmek için genellikle gıda ve giyim alanında kurulan kooperatiflerdir (Koçtürk, 2006: 121). Türkiye’de tüketim kooperatiflerinin sayısı fazla değildir. Bunun başlıca iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye’de halka dönük tüketim kooperatifçiliğinin oluşamaması ikincisi ise, finansman yetersizliği sebebiyle işyeri düzeyinde örgütlenebilmesidir. Çok uluslu şirketler veya süper marketler zincirleri karşısında fiyat avantajlarına sahip değildir (Serinikli ve Kumkale, 2015: 274-275).

2.2.3.3.1.3. Kredi Kooperatifleri

Ortaklarının finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan kooperatif türleridir. Kooperatifte biriktirilen para belirli şartlara göre ortaklara kredi amacıyla kullanılır (Koçtürk, 2006: 121).

2.2.3.3.1.4. Yapı ve İşyeri Kooperatifleri

Ortaklarının konut veya işyeri ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulurlar. Öngörülen inşaatın tamamlanması sonrasında ortakların dağılmasıyla kooperatifin ömrü geçici sürelidir (Koçtürk, 2006: 121).

2.2.3.3.1.5. Diğer Kooperatifler

Yukarıdaki başlıklar altında değerlendirilemeyen kooperatiflerdir. Örneğin nakliye, eğitim, okul veya eğlence gibi faaliyetleri bulunan kooperatifler diğer kooperatif türleri adı altında sınıflandırılabilir (Koçtürk, 2006: 121).

2.2.3.3.2. Kooperatiflerin Yasal Mevzuata Göre Sınıflandırılması

Türkiye’deki kooperatifler, tabi oldukları hukuksal mevzuat açısından değerlendirildiğinde 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na tabi olan ve diğer özel kooperatif kanunlarına tabi olan kooperatifler olmak üzere iki kategoriye ayrılarak incelemek mümkündür (Koçtürk, 2006: 121-122).

2.2.3.3.2.1. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu’na Tabi Kooperatifler

Türkiye’de genellikle kooperatifler özel yasalarla kurulanlar istisna olmak üzere 1163 sayılı kooperatifler kanununa göre kurulurlar. Bu bağlamda kurulan tarımsal amaçlı olan Pancar Ekicileri, Sulama, Su Ürünleri, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına; Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri olarak kabul edilir (Doğan ve Yercan, 2015: 50).

2.2.3.3.2.2. Özel Yasalara Tabi Kooperatifler

Özel yasalara tabi olarak kurulan kooperatifler, 1581 sayılı kanuna tabi olarak kurulan Tarım Kredi Kooperatifleri ile 4572 sayılı kanuna tabi olarak kurulan Tarım Satış Kooperatifleri ile Tütün Tarım Satış Kooperatifleridir. Tarım Kredi Kooperatifleri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olup, Tarım Satış Kooperatifleri ile Tütün Tarım Satış Kooperatifleri, Ticaret Bakanlığına bağlı kooperatiflerdir (Koçtürk, 2006: 122).

2.2.3.4. Yasal Mevzuatta ve Kalkınma Planlarında Kooperatifçilik

2.2.3.4.1. Yasal Mevzuatta Kooperatifçilik

Türkiye’de Anayasada kooperatiflere yönelik ilk yasal düzenleme 1961 Anayasası’nın 51. maddesinde yer almaktadır. İlgili maddede, “Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.” ifadesi geçmektedir (1961 T.C. Anayasası). Ancak 53 maddede, devletin ekonomik ve sosyal ödevlerini iktisadi gelişme ve mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirebileceği belirtilerek devletin sorumluluklarının sınırları çizilmiştir.

1961 Anayasası’ndan sonra, 1982 Anayasası’nda da kooperatiflere yönelik yasal düzenlemeye yer verilmiştir. 1982 Anayasası’nın 171. maddesinde, “Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.” hükmü yer almaktadır (T.C. 1982 Anayasası). Maddenin devamında kooperatiflerin devletin kontrolünde ve denetiminde olduğu ve siyaset yasağına uyacakları düzenlemesini içermekteydi; fakat 1966 yılında ilgili düzenleme anayasadan çıkartılmıştır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 148).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası dışında, Kooperatiflere yönelik oluşturulan ilk kanun 1969 yılında 1163 sayılı kooperatifler kanunudur. Bunun dışında, 1972 yılında 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile 2000 yılında 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu yürürlüğe girmiştir.

2.2.3.4.2. Kalkınma Planlarında Kooperatifçilik

1963 yılından itibaren uygulamaya konulan beş yıllık kalkınma planlarında, anayasanın hükmü gereği kooperatifçilik ile ilgili düzenlemelere yer vermeye başlanmıştır. Bu bağlamda, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1963-1967), tarımın gelişmesinde kooperatifçiliğin önemine değinilmiş olup, küçük ve orta ölçekli üreticilerin büyük işletmelerin başarılarına ulaşabilmelerini sağlayabilmek için kooperatifleşmelerini sağlayabilmek için destekleneceği belirtilmiştir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1968-1972), kooperatiflerin karşılaştıkları sorunlar ele alınmış olup, tarım üreticilerinin sermaye yetersizliklerin kredi kolaylıklarıyla giderilmeye çalışacağı ve kooperatifleşme bilincinin artırılması gibi hedefler belirlenmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973-1977), bir önceki planda kooperatiflerin gelişmesi için sunulan desteğin yanlış anlaşıldığı ve destek almak için kooperatiflerin kurulduğu ve sağlıklı bir kooperatifleşmeye gidildiği belirtilmiştir. Sendika ile kooperatifçilik arasında dayanışma sağlamak için Türk-İş’ e bağlı sendikalar kooperatifleşmeyi desteklemiştir. Türk-İş, AAFLI’nın (Asian-American Free Labour Institute) yardımı ve iş birliği ile 1975 yılında kooperatif fonu kurmuştur. Ayrıca, tüketim kooperatiflerinin bölgesel örgütlenmesini gerçekleştirebilmek için Amerikalı uzmanların yardımlarıyla Ankara’da TÜKOBİRLİK (Ankara Tüketim Kooperatifleri Birliği) kurulmuştur (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008: 148-149).

2.2.3.5. Kooperatiflere Yönelik Oluşturulan Kurumlar, Strateji ve Belgeler

Kooperatiflere yönelik oluşturulan kurumların başında Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü gelmektedir. Kooperatifçilik Genel

Müdürlüğü, Türkiye’de bulunan 30 ayrı türde faaliyet gösteren yaklaşık 84.232 kooperatife ve bu kooperatiflere ortak olan toplamda 8.109.225 kişiye doğrudan ve dolaylı hizmet sunmaktadır. Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından kooperatiflere sunulan hizmetler, kooperatiflerin politika ve strateji geliştirilmesi, kuruluşlarına yönelik izin işlemleri, ana sözleşmelerinde yapacakları değişiklikler için izin verilmesi, işleyiş, eğitim, bilgi işlem ve denetim alanlarından oluşmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr/kurumsal/gorevlerimiz/genel-mudurlugumuzun-gorevleri>, 3.10.2018). Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün öncülüğünde, kooperatiflerden sorumlu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının ve kooperatif üst kuruluşlarının katkılarıyla 2013 yılından beri her yıl Kooperatifçilik Raporu yayınlanmaktadır. Kooperatifçilik Raporunda, Türkiye’deki mevcut kooperatiflerin türlerine ve faaliyetlerine değinilerek ülkeye olan katkılarına dair veriler, kooperatifler için oluşturulan politikalar, strateji ve hedefler yer almaktadır.

2.3. Genel Değerlendirme

Kadın yoksulluğu kavramı da tıpkı yoksulluk kavramı gibi çok boyutlu bir kavramdır. Buna sebep olan nedenler incelendiğinde, toplumsal cinsiyet, hane içi eşitsizlikler, eğitim, işgücü piyasasındaki konum, kaynaklara ve kamsal hizmetlere eşitsiz erişim olarak sıralanmaktadır. Dünyadaki kadın yoksulluk boyutlarına bakıldığında, küresel işgücü piyasasında kadınların konumnu incelemek gerekmektedir. 2018 yılında küresel işgücüne katılım oranı erkeklerde %75 olup kadınlarda %48,5’tir. Kadınların işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülke %18,9 ile Arap Devletleridir. Dünya genelinde yoksulluk ile mücadele eden kurumlar Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletlerdir. Asya ve Afrika bölgesindeki yoksulluk ile mücadele eden kuruluşlar ise Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası kuruluşlarıdır.

Türkiye’de Kadın yoksulluğunun boyutları incelendiğinde, yayınlanan istatistiklerin çoğunluğunun hane bazlı olması ve cinsiyet ayrıştırılmasının sadece işgücü piyasaları odakla yapılması sebebiyle kadınlara ait yoksulluk verilerinde bir yetersizlik söz konusudur. Türkiye’deki işgücü piyasalarına bakıldığında, 2018 yılı verileri dikkate alındığında erkeklerin %71,3 kadınların %33,2 olarak işgücüne katılım oranları gerçekleşmiştir. İstihdam oranları ise erkeklerde %64,5, kadınlarda %28,7’dir. 2009 yılında gerçekleştirilen yoksulluk araştırmasında ise, Türkiye genelinde kadın yoksulluk oranı %19,3, kentlerde %9,26, kırlarda ise %40,15’tir. Kırlarda kadın yoksulluk oranının yüksek çıkmasının en büyük sebebi kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışması ve ortalama ücretlerin tarım sektöründe en düşük gerçekleşmesidir. Kadınların işgücüne dahil olmama nedenlerinin yapıldığı 2018 yılına ait bir araştırma sonuçlarına göre, kadınların %54,8’i, ev işleri sebebi olduğunu belirtmiştir. Tüm bu oranlar dikkate alındığında kadınların işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumunu göstermektedir.

Türkiye’de kadın yoksulluğu ile mücadele eden kurumlara bakıldığında, aile, çalışma ve sosyal hizmetler bakanlığına bağlı birimler, ilgili sivil toplum kuruluşları ve kadın girişimciliği gelmektedir. Kadın girişimciliği adı altında yoksul kadınların girişimci olabilmesi için mikrofinans uygulamaları ve kadın kooperatifleri örnek olarak gösterilmektedir. Bu bölümde, araştırma konusu olan girişimciliğin kadın kooperatifleri

modeline dikkat çekilmiştir. Kadın kooperatifleri, kadınların bir araya gelerek ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarının karşılandığı çok ortaklı, demokratik ve şeffaf işletme modelleridir. Kadın kooperatiflerinin yapısı itibarıyla ev kadınlarının ilgisi çekmesi, sınırlı sermaye ile kurulması, ortak, gönüllü çalışan olarak mal veya hizmet üretmesi gibi avantajlara sahip olması bu girişimlerin çoğalmasını sağlamaktadır.

Kadın kooperatiflerinin KEDV öncülüğünde 2000'li yılların başında kurulmaya başlanması ile birlikte günümüzde yaklaşık 172 adet kadın kooperatifi bulunmaktadır. Türkiye'deki kadın kooperatiflerinin sayısının bu denli çoğalması dikkat çekici bir durumdur. Bu sebeple, kadın kooperatiflerinin çalışanlar açısından kadın yoksulluğu bağlamında değerlendirilmesi kadın kooperatiflerinin rolünün sorgulanması, sosyal politika alanına bir katkı sağlayacağı düşüncesiyle üçüncü bölümdeki araştırma gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın araştırma konusu olan kadın kooperatifleri çalışanları araştırılarak, kadınların yaşadıkları yoksulluk parasal ve katılımcı yaklaşım açısından değerlendirilerek kooperatif sonrası sosyo-ekonomik durumlarındaki düzelme sorgulanıp kooperatiflerin bu süreçteki rolünün belirlenmesine dair araştırma yöntem, analiz, bulgu ve yorumlara bir sonraki bölümde yer verilecektir.

BÖLÜM 3

İSTANBUL VE BURSA İLİNDEKİ KADIN KOOPERATİFLERİNİN KADIN YOKSULLUĞUNU AZALTMAKTA Kİ ROLÜNÜN BELİRLENMESİNE YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI

3.1. İstanbul ve Bursa İline Dair Genel Bilgiler

Tezin bu bölümünde araştırmanın evreni olarak seçilen İstanbul ve Bursa ili hakkında genel bilgiler verilecektir.

3.1.1. İstanbul ve Bursa Hakkında

İstanbul, Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara kıyısı ve Boğaziçi boyunca, Haliç'i de çevreleyecek şekilde kurulmuş olan şehir Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan kıtalararası bir şehir olma özelliğini taşımaktadır (<http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Istanbul.pdf,0> 3.04.2019). İstanbul nüfusu 2018 yılına göre 15.067.724'dir. Bu nüfus, 7.542.231 erkek ve 7.525.493 kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,06 erkek, %49,94 kadındır (<https://www.nufusu.com/il/istanbul-nufusu,> 14.05.2019)

Şehrin Avrupa kıtasında Çatalca, Asya kıtasında ise Kocaeli yer almaktadır; güneyden Marmara denizi ve Bursa, güneybatıdan Tekirdağ ve kuzeybatıdan Kırklareli ile çevrili olan İstanbul'un bütünü ise 5712 km²'dir. Bitki örtüsü maki ve ormanlardan oluşmaktadır (<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-165068/cografya.html,> 03.04.2019). İstanbul: Adalar, Arnavutköy, Ataşehir, Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Başakşehir, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beylikdüzü, Beyoğlu, Büyükçekmece, Beykoz, Çatalca, Çekmeköy, Esenler, Esenyurt, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kadıköy, Kağıthane, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sarıyer, Silivri, Sultanbeyli, Sultangazi, Şile, Şişli, Tuzla, Ümraniye, Üsküdar, Zeytinburnu olmak üzere toplam otuz dokuz ilçeden oluşmaktadır.

Bursa, Marmara Denizinin güneydoğusunda yer alan ve 2018 yılındaki nüfusu 2.994.521 kişiden oluşan Türkiye'nin dördüncü büyük kentidir. Bu nüfus, 1.498.219 erkek ve 1.496.302 kadından oluşmaktadır ve yüzde olarak ise %50,03 erkek, %49,97 kadındır (<https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu,> 14.05.2019). Bursa'nın komşu illeri ise doğuda Bilecik, Adapazarı; kuzeyde Kocaeli, Yalova, İstanbul ve Marmara Denizi, güneyde ise Kütahya, batıda Balıkesir yer almaktadır (<http://www.bursa.com.tr/bursanin-cografyasi-iklimi-ve-nufusu,> 04.04.2019).

3.1.2. İstanbul ve Bursa İlinin Tarihçesi

İstanbul şehrinin tarihçesi üç büyük imparator tarafından yönetilmesi ile dikkat çekmektedir. Sırasıyla, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının başkentliğini yapmıştır. Roma İmparatoru I. Konstantin, imparatorun başkentini 330 yılında Roma'dan İstanbul'a taşımıştır. Böylelikle İstanbul Yeni Roma olarak anılmıştır. Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra da Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans İmparatorluğu) 395 yılında başkenti olmuştur. Bizans İmparatoru II. Theodosius tarafından

6492 metre uzunluğunda şehir surları yaptırılmıştır. Ayasofya, bu dönemin bir eseri olarak günümüze kadar gelmiştir. 726-842 yılları Latin egemenliği ve 4. Haçlı seferinin 1204 yılında şehri istilası ile şehrin tüm kilise ve manastır ve yapıları talan edilmiştir. 1261'de idaresi tekrar Bizanslıların eline geçmiştir. İstanbul, 53 günlük bir kuşatma sonrası, 1453'te Türklerin eline geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu başkenti İstanbul'a taşımıştır. 20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde, 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur (<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-165066/tarihce.html>, 15.05.2019).

Bursa şehrinin tarihçesine bakıldığında, M.Ö. 1200 yıllarında yıkılan Hitit Devleti sebebiyle ortaya çıkan otorite boşluğu sonrası Bursa Bölgesine Balkanlardan gelen Bityn ve Tynin topluluklarının istilasına uğrayarak Bityhnia krallığının yerleşim yeri olmuştur. Bursa bölgesi sonra, M.Ö. 513 ve 512 döneminde Perslerin hakimiyetine girmiştir. M.Ö. 333'ten sonra Persleri yenen Büyük İskender'in hakimiyetine girmiş ve sonrasında oluşan Hellenistik dönem krallıkları arasında Bityhnia krallığına bağlı bir şehir olmuştur. Bursa'nın temelini oluşturan antik Prusia kenti Bithynia kralı I. Prusias tarafından kurulduğu için adını bu kraldan almıştır. Daha sonra, Bityhnia kralı IV. Nikomedes' in vasiyeti üzerine Bursa şehri Roma Devleti'ne bağlanmıştır. Türkler, Bursa'ya 1080 yılında gelerek, İznik 1087-1097 yıllarında Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir ve Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmıştır. 1299 Söğüt'te kurulan Osmanlı Beyliği'nin kurucusu Osmangazi tarafından kuşatılarak oğlu Orhangazi tarafından 1326 yılında ele geçirilmiştir. Böylelikle, Bursa 700 yıl hüküm sürecek Osmanlı İmparatoru'nun ilk başkenti olmuştur. Kurtuluş Savaşı döneminde, 8 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve bu işgal iki yıl sürmüştür. Bursa'nın işgali TBMM'de derin üzüntüye sebep olarak, bu yasin simgesi olarak TBMM kürsüsünün üzerinde işgal boyunca siyah örtü koyulmuştur. 11 Eylül 1922 tarihinde, işgalden kurtarılan Bursa, 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesine ev sahipliği yapmıştır (<http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-70230/tarihce.html>, 15.05.2019).

3.1.3. İstanbul ve Bursa İlinin İşgücü Göstergeleri

Ülkelerin kalkınmasında işgücünden uzak kalan kadınların varlığı ile gerçekleşmesi mümkün değildir. Kadınların işgücüne katılım oranına bakıldığında, gelişmiş ülkelerde bu oran %80'lere ulaşırken, gelişmekte olan ülkelerde %50'nin altında seyretmektedir. Türkiye'deki kadınların işgücüne katılım oranı OECD üyelerinin ortalaması olan %62,6'dan çok geridedir ve bu sebeple en son sırada yer almaktadır (Kadın istihdamının artırılması mali destek programı, 2015: 3)

Tablo: 23: Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler, 2016

Seçilmiş Göstergeler	Toplam	Erkek	Kadın
İstihdam Oranı (15+yaş)	47,3	65,8	29,3
İşgücüne K.O. (15+yaş)	52,8	72,1	33,8
İşsizlik Oranı	10,3	8,8	12,6

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594>, 15.05.2019

Tablo 23'te belirtildiği üzere, Türkiye genelinde, 15 yaş ve üzerindeki istihdam oranı toplam %47,3, erkek %65,8, kadın %29,3'dir. İşgücüne katılım oranı toplam %52,8 erkek %72,1 kadın %33,8'dir. İşsizlik oranı toplam %10,3 erkek %8,8 kadın %12,6'dır. Aktif iş arayanlar içerisinde kadınların oranı erkeklere göre düşük olmasına rağmen işsizlik oranı kadınlarda daha fazladır. Bu durum kadınların işgücü alanındaki dezavantajlı durumuna bir kanıt niteliğindedir (Kadın istihdamının artırılması mali destek programı, 2015: 3). İstanbul'daki kadınların işgücü göstergelerine TÜİK verilerine göre bakıldığında 2004-2013 döneminde

Tablo 24: İstanbul'da Kadınların İşgücü Göstergeleri (2004-2013)

Seçilmiş Göstergeler	2004	2013
İşgücüne Katılım Oranı	%19,3	%30,5
İstihdam Oranı	%16,4	%26
İşsizlik Oranı	-	%14,8

Kaynak: Kadın istihdamının artırılması mali destek programı, 2015: 4.

Tablo 24'te gösterildiği üzere, İstanbul'da kadınların işgücüne katılımı oranı 2004-2013 yılları arasında %19,3'ten %30,5'e; istihdama katılımı %16,4'ten %26'ya yükselmiştir. İstanbul'daki kadınların işsizlik oranı %14,8 olup Türkiye genelindeki kadın işsizliği oranından da yüksektir. İstanbul'daki kadın ve erkek işsizlik oranı arasındaki fark, Türkiye genelindeki kadın ve erkek işsizlik oranı arasındaki farktan da yüksektir. Bu durumun sebebi, Türkiye genelinde kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışması ve ücretli işlere ulaşamadığını görünürde gizlemesidir. İstanbul gibi küresel bir şehirde tarımın sınırlı olması kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasını engelleyerek kadınların işsizlik oranını yükseltmektedir (Kadın istihdamının artırılması mali destek programı, 2015: 4).

İstanbul'da kadınların sektörlere göre istihdam dağılımı incelendiğinde %72,9'u hizmet sektöründe, %26,5'i sanayi, %0,6'sı ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Çağrı merkezi, temizlik işleri, sağlık kuruluşları, tekstil ve gıda işleri kadınların en çok istihdam edildiği alanlardır.

Bursa'nın işgücü göstergeleri tablo 25'te aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 25: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İstihdam Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016

İstihdam Oranı (%)				
	Türkiye		TR41	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014	64,8	26,7	66,5	26,3
2015	65	27,5	66,2	27
2016	65,1	28	65,3	26,6

Kaynak: Bursa Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi 2017-2023, 2018: 12.

Tablo 25’te gösterildiği üzere, 2016 yılında Bursa’nın da dahil olduğu TR41 bölgesinde erkeklerin istihdam oranı %65,3, kadınların %26,6 olarak gerçekleşmiştir. TR41 bölgesindeki kadın istihdam oranı olan %26,5 Türkiye genelindeki kadın istihdam oranı olan %28’den daha düşüktür.

Tablo 26: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016

İşgücüne Katılma Oranı (%)				
	Türkiye		TR41	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014	71,3	30,3	70	28,9
2015	71,6	31,5	70,9	30,1
2016	72	32,5	70,8	30,3

Kaynak: Bursa Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi 2017-2023, 2018: 12.

Tablo 26’da gösterildiği üzere, 2016 yılında Bursa’nın da dahil olduğu TR41 bölgesinde erkeklerin işgücüne katılım oranı %70,8 kadınların %30,3 olarak gerçekleşmiştir. TR41 bölgesindeki kadınların işgücüne katılım oranı olan %30,3 Türkiye genelindeki kadınların işgücüne katılım oranı olan %32,5’ten daha düşüktür.

Tablo 27: TR41 Bursa Eskişehir Bilecik Bölgesi Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) 2014-2016

İşsizlik Oranı (%)				
	Türkiye		TR41	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014	9	11,9	5	9
2015	9,2	12,6	6,6	10,5
2016	9,6	13,7	7,8	12,2

Kaynak: Bursa Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi 2017-2023, 2018: 12.

Tablo 27’de gösterildiği üzere, 2016 yılında Bursa’nın da dahil olduğu TR41 bölgesinde erkeklerin işsizlik oranı %7,8 kadın işsizliği oranı %12,2’dir. Türkiye genelindeki kadın işsizlik oranı olan %3,7’den daha düşük gerçekleşmiştir.

3.2. Araştırmanın Bilgileri

Bu araştırma ile İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin ortak ve çalışanlarının kadın yoksulluk durumları ve kooperatif mensubu olmalarının kendi hayatları üzerindeki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma için yapılandırılmış görüşme formu ile iki farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yapılandırılmış görüşme formu İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatif ortaklarından ve çalışanlarından oluşan 114 katılımcıya uygulanmıştır. İstanbul’daki kadın kooperatif ortaklarından ve çalışanlarından oluşan 18 katılımcıya yarı yapılandırılmış görüşme, İstanbul ve Bursa ilindeki 12 kadın

kooperatifi başkanlarına yönelik de bir başka yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş olup, bu katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Konusu

Yoksulluk konusu, kişilerin gelir seviyesinin belli bir sınır altında kalması olarak tanımlanmasının ötesinde çok daha fazla anlamı muhteva eden göreceli ve geniş bir kavramdır. Bu olgunun cinsiyetler arası etkisi incelendiğinde kadınların yoksulluktan daha derinden etkilendikleri bilinmektedir. Kadınların işgücü piyasasına erkeklere nazaran daha az katılmalarında, eğitim seviyelerinin düşük olması ve toplumsal cinsiyetçi kalıpların etkisi ağır basmaktadır. Bu bağlamda, kadın kooperatifleri kadınların girişimci yeteneklerini kullanmalarına ve istihdama katılmalarına imkan sağlayarak yaşadıkları yoksulluk halleri ile mücadele etmelerini sağlamaktadır. Bu hedefler doğrultusunda, araştırmanın konusunu, öncelikle yoksulluk ve kadın yoksulluğunun nedenlerini açıklamak, kooperatifçilik ile kadın kooperatiflerinin istihdama ve yoksulluğu önlemedeki etkisini açıklamak ve daha sonra İstanbul'daki ve Bursa'daki kadın kooperatifi ortaklarının ve çalışanlarının kooperatif öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik durumlarının tespit edilerek, kooperatif sonrası yoksulluk durumlarındaki azalmada kooperatiflerin rolünü değerlendirmektir. Kooperatif başkanları ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda ise başkanların yoksulluk ve kooperatif algıları değerlendirilip kooperatifin kuruluşu, şimdiki durumu ve gelişmesi için beklenti ve tavsiyeleri analiz edilecek, yorumlanacak ve öneriler getirilecektir.

3.2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, kadın kooperatiflerinde çalışan yoksul kadınların yoksulluklarının azalmasında bir sosyal politika aracı olarak düşünülen kadın kooperatiflerinin rolünü incelemektir. Bu bağlamda, öncelikle örnekleme oluşturan katılımcıların yaşadıkları yoksulluklar, parasal yaklaşım ve katılımcı yaklaşım açısından değerlendirilerek elde edilen bulgulara göre bu süreçte kooperatiflerin rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma;

- Yoksulluk olgusunun dezavantajlı gruplardan biri olan kadınlar açısından ayrıntılı ele aldığı için,
- Yoksulluğun ölçülmesinde birden fazla yaklaşımı ele alarak yoksulluğa çok boyutlu bir bakış açısı ile değerlendireceği için
- Kadın yoksulluğu ile mücadelede aktif istihdam politikalarından biri olan girişimciliğin kadın kooperatifleri türüne dikkat çektiği için,
- İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında ve şimdiki zamanda yaşadıkları süreci ayrıntılı açıkladığı için,
- İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifleri ortak ve çalışanlarının kooperatifleştikten önceki ve sonraki ekonomik ve sosyal durumlarını tespit ederek kadın kooperatiflerinin etkinliğini tespit ettiği için,
- Kadın kooperatiflerinin gelişebilmesi için mevcut eksikliklerin bilinmesine ışık tuttuğu için,
- Değerlendirmeler sonrasında, önerilerin geliştirilmesine imkan sağladığı için,

- Bir sosyal politika aracı olarak kadın kooperatifleri modelinin yoksulluk ile mücadelede etkinliğini değerlendirdiği için,
- Yoksulluk, kadın yoksulluğu ve kadın kooperatifleri konularında yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı için,
- İstanbul’da ve Bursa’da yapılacak benzer çalışmalara ışık tutacağı için vb. önemlidir.

3.2.3. Araştırmanın Problemi

Yoksulluk, çok boyutlu bir sosyal problemdir. Bu sebeple, yoksulluğun analizine dair yapılan son çalışmalarda, birden fazla yoksulluk yaklaşımının kullanıldığı araştırmalar artmaya başlamıştır. (Turak Feymi, 2004: 53). Bu çalışmada da birden fazla yaklaşımı bir arada kullanarak çok boyutlu bir değerlendirme yapan Pelin Turak Feymi’nin ‘Yoksulluğun Sosyolojik Analizi’ isimli doktora çalışmasında kullandığı maddi/mutlak yoksulluk ile goreli yoksulluk kavramlarına ait gostergelerden faydalanılmıştır. Parasalcı yaklaşıma ait olan mutlak ve goreli yoksulluk kavramlarına ilaveten katılımcıların yoksulluğa dair algı ve bakış aıların da değerlendirilmesi hedeflendiği için katılımcı yaklaşıma ait subjektif (znel) yoksulluk kavramı da araştırma da benimsenmiştir.

Bu çalışmada, mutlak/maddi yoksulluğun gostergeleri olarak şunlar ele alınmıştır: Katılımcıların aylık bireysel ve toplam hanehalkı geliri, konut durumu ve konut tipi, kişisel harcamalar, hanede yaşayan kişi sayısıdır.

Çalışmada goreli yoksulluk gostergeleri olarak da şunlar ele alınmıştır:

Katılımcıların eğitim olanakları, yapılan işin niteliği, çalışma sureleri; hanede çalışan kişi sayısı; hanede bakıma muhtaç birey sayısı ve bakımı, sosyal güvence, aylık tuketimin sosyal boyutları ve niteliği; sosyal yaşama katılma (tatil, eğlence, boş zaman faaliyetleri, demokratik hak ve özgürlükler), kendi durumunu evre ve toplum geneliyle kıyas; kendini değerlendirme; aile ilişkileri, sosyal dayanışma ve yardımlaşmadır.

Çalışmanın temel problemi aşağıda belirtilmiştir:

İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatiflerinde çalışan yoksul kadınların parasal ve katılımcı yaklaşım açısından yaşadıkları yoksulluklarının azaltılmasında, kadın kooperatiflerinin rolü bulunmakta mıdır?

3.2.4. Araştırmanın Alt Problemleri

Bu çalışmada, parasal yaklaşımın altında yer alan mutlak/maddi yoksulluk ile goreli yoksulluk kavramları ve katılımcı yaklaşımın altında yer alan subjektif yoksulluk kavramına ait gostergeler kullanılarak çalışmanın alt problemleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

Tablo 1: Görüşme Formunun Araştırmanın Alt Problemlerine ve Kavramlarına Göre Dağılımı

No	Alt Soru	Soru No	Kavramlar
1	Kadın kooperatiflerinde çalışanların sosyo-ekonomik durumu nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,16,17,20,21,22,24,25,26,31 Görüşme Formu-Ek 2 1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,17,18, Görüşme Formu-Ek 3 1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,18	Mutlak/Maddi Yoksulluk Kavramı, Görelî Yoksulluk Kavramı
2	Kadın kooperatiflerinde çalışanların kooperatif öncesi sosyo-ekonomik durumu nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 11, 12, 13,14,15 Görüşme Formu- Ek 2 11,14	Mutlak/Maddi Yoksulluk Kavramı
3	Kadın kooperatiflerinde çalışanların kooperatif sonrası kendi sosyo-ekonomik durumlarına bakış açısı nedir?	Görüşme Formu-Ek 1 18, 19, 23, 27,28, 29, 30, 32, 33, 34 Görüşme Formu- Ek 2 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 23,24 Görüşme Formu-Ek 3 13,14,15	Görelî Yoksulluk, Subjektif Yoksulluk
4	Kadın Kooperatiflerinde çalışanların yoksulluk tanımları ve algıları nedir?	Görüşme Formu- Ek 1 29 Görüşme Formu Ek-2 21,22 Görüşme Formu Ek-3 14	Subjektif Yoksulluk

3.2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, kısıtlı olan kaynak ve zaman sebebiyle İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerini kapsamaktadır. Böylelikle bu araştırmada elde edilen veriler İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifleri adına genellenebilir. İstanbul ve Bursa ili dışında faaliyette bulunan kadın kooperatifleri için genellenemez. Bu durum da çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Araştırmanın sınırlılıklarını oluşturan diğer etkenler,

kadın kooperatiflerinden bazılarının katılımı reddetmesi, izin alma sürecinde yaşanan sıkıntılar şeklinde sıralanabilir. Diğer bir araştırma sınırlılığı olarak veri toplama aracı olarak mülakat yapılan katılımcıların yoksullukla ilgili soruların cevaplarında yanlı ifadeleri seçmiş olabileme ihtimalidir.

3.3. Araştırma Veri Toplama Araçları

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmada, üç farklı mülakat formu uygulanmıştır. İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifi katılımcılarına 25 sorudan oluşan yapılandırılmış mülakat formu uygulanarak bir saha araştırması yapılmıştır. Bu mülakat formunda yer alan araştırma soruları katılımcıların kooperatiften önce ve kooperatiften sonra maddi ve manevi durumlarındaki değişimi değerlendirmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İstanbul'daki kadın kooperatiflerinde çalışan katılımcılara 15 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise katılımcıların kooperatif ve yoksulluk algıları ile kooperatifin kendilerine olan maddi ve manevi katkısını değerlendirmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatiflerinin başkanlarına ise 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Bu görüşme formunda yer alan araştırma soruları, kooperatiflerin kuruluş aşaması, faaliyetleri, mevcut durumları ve gereksinimleri hakkında bilgi almaya yöneliktir.

3.3.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden literatür taraması, derinlemesine görüşme tekniği ve katılımcı gözlem yöntemi uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme, açık uçlu soruların yer aldığı ve görüşmecinin kişisel görüşlerini aktardığı bir metottur. Derinlemesine görüşmenin amacı görüşmeye katılanların kişisel görüşlerinin altında yatan sebeplere ulaşmaktır (Baş ve Akturan, 2017: 113). Derinlemesine görüşmeler, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada, yapılandırılmış görüşme formu ile iki farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşmede, görüşmeci soruları önceden hazırlayıp standardize etmektedir. Sorular ne kadar standardize edilmişse cevapların tasnif ve analizi kolaylaşarak zaman kaybını önlemektedir (Altunışık v.d., 2010: 92). Yapılandırılmış görüşme formu ile kadın kooperatifi ortaklarının ve çalışanlarının kooperatife katılmadan önce ve katıldıktan sonra ekonomik, sosyal ve psikolojik durumlarındaki mevcut durumun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede ise, mülakatçının bir yol haritasının olmasının yanı sıra, cevaplayıcının cevaplarına göre farklı sorular sorabilmekte ve anlamsız olduğunu düşündüğü soruları sormaktan vazgeçebilmektedir (Altunışık v.d., 2010: 92). İstanbul'daki kadın kooperatiflerinde çalışan katılımcılara, 15 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise katılımcıların kooperatif ve yoksulluk algıları ile kooperatifin kendilerine olan maddi ve manevi katkısını değerlendirmeye yönelik sorular yer almaktadır. Aynı zamanda görüşülen kadın kooperatiflerinin başkanları ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak kadın kooperatiflerinin işleyişi, eğer varsa avantajları ve eksikleri tespit edilerek mevcut durumun analiz edilmesi amaçlanmıştır. İstanbul'daki kadın kooperatifleri ile görüşülmeden önce telefon ile aranarak izin istenmiştir. İzin

verenler ile randevulaşarak belirlenen saatte kooperatif binasına gidilerek kooperatifte çalışanlara yönelik görüşme uygulanmıştır. Bursa'daki kadın kooperatiflerinin çalışanlarına ise kadın kooperatiflerinin başkanları aracılığı ile ulaşarak telefon aracılığı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bir diğer nitel veri toplama tekniğinden biri olan katılımcı gözlem de uygulanmıştır. Katılımcı gözlem, araştırmacı araştırma yaptığı grupla aynı ortamda etkileşim içerisinde bulunarak gerçekleştirdiği gözlem türlerinden biridir (Çölgeçen, 2018: 85). Çalışmada, katılımcı gözlem türlerinden biri olan kısmi katılımlı gözlem tercih edilmiştir. İstanbul'da faaliyette bulunan kadın kooperatifi çalışanlarının atölyelerinde gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır.

3.3.2. Araştırmanın Modeli

Çalışmada gerçekleştirilen araştırma üç aşamalı bir süreci kapsamaktadır. Birinci aşamada gerçekleştirilen araştırma, tarama modeli üzerine kurulmuştur. Tarama araştırmalarının temel amacı bir evrenin özellikleri hakkında bilgi toplamaktır. Tarama araştırmalarında, araştırmacı, evrenden seçilen örneklemin tutumlarını, görüşlerini ve özelliklerini nicel veya nitel veri toplama stratejisini kullanarak elde ettiği bulguları betimlemeye çalışır. Tarama araştırmalarında, “ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl?” sorularına cevap aranır. Genel olarak, verilerin dağılımının nasıl olduğuna bakılır, neden böyle dağıldığı ile ilgilenilmez. Böylelikle, örneklemden elde edilen bulgulara göre evren hakkında tahminler yapılması sağlanır (Sezgin Selçuk, 2019: 140-141). Tarama araştırmaları, zaman çizelgesine göre iki sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar, kesitsel ve boylamsal tarama araştırmalarıdır. Kesitsel tarama araştırmalarında, araştırmacı örneklemden elde ettiği verileri anlık olarak toplamaktadır. Bu sebeple, araştırmanın gerçekleştirildiği andaki durumla ilgili değerlendirmelerde bulunabilir, sonraki süreç ile ilgili çıkarım yapmak hatalı olabilir. Boylamsal tarama araştırmalarında, veriler aynı bireylerin özellikleri, görüşleri ve tutumları zamana bağlı olarak değişimleri incelenir. Bu bağlamda, birinci aşamada gerçekleştirilen araştırmanın modeli kesitsel tarama modeli üzerine kurulmuştur. Birinci araştırmada, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifleri çalışanlarına ulaşarak yapılandırılmış görüşme formu uygulanmış ve katılımcıların demografik özellikleri, sosyo ekonomik durumları, yoksulluğa bakış açıları, mensubu oldukları kooperatif hakkındaki duygu ve düşünceleri anlık olarak öğrenilmesi ve seçilen evren hakkında genel özelliklerin tahmin edilmesi amaçlandığından birinci araştırma, “kesitsel tarama modeli” üzerine kurulmuştur.

Çalışmada, ikinci ve üçüncü aşamada gerçekleştirilen nitel araştırmalar ise nitel araştırma modellerinden fenomenolojik araştırma (olgu bilim) modeli üzerine kurulmuştur. Fenomenoloji, kişilerin deneyimledikleri olay ya da duruma karşı kendilerinde oluşan kişisel algıları, düşünceleri inceleyen bir nitel araştırma modelidir. Fenomenoloji çalışmalarının kurucusu Alman filozof Edmund Husserl'dir. Husserl'in fenomenolojiden kastı, insanların yaşadıkları olguları nasıl anlamlandırdığı demektir. Creswell, iki tür fenomenoloji üzerine durarak bunları yorumlayıcı fenomenoloji ve tanımlayıcı fenomenoloji olarak sınıflandırmıştır. Yorumlayıcı fenomenoloji, yaşanmış deneyimleri yorumlamayı ifade ederken, tanımlayıcı fenomenoloji ise yorumlara daha az yer verilir ve

yaşanılan deneyimlerin anlamlarına odaklanılmaktadır (Aydın Günbatır, 2019: 293-297). Bu bağlamda bu çalışmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilen araştırmada, kadın kooperatifi çalışanlarının yoksulluk olgusuna ne tür anlam yükledikleri ve yoksulluğu nasıl yorumladıkları kendi deneyimlerinden yola çıkılarak mensubu oldukları kooperatlere karşı bakış açıları yorumlanacağı için araştırma “yorumlayıcı fenomenolojik araştırma modeli” üzerine kurulmuştur. Çalışmanın üçüncü araştırması da kadın kooperatifi başkanlarının gözünden yoksulluk ve kooperatif algılarının değerlendirilmesi amaçlandığından üçüncü araştırma da “yorumlayıcı fenomenolojik araştırma modeli” üzerine kurulmuştur.

3.3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma için belirlenen evren İstanbul'daki ve Bursa'daki kadın kooperatifi çalışanlarıdır. Bu iki ilin seçilmesinin nedeni, kadın kooperatiflerinin yoğunluk olarak seçilen iki ilde daha fazla olmasıdır. Araştırmanın örneklemini ise, amacına yönelik örneklemdir. İstanbul'daki ve Bursa'daki faal kadın kooperatifleri tespit edilerek mevcut kadın kooperatiflerine ulaşmaya çalışılmıştır.

3.4. Araştırma Veri Analiz Yöntemleri

Araştırmanın ilk aşamasında İstanbul ve Bursa ilindeki kadın kooperatifleri çalışanlarından oluşan 112 kişilik örneklemden elde edilen veriler standartlaştırılarak, verilerin frekans ve yüzde dağılımları bulunmuştur. Araştırmanın ikinci ve üçüncü aşamasında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile elde edilen veriler ise MAXQDA 2018 programı kullanılarak, verilerin betimsel analizi yapılmıştır. Betimsel analiz, araştırmalardaki soru ya da konunun başlık haline getirilmesi ve başlığa uygun verilerin doğrudan alıntı yapılarak analiz edilmesi demektir. Doğrudan alıntılardan beslenen betimsel analizde, katılımcıların seçtikleri kavram veya kullandıkları dil üzerine detaylı bir analize gidilmemektedir (Ekiz, 2017: 75-76). Bu bağlamda, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılardan elde edilen veriler, soruların soruların başlık haline getirilmesi ve doğrudan alıntıların yapılması sebebiyle betimsel analiz yapılmıştır.

3.5. İstanbul ve Bursa İlindeki Kadın Kooperatifleri Üzerine Yapılan Saha Araştırmasının Bulguları, Yorumları ve Değerlendirilmesi

İstanbul'da gerçekleştirilen saha çalışmasında, araştırmacı ziyaret ettiği kadın kooperatiflerindeki çalışanlar/ortaklar ile yüz yüze konuşarak kendisi doldurmuştur. İstanbul'da ziyaret edilen toplam kadın kooperatifi sayısı 7'dir. Ancak değerlendirilmeye uygun görülen kadın kooperatif sayısı 6'dır. Kadın kooperatiflerinden birisi ziyaret esnasında görüşmeyi reddederek değerlendirme dışı kalmıştır. Böylelikle İstanbul'daki kadın kooperatifi çalışanlarından/ortaklarından elde edilen saha araştırmasına görüşme formu 65 olup, 2 görüşme formu ise geçersiz kabul edilmiştir. Değerlendirmeye tabi tutulan görüşme sayısı ise 63 (%56,3) olmuştur. Bursa'daki araştırmaya dahil edilen kadın kooperatifi sayısı ise 7'dir. Bursa'da da kooperatifler arası mesafenin fazla olması, zaman ve maddi kaynakların ise kısıtlı olması sebebiyle çalışanların görüşmeye katılımı telefon aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Bursa'daki kadın kooperatifi çalışanlarından elde

edilen görüşme formu sayısı 68 olup, 19'u geçersiz kabul edilmiştir. Değerlendirmeye tabi tutulan görüşme sayısı ise 49 (%43,8) olmuştur. Böylelikle, İstanbul ve Bursa'daki kadın kooperatifleri çalışanlarından elde edilen ve değerlendirilmeye uygun görülen toplam görüşme sayısı ise 112'dir.

3.5.1. Saha Araştırmasının Bulguları ve Yorumları

Tablo 28: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	Dağılım (%)
18-24	3	2,7
25-35	13	11,6
36-51	53	47,3
52-64	41	36,6
65 ve üzeri	2	1,8
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 28'de gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 3 kişinin (%2,7) 18-24 yaş aralığında, 13 kişinin (%11,6) 25-35 yaş aralığında, 53 kişinin (%47,3) 36-51 yaş aralığında, 41 kişinin (%36,6) 52-64 yaş aralığında, 2 kişinin (%1,8) 65 ve üzeri yaş aralığında dağıldığı belirlenmiştir. Tabloda da belirtildiği üzere, katılımcıların çoğunluğunun 36-51 ve 52-64 yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Orta yaş grubunun kooperatife katılımı daha yüksek olmuştur. 18-24 yaş aralığında olan ve genç olarak nitelendirilen nüfusun katılımının ise az olmuştur. Genç nüfusun kooperatife az olmasının en temel sebeplerinin başında, kooperatiflerin hepsinde düzenli bir gelirin olmaması ve SGK hakkından mahrumiyet gibi temel özlük haklarındaki eksiklik olarak sıralanabilir.

Tablo 29: Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Medeni Durum	Frekans	Dağılım (%)
Evli	96	85,7
Bekar	16	14,3
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların medeni durumuna göre dağılımı Tablo 29'da gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 96 kişi (%85,7) evli, 16 kişi de (%14,3) bekadır. Tabloda da belirtildiği üzere, evli nüfusun kooperatife katılımı daha yüksektir. Yapılan görüşmelerde, evli ve ailesinde bağımlı nüfustan çocuk ya da yaşlıların bulunması gibi sebepler, evli kadınların kooperatife katılımını artırmaktadır. Esnek zamanlı çalışma imkanı elde etmeleri yeri geldiğinde çocuklarını da kooperatife getirebilmeleri gibi imkanlara sahip olmaları evli kadınların kooperatife katılmalarını artırmaktadır. Görüşülen birçok kooperatifte, yapılan gözlem neticesinde de kooperatifte çocukların da bulunduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 30: Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	Frekans	Dağılım (%)
Yok	5	4,5
1 Çocuk	18	16,1
2 Çocuk	64	57,1
3 Çocuk	17	15,2
4 Çocuk	4	3,6
5 veya 5'ten fazla Çocuk	4	3,6
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların çocuk sayısına göre dağılımı Tablo 30'da gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan, 5 kişi (%4,5) çocuk sahibi değilken, 18 kişi (%16,1) 1 çocuk sahibi, 64 kişi (%57,1) 2 çocuk sahibi, 17 kişi (%15,2) 3 çocuk sahibi, 4 kişi (%3,6) 4 çocuk sahibi, 4 kişi ise (%3,6) 5 veya 5'ten fazla çocuk sahibidir. Tabloda da belirtildiği üzere, katılımcıların çoğunluğunun 2 çocuk sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 31: Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumlarına Göre Dağılımı

Sosyal Güvenlik Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	83	74,1
Hayır	29	25,9
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların sosyal güvenlik durumlarına göre dağılımı Tablo 31'de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 83 kişi (%74,1) sosyal güvenlik kapsamında iken, 29 kişi ise (%25,9) sosyal güvenlik kapsamı dışında yer almaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmede SGK kapsamında olanların bir çocuğunun bu haktan eşi ya da ailesi sayesinde faydalandıkları anlaşılmıştır. Kooperatifte çalışmak, kadınlara sadece düzensiz bir gelir sağlamakta, SGK gibi temel özlük haklarından mahrum bir şekilde çalışmak zorunda bırakmaktadır. Kadınlar, evde oturmaktan ise kooperatifte gelerek düzensiz de olsa bir gelir elde etmektedir ve görüşmelerde bu duruma “hiç yoktan iyidir” gibi ifadeler ile karşılık vermiştir.

Tablo 32: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Okur-Yazar	2	1,8
İlköğretim	59	52,7
Lise	32	28,6
Ön lisans	7	6,3
Lisans	12	10,7
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre dağılımı Tablo 32'de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 2 kişi (%1,8) okur-yazar, 59 kişi (%52,7) ilköğretim, 32 kişi (%28,6) lise, 7 kişi (%6,3) ön lisans, 12 kişi ise (%10,7) lisans eğitim düzeyine sahiptir. Tabloda da belirtildiği üzere, kooperatife katılanların çoğunluğunun eğitim seviyesi ilköğretim ve lisedir. Eğitim seviyesinden de anlaşılabacağı üzere, kadınların

çoğunun ilköğretim ve lise mezunu olması kadınların vasıfsız ya da yarı vasıflı bir bir çalışan konumuna düşürmektedir.

Tablo 33: Katılımcıların Konut Durumuna Göre Dağılımı

Konut Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Kira	30	26,8
Ev Sahibi	70	62,5
Akrabanın	12	10,7
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların yaşadıkları konut durumuna göre dağılımı Tablo 33'te gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 30 kişi (%26,8) kiracı olarak, 70 kişi (%62,5) ev sahibi olarak, 12 kişi ise (%10,7) akrabanın konutunda yaşamaktadır. Yapılan görüşmelerde, kadınların çoğunun kalacak konut olarak herhangi bir sıkıntı yaşamadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 34: Katılımcıların Haneden Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Kendim	2	1,8
2 Kişi	19	17,0
3 Kişi	28	25,0
4 Kişi	43	38,4
5 Kişi ve üzeri	20	17,9
Toplam	112	100,0

Araştırmaya katılanların hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılımı Tablo 34'te gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 2 kişi (%1,8) hanede sadece kendisi, 19 kişi (%17,0) 2 kişi, 28 kişi (%25,0) 3 kişi, 43 kişi (%38,4) 4 kişi, 20 kişi (%17,9) 5 kişi ve üzeri olarak yaşamaktadır.

Tablo 35: Katılımcıların Katılımcı Dahil Hanede Çalışan Sayısına Göre Dağılımı

Katılımcı Dahil Haneden Çalışan Sayı Durumu	Frekans	Dağılım (%)
1 Kişi	40	35,7
2 Kişi	52	46,4
3 Kişi	15	13,4
3'ten fazla	4	3,6
Toplam	111	99,1

Araştırmaya katılanların katılımcı dahil hanede çalışan kişi sayısına göre dağılımı Tablo 35'te gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 40 kişi (%35,7) hanede sadece kendisi, 52 kişi (%46,4) 2 kişi, 15 kişi (%13,4) 3 kişi, 4 kişi (%3,6) 3'ten fazla çalışmaktadır. Hanede sadece kendisi çalışan evli kadınların eşlerinin çoğu emekli ya da çalışmadığı yönünde geri bildirimler alınmıştır.

Tablo 36: Katılımcıların Yaşadıkları Konut Tipine Göre Dağılımı

Konut Tipi Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Gecekondu	2	1,8
Apartman Dairesi	86	76,8
Müstakil	23	20,5
Toplam	111	99,1

Araştırmaya katılanların yaşadıkları konut tipine göre dağılımı Tablo 36’da gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 2 kişi (%1,8) gecekondu, 86 kişi (%76,8) apartman dairesinde, 23 kişi ise (%20,5) müstakilde yaşamaktadır.

Tablo 37: Katılımcıların Aylık Hane Gelirine Göre Dağılımı

Aylık Hane Gelir Durumu	Frekans	Dağılım (%)
1-1404 TL	8	7,1
1405-2500TL	25	22,3
2501-3500 TL	40	35,7
3501-5000TL	27	24,1
5001 TL ve üzeri	9	8,0
Toplam	109	97,3

Araştırmaya katılanların aylık hane gelirine göre dağılımı Tablo 37’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 8 kişi (%7,1) 1-1404 TL gelir aralığına, 25 kişi (%22,3) 1405-2500 TL gelir aralığına, 40 kişi (%35,7) 2501-3500 TL gelir aralığına, 27 kişi (%24,1) 3501-5000 TL gelir aralığına, 9 kişi ise (%8,0) 5001 TL ve üzeri gelir aralığına sahiptir. Tabloda da belirtildiği üzere, katılımcıların çoğunluğunun gelir dağılımı 2501-3500 TL aralığında olduğu anlaşılmaktadır. TÜİK 2018 yılına ait gelir ve yaşam koşulları araştırma sonuçlarına göre, dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 7.113 TL olarak belirlenmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30755>, 23.09.2019). TÜRK-İŞ’in her ay düzenli olarak yayınladığı açlık ve yoksulluk sınırı verileri ise şu şekilde belirlenmiştir. Dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1.941,16 TL, yoksulluk sınırı 6.322,99 TL’dir. Evli olmayan ve çocuksuz bir çalışanın yaşama maliyeti ise aylık 2.393,25 TL’dir (<http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2018-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRId158749>, 23.09.2019). Bu araştırmanın yapıldığı dönem 2018-2019 tarihini kapsamı sebebiyle, 2018 dönemine ait yoksulluk verileri baz alındığında, çoğunluğu 4 kişilik ve 5 kişilik ailelerden oluşan katılımcıların aylık hane gelirleri açlık sınırının altında olmasa da hem TÜİK hem de TÜRK-İŞ 2018 dönemini kapsayan verilerine göre katılımcıların hane gelirlerine göre yoksulluk sınırının altında yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcılar, maddi yoksulluk yaşamasa da göreceli yoksul kategorisine girmektedir.

Tablo 38: Katılımcıların Kooperatiften Önce Herhangi Bir Yere İş Başvurusunda Bulundukları Duruma Göre Dağılımı

İş Başvurusu Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	49	43,8
Hayır	63	56,3
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatiften önce herhangi bir yere iş başvurusunda bulunup bulunmadıklarına göre dağılımı Tablo 38’de gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcılardan 49 kişi (%43,8) iş başvurusunda bulunduklarını, 63 kişi ise (%56,3) iş başvurusunda bulunmadıklarını belirtmiştir. Böylelikle, kooperatifteki kadınların yarısından çoğu daha önce çalışmayı düşünmemiş, istememiş ya da imkanı olmadığı için iş başvurusunda bulunmamıştır. Daha önce işgücü arzında bile yer almayan kadınların kooperatifte çalışmaları, bu kadınları işgücü piyasasına kazandırmada kooperatiflerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 39: Katılımcıların Kooperatiften Önce Başka Bir İşte Çalıştıkları Duruma Göre Dağılımı

Başka İşte Çalışma Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	45	40,2
Hayır	67	59,8
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatiften önce herhangi bir başka işte çalıştıklarının belirlenmesine yönelik oluşturulan dağılım Tablo 39’da gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 45 kişi (%40,2) kooperatiften önce başka bir işte çalıştıklarını, 67 kişi ise (%59,8) başka bir işte çalışmadıklarını ilk iş deneyimi olduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda, kooperatif aracılığı ile birçok kadın ilk defa işgücüne dahil olduğu anlaşılmaktadır. Kooperatif öncesi ev hanımı konumundaki kadınların kooperatif sayesinde işgücüne katılmaları ülkedeki kadın istihdam oranlarının artmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 40: Katılımcıların Kooperatiften Önceki İşlerinden Ayrılma Sebeplerine Göre Dağılımı

İşten Ayrılma Sebepleri	Frekans	Dağılım (%)
Çocuk Bakım Sorunu	5	4,5
Emeklilik	3	2,7
İşyerinin Kapanması	20	17,9
Diğer	11	9,8
Toplam	39	34,8

Katılımcıların kooperatiften önceki işlerinden ayrılma sebeplerine göre dağılımı Tablo 40’ta gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 5 kişi (%4,5) çocuk bakım sorunu, 3 kişi (%2,7) emeklilik, 20 kişi (%17,9) işyerinin kapanması, 11 kişi (%9,8) diğer sebepler sonucunda kooperatiften önceki işyerinden ayrılmıştır. Kooperatif öncesi başka bir işte çalışanların sayısı 45 olarak tespit edilmiştir. 45 kişiden 39 kişi bu soruyu yanıtlamıştır. İşyerinin kapanması sebebiyle işten ayrılanların çoğunlukta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar, işyeri kapatan yerleri, genellikle enformal sektörde yer alan boncuk, taş dizme gibi süreksiz işlerden oluşan işyerleri olarak ifade etmiştir.

Tablo 41: Katılımcıların Kooperatiften Haberdar Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Haberdar Olma Durumları	Frekans	Dağılım (%)
Arkadaş	52	46,4
Akraba	12	10,7
Basın (TV, internet)	4	3,6
Diğer (Belediye, Halk Eğitim v.b.)	43	38,4
Toplam	111	99,1

Katılımcıların kooperatiften haberdar olma durumlarına göre dağılımı Tablo 41’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 52 kişi (%46,4) arkadaş, 12 kişi (%10,7) akraba, 4 kişi (%3,6) basın, 43 kişi ise (%38,4) belediye, halk eğitim v.b. kurumların aracılığı ile kooperatiften haberdar olmuştur. Böylelikle, kadınların kooperatife katılımında arkadaş aracılığı ile haberdar olmanın yanı sıra belediye ve halk eğitim gibi kurumların çabalarının etkisinin de önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 42: Katılımcıların Kooperatiften Önceki Kişisel Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

Aylık Kişisel Gelir Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Gelirim Yoktu	56	50,0
1-1404 TL	22	19,6
1405-2500TL	12	10,7
2501-3500 TL	9	8,0
3501TL ve üzeri	11	9,8
Toplam	110	98,2

Katılımcıların kooperatiften önceki kişisel gelir durumlarına göre dağılımı Tablo 42’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 56 kişinin (%50,0) geliri olmadığı, 22 kişi (%19,6) 1-1404 TL aralığında, 12 kişi (%10,7) 1405-2500 TL aralığında, 9 kişi (%8,0) 2501-3500TL aralığında, 11 kişi ise (%9,8) 3501 TL ve üzerinde geliri olduğu gösterilmektedir. Tabloda da belirtildiği üzere, kooperatif çalışanlarının çoğunluğunun ilk kez kooperatif sayesinde bir kişisel gelir elde etme imkanı yakaladıkları anlaşılmaktadır. Kooperatif öncesi geliri olan katılımcılar ise, kooperatif öncesi mesleği olan, kooperatife gelme gerekçesini de kooperatifin gelişmesi, tutunabilmesi ya da kooperatifi sosyalleşebildikleri bir ortam olarak gördükleri için geldiklerini belirtmiştir.

Tablo 43: Katılımcıların Kooperatifteki Faaliyetlerine Göre Dağılımı

Kooperatifin Faaliyet Türü	Frekans	Dağılım (%)
El işi Ürünler (Dikiş, Takı, Taş Dizim)	85	75,9
Tarım	6	5,4
Lokantacılık	9	8,0
Yöresel Gıda Üretim ve Pazarlama	12	10,7
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatifteki faaliyetlerine dağılımı Tablo 43’te gösterilmiştir. Tablo’ya göre, katılımcılardan 85 kişi (%75,9) el işi ürünleri, 6 kişi (%5,4) tarım, 9 kişi (%8,0) lokantacılık, 12 kişi (%10,7) yöresel gıda üretim ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmaktadır. Tabloda da belirtildiği üzere, kadınlar daha çok el işi yeteneklerini

kullanabilecekleri kooperatife dahil olduklarını anlaşılmaktadır. Araştırmada, el işi ürünlerine dayalı faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin gelirlerinin değişken olduğu ve elde ettiği karın ise son derece sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Tarım, lokantacılık alalarında faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin gelirlerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 44: Katılımcıların Kooperatifte Geçirilen Süreye Göre Dağılımı

Kooperatifte Geçirilen Süre	Frekans	Dağılım (%)
6 aydan az	20	17,9
6 ay- 1 sene	19	17,0
1 sene dahil- 3 sene	27	24,1
3 sene dahil-5 sene	6	5,4
5 sene dahil-10 sene	22	19,6
10 sene dahil ve üzeri	8	91,1
Toplam	102	100,0

Katılımcıların kooperatifte geçirdikleri süreye göre dağılımı Tablo 44'te gösterilmiştir. Tablo'da, katılımcılardan 20 kişi (%17,9) 6 aydan az, 19 kişi (%17,0) 6 ay-1 sene, 27 kişi (%24,1) 1 sene dahil-3 sene, 6 kişi (%5,4) 3 sene dahil-5 sene, 22 kişi (%19,6), 8 kişi (%19,6) 10 sene ve üzeri olarak kooperatifte geçirilen süre belirtilmiştir. 5 sene ve üzeri zamandan beri kooperatif çalışanlarının kurucu üye olarak kuruluşundan beri kooperatifte çalıştıkları görüşmeler sonucu öğrenilmiştir.

Tablo 45: Katılımcıların Kooperatife Katılımının Aile Tepkisine Göre Dağılımı

Aile Tepki Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Olumlu	87	77,7
Olumsuz	3	2,7
Değişim olmadı	22	19,6
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatife katılımının ailelerinin gösterdikleri tepkilere göre dağılımı Tablo 45'te gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 87 kişi (%77,7) olumlu, 3 kişi (%2,7) olumsuz tepki almıştır. Katılımcılardan 22 kişi ise (%19,6) ailesinden aldıkları tepki durumunu değişim olmadı olarak belirtmiştir. Katılımcıların çoğu, kooperatifi hem gelir elde etme yeri hem bir sosyal ortam olarak gördüklerini, kendilerini daha mutlu hissettiklerini ve kendilerindeki bu değişimi ailelerinin de fark ettiğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu, ailelerinin kendilerini kooperatife gitmeleri ve devam etmeleri yönünde desteklediklerini ifade etmiştir.

Tablo 46: Katılımcıların Kooperatif Gelirlerinden Memnuniyet Olma Durumuna Göre Dağılımı

Memnuniyet Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	28	25,0
Hayır	36	32,1
Kısmen	47	42,0
Toplam	111	99,1

Katılımcıların kooperatiften elde ettikleri gelirden memnuniyet durumlarına göre dağılımı Tablo 46’da gösterilmiştir. Tabloda, katılımcılardan 28 kişi (%25,0) gelirlerinden memnun oldukları, 36 kişi (%32,1) memnun olmadıklarını, 47 kişi ise (%42,0) kısmen memnun oldukları şeklinde belirtilmiştir. Katılımcılar, gelir kelimesini genelde harçlık olarak değiştirmek istemiştir. Bunun sebebini ise düzenli ve istedikleri miktarda bir gelir elde edememeleri olarak açıklamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu gelirlerini yeterli bulmamaktadır.

Tablo 47: Katılımcıların Aylık Kooperatif Gelirlerine Göre Dağılımı

Kooperatif Gelir Durumu	Frekans	Dağılım (%)
1-500 TL	75	67,0
501-1000TL	29	25,9
1001-1500 TL	5	4,5
1501-2500 TL	2	1,8
Toplam	111	99,1

Katılımcıların kooperatif gelirlerine göre dağılımı Tablo 47’de gösterilmiştir. Tabloya göre, 75 kişi (%67,0) 0-500 TL, 29 kişi (%25,9) 501-1000 TL, 2 kişi (%1,8) 1001-1500 TL, 1501-2500 TL aralığında gelir elde ettiği belirtilmiştir. Tabloda da belirtildiği üzere, katılımcıların kooperatif gelirlerinin çoğunluğu 1-500 TL aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların aylık gelirleri, 2018 yılında ödenen net asgari ücret miktarı olan 1.603,12 TL’nin oldukça altındadır. Elde ettikleri gelirin bu denli düşük olması, ürettikleri ürünler için sürdürülebilir bir pazarlama imkanı bulamamaları, kooperatif resmi giderlerin fazla olması, kendilerine destek olan kuruluşların olmayışı olarak açıklamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu, sadece aylık kooperatif gelirlerine göre değerlendirildiğinde ise açlık sınırında yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. TÜRK-İŞ, 2018 yılı aralık ayına ait tek kişilik kadın çalışan için açlık sınırı miktarını 446,96 TL olarak hesaplamıştır.

Tablo 48: Katılımcıların Aylık Kişisel Harcamalarına Göre Dağılımı

Aylık Kişisel Harcama Durumu	Frekans	Dağılım (%)
1-500 TL	66	58,9
501-1000TL	24	21,4
1001-1500 TL	7	6,3
1501-2500 TL	2	1,8
2501 TL ve üzeri	5	4,5
Toplam	104	92,9

Katılımcıların aylık kişisel harcamalarına göre dağılımı Tablo 48’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 66 kişi (%58,9) 0-500 TL aralığında, 24 kişi (%21,4) 501-1000 TL, 7 kişi (%6,3) 1001-1500 TL, 2 kişi (%1,8) 1501-2500 TL, 5 kişi (%4,5) 2501 TL ve üzeri aralığında aylık kişisel harcaması olduğunu belirtmiştir.

Tablo 49: Katılımcıların Kooperatif Dışında Başka Bir İşte Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Başka İşte Çalışma Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	19	17,0
Hayır	93	83,0
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatif dışında başka bir işte çalışma durumlarına göre dağılımı Tablo 49'da gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 19 kişi (%17,0) başka bir işte çalıştıklarını, 93 kişi ise (%83,0) başka bir işte çalışmadıkları belirtilmiştir. Katılımcıların bir kısmı, kendi meslekleri olduğunu kooperatife destek olmak amacıyla geldiklerini belirtmiştir.

Tablo 50: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Hissettikleri Duruma Göre Dağılımı

Hissettikleri Durum	Frekans	Dağılım (%)
Güçlü	16	14,3
Mutlu	43	38,4
Özgüveni Yüksek	16	14,3
Umutlu	9	8,0
Aktif	13	11,6
Değişim Olmadı	10	8,9
Toplam	107	95,5

Katılımcıların kooperatif sonrası hissettikleri duruma göre dağılımı Tabla 50'de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 16 kişi (%14,3) güçlü, 43 kişi (%38,4) mutlu, 16 kişi (%14,3) özgüveni yüksek, 9 kişi (%8,0) umutlu, 13 kişi (%11,6) aktif, 10 kişi (%8,9) değişim olmadı şeklinde belirtilmiştir. Kooperatifte çalışmak katılımcıların çoğunluğunda olumlu duyguların oluşmasını sağlamıştır. Kadınların geneli, gelir amaçlı değil kendilerinde oluşan olumlu duyguların etkisi sebebiyle kooperatife gelmek istediklerini ifade etmiştir.

Tablo 51: Katılımcıların Kooperatif Aracılığı ile Bir Eğitime Katılma Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitime Katılma Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	89	79,5
Hayır	19	17,0
Toplam	108	96,4

Katılımcıların kooperatif aracılığı ile bir eğitime katılma durumlarına göre dağılımı Tablo 51'de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 89 kişi (%79,5) evet, 19 kişi (%17,0) hayır şeklinde belirtilmiştir. Katılımcılar, kooperatif sayesinde, kişisel gelişim, iletişim, farklılıklara saygı, mahalle anneliği, bilgisayar, mesleki eğitim aldıklarını ifade ederek eğitimlerin kendilerine faydası dokunduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu ilköğretim mezunudur. Okul hayatından sonra bir daha eğitim alamamış ev hanımı konumundaki kadınlar kooperatif aracılığı ile eğitim hayatlarının da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 52: Katılımcıların Kooperatif Faaliyetlerine Düzenli Katılma Durumlarına Göre Dağılımı

Düzenli Katılma Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	89	79,5
Hayır	23	20,5
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatif faaliyetlerine düzenli katılma durumlarına göre dağılımı Tablo 52’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 89 kişi (%79,5) evet, 23 kişi (%20,5) hayır olarak gösterilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, kooperatife her gün uğradığını ama hangi saatte gideceklerini kendileri belirlediklerini ifade etmiştir. Esnek zamanlı çalışma olmasaydı kooperatife ev ve çocuk bakımı sebebiyle belki katılamayacaklarını belirtmiştir. Düzensiz katılanlar ise, haftanın bazı günleri kooperatife gittiklerini, ev işleri sebebiyle her gün katılamadıklarını söylemişlerdir.

Tablo 53: Katılımcıların Evinde Bakıma Muhtaç Biri Oldukları Duruma Göre Dağılımı

Bakıma Muhtaç Birine Sahip Olma Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	47	42,0
Hayır	65	58,0
Toplam	112	100,0

Katılımcıların evinde bakıma muhtaç biri oldukları duruma göre dağılımı Tablo 53’te gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 47 kişi (%42,0) evet, 65 kişi (%58,0) hayır şeklinde belirtilmiştir. Evde bakıma muhtaç biri olarak bağımlı çocuk, anne, baba, akraba kast edilmiştir. Ziyaret edilen kooperatiflerin genelinde, kadınların çocuklarını yanında getirdikleri gözlemlenmiştir. Evde bakacak kimsesi olmadıklarını, kooperatifteki ortamı rahat buldukları için çocukları ile birlikte kooperatife gelirken bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 54: Katılımcıların İleride İşveren Olmayı Düşünmelerine Göre Dağılımı

İşveren Olmayı Düşünme Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	40	35,7
Hayır	68	60,7
Zaten işverenim	2	1,8
Toplam	112	100,0

Katılımcıların ileride işveren olmayı düşünmelerine göre dağılımı Tablo 54’te gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 40 kişi (%35,7) evet, 68 kişi (%60,7) hayır, 2 kişi (% 1,8) zaten işverenim şeklinde belirtilmiştir. Bu bağlamda, kooperatifçiliğin katılımcıların %35,7’sini girişimci olma yönünde teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Kendi işyerini kurmak istemeyen kadınlara sebepleri sorulduğunda, risk almaktan hoşlanmadıklarını, birlikte üretmenin kendilerini daha iyi hissettirdiğini ifade etmiştir. Kooperatif böylelikle katılımcıların bir kısmını işveren olması yönünde teşvik ederek katılımcılara cesaret aşılamakta, diğer bir kısma ise riskten uzak güvenilir bir işyeri ortamı sunmaktadır.

Tablo 55: Katılımcıların Çalışanlar Arasındaki Sosyal İlişkilerine Göre Dağılımı

Sosyal İlişkilerine Göre Durumu	Frekans	Dağılım (%)
İyi	53	47,3
Gayet İyi	49	43,8
İyi değil	2	1,8
Toplam	104	92,9

Katılımcıların çalışanlar arasındaki sosyal ilişkilerine göre dağılımı Tablo 55'te gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 53 kişi (%47,3) iyi, 49 kişi (%43,8) gayet iyi, 2 kişi (%1,8) iyi değil şeklinde belirtilmiştir. Ziyaret edilen kooperatiflerde, katılımcıların birbirleri ile samimi bir ilişki içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 56: Katılımcıların Yoksul Hissetme Durumlarına Göre Dağılımı

Yoksul Hissetme Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	22	19,6
Hayır	52	46,4
Kısmen	38	33,9
Toplam	112	100,0

Katılımcıların yoksul hissetme durumlarına göre dağılımı Tablo 56'da gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 22 kişi (%19,6) evet, 52 kişi (%46,4) hayır, 38 kişi (%33,9) kısmen şeklinde belirtilmiştir. Katılımcıların subjektif yoksulluklarını ölçmek için sorulan bu soruda, katılımcıların çoğunluğu yoksul hissetmediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar, yoksulluğu açıklıkla bağdaştırarak, açta açıkta değiliz şeklinde düşüncelerini açıklamışlardır.

Tablo 57: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Maddi Durumlarında İyileşme Olduğunu Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı

Maddi Durumun İyileşme Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	20	17,9
Hayır	53	47,3
Kısmen	39	34,8
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatif sonrası maddi durumlarında iyileşme olduğunu düşünme durumlarına göre dağılımı Tablo 57'de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 20 kişi (%17,9) evet, 53 kişi (%47,3) hayır, 39 kişi ise (%34,8) kısmen şeklinde belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu kooperatif gelirlerinden memnun olmadıklarını daha önce belirttiği için, bu soruya da benzer bir görüşte yanıtlayarak kooperatif gelirlerini kendi maddi durumlarında iyileştirecek kadar yeterli miktarda görmemektedir.

Tablo 58: Katılımcıların Kooperatif Kazançlarını Harcama Şekillerine Göre Dağılımı

Kazançlarını Harcama Şekli	Frekans	Dağılım (%)
Ev harcamaları için	40	35,7
Kendi ihtiyaçları için	24	21,4
İş geliştirme için	13	11,6
Çocukları için	18	16,1
Birikim	6	5,4
Sinema, tiyatro, eğlence için	1	0,9
Toplam	102	91,1

Katılımcıların kooperatif kazançlarını harcama şekillerine göre dağılımı Tablo 58’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 40 kişi (%35,7) ev harcamaları için, 24 kişi (%21,4) kendi ihtiyaçlarını için, 13 kişi (%11,6) iş geliştirme için, 18 kişi (%16,1) çocuklarını için, 6 kişi (%5,4) birikim için, 1 kişi ise (%0,9) sinema, tiyatro eğlence için harcıyorum şeklinde belirtilmiştir. Böylelikle, katılımcıların çoğunluğu kooperatif gelirlerini fatura, kira, mutfak gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için harcadıklarını ifade etmiştir. Sinema, tiyatro ve eğlence gibi kültürel aktivitelere harcama yapmamaktadır.

Tablo 59: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Ailedeki Kararlara Katılımın Arttığını Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı

Aile Kararlarına Katılımın Artması Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	36	32,1
Hayır	50	44,6
Kısmen	25	22,3
Toplam	111	99,1

Katılımcıların Kooperatif sonrası ailedeki kararlara katılımın arttığını düşünme durumlarına göre dağılımı Tablo 59’da gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 36 kişi (%32,1) evet, 50 kişi (%44,6) hayır, 25 kişi (%22,3) kısmen şeklinde belirtilmiştir. Bu soru ile katılımcıların gelir elde ederek, ailedeki saygınlığının artıp artmadığı ölçülmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, zaten ailede benim sözüm geçiyor bir değişiklik yok diyerek hayır cevabını vermişlerdir.

Tablo 60: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Toplumda Gördükleri Saygının Arttığını Düşünme Durumlarına Göre Dağılımı

Toplumda Görülen Saygının Artması Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Evet	54	48,2
Hayır	33	29,5
Kısmen	25	22,3
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatif sonrası toplumda gördükleri saygının arttığını düşünme durumlarına göre dağılımı Tablo 60’da gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 54 kişi (%48,2) kooperatif sonrası toplumda gördükleri saygının evet arttığını, 33 kişi (%29,5) hayır artmadığını, 25 kişi ise (%22,3) kısmen arttığını belirtmiştir. Ziyaret edilen kooperatiflerde, katılımcılar kendilerine olan özgüvenin arttığını, televizyona çıktıklarını, kendileri ile görüşmek için farklı araştırmacıların geldiklerini belirterek daha saygın bir konumda olduklarını hissettiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 61: Katılımcıların Kooperatif Sonrası Çevresi Tarafından Aldıkları Tepki Durumuna Göre Dağılımı

Çevre Tarafından Aldıkları Tepki Durumu	Frekans	Dağılım (%)
Olumlu karşılandı	85	75,9
Olumsuz karşılandı	2	1,8
Değişim olmadı	25	22,3
Toplam	112	100,0

Katılımcıların kooperatif sonrası çevresi tarafından aldıkları tepki durumuna göre dağılımı Tablo 58’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 85 kişi (%75, 9)

çevresi tarafından olumlu, 2 kişi (%1,8) olumsuz, 25 kişi ise (%22,3) değişim olmadı şeklinde tepki aldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, çevre olarak komşularını düşünerek bu soruyu yanıtlamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu, komşularının kendilerinden kooperatife nasıl katıldıklarını, çalışma ortamını öğrenmeye çalışan sorular sorduklarını belirterek çevrelerinden olumlu tepki aldıklarını belirtmiştir.

Tablo 62: Katılımcıların Kooperatiflerinde Geliştirilmesi Gereken Yönlerine Verdikleri Cevaba Göre Dağılımı

Kooperatifin Geliştirilmesi Gereken Yönleri	Frekans	Dağılım (%)
Reklam ve Pazarlama İhtiyacı	16	14,3
Eğitim ihtiyacı	11	9,8
Maddi destek ve pozitif ayrımcılık	13	11,6
Ücretlerin yükselmesi ve SGK ödemeleri	25	22,3
Makine, teçhizat ve lojistik destek	4	3,6
Daha çok kadına ulaşmak	15	13,4
Toplam	84	75,0

Katılımcıların çalıştıkları kooperatife göre geliştirilmesi gereken yönler nelerdir sorusuna verdikleri cevaba göre dağılımı Tablo 62’de gösterilmiştir. Tabloya göre, katılımcılardan 16 kişi (%14,3) reklam ve pazarlama ihtiyacının, 11 kişi (%9,8) eğitim ihtiyacının karşılanması gerektiğini belirtmiştir. 13 kişi (%11,6) maddi destek ve pozitif ayrımcılığa sahip olmak istediklerini, 25 kişi (%22,3) ücretlerin yükselmesi ve SGK ödemeleri ihtiyacının, 4 kişi (%3,6) makine, teçhizat ve lojistik destek ihtiyacının karşılanması gerektiğini belirtmiştir. 15 kişi ise (%13,4) daha çok kadına ulaşılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların kooperatife yönelik en büyük istekleri, gelirlerinin yükselmesi ve SGK gibi temel özlük haklarına sahip olmalarıdır. Diğer yanıtlar da yine kooperatifin gelişmesine yönelik istekler olarak sıralanabilir.

3.5.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu çalışma ile İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin kooperatif ortaklarının ve çalışanlarının yoksulluklarının azaltılmasında kadın kooperatiflerinin rolünün tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen araştırmada elde edilen bulgular şu şekilde değerlendirilmiştir:

1. Katılımcıların %47,3'ü 36-51 yaş aralığında, %36,6'sı 52-64 yaş aralığında, 18-24 yaş aralığındaki genç nüfus oranı ise sadece %2,7 olduğu tespit edilmiştir. 18-24 yaş aralığında olan ve genç olarak nitelendirilen nüfusun katılımının ise az olmuştur. Genç nüfusun kooperatifte az olmasının en temel sebeplerinin başında, kooperatiflerin hepsinde düzenli bir gelirin olmaması ve SGK hakkından mahrumiyet gibi temel özlük haklarındaki eksiklik olarak sıralanabilir.
2. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımına bakıldığında %86,7'sinin evli, %14,3'ü bekardır. Evli nüfusun kooperatife katılımı daha yüksektir. Yapılan görüşmelerde, evli ve ailesinde bağımlı nüfustan çocuk ya da yaşlıların bulunması gibi sebepler, evli kadınların kooperatife katılımını artırmaktadır. Esnek zamanlı çalışma imkanı elde etmeleri yeri geldiğinde çocuklarını da kooperatife getirebilmeleri gibi imkanlara sahip olmaları evli kadınların kooperatife katılmalarını artırmaktadır. Görüşülen birçok kooperatifte, yapılan gözlem neticesinde de kooperatifte çocukların da bulunduğu gözlemlenmiştir.
3. Katılımcıların çocuk sayısı durumuna göre dağılımına bakıldığında 2 çocuk sahibi kadınların kooperatif çalışanları arasında %57,1, tek çocuk sahibi kadınların ise %16,1 oranında dağıldıkları sonucuna ulaşılmıştır.
4. Katılımcıların SGK kayıt durumuna göre dağılımına bakıldığında, %74,1'inin emeklilik ya da eş, anne veya babaları üzerinden kaydı bulunduklarını belirtmiştir. %25,9'unun ise hiçbir şekilde SGK kaydı bulunmamaktadır. Katılımcılar ile yapılan görüşmede SGK kapsamında olanların bir çocuğunun bu haktan eşi ya da ailesi sayesinde faydalandıkları anlaşılmıştır. Kooperatifte çalışmak, kadınlara sadece düzensiz bir gelir sağlamakta, SGK gibi temel özlük haklarından mahrum bir şekilde çalışmak zorunda bırakmaktadır. Kadınlar, evde oturmaktan ise kooperatifte gelerek düzensiz de olsa bir gelir elde etmektedir ve görüşmelerde bu duruma "hiç yoktan iyidir" gibi ifadeler ile karşılık vermiştir. SGK hakkı olmayan kadınlar ise, "çocuklarımız küçük olduğu için hastanede ücretsiz bakılıyor. Biz ise hastalanmamaya çalışıyoruz" şeklinde yorum yapmışlardır. SGK hakkından mahrum bir şekilde çalışan bu kadınlar her ne kadar aylık bir gelir elde etse de kayıtdışı istihdamın bir parçası olmaktadır. Böylelikle, kadın kooperatiflerinin ortaklarına ve çalışanlarına bir iş imkanı sunsa da kayıt dışı istihdam ile mücadele etmede güçsüz konumda oldukları anlaşılmaktadır.
5. Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılım sonuçlarına bakıldığında, %52,7'sinin ilköğretim, %28,6'sının lise seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim seviyesinden de anlaşılabacağı üzere, kadınların çoğunun ilköğretim ve lise mezunu olması kadınların vasıfsız ya da yarı vasıflı bir çalışan konumuna düşürmektedir. Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Eğitim seviyesi yükseldikçe kişilerin işgücüne katılma

oranı ve gelirleri de artmaktadır (Çalışkan, 2007: 303). Vasıfsız veya yarı vasıflı kadınların üretime katılmaları ve üretmeye devam etme imkanını kadın kooperatifi sayesinde elde etmektedir. Bu sebeple, kadın kooperatiflerini ilköğretim ve lise mezunu seviyesindeki işgücüne katılmayan kadınları istihdama kazandırabilen bir sosyal politika aracı olarak düşünülmesi gerekir.

6. Katılımcıların konut durumuna göre dağılımına bakıldığında, %62,5 ev sahibi, %26,8'inin kiracı olarak yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
7. Hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılıma bakıldığında, %38,4'ünün dört kişi, %25'inin üç kişi olarak yani çekirdek aile şeklinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılara, katılımcı dahil hanede çalışan kişi sayısına göre dağılımına bakıldığında %46,4'ü 2 kişi, %35, 7'si bir kişi olarak belirtmiştir.
8. Katılımcılara, yaşadıkları konut tipine göre dağılımına bakıldığında, %76,8'i apartman dairesinde, %20,5'i müstakilde yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gecekonuda yaşayanların oranı oldukça düşüktür. Böylelikle, katılımcıların kalacak yer olarak bir sıkıntı yaşadıkları bulgusuna ulaşılmamıştır.
9. Katılımcıların aylık hane gelir durumuna bakıldığında, %35,7'sinin gelirinin 2501-3500 TL aralığında, %24,1'inin 3501-5000 TL gelir aralığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. TÜİK 2018 yılına ait Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırma Sonucuna göre, dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı 7.133 TL'dir. Katılımcıların çoğunluğunun dört kişilik bir ailesi olması sebebiyle, katılımcıların çoğunluğu yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır.
10. Katılımcıların kooperatif öncesi başka bir işe başvurma durumlarına bakıldığında, %56,3'ünün kooperatif öncesi herhangi bir işe başvuruda bulunmadığı, %59,8'inin ise kooperatif öncesi başka bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Elde edilen bu verilerden katılımcıların yarısından fazlası ilk defa bir işyeri tecrübesi elde etmekte ilk defa emeği karşılığı ücret elde etmektedir. Bu bağlamda, Kadın kooperatifleri, daha önce istihdama katılmamış, istihdama katılmayı hiç düşünmemiş ya da istihdama katılması engellenmiş kadınları istihdama kazandırmada önemli bir sosyal politika aracı olarak dikkat çekmektedir. Yoksulluğun ve kadın yoksulluğunun da sebeplerinden birisi işgücü piyasasındaki konumdan kaynaklanmaktadır. Ancak, çalışanlarının kayıt dışı istihdam edilmesi ve SGK haklarından mahrum kalması, kooperatiflerin ve diğer ilgili aktörlerin üzerinde düşünüp çözmesi gereken önemli bir sorunlardan birisidir. Katılımcıların kooperatif öncesindeki işyerlerinden neden ayrıldığına dair durumlarına bakıldığında, %17,9'unun işyerinin kapanması sebebiyle ayrıldığı belirtmiştir. Böylelikle, kooperatiften önce katılımcıların düzensiz ve süreksiz işlerde çalıştıklarına dair yanıtlar alınmıştır.
11. Katılımcılara kooperatiften nasıl haberdar oldukları duruma bakıldığında, %46,'ünün arkadaş, %38,'ünün belediye, halk eğitim v.b. kurumlar aracılığı ile haberdar olduklarını belirtmiştir. Bu bağlamda, kooperatifleşme alanında yerel yönetimlerin faaliyetlerinin önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların üretmesini sağlamada, belediye veya halk eğitim kurumlarının faaliyetleri, teşvikleri ve duyurularının katılımcılar tarafından dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Görüşülen bazı kadınlar, halk eğitimde katıldıkları bir kurs sonrası,

- kooperatifleştiklerini ve kooperatiflerinde halk eğitimlerinde ders aldıkları kurs eğitimcilerinin gönüllü olarak kooperatif başkanlığı yaptığını söylemiştir. Kooperatifleşme sürecinde gerek belediye gerek belediye iştiraklerinin yönlendirmesi kadınların üretime katılmasında katkısı olduğu anlaşılmaktadır.
12. Katılımcılara, kooperatif öncesi gelir durumları sorulduğunda, %50'si geliri olmadığını, %19,'sı 1-1404 TL tutarında geliri olduğunu belirtmiştir. Böylelikle, katılımcıların yarısı kooperatif sayesinde ilk kez bir gelir elde etme imkanına sahip olmuştur.
 13. Katılımcıların kooperatif faaliyetlerine göre dağılımına bakıldığında, %75,9'unun el işi ürünleri ürettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, el işi ürünlerine dayalı faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin gelirlerinin değişken olduğu ve elde ettiği karın ise son derece sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Tarım, lokantacılık alanlarında faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin gelirlerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. El işi ürünlerin üretildiği kadın kooperatiflerinin ürünlerini kooperatif binasında, stantlarda, festivallerde, sosyal medya aracılığı ile reklamını yapabildiklerini belirterek sürdürülebilir pazarlamaya ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.
 14. Katılımcıların kooperatifteki faaliyet süresine bakıldığında ise %24,1'inin 1 sene dahil-3 seneden beri, %19,6'sı 5 sene dahil-10 seneden beri faaliyette olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 5 sene dahil-10 seneden beri kooperatifte olan katılımcıların kurucu üye olarak kooperatifin kuruluşundan beri onun bir parçası olduğunu söyleyerek kooperatifi ailesinden biri olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Kooperatifin kuruluş sürecinden beri emeği olan kadınların kooperatifte devam etmeleri yönünde daha kararlı oldukları gözlemlenmiştir.
 15. Katılımcılara kooperatif sonrası ailelerinin tepki durumu sorulduğunda, %77, 7'si olumlu tepki aldıklarını ve %19, 6'sı ise bir değişim olmadı şeklinde cevaplamıştır. Böylelikle kooperatifte çalışmanın katılımcıların aileleri üzerinde olumlu etkisi olduğu anlaşılmaktadır.
 16. Katılımcılara kooperatif gelirlerinden memnuniyet durumuna bakıldığında, %42'si kısmen memnun olduğunu ve %32,1'i ise memnun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar, gelir kelimesini genelde harçlık olarak değiştirmek istemiştir. Bunun sebebini ise düzenli ve istedikleri miktarda bir gelir elde edememeleri olarak açıklamışlardır. Katılımcıların çoğunluğu gelirlerini yeterli bulmamaktadır. Katılımcılar, bu soruyu yanıtlarken gelirlerinin daha yüksek ve düzenli olması onları daha mutlu edeceği yönünde araştırmacıya geri bildirimde bulunmuşlardır.
 17. Katılımcıların aylık kooperatif gelir miktarına göre dağılımına bakıldığında %67'si 1-500 TL aralığında %25,9'u ise 501-1000 TL aralığında gelir elde ettiğini belirtmiştir. Böylelikle katılımcıların çoğunluğu gelirlerinin az olması sebebiyle gelirlerini "harçlık" olarak nitelendirmiştir. 2018 yılında ödenen net asgari ücret miktarı olan 1.603,12 TL'nin oldukça altındadır. Elde ettikleri gelirin bu denli düşük olması, ürettikleri ürünler için sürdürülebilir bir pazarlama imkanı bulamamaları, kooperatif resmi giderlerin fazla olması, kendilerine destek olan kuruluşların olmayışı olarak açıklamışlardır. TÜRK-İŞ, 2018 yılı aralık ayına ait tek kişilik kadın çalışan için açlık sınırı miktarını 446,96 TL olarak hesaplamıştır.

Katılımcıların çoğunluğu, sadece aylık kooperatif gelirleri TÜRK-İŞ 2018 yılı aralık ayına ait kadın çalışan açlık sınırı miktarı açısından değerlendirildiğinde, açlık sınırında yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

18. Katılımcıların aylık kişisel harcama tutarlarına göre dağılımına bakıldığında, %58,9'u 1-500 TL tutarında olduğunu belirtmiştir.
19. Katılımcıların %83'ü kooperatif dışında başka bir işte çalışmadıklarını, %38,4'ü mutlu, % 14,3'ü güçlü ve özgüveni yüksek şeklinde kooperatifte olmanın kendilerindeki duygusal durumunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı, kendi meslekleri olduğunu kooperatife destek olmak amacıyla geldiklerini belirtmiştir. Bu katılımcılar ise, halk eğitimde ya da bir başka eğitim kurumunda öğretmen oldukları, kadınlara faydalı olabilmek adına gönüllü olarak kooperatife katıldıklarını ifade ederek gönüllülük esasını benimsediklerini ifade etmişlerdir.
20. Katılımcılardan %89,5'unun kooperatif aracılığı ile eğitim aldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, kooperatif sayesinde, kişisel gelişim, iletişim, farklılıklara saygı, mahalle anneliği, bilgisayar, mesleki eğitim aldıklarını ifade ederek eğitimlerin kendilerine faydası dokunduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu ilköğretim mezunudur. Okul hayatından sonra bir daha eğitim alamamış ev hanımı konumundaki kadınlar kooperatif aracılığı ile eğitim hayatlarının da devam ettiği anlaşılmaktadır.
21. Katılımcılardan %89,5' inin kooperatif faaliyetlerine düzenli katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların kooperatife düzenli katılmalarının gerekçesi olarak çalışma saatlerini kendilerinin belirleme imkanına sahip olmaları şeklinde açıklamışlardır. Esnek zamanlı çalışma, çalışan herkesin eşit görülmesi, işveren konumunda kimsenin olmaması, katı ve kuralcı bir iş ortamının olmaması gibi çalışma koşullarının hakimiyeti kadınları kooperatife devam etmeleri yönünde teşvik ettiği gözlemlenmiştir.
22. Katılımcılardan %42'sinin evinde bakıma muhtaç olan çocuk, ebeveyn ya da akrabası olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar, evinde bakıma muhtaç çocuklarının bakımını üstlenecek bir yakını olmadığı takdirde, çocukları ile birlikte kooperatife geldikleri gözlemlenmiştir. Bazı kooperatiflerde oyun odası şeklinde bir oda dizayn etmeleri kadınların çocuk bakımını sorun etmemelerini sağlamıştır.
23. Katılımcılardan %60,7'si ileride işveren olmak istemediklerini, %35,7'si ise işveren olmayı düşündüklerini belirtmiştir. İşveren olmak istemeyen katılımcılar, birlikte üretmenin daha keyifli olduğunu, takım çalışmasını sevdiklerini, kooperatifte risksiz bir ortamın olması onları daha rahat hissettirdiğini belirtmişlerdir.
24. Katılımcılardan çalışanlar ile sosyal ilişki durumu sorulduğunda, %47,3'ünün iyi, %48,8'inin ise gayet iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm kooperatiflerde gözlemlenen, kadınların kooperatiflerde birbirleri ile samimi bir arkadaşlık kurduklarıdır. Katılımcıların hemen hemen hepsi, kooperatiflerdeki sosyal ortamın kendilerini mutlu hissettirdiğini belirtmiştir.
25. Katılımcılara kendilerini yoksul hissediyor musunuz sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımına bakıldığında, %33,9'u kısmen, %19,6'sı ise evet yoksul hissediyorum şeklinde yanıtlamıştır. %46,4'ü ise yoksul hissetmediğini

- belirtmiştir. Katılımcıların sübjektif yoksulluklarını ölçmek için sorulan bu soruda, katılımcıların çoğunluğu yoksul hissetmediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar, yoksulluğu ağılıkla bağdaştırarak, açta açıkta değiliz şeklinde düşüncelerini açıklamışlardır.
26. Katılımcılara kooperatif sonrası maddi durumlarındaki iyileşme sorulduğunda, %34,8'i kısmen, %17,9'u evet, %47,3'ü hayır olarak görüşlerini belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu maddi durumunda kooperatif sonrası iyileşme olduğunu düşünmemektedir. Katılımcılar, kooperatif gelirinden memnun olmadıklarını düşündükleri için bu soruya da benzer şekilde olumsuz görüş belirtmişlerdir.
27. Katılımcılara kooperatif kazançlarını harcama şekilleri sorulduğunda, %35,7'si ev ihtiyaçları için, %21,4'ü ise kendi kişisel ihtiyaçları için harcama yaptığını belirtmiştir. Katılımcılar kooperatiften elde ettikleri gelirleri fatura, kira ve mutfak masrafları gibi temel ihtiyaçlara harcadıklarını belirterek ev bütçesine katkıda bulunduklarını ifade etmiştir.
28. Katılımcılara kooperatif sonrası toplumda gördükleri saygının artma durumu sorulduğunda, %48,2'si evet, %22,3'ü kısmen, %29,5'i ise hayır artmadı şeklinde yanıtlamıştır. Ziyaret edilen kooperatiflerde, katılımcılar kendilerine olan özgüvenin arttığını, televizyona çıktıklarını, kendileri ile görüşmek için farklı araştırmacıların geldiklerini belirterek daha saygın bir konumda olduklarını hissettiğini ifade etmişlerdir.
29. Katılımcılara kooperatifte çalışmanın çevreleri tarafından nasıl karşılandığı sorusuna, %75,9'u olumlu karşılandı, %22,3'ü ise değişim olmadı şeklinde yanıtlamıştır. Katılımcıların çoğunluğu, komşularının kendilerinden kooperatifte nasıl katıldıklarını, çalışma ortamını öğrenmeye çalışan sorular sorduklarını belirterek çevrelerinden olumlu tepki aldıklarını belirtmiştir.
30. Katılımcılara kooperatifin en önemli gereksiniminin ne olduğu sorulduğunda, %22,3'ü ücretlerin yükselmesi ve SGK ödemelerinin yapılmasını, %14,3'ü ise reklam ve pazarlama ihtiyacının giderilmesini, %13,4'ü ise daha çok kadına ulaşmak şeklinde yanıtlamıştır. Katılımcıların kooperatife yönelik en büyük istekleri, gelirlerinin yükselmesi ve SGK gibi temel özlük haklarına sahip olmalarıdır. Diğer yanıtlar da yine kooperatifin gelişmesine yönelik istekler olarak sıralanabilir.

Bu araştırma, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifi çalışanlarının demografik özellikleri, kooperatif öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik durumlarının dağılımını ve kendi sosyo-ekonomik durumlarına bakış açıları hakkında bir değerlendirme yapılabilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yukarıda da araştırma bulgularının değerlendirilmesinde belirtildiği üzere, kadın kooperatifleri çalışanlarının kooperatif sonrası sosyo-ekonomik durumları incelendiğinde hane bazında yoksulluk sınırı altında yaşadıkları, katılımcıların kooperatif aylık geliri olarak asgari ücretin oldukça altında gelir elde ettiği, kooperatif aylık gelirleri TÜRK-İŞ verilerine göre yorumlandığında aylık geliri açlık sınırında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar, kooperatif gelirlerinden memnun olmadıklarını ama kooperatifte olmanın kendilerini iyi hissettirdiğini ifade ederek kooperatifin kendileri için

ekonomik faydadan daha çok sosyal fayda yönünün daha ağır bastığını belirtmişlerdir. Katılımcıların kooperatif öncesi ve sonrası sosyo ekonomik durumlarına göre kooperatiflerin rolü değerlendirildiğinde parasal yaklaşım açısından yoksulluklarının azalmasında kadın kooperatiflerinin rolünün sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Kadın kooperatiflerinin parasal yaklaşım açısından katılımcılara oldukça sınırlı bir faydası dokunmaktadır. Katılımcı yaklaşım açısından katılımcıların sosyo-ekonomik durumu değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğu kendilerini yoksul olarak görmemektedir. Katılımcı yaklaşım açısından, katılımcılar, kooperatif gelirlerinden memnun olmadıklarını ama sosyal fayda yönünü vurgulayarak, kooperatifin kendilerinde biz duygusu oluşturarak manevi yönde kendilerini daha iyi konumda olduklarını belirtmişlerdir. Kooperatifin ekonomik fayda rolünden çok sosyal fayda rolünün daha ağır bastığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.6. İstanbul'daki Kadın Kooperatifi Çalışanlarına/Ortaklarına Yönelik Yapılan Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

İstanbul'daki kadın kooperatifi çalışanları/ortakları ile nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki kadın kooperatifi çalışanları/ortakları ile görüşme kooperatif binasında öncesinden randevu alınarak gerçekleştirilen zamanda yapılmıştır. İstanbul'da 18 kadın kooperatif çalışanı/ortağı ile görüşülmüştür. Böylelikle, yarı yapılandırılmış görüşme analizine 18 kadın kooperatifi çalışanından/ortağından elde edilen görüşme verileri dahil edilmiştir. Bu Görüşmelerin süresi 5-15 dakika arasında değişmiştir. Elde edilen veriler, MAXQDA 2018 programı aracılığı betimsel analiz yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

3.6.1. Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde toplamda on beş araştırma sorusuna verilen cevaplar ve detayları bu bölümde yer alacaktır. On sekiz görüşme sonucu on beş araştırma sorusuna verilen cevaplar için kırk bir kodlama yapılmıştır. Nitel araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri görüşme sırasına göre aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

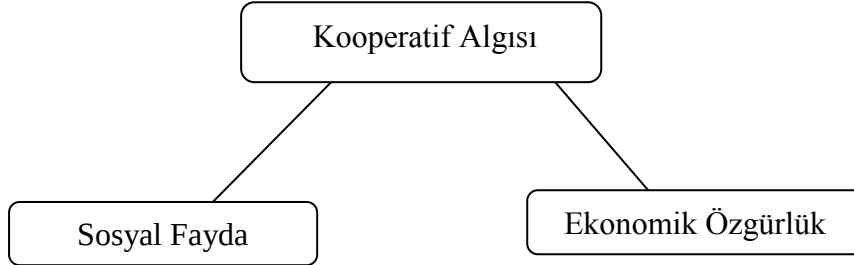
Tablo 63: Görüşülen Çalışanların/Ortakların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Ailedeki Çocuk Sayısı	Sosyal Güvence	Eğitim Düzeyi	Konut Durumu	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Katılımcı Dahil Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Kooperatifteki Faaliyeti
K1	54	Bekar	3	Eş üzerinden	Lise	Kira	3	3	Tarım
K2	59	Evli	1	Emekli	Üniversite	Ev Sahibi	3	2	El İşi Ürünleri
K3	61	Bekar	Yok	Emekli	Lise	Ev Sahibi	1	1	El İşi Ürünleri
K4	55	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	2	2	El İşi Ürünleri
K5	42	Evli	2	Eş Üzerinden	İlköğretim	Akrabamın	4	3	El İşi Ürünleri
K6	41	Evli	2	Eş üzerinden	İlköğretim	Kira	4	2	El İşi Ürünleri
K7	63	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	Engelli Eğitimi
K8	54	Bekar	3	Yok	Lise	Kira	3	1	Tarım
K9	62	Bekar	2	Emekli	Üniversite	Ev Sahibi	2	2	El İşi Ürünleri
K10	57	Evli	4	Eş üzerinden	İlköğretim	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K11	66	Bekar	Yok	Emekli	Lise	Ev Sahibi	1	1	El İşi Ürünleri
K12	60	Evli	2	Eş üzerinden	İlköğretim	Ev Sahibi	4	3	El İşi Ürünleri
K13	42	Evli	3	Yok	İlköğretim	Kira	6	1	El İşi Ürünleri
K14	56	Bekar	1	Baba üzerinden	Lise	Akrabamın	7	3	El İşi Ürünleri
K15	50	Bekar	2	Eş üzerinden	Lise	Ev Sahibi	2	2	El İşi Ürünleri
K16	40	Evli	2	Eş üzerinden	Lise	Kira	2	2	El İşi Ürünleri
K17	54	Evli	2	Emekli	İlköğretim	Ev Sahibi	4	4	El İşi Ürünleri
K18	60	Bekar	Yok	Emekli	Lise	Ev Sahibi	5	2	Tarım

3.6.1.1. Kooperatif Algısı

Katılımcılara kooperatif denilince aklınıza ilk ne geliyor sorusu sorulduğunda elde edilen veriler neticesinde kooperatif algısı kategorisi altında sosyal fayda ve ekonomik özgürlük olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

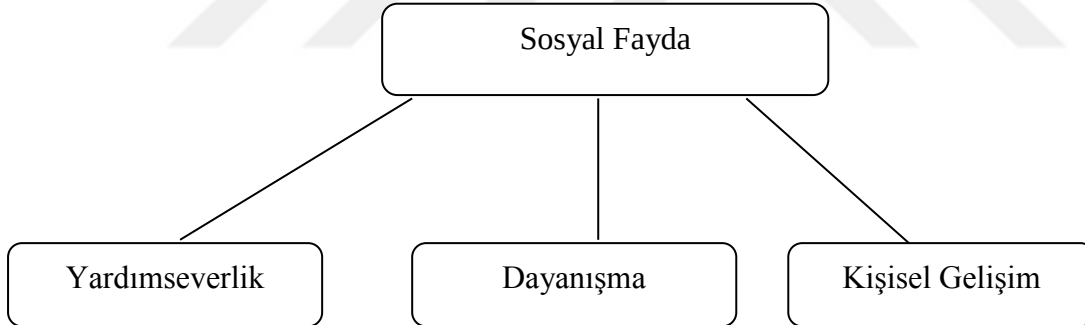
Şekil 16: Kooperatif Algısı

3.6.1.1.1. Sosyal Fayda

Katılımcılara kooperatif denilince aklınıza ilk ne geliyor sorusu sorulduğunda katılımcıların çoğunluğu kooperatifin sosyal fayda yönünü vurguladığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda, sosyal fayda kodu altında ayrıca elde edilen veriler neticesinde yardımseverlik, dayanışma ve kişisel gelişim olmak üzere üç alt kod daha oluşturulmuştur.

Şekil 17: Sosyal Fayda

3.6.1.1.1.1. Yardımseverlik

Kooperatif algısını değerlendirmek amacıyla oluşturulan sosyal fayda kodu altında da yardımseverlik alt kodu oluşturulmuştur. Katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu yardımseverlik temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Hem kendime hem çevreme faydalı olmak için hem yediğime içtiğime dikkat etmek için, çocuğuma çocuğuma faydalı olmak için. Kooperatif öyle bir şey ki benim kendi çorbama koyduğum tuzumun nereden geldiğini bilmem lazım. Kendi ektiğimi biçtiğimi ürettiğimi hem kendine çevreme ve evlatlarımın sağlığı için çok önemlidir. Benim için kooperatif toplumsal bir değerdir. (Katılımcı 1)

Şeklinde görüşlerini belirten K1, kooperatif sayesinde ailesine çevresine yardım yapabileceği bir kurum olarak tanımlamaktadır. K8 de kooperatifin kadınlar için bir yardım etme kurumu olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Benim için çok şey demek. Birkaç kelime ile ifade etmem çok zor. Kadınlara bir çare demektir kooperatif. Kadınların elinden tutmak demektir. Sosyal paylaşım demektir. Azınlıkta olan insanlara yardım eli uzatmak ve istihdam demek. (K8).

K15, kooperatifin birden fazla anlamı olduğunu dile getirerek yardım severlik ve sosyal fayda yönünü şu şekilde vurgulamıştır:

Birlik, beraberlik dostluk, üretmek, güzel arkadaşlıklar, üretmenin mutluluğu, sosyalleşmek, farklı insanlara ihtiyaç sahiplerine yardım etmek. Sosyal yanı benim için daha çok ağır basıyor. (K15)

K17, kooperatif denilince dar gelirli ailelere yardım eli uzatılması demek olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Evden en azından dışarı çıkıyorsun. Dar gelirli ailelere bir faydamız dokunuyor. Hem oyun odamız da var. Amacımız kadını zaten evden dışarı çıkarmak. Kadın geliyor 5-6 tane çocuğu var. Dışarı çıkamıyor. Çocuklarını oyun odasına bırakıp bizim faaliyetlerimize katılabiliyor. Kadınlara destek oluyoruz. Ben dikiş bölümünde çalışıyorum onlara da dikiş öğretiyorum çok mutlu oluyorlar. (K17).

3.6.1.1.1.2. Dayanışma

Kooperatif algısını değerlendirmek amacıyla oluşturulan sosyal fayda kodu altında da dayanışma alt kodu oluşturulmuştur. Katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu dayanışma temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Benim için kız kardeşlik demektir. Hepimiz kız kardeşiz. Birlikte kurduk kooperatifi. Kartallı Kadınlar Yerel yönetime katılıyor programı ile birlikte bir araya geldik. Çevremizi bir şeyle değiştirmek için başladık. İlk amacımız satış yapmak değildi. Bir yuva olabilir mi, farkındalık yaratabilir miyiz? Kartalda bir anket yaptık. Kartallı kadınlar çocuklarını yuvaya bırakarak çalışabilecekleri ya da kendilerine uygun bir yerde satış yapabilecekleri bir yer istiyorlardı. Biz yuva yapamadık. Ama Belediye bizim anketi de ciddiye alarak tek yuva varken şu an 13 yuvaya çıktı. Bizim anketimiz farkındalık yarattı. Kadın Ekonomisi Pazarı ile de kadınların hem ekonomik hem sosyal hayata katılmalarını sağlıyoruz. Bunun için girişimcilik eğitimi yaptık. Yani bir staj gibi bir haftaya kadar tezgah açabilirsiniz ürünlerinizi satabilirsiniz dedik. Kimse gelmedi. Baya bir kadına ulaştık girişimcilik eğitimi ile yaklaşık 500 kadına ulaştı. (Katılımcı 2)

Katılımcı 2, kooperatifçiliği bir kız kardeşlik olarak tanımlayarak birlikte dayanışma içerisinde olduklarını hem çevreleri için hem kendileri için dayanışmanın faydasını vurgulamaktadır.

Katılımcı 3, “Birliktelik, üretim, dayanışma, sevgi hepsi var.”, Katılımcı 4, “Kadınların birlikte üretmeleri birlikte hareket etmeleri demektir.”, Katılımcı 6, “Kadın dayanışması. Kadınların bir araya gelip bir şeyler üretebilmesi. Kadınların kendini üretim adına kendini gösterebilmesi demektir.”, Katılımcı 7, “Arkadaşlarım beraber olmak, üretmek ve engelli çocuklarımıza faydalı olabilmek ve mutlu olabilmek.”, Katılımcı 9, “Birlik beraberlik, tasarruf. Gelişme. Sosyalleşme. Yoksullara el verme. Her şey.”, Katılımcı 11, “Birliktelik, üretim, dayanışma, sevgi hepsi var.”, K13, “dayanışma ve birlik beraberlik demektir.”,

Katılımcı 18 ise, birlik ve beraberli sayesinde daha kaliteli ürünlerin üretildiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Birlik ve güç demektir. O enerjinin birleşerek muhteşem bir işin ortaya çıkmasıdır. İnsanlar bireysel olarak bir şey yapabilir ama birlikte üretince çok daha güzel işler ortaya çıkıyor.”

3.6.1.1.1.3. Kişisel Gelişim

Kooperatif algısını değerlendirmek amacıyla oluşturulan sosyal fayda kodu altında da Kişisel Gelişim alt kodu oluşturulmuştur. Katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu kişisel gelişim temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 12, kooperatifçiliği kişisel gelişim ile bağdaştırarak görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

İnsanın kendini geliştirmesi demektir. Sosyal faaliyetlerini geliştirmesi, kendine güvenmesidir. Başarılı olmasıdır. Maddi ve manevi olarak kendini geliştirmesidir. Her şeyi gördüm. Arkadaşlıkları, işi ve dostlukları gördüm (K12).

Katılımcı 16 ise, kooperatifçiliği kişisel gelişimi için kendine vakit ayırabildiği bir alan olarak değerlendirerek kooperatifçiliğe yönelik algısını şu şekilde belirtmiştir:

Benim için sosyallik demek çünkü otizmlili bir kızım var. Bu yüzden sınırlı bir sosyal yaşamım var. Kooperatif benim kendime ayırdığım bir zaman açıkçası (K16).

3.6.1.1.2. Ekonomik Özgürlük

Katılımcılara kooperatif denilince aklınıza ilk ne geliyor sorusu sorulduğunda katılımcıların bir kısmı kooperatifin ekonomik özgürlük demek olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu ekonomik özgürlük vurgusu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

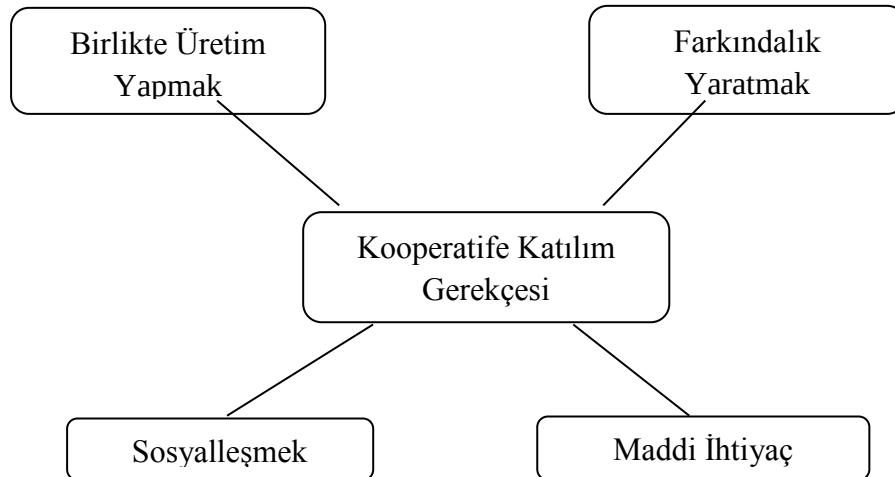
“Ben geldiğimde burasının kooperatif olduğundan haberim bile yoktu. Sonradan öğrendim kadınların bir araya gelip para kazandığı bir yer demek.” (K5).

“Evden kaçış noktam benim için. Kafam rahat burada. Ekonomik özgürlüğüm demek.” (K14).

3.6.1.2. Kooperatife Katılım Gerekçesi

Katılımcılara kooperatife katılım gerekçeniz nedir şeklinde sorusu sorulduğunda elde edilen veriler neticesinde kooperatife katılım gerekçesi kategorisi altında birlikte üretim yapmak, farkındalık yaratmak, sosyalleşmek, maddi ihtiyaç olmak üzere dört farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 18: Kooperatife Katılım Gerekçesi

3.6.1.2.1. Birlikte Üretim Yapmak

Katılımcılara kooperatife katılım gerekçeniz nedir sorusu sorulduğunda katılımcıların bir kısmı birlikte üretim yapmak olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu birlikte üretim yapmak temasına vurgusu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 1, birlikte üretim yaparak üretilen ürünlerin daha güzel olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Yalnız insanın bir yerde hevesi kırılıyor. Hep beraber olunca birçok şeyi beraber yapıyorsun. Mesela benim bilgi birikimimle ben ağaç aşısı ve küçük hobi bahçesi yapabilirim. Ama kalabalık olunca hep beraber herkesin bilgisini birleştirince hem yapacağım işi çoğaltırım hem de etrafımdaki insanlara daha faydalı olabilirim. Çünkü biz eğitim vermeyi de düşünüyoruz (K1).

Katılımcı 17, birlikte üretim yapmanın kendisini mutlu hissettirdiğini şu şekilde belirtmiştir:

Bir arkadaşım söyledi bana. Ben de diğer arkadaşıma söyledim. Hatta arkadaşım bilmediğin yere neden gidiyorsun dedi. Ben de gel bir bakalım işimize gelirse kalırız gelmezse çıkarız dedik. İlk adımımızı attık. 2004'te. 2004'ten beri bir daha da çıkmadık. Hep birlikte üretmek mutlu ediyor beni (K17).

Katılımcı 4 ise, "Kadınların birlikte hareket edebilmeleri için ihtiyaç vardı bende katıldım." Şeklinde görüşünü belirterek kadınlar ile birlikte üretim yapmayı istedikleri için kooperatife katıldığını dile getirmiştir.

3.6.1.2.2. Farkındalık Yaratmak

Katılımcılara kooperatife katılım gerekçeniz nedir sorusu sorulduğunda katılımcıların bir kısmı farkındalık yaratmak olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu birlikte farkındalık yaratmak temasına vurgusu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 2, kooperatife katılım gerekçesini farkındalık yaratmak adı altında görüş bildirirken aynı zamanda sosyalleşmeye de katkısı olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Çevrede farkındalık yaratmak. Kadınların sosyal hayata katılmasını cinsiyet eşitliği diyebilirim. Sokak lambaları yanmıyorsa kadınların hayatını etkiliyor. Sular akıyorsa kadınların hayatını etkiliyor. Yerel yönetimi nasıl yönlendirebiliriz. Kadınlar olarak kadınların ihtiyaçlarını yine biz biliyoruz. Nasıl çözüme ulaştırabiliriz. O zamanlar hatta en iyi çözümü o sorunları yaşayanlar bilir diye sloganımız vardı. Hepimiz belli yaştayız. Sağlık sorunları olanlar oldu. Şu an için sadece kadın pazarında gibiyiz ama. Çevremizde bir farkındalık yarattığımızı düşünüyorum. Kartalda Sokakta satış yapan kadınlar eskiden tezgahın başında durmaya utanıyordu. Çünkü evden dışarı bile doğru düzgün çıkmamışlardı. Ama sonradan, bir arkadaş ediniyorlar. Ben hastalandım ameliyat oldum 8 gün hastanede yanımda kooperatiften arkadaşlarım kaldı yanımda. (K2)

Katılımcı 7 ise, kendisinin katılma gerekçesini engelli bir kızı olduğunu belirterek farkındalık yaratmak amacını "Engelli bir kızım var. Bu kooperatifte engellilere eğitim veriliyor. Ben de arkadaşlara yardımcı oluyorum." diyerek belirtmiştir.

Katılımcı 8, çevresindeki yardıma muhtaç kadınlara yardımcı olabilmek için kooperatifçiliği bir farkındalık aracı olarak katıldığını şu şekilde belirtmiştir:

Ben çiftçilik yaparken kiralık arazide yevmiyeli işçilerden birinin ağladığını gördüm. Yanına yaklaşıp neyin var abla diye sordum. Kızım biz köylüyüz ama topraklarımız da yok. Oturduğumuz eve de icra geldi. Bir karış toprağımız yok şimdi başkasının toprağında çalışıyoruz. Evimiz bile olmayacak dedi kısa süre sonra. Ben yıllarca bu tarz kadınlara nasıl yardımcı olabilirim diye düşündüm ve böyle bir girişimde bulundum.

Katılımcı 18 ise, doğal tarım yaparak bir farkındalık yaratmak istediklerini şu şekilde belirtmiştir:

Kendi çiftliğimde ilaçsız doğal tarım yapıyorum. Benim gezen tavuk çiftliğim var. Asla nitrat ve mazot denilen bunları hiç kullanmıyorum. Endüstriyel tarıma karşıyız (K18)

3.6.1.2.3. Sosyalleşmek

Katılımcılara kooperatife katılım gerekçeniz nedir sorusu sorulduğunda katılımcıların bir kısmı sosyalleşmek olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu birlikte sosyalleşmek temasına vurgusu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 3, *“Emekli olduktan sonra sosyalleşmek için katıldım aslında. Hem burada eğitim aldım hem kadınlara eğitim verdim.”* şeklinde görüşünü dile getirerek sosyalleşme vurgusu yapmıştır.

Katılımcı 10, kooperatife katılım gerekçesi olarak sosyalleşmenin biraz daha ağır bastığını şu şekilde belirtmiştir:

Benim tam anlamda hem ekonomi hem sosyalleşme, dört duvar arasından çıkma, birilerine ulaşma, sosyalleşmenin daha ağır bastığı ve bunun yanında birazda ekonomi amaç taşıyor. Mahalledeki yoksul kadınlara ve çocuklara ulaşma. Zaten bununla yola çıktım. Öncelikle kendimi düşündüm. 4 çocuğum var. Bu dört duvar arasından nasıl dışarı çıkabilirim diye düşündüm. Kendimden yola çıkıp diğer kadınları da göz önünde bulundurarak kooperatife katıldım (K10).

Katılımcı 15, zor bir dönem yaşadığında sosyalleşme ihtiyacı için kooperatife katıldığını şu şekilde belirtmiştir:

Kendimi boşlukta hissettiğim bir dönemde arkadaşlar vasıtasıyla katıldım. Zaten üretmeyi seven bir insanım. Daha önce de çeşitli kurslarda bir şeyler üreterek hem kendimi motive ediyordum. Hem bir şeyler paylaşıyordum ve üretmenin mutluluğunu yaşıyordum. Şimdi kooperatif çatısı altında daha büyük kitlelere ulaşabiliyoruz. Daha ihtiyaç sahiplerine ulaşabiliyoruz. Birlikte daha güçlüyüz (K15).

Katılımcı 16 ise, engelli kızından dolayı sınırlı bir sosyal hayatı olduğunu, kooperatif sayesinde sosyalleşebildiğini şu şekilde belirtmiştir:

Hem sosyalleşmek için. Hem de kızımdan dolayı dışarıda çalışma imkanım olmuyor. Evde bir şeyler üretmeye çalışıyorum. Kooperatif sayesinde evde üretebilecek örgü nakış işlerini yapabiliyorum (K16).

3.6.1.2.4. Maddi İhtiyaç

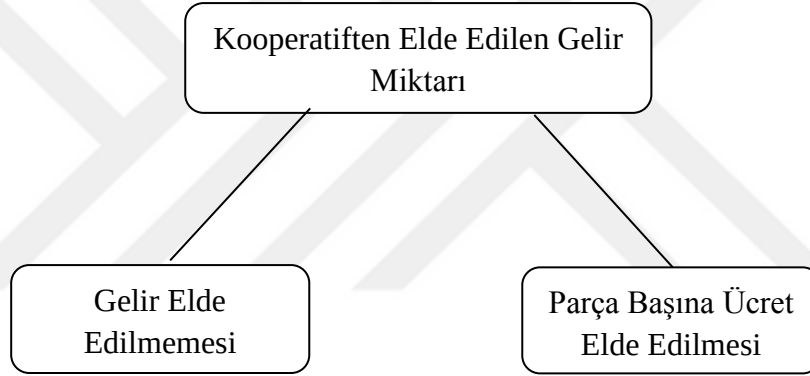
Katılımcılara kooperatife katılım gerekçeniz nedir sorusu sorulduğunda katılımcıların bir kısmı maddi ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu birlikte maddi ihtiyaç temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 5, “Çocuklar büyüdü. Ben de bir iş yapmak istiyordum. Burayı buldum.”, Katılımcı 6, “Maddi ihtiyacım olduğu için katıldım.”, Katılımcı 13, “Maddi amaçlı katıldım.”, Katılımcı 14, “Hem ekonomik hem de eşimden ayrılmıştım. Yaşamam için benim avantajımdı.” şeklinde görüşlerini dile getirerek kooperatife katılım gerekçeleri maddi ihtiyaç olarak belirtmişlerdir

3.6.1.3. Kooperatiften Elde Edilen Gelir Miktarı

Katılımcılara kooperatiften aylık ne kadar gelir elde ediyorsunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatiften elde edilen gelir miktarı kategorisi altında gelir elde edilmemesi ve parça başına ücret olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 19: Kooperatiften Elde Edilen Gelir Miktarı

3.6.1.3.1. Gelir Elde Edilmemesi

Katılımcılara kooperatiften aylık ne kadar gelir elde ediyorsunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı kooperatiften herhangi bir gelir elde etmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu gelir elde edilmemesi temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 1, “Fazla bir gelirimiz yok çünkü çok yeniyiz.”, Katılımcı 7, “Biz hiç gelir elde etmiyoruz. Satışlarımızı olduğumuz gibi okula bırakıyoruz çocukların eğitimine gidiyor hepsi.” Katılımcı 8, “Henüz değil. Çünkü kendi kişisel gelirmi de kooperatife koydum.” Katılımcı 12, “Gönüllüyüm ben gelir elde etmiyorum.”

Katılımcı 2, eskiden eğitimci geliri elde ettiğini ama artık gelir elde etmediğini şu şekilde belirtmiştir:

Eskiden eğitim veriyordum KEDV aracılığı ile. KEDV’in verdiği eğitimin %75’ini ben alıyordum. Geri kalanını kooperatife bırakıyordum. Ama şu an eğitim veremiyorum sağlık durumumdan dolayı. Şu an aylık gelir elde etmiyorum (K2).

Katılımcı 18 de, kooperatifinden şu an için bir gelir elde etmediğini şu şekilde belirtmiştir:

Hiçbir gelir şu an elde etmiyorum. Benim amacım önce güzel ürünler üretelim. Tüketiciler buna karar versin. Yani para, kazanmak amaçlı değil. Herkesin kendi geliri var. Burada birlikte başarılı işler yapabilmek amacımız (K18).

3.6.1.3.2. Parça Başına Ücret Elde Edilmesi

Katılımcılara kooperatiften aylık ne kadar gelir elde ediyorsunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı kooperatiften sipariş üzerine parça başı ücret elde ettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu parça başına ücret temasına vurgu yapan görüşler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 3, “Çok izafi değişken bir şey. Hiç satmadığımız da var sattığımız da var. Ortalama dersek aylık 300 TL-400 TL aralığında değişiyor.” Katılımcı 4, “800-900 TL. Memnunum.”, Katılımcı 5, “Bazen 400-500-600 TL olarak değişiyor.” Katılımcı 6, “500 TL kazanıyorum.”, Katılımcı 9, “Hiç söylemesek çünkü çok komik olacak. Aylığa varamıyoruz. Sipariş geldiğinde herkesin çalışma saatine göre adaletli bir şekilde dağıtıyoruz.” şeklinde görüşlerini belirterek parça başına ücret elde ettiklerini belirtmiştir.

Katılımcı 10, eskiden gelirlerinin neredeyse olmadığını ama son zamanlarda gelirlerinde iyileşme olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

Aylık 100, 400 ve 500 TL de aldığımız oluyor. Hiç gelirimizin olmadığı zamanlar da oluyor. 2016’ya kadar neredeyse hiç gelirimiz olmadı. Çok küçük meblağlar aldık. Mesela dışarıdan fason bir iş aldığımız zaman kadın başı onu asgari ücrete bölüyorduk. Kaç kadın çalışıyorsa asgari ücreti o kadar bölüyorduk. Kadının geldiği çalıştığı saatleri de baz alarak asgari ücreti tekrardan bölüyorduk her kadın bu ücretten faydalansın diye. Bir payı da kooperatife bırakıyorduk. Çünkü kooperatifin de giderleri var vergisi olsun stopajı olsun. O şekilde çalışıyorduk. Ama çok düşük ücretler alıyorduk. Çok şükür bu son yılda çalışmalarımızdan daha verimli kazançlar elde ediyoruz geçmişe göre. (K10).

Katılımcı 11, “Çok izafi değişken bir şey. Hiç satmadığımız da var sattığımız da var. Ortalama dersek aylık 300 TL-400 TL aralığında değişiyor.”, K13, “900 TL. Daha fazla olsun isterim.”, K14, “1.500 TL’yi buluyor. Benim hızıma bağlı.”

Katılımcı 15, gelirinin sipariş üzerinde değiştiğini söyleyerek, sabit gelir elde etmediğini şu şekilde belirtmiştir:

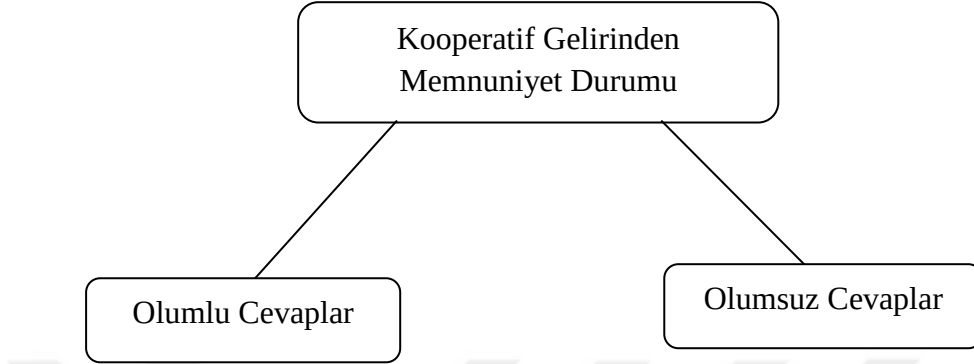
“Yani belli bir gelirimizin olduğu söylenemez. Sipariş aldığımız zaman üretim bazında değişiyor. Ayda 500 TL kazanıyor musun desen öyle belli bir gelir yok. Biraz bizde gönülденlik daha ağır basıyor sosyal projeler daha ağır basıyor.” (K15).

Katılımcı 16 da sipariş üzerine ve gün bazlı ücret aldığını, “Sipariş üzerine üretim yapıyoruz. Çok basit rakamlar aslında. Kızımdan dolayı ben her gün kooperatife gidemiyorum. Gün bazlı ücret alınıyor. Ben aylık 200TL alıyorum diyebilirim.” şeklinde belirtmiştir. Katılımcı 17 fason iş üzerine üretim yaptıklarını ve gelirlerinin çok cüzi bir rakam olduğunu, “Dışarıdan bir fason iş gelirse cüzi bir rakam elde ediyoruz. Elde ettiğimiz de kooperatife gidiyor.” şeklinde belirtmiştir.

3.6.1.4. Kooperatif Gelirinden Memnuniyet Durumu

Katılımcılara kooperatif gelirinden memnun musunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatif gelirinden memnuniyet durumu kategorisi altında olumlu cevaplar ve olumsuz cevaplar olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 20: Kooperatif Gelirinden Memnuniyet Durumu

3.6.1.4.1. Olumlu Cevaplar

Katılımcılara kooperatif gelirinden memnun musunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı olumlu cevap vermiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu olumlu cevap şeklinde görüşlerini ifade edenler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 1, “Memnunum gelirden çünkü daha yolun başındayız.”, Katılımcı 2, “Eğitim verdiğimde gelir elde ediyordum. Şu an sağlık durumumdan dolayı eğitim veremiyor gelir elde edemiyorum ama benim için bir arada olmak daha önemli.”, Katılımcı 3 ve Katılımcı 4, “Evet, memnunum.”, Katılımcı 6, “2 kişi çalışıyoruz evimiz kira zor tabi geçinmek. En azından aile bütçesine katkıda bulunuyorum.”, Katılımcı 8, “Şu an yolun başındayız ama ben çok umutluyum.”, Katılımcı 10, “Çok şükür gelirimiz geçmişe göre daha iyi.”, Katılımcı 11, “Gelirimden Memnunum.”, Katılımcı 14, “Elde ettiğim gelirden çok şükür memnunum.” Şeklinde görüşlerini olumlu yönde ifade etmişlerdir.

Katılımcı 18 ise, amacının zaten gelir elde etmek değil kaliteli ürünler üretmek tüketiciyi memnun etmek olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Benim amacım önce güzel ürünler üretelim. Tüketiciler buna karar versin. Yani para, kazanmak amaçlı değil. Herkesin kendi geliri var. Burada birlikte başarılı işler yapabilmek amacımız.” (K18).

3.6.1.4.2. Olumsuz Cevaplar

Katılımcılara kooperatif gelirinden memnun musunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı olumsuz cevap vermiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu olumsuz cevap şeklinde görüşlerini ifade edenler aşağıda belirtilmiştir:

Katılımcı 5, “Keşke daha artsa daha iyi olur.”, Katılımcı 7, “Elde ettiğimiz satıştan geliri okula bırakıyoruz. Keşke okulun geliri daha da artsa memnun olurum”, Katılımcı 9, “Düzenli sipariş olmadığı için gelirimiz çok ızaftı memnunum diyemem.”, Katılımcı 12, “Ben çok memnun değilim.”, Katılımcı 13, “Gelirim daha fazla olmasını isterim.” Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Katılımcı 15 ise, harcadıkları zaman ve emek bakımından kendisini değerlendirdiğinde gelirinin daha fazla olması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

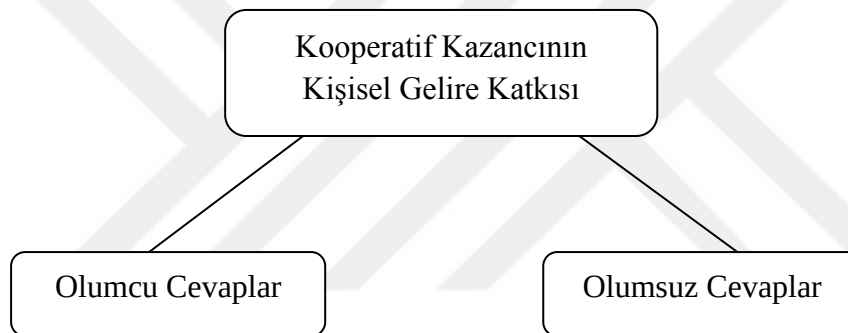
Biraz bizde gönüldenlik daha ağır basıyor sosyal projeler daha ağır basıyor. Kazanç elde ettiğimiz zaman da tabi ki aile bütçesine faydası oluyor. Tabi ki verdiğimiz emek ve vakit çok fazla olduğu için gelirimizin yükselmesini isterim. Bir de biz haftanın her günü sabah 9 akşam 5 6 gibi ordayız. Gönülden olmasa zaten yapılacak bir iş değil. Gönüllük esas. (K15).

Katılımcı 16, “*Gelirden memnun değilim açıkçası keşke daha fazla olsa.*”, Katılımcı 17, “*Elde ettiğimiz de kooperatifin giderlerine gidiyor memnun değilim.*”, şeklinde kooperatif gelirinden memnun olmadıklarını ifade etmiştir.

3.6.1.5. Kooperatif Kazancının Kişisel Gelire Katkısı

Katılımcılara kooperatif kazancının kişisel gelirinizi arttırdı mı sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatif kazancının kişisel gelire katkısı kategorisi altında olumlu cevaplar ve olumsuz cevaplar olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 21: Kooperatif Kazancının Kişisel Gelire Katkısı

3.6.1.5.1. Olumlu Cevaplar

K3, K4, K5, K6, K10, K11, K13, K14 kooperatif kazançlarının kişisel gelirlerini artırdığı yönünde olumlu görüş belirtmiştir. K6, “*Çocuklarımla ihtiyaçlarını karşılıyorum.*”, K10, “*Tabi ki arttırdı. Çok küçükten başladık. Bu sene daha güzel kazandık.*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

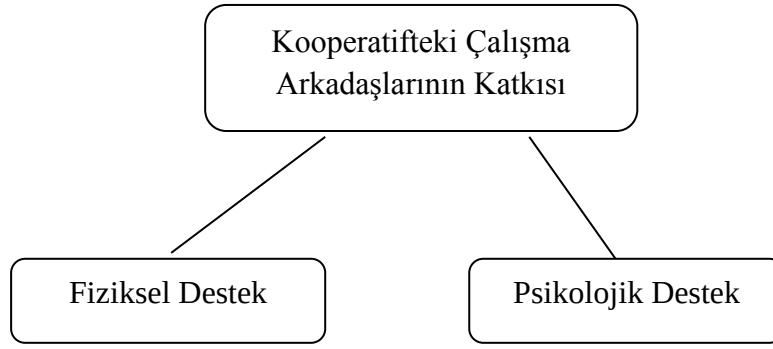
3.6.1.5.2. Olumsuz Cevaplar

K1, K2, K7, K8, K9, K12, K15, K16, K17, K18 kooperatif kazançlarının kişisel gelirlerini artırmadı şeklinde görüş belirtmiştir. K15 ise “*Benim için çok fazla arttırmadı. Çok zor durumdaydım burada üretip nefes aldım durumu yok benim için.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

3.6.1.6. Kooperatifteki Çalışma Arkadaşlarının Katkısı

Katılımcılara kooperatifteki çalışma arkadaşlarının size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatifteki çalışma arkadaşlarının katkısı kategorisi altında fiziksel destek ve psikolojik destek olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 22: Kooperatifteki Çalışma Arkadaşlarının Katkısı

3.6.1.6.1. Fiziksel Destek

Katılımcılara kooperatifteki çalışma arkadaşlarınızın size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı yaptıkları iş anlamında fiziksel destek yönünde katkısı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu fiziksel destek teması altında görüşlerini ifade edenler aşağıda belirtilmiştir:

K7, “Yardımlaşma oluyor. Birbirimizin ihtiyaçlarını gideriyoruz. Sosyalleşiyoruz. Evde ev işi yapmaya vaktimiz olmuyor.”, K8, “Her zaman oluyor. Bu bir ekip işidir. Yalnız olmaz bu işler. Hepsi ayrı becerileri var. Bir araya geldiğimizde çok güzel ürünler üretiyoruz.”, K10, “Muhakkak oluyor. Bireysel olarak hiçbir şey yapamayız. Onun hazzını alamayız. Yapsak bile ağır aksak oluruz. Hep beraber yaptığında hem tadına varılmaz hem de o güç birliği daha bir başkadır.”, K12, “Bir şey yapıldığı zaman herkes fikir üretiyor. Her türlü desteği birbirimize sağlıyoruz. Manevi anlam da sorunlarımızı rahatlıkla birbirimize anlatabiliyoruz.”, K13, “Keyifli geçiyor. Katkısı olan da var olmayan da var.”, K18, “İş anlamında çok fazla katkısı oldu.” şeklinde görüş belirterek çalışma arkadaşlarının fiziksel destek yönündeki katkılarını vurgulamıştır.

3.6.1.6.2. Psikolojik Destek

Katılımcılara kooperatifteki çalışma arkadaşlarınızın size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulduğunda, katılımcıların bir kısmı psikolojik destek yönünde katkısı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, katılımcılardan elde edilen görüşme sonucu psikolojik destek teması altında görüşlerini ifade edenler aşağıda belirtilmiştir:

K1, “Manevi çok katkıları oldu. Büyük ailem onlar.”, K2, “Çalışma arkadaşlarımdan bana psikolojik katkısı çok oluyor. Kooperatif benim için farklı bir dünya.”, şeklinde görüş belirterek kooperatifteki çalışanların manevi yönde katkısı olduğunu vurgulamıştır.

K3, manevi katkılarını olumlu ve olumsuz olacak şekilde her iki yönlü katkıda olduklarını şu şekilde belirtmiştir:

Olumlu da oldu olumsuz da oldu, hayatta olduğu gibi. Pozitif ve negatif insanlar her yerde var. Çalışma hayatında okul hayatında da görürsün. Kendini sağlam tutacaksın. Böyle insanlarla aranda bir setin yani mesafen olacak. (K3).

K4 ise, kooperatifteki çalışma arkadaşları ile birlikte birbirlerinden hayata dair birçok şey öğrendiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye'nin bütün illerinden arkadaşlarımız oldu. Kültür kaynaşması oldu. Herkesin yaşadığı farklı hayat deneyimleri var. Onları paylaşmak bana çok şey katıyor. İnsanın yaşı ve eğitimi ne olursa olsun insanın bir çocuktan bile öğrenebileceği çok şey var ben de buradan çok şey öğrendiğimi düşünüyorum. (K4)

K5, *“Hayat tecrübesi paylaşıyor. Birbirimizden çoğu şeyi öğreniyoruz. Paylaşım olsun acı sevgi her türlü duyguyu kadınlar arasında güzel oluyor.”*, K6, *“Birbirimize manevi olarak çok destek oluyoruz. Kötü bir şey yaşadığımızda paylaşıyoruz rahatlıyoruz.”*, K9, *“Çalışma arkadaşlarımızın katkısı oluyor tabi ki. Bilmediğimiz şeyleri birbirimizle paylaşıyoruz. Sosyal olarak paylaşımlarımız çok fazla. Birbirimizin psikoloğuyuz yani.”*, K11 ise, *“Biz orada aile gibiyiz. Bir lokma ekmeğimizi bile beraber paylaşıyoruz.”*, şeklinde görüş belirterek çalışanların kendilerine olan psikolojik destek yönündeki katkılarını belirtmiştir.

K14 ise en zor zamanında kooperatifteki dostluk sayesinde hayata tutunabildiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Benim gibi deliyi çekiyorlar ya Allah razı olsun. Beni hep dinlediler. Benimle ağladılar benimle güldüler. Burasının dostluğu bambaşka. Bazı kişilerin yeri bende bambaşkadır. (K14).

K15, çalışma arkadaşlarını motivasyon kaynağı olarak düşündüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

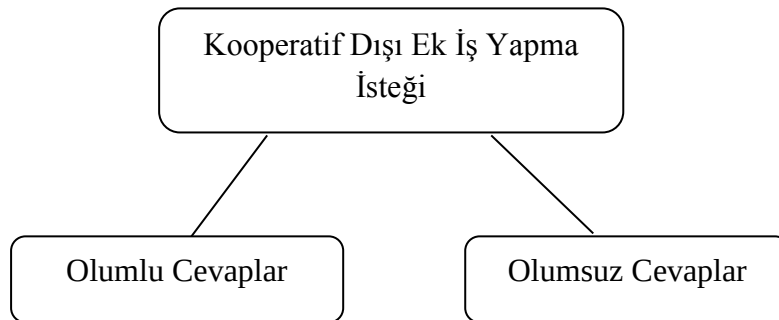
Manevi olarak katkı oluyor. İnsan hali. Her gün aynı motivasyonda olamıyoruz. Bazen moralimiz düşük oluyor. Oraya gidince kafa dağılıyor. Birbirimizi teselli ediyoruz. Yaşadığımız üzüntülerde sıkıntılarda birbimize destek oluyoruz (K15).

K16, *“Çalışma arkadaşlarımdan bana psikolojik katkısı çok oluyor. Kooperatif benim için farklı bir dünya.”*, K17, *“Hepimiz aynı mahallenin insanlarıyız. Birbirimize o kadar güvenimiz var ki her şeyi bırakıp gidebiliyoruz.”*

3.6.1.7. Kooperatif Dışı Ek İş Yapma İsteği

Katılımcılara kooperatif dışında ek iş yapmak ister misiniz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatif dışı ek iş yapma durumu kategorisi altında olumlu cevaplar ve olumsuz cevaplar olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 23: Kooperatif Dışı Ek İş Yapma İsteği

3.6.1.7.1. Olumlu Cevaplar

K5, K6, K10, K13 ve K16 kooperatif dışında başka bir işte çalışmayı istediklerine dair olumlu görüş belirtmiştir. Katılımcıların görüşleri aşağıda gösterilmiştir:

K5, “Başka bir işte daha yapabileceğim bir iş olsa çalışmayı isterdim. Yemek yapmak gibi.”, K6, “Tabi ki düşünürdüm. Çocuklarım küçük olduğu için çalışamıyorum. Sigortalı bir işte çalışmayı isterdim. Çocuklarımı başka bir işyerinde çalışsam götüremem. Ama buraya getirebiliyorum.”

K10 ise, sigortalı olabilmek için başka bir işte çalışmayı düşündüğünü şu ifadeler ile belirtmiştir:

Şu anda yok evim ve kooperatif var hayatımda. Şu an kooperatifimizde oyun odamız da var. Burada yoksul çocuklarla uğraşabilmemiz için. Aynı zamanda mülteci çalışmamız var. Yoğunuz yani. Dışarıda çalışmayı düşündüm. Niyetim vardı ama şu anlamda. Çünkü sigortam yok. Sigortalı bir işte çalışıp boş zamanlarda kooperatifte olmayı düşündüm. Ama hiç vaktim yok. Keşke sigorta imkanımız olsa kooperatifte. Çok muazzam olurdu o zaman. Bu yüzden gençler de yönetim kuruluna girmiyorlar. Çünkü sigorta imkanı yok. Ama onlar da yönetime girseler daha verimli ve etkili olurlar. (K10)

K13, “Küçük bir bebeğim var. O yüzden başka bir işte çalışamıyorum. Ama çalışmak isterdim.” şeklinde görüşünü belirterek bakıma muhtaç çocuğu olması sebebiyle başka bir işte çalışamadığını ama imkanı olsa çalışmak istediğini ifade etmiştir.

K16, engelli bakıma muhtaç bir kızı olması sebebiyle başka bir işte çalışamadığını ama bu durumu olmasaydı başka bir işte çalışmak istediğini aşağıdaki ifadeler ile belirtmiştir:

“Başka bir işte çalışmayı vaktim olsaydı isterdim tabi ki. Aslında kooperatife de düzenli olarak gelmeyi orada da aktif olarak çalışmayı isterdim. Kooperatife de düzenli gidebilseydim sipariş üzerine gelen ürünleri belki daha güzel üretirdim. Ama dediğim gibi bu durum benden kaynaklı.” (K16).

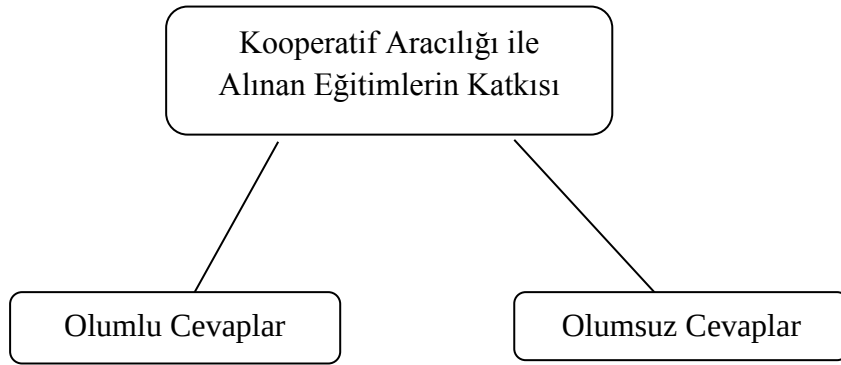
3.6.1.7.2. Olumsuz Cevaplar

K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K11, K12, K14, K15, K17, K18 kooperatif dışında başka bir işte çalışmayı istemediklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, K1, “Başka bir işte çalışmıyorum. Evde evlatlarımla vakit geçiriyorum. Bir işte çalışıyorsan o işin en güzelini yapacaksın. Bir koltuğa iki tane karpuz sığmaz.”, K4, “Hiç düşünmedim. Ben kadınlarla birlikte olmaktan mutluyum. Böyle bir çalışma beni mutlu ediyor.”, K8, “Başka bir işte çalışmıyorum. Tamamen çiftçilik yapıyorum. Tıbbi kozmetik ve sabun yapıyoruz. Peyzaj ürünlerimiz var. Seracılık ve siyez unu da üretiyoruz. İpek böcekçiliğini başlattık.”, K14, “Serviste çocuklara rehberlik 9 ay yapmıştım ama bıraktım. Hem servis rehberliği hem burası aynı anda olmuyor.”

3.6.1.8. Kooperatif Aracılığı ile Alınan Eğitimlerin Katkısı

Katılımcılara kooperatif aracılığı ile alınan eğitimlerin kendilerine bir katkısının olup olmadığı sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatif aracılığı ile alınan eğitimlerin etkisi kategorisi altında olumlu cevaplar ve olumsuz cevaplar olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 24: Kooperatif Aracılığı ile Alınan Eğitimlerin Katkısı

3.6.1.8.1. Olumlu Cevaplar

K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K14, K15, K16, K17 ve K18 gerek kooperatif aracılığı ile gerekse kendi imkanları ile kooperatifi geliştirebilmek adına eğitimler aldıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan eğitimlerin kendilerine katkısı olup olmadığı sorulduğunda aşağıdaki gibi görüşlerini ifade etmişlerdir:

K3, “KEDV” den parasal konularda ve girişimcilik, liderlik konularında eğitim aldık. K2 “KEDV” den eğitici eğitimi alıp kadınlara eğitim verdim.”, K4, “Mesleki eğitim aldım. Yeni şeyler öğrenmek geliştiriyor bizi. Girişimcilik, Mahalle anneliği taş dizim eğitimi.”

K7, “65 tane engelli çocuk var. Engelli çocuklara okuma yazma, müzik dans, kafede çalışıyorlar.

K8, “Kooperatif üyeleri olarak paralı eğitim alıyoruz. Belediyeden paralı çok eğitim aldık”, K9, “Liderlik ve girişimcilik gibi birçok eğitim aldık. Bana faydası dokundun tabi ki.”, K11 “Hijyen sertifikası eğitimi aldım.”

K10, aldığı eğitimlerin kendisine olan etkisini şu şekilde belirtmiştir:

Çok eğitim aldım. Ben bazen televizyonda yerel yönetimlerle bakanlıklarla konuşurken çok faydasını gördüm. Eskiden ben insanların gözünün içine bakamıyordum. Burada aldığım eğitimler sayesinde çocuklarla eğitim aile içi iletişim olsun çok faydasını gördüm. Biz ihtiyaç duyduğumuz eğitimleri KEDV’ e bildiriyoruz. Onlar da bize eğitimciyi yönlendiriyor. Bu eğitimleri aldığımız gibi bu eğitimleri kendi mahallemizdeki eğitime muhtaç kadınlara da veriyoruz. (K10).

K15, yabancı bir tasarımcıdan aldıkları eğitim sayesinde daha kaliteli ve farklı ürünler ürettiklerini belirterek aldıkları eğitimin etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

Tabi ki el işlerinde kendimizi geliştirdik. Katıldığımız ortak projelerde birçok eğitim aldık. Kendi kooperatifimiz bu projenin içindeydi. Bir yabancı tasarımcı ile çalıştık. Ürettiğimiz çantalarda onun çok katkısı oldu. Bu aldığımız eğitimler olmasa şuan ki seviyeye gelemezdik. Biz artık orada birbirimizi de eğitiyoruz. Bilmediğimiz bir şeyi diğer arkadaşımız bilebiliyor. Oradaki arkadaşlarımız donanımlı insanlar. Boş insan çok yok. Birbirimize de çok faydamız oluyor. Ayrıca KEDV aracılığı ile de eğitim aldık. Hepsinin faydası oldu. (K15).

K16, “Kendi özel durumumdan dolayı ben eğitimlere bile sınırlı katılabildim. Ama faydası oldu tabi ki. Çok güzel bilgiler edindik.” şeklinde görüşünü belirterek engelli kızı sebebiyle eğitimlere sınırlı katılabilse de katıldığı eğitimlerin kendisine katkısı olduğu yönünde görüşlerini ifade etmiştir.

K17, aldığı eğitim sayesinde farkındalığının arttığını şu şekilde belirtmiştir:

Çok eğitim aldık. Eğitim aldığım zaman dedim ki keşke daha önce kurulsaydı kooperatif. Bizim zamanımızda çocuklara kızdığımız vakit vuruyorduk. Ama aldığımız eğitimler sayesinde gözden bir bakışın bile bir şiddet olduğunu öğrendik. Ancak bundan sonra torunlarımıza inşallah faydalı oluruz. (K17).

K18, eğitim olmazsa kendilerini iş geliştirme sürecinde başkalarına muhtaç duruma düşeceklerini bunun önüne geçebilmek için eğitim aldıklarını şu şekilde belirtmiştir:

İBB’ nin ve Park Bahçeler Ağaç A.Ş’ nin ortaklaşa açtığı Bahçıvanlık ve arıcılık kursuna gittim. Bütün tarım ve hayvancılıkla ilgili her şeyi öğrenmeliyim. Bilmeden toprağı tasfiye edemiyorsunuz. Budalamayı ve aşılamayı bilemezseniz birilerine muhtaç olursunuz. Nasıl fakirlik kader değilse bilmemek öğrenmemek de kader değil. (K18).

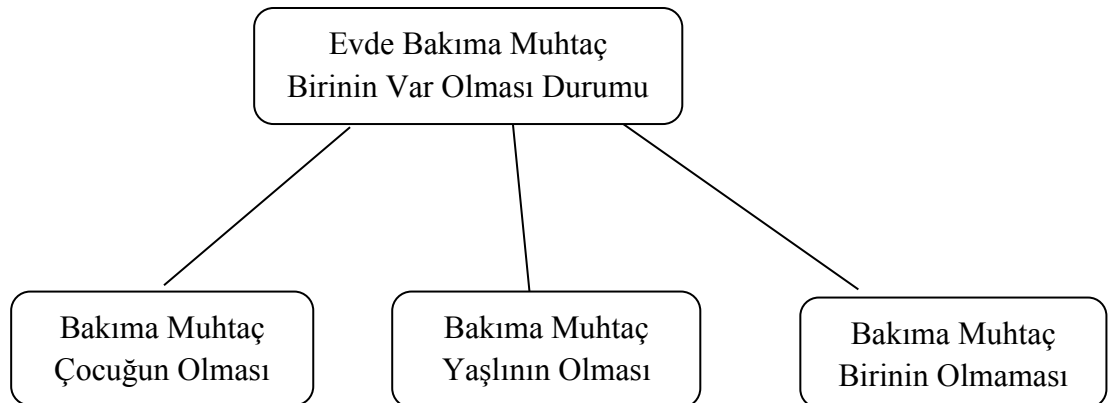
3.6.1.8.2. Olumsuz Cevaplar

K5, K12 ve K13 kendilerine kooperatif aracılığı ile aldıkları eğitimin kendilerine etkisinin olup olmadığı sorulduğunda herhangi bir eğitim almadım şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

3.6.1.9. Evde Bakıma Muhtaç Birinin Var Olması Durumu

Katılımcılara evde bakıma muhtaç birinin olup olmadığı sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde, evde bakıma muhtaç birinin olması durumu kategorisi altında bakıma muhtaç çocuğun olması, bakıma muhtaç yaşlının olması ve bakıma muhtaç birinin olmaması şeklinde üç farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 25: Evde Bakıma Muhtaç Birinin Var Olması Durumu

3.6.1.9.1. Evde Bakıma Muhtaç Çocuğun Olması

K6, K7, K13, K16 evde bakıma muhtaç çocuklarının olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcılardan, K7, “*Mental rahatsızlığı olan engelli bir kızım var.*”, K16, “*Bakıma muhtaç 10 yaşında bir kızım var. Her gün özel A sınıfına gidiyor. Günde 2 veya 3 saat orada eğitim görüyor. O okuldayken ben ya kooperatife geliyorum ya da diğer işlerimi hallediyorum. Onun dışında hep benimle.*” şeklinde görüşünü belirterek engelli çocuklarını olduğunu ifade etmiştir.

3.6.1.9.2. Bakıma Muhtaç Yaşlının Olması

K8, K17’i K18 ise evde bakıma muhtaç yaşlının olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcılardan, K8, “*Annem var. Yarı zamanlı dışarıdan yardım alıyorum.*”, K17, “*Anne babam yaşlı. 6 kardeş birlik olduk kadın tuttuk. Ortaklaşa baktırıyouz.*”, K18, “*Annem 96 yaşında. Bakıcımız var.*” şeklinde görüş belirterek dışarıdan bakıcı tutarak yardım aldıklarını ifade etmiştir.

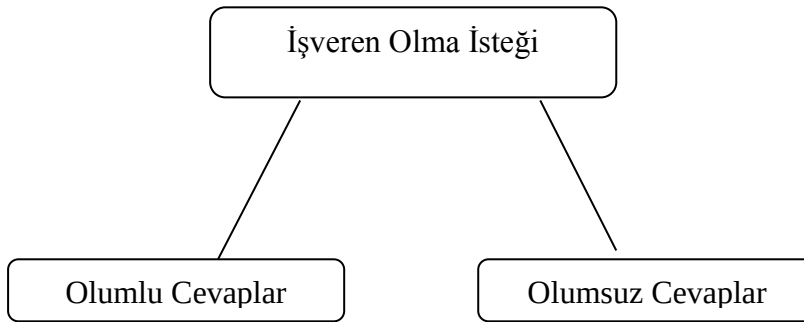
3.6.1.9.3. Bakıma Muhtaç Birinin Olmaması

K1, K2, K3, K4, K5, K9, K10, K11, K12, K14, K15 evde bakıma muhtaç birinin olmadığı yönünde görüşlerini belirtmiştir. Katılımcı 10 ise, öyle bir durumda dahi ne yapacağımızın eğitimini aldığını söyleyerek soru hakkındaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “*Çok şükür yok. Öyle bir durum olduğunda da ne yapacağımızın eğitimini de alıyoruz. Bakanlıklara şunu söylüyoruz. Bölgedeki hasta ve yaşlıların bakımını da kadın kooperatiflerine yönlendirin.*”

3.6.1.10. İşveren Olma İsteği

Katılımcılara işveren olmak ister misiniz sorusu sorulduğunda, katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde, işveren olma isteği kategorisi altında olumlu cevaplar, olumsuz cevaplar üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 26: İşveren Olma İsteği

3.6.1.10.1. Olumlu Cevaplar

K1, K5, K6, K8, K11, K15, K16, K18 işveren olmayı ister misiniz sorusuna olumlu görüş belirtmiştir.

K1, kooperatif çalışanı olarak herkesin işveren statüsünde olduğunu işlerinin daha iyi gitmesi durumunda ihtiyaç sahiplerine iş imkanı sağlamak istediklerini şu şekilde belirtmiştir:

İşveren olmayı çok hayal ettim. İnşallah ilerleyen zamanlarda işveren olacağız. Çünkü ihtiyaç sahibi olan insanlarla çalışmak istiyoruz. Birçok insan ekmek yesin. Toprağı yoktur ama mesela tarımla ilgili bilgisi vardır. Biz bu insanları bir araya getirip herkesin evde kazanı kaynasın istiyoruz. (K1).

K5, *“İşveren olmayı imkan elime geçse isterim. Kendi dükkanım olsa.”*, K6, *“İşveren olmayı istedim bir zamanlar terzide çalıştım bunu yapmak isterdim ama maddi imkanım yok yönelemedim.”*, K8, *“Ben zaten işverendim. Önemli olan sosyal fayda sağlamak.”*, K11, *“İşveren gibiyim. İş yaptırdığım 10 tane elamanım var.”*

K15, kooperatif olarak işveren konumunda olmak ve ihtiyaç sahiplerine iş imkanı sunmak istediğini şu şekilde belirtmiştir:

“Biz iş alabilirsek. Bize o kadar çok kadın geliyor ki onlar da işe katılmak istiyor. Görüyorlar el emeğine dayalı üretim yapıyoruz. Biz de yapabilir miyiz diyorlar. Biz alsak örgüsünü tığ işini onlara verebilsek işletebilsek bunu çok istiyorum. (K15).

K16, *“İşveren olmayı isterdim. Ama bunun için sermaye lazım ve imkanların olması lazım.”*, K18, *“Ben zaten işverenim. Şu an yardımcılarım çiftliğimde çalışıyor.”* diyerek olumlu görüş belirtmiştir.

3.6.1.10.2. Olumsuz Cevaplar

K2, K3, K4, K7, K9, K10, K12, K13, K14, K17 işveren olmayı ister misiniz sorusuna olumsuz görüş belirtmiştir.

K2, *“Çok gençken muhasebecilik yaptım büro açtık yürütemedik bir daha düşünmedim.”*, K3, *“Yaş itibariyle işveren olmayı istemedim. Ben daha özgür yaşamak istiyorum.”*, K4, *“İşveren olmayı değil de işi organize eden tarafım ben. Patron olmayı sevmiyorum. Yapım itibariyle sevmiyorum.”*, K9, *“Hayır hiçbir zaman hayal etmedim.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

K10 ise, işveren olmayı istemediğini birlikte çalışmaktan daha fazla keyif aldığını şu şekilde belirtmiştir:

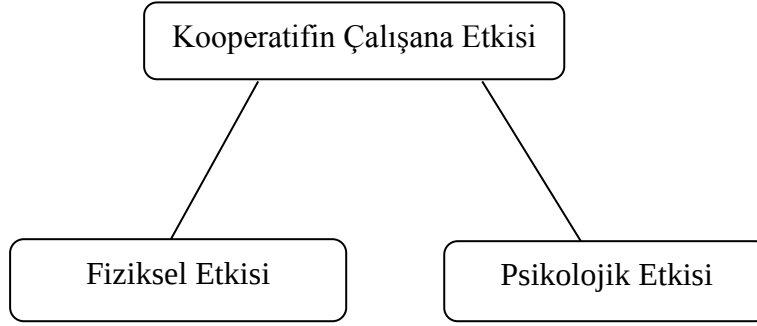
Benim için imece usulü çalışmak muazzam. Birine patron olmak değil, ortak çalışmayı ortak üretmeyi seviyorum. Ayrıca bunun hem ekonomik hem sosyal olarak getirisi de çok güçlü. Yani birine tepeden bakmak değil... ben değil hepimiz önemli... Ben geçmişten de biliyorum. Tüketici kooperatifçiliği vardı bizim doğuda. Çocukluktan kalan bir şey onun hazzı kaldı bende (K10).

K12, *“Yaşım 60 iş bitmiş. Hayır düşünmedim.”*, K13, *“Ben o strese giremem.”*, K14, *“İşveren olmayı istemiyorum.”*, K17, *“Benim kooperatife katılmadan önce yün dükkanım vardı. 10 yıl işlettim sonra devrettim.”*, şeklinde olumsuz görüş belirtmiştir.

3.6.1.11. Kooperatifin Çalışana Etkisi

Katılımcılara kooperatifte çalışmanın kendilerine etkisinin olup olmadığı sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatifin çalışana etkisi kategorisi altında fiziksel etkisi ve psikolojik etkisi olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 27: Kooperatifin Çalışana Etkisi

3.6.1.11.1. Fiziksel Etkisi

K9, K11 kooperatifte çalışmanın kendilerine olan fiziksel etkisine vurgu yapmıştır:

K9, kooperatif sayesinde yorgun olduğunu ve kendine ait boş vakit ayıramadığını şu şekilde belirtmiştir:

Burada çalışmak güzel bir şey ama ben çok fazla emek verdiğim için yoruluyorum belli bir yaştan sonra. Haftada bir gün kendime ayıracağım diyorum onu bile yapamıyorum. Mesela ben resim yapmayı çok seviyorum. Bu hobime vakit ayıramıyorum (K9).

K11 ise “Daha sağlıklı, arkadaş çevren var sosyal hissediyorum.” diyerek kendini kooperatif sayesinde daha sağlıklı hissettiğini belirtmiştir.

3.6.1.11.2. Psikolojik Etkisi

K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K10, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18 kooperatifte çalışmanın kendilerine olan psikolojik etkisine vurgu yapmıştır:

K1, kooperatif sayesinde hem toprak ile ilgilenmenin hem de toplumdan kopmamanın kendisini mutlu hissettirdiğini şu şekilde belirtmiştir:

Çok mutluyum. Çünkü daha önce basın camiasındaydım. Senelerce bir ulusal gazetede çalıştım. Radyo Televizyon programlarında yıllarca muhabirlik yaptım. Ama kooperatifte iş farklı. Çünkü ayağının biri toprakta oluyor diğer ayağın ise toplum içerisinde olması harika bir duygu. Çok mutluyum bu yüzden (K1).

K2, “İyi hissettiriyor faal olmak her zaman güzel. Satış yapmak şart değil tabi birilerine destek olmak güzel kız kardeşlerimize destek oluyoruz.”, K3, “Birliktelik, sevgi ve dayanışmayı yaşamak güzel. Burada yakalıyoruz bu yüzden çok iyi hissettiriyor.”, K4, “Benim mücadeleci bir ruhum var. Mücadelenin bol yaşandığı bir yer burası. Kadınlar olarak birlikte mücadele ediyorum. Moral buluyorum.”, K5, “Burada çalışmayı seviyorum.”, K6, “Mutluyum. Arkadaşlarımı ve yaptığım işi seviyorum.”, K7, “Mutlu ve faydalı hissettiriyor.”, K8, “Çok iyi. Tüm Türkiye’ye rol modeli olduk.” Şeklinde görüş belirterek kooperatifte çalışmanın kendilerine olan psikolojik etkisini vurgulamıştır.

K10, herkesin eşit şartlar altında çalıştığını ve rahat bir çalışma ortamı olduğunu şu şekilde belirtmiştir.

Kendi işim her şeyden önce. Patronum yok, müdürüm yok bağırırım çağırırım yok. Herkes eşit şartlar altında. Herkes kendisine uygun olduğu saatte geliyor ve emeğinin karşılığını alıyor. Aslında kooperatif bulunmaz bir nimettir. Hiçbir işyerinde, kişinin kendi işi de olsa

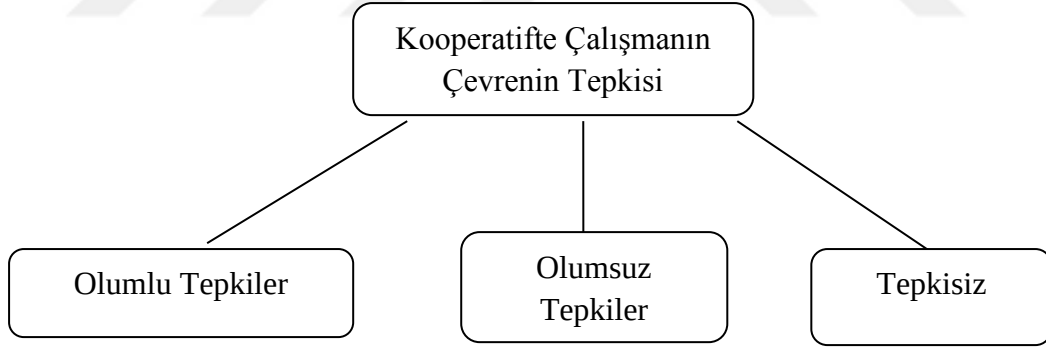
belli saatte işine gitmek zorundadır. Ama burada kolektif bir çalışma ortamı var. Ben müsait değilsem gidemezsem arkadaşım gidiyor. Bunun karşılığını az da olsa alabiliyor. Bu yüzden kooperatifçilik başkadır (K10).

K12, “Birinin gelip de ikince el bile olsa alıp dua etmesi manevi anlamda beni çok iyi hissettiriyor.”, K13, “Çalışma saatlerimi kendim ayarlıyorum bu yüzden iyi hissediyorum.”, K14, “Rahat. Benim için çok farklı. İş olsun olmasın bir yere gitmediğim zaman pazar günü bile buraya geliyorum. Odada oturuyorum. Temiz temiz.”, K15, “Kendimi bir yere ait hissediyorum. İkinci bir evim gibi. Oradaki Dostluk arkadaşlık. Çevremden güzel motive edici geribildirimler alıyorum. Orada olmak terapi gibi bir şey bizim için.” K16, “Özgüvenli hissettiriyor. Bir işe yaradığımı hissediyorum. Üretmek çok güzel. Zaten ben hep bir şeyler üretiyordum. Bir de bunun beğenilmesi çok gurur verici.”, K17, “Çok güçlü hissediyorum. Özgüvenim geliyor. Kendimi rahat ve dinamik hissediyorum.”, K18, “Çok mutluyum. Ben bağ-kur emeklisiyim ve ticaretle uğraşıyorum. İş ortaklarımla bu işi daha çok ileriye taşımak amacımız. Halka ve tüketiciye sağlam ve sağlıklı ürünler üretmek bizde vur-kaç yok.” şeklinde görüşlerini belirterek kooperatifte çalışmanın kendilerine mutlu, özgüvenli, güçlü ve rahat hissettirdiğini vurgulamıştır.

3.6.1.12. Kooperatifte Çalışmanın Çevrenin Tepkisi

Katılımcılara kooperatifte çalışmanın çevreleri tarafından nasıl karşılandığı sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatifte çalışmanın çevrenin tepkisi kategorisi altında olumlu tepki ve olumsuz tepki olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 28: Kooperatifte Çalışmanın Çevrenin Tepkisi

3.6.1.12.1. Olumlu Tepkiler

K1, K2, K3, K4, K5, K8, K10, K13, K14, K15, K16 kooperatifte çalışmanın çevreleri tarafından olumlu karşılandığını şu şekilde belirtmiştir:

K1, çevresindekilerin kendisini tebrik ettiğini ve aynı zamanda kooperatifin evlatlarına bırakacağı bir miras olarak gördüğünü şu şekilde belirtmiştir:

Çocuklarım fazla karışmaz bana. Her attığım adımı onaylar. Hepsi beni onayladı. Hayırlı olsun anne inşallah başarılı olursun dediler. İş meslek bazen babadan oğla annesinden kızına geçen bir meslek olabilir. Ama kooperatifçiliği herkes yapmalı. Ben bir adım attım. Ama evlatlarımla da benim arkamdan geleceğine eminim. Biz ektik siz biçin siz yetiştirin. Belki hiç kimsenin Azrail ile anlaşması yok. Ben başladım ama belki ben yarın olamayacağım. Herkes evlatları ile böyle bir iş varsa sarılması lazım. Çevremizdeki herkes bizi tebrik etti. Çünkü insanların birlikte üretmeye ve çalışmaya ihtiyacı var (K1).

K3, “Hiç yadırganmadım. İyi ki bunu yapıyorsun dediler helal olsun dediler. Ben bankacıydım. Şimdi biz bunu açık alanda satıyoruz. Sokak satıcısı olduk. Ama bununla gurur duyuyorum.”, K4, “Kuruluş aşamasında kooperatif kavramı çok bilinmiyordu. Başlangıçta çok fazla istenilmedi. Ama şu an herkes bizi takdir ediyor.”, K5, “Kız kardeşlerim ve annem çok destek oldu.”, K8, “Türkiye çapında rol modeliz zaten. Sosyal medyada bile özellikle tarım alanında sürekli takdir görüyoruz” K10, “Bölgede bazı dönemlerde hem yerelde hem mahalledeki sivil toplumun toplantısına gittiğimizde kooperatifimizin adı söylenildiğinde yüzdeki tebessümleri gördüğümde mutlu oluyorum.”, K13, “Özellikle ailem iyi ki gidiyorsun dedi.”, K14, “Kız kardeşlerim ve annem çok destek oldu.” şeklinde görüşlerini belirterek çevrelerinden olumlu tepki aldıklarını ifade etmiştir.

K15, engelli çocukların gelişimi için uğraştığını ve bu durum sebebiyle çevresinden takdir aldığını şu şekilde ifade etmiştir:

Sosyal projelerimiz oluyor. Mesela engelli çocuklara karşı bir şeyler yapıyoruz. Tabiki herkes hayranlıkla bakıyor. Çok güzel şeyler yapıyorsunuz. Keşke biz de yapabilsek deyip takdir alıyorum (K15).

K16, kooperatif sayesinde hayatının daha aktif ilerlediğini ve bu sebeple çevresinden takdir aldığını şu şekilde ifade etmiştir:

Ailem ve çevrem benim körelmediğimi gördü. Hayatım tek yönlü gitmiyor. Hayatım tek yönlü gitmediği için çok yönlü gittiği için çevrem tarafından takdir görüyorum. Bu da beni mutlu ediyor (K16).

3.6.1.12.2. Olumsuz Tepkiler

K6, K9, K11, K12, K17 kooperatifte çalışmanın çevreleri tarafından olumsuz karşılandığını şu şekilde belirtmiştir:

K6, “Bazıları iyi yapıyorsun dedi bazıları da 2 çocuğun var 2 çocuğun ile orada telef oluyorsun diyenler de oldu. Bazıları da iyi 2 çocukla uğraşıyorsun deyip takdir ediyorlar.”, K9, “Çok çalışıyorsun Gülşen abla biraz da bize vakit ayır diyor çevrem” K11, “Çok yoğunsun diyorlar.”, K12, “Çevrem bu yaştan sonra ne işin var kooperatifte. Otur evinde dediler.” Şeklinde görüşlerini belirterek çevrelerinden olumsuz tepki aldıklarını ifade etmiştir.

K17, düşük ücretle çalışmalarına rağmen çevresinin kendisine inanmadığını ve olumsuz tepki aldığını şu şekilde ifade etmiştir:

Millet bize dedi ki sizin bedava çalıştığınızı düşünmüyoruz diyorlar. Sabah gidip akşam dönüyorsunuz dediler. Hala daha bu gözle bakıyorlar. Evden eve gidip dedikodu yapacağına kooperatife gelip birine faydan dokunsa ya. Ama anlamıyorlar (K17).

3.6.1.12.3. Tepkisiz

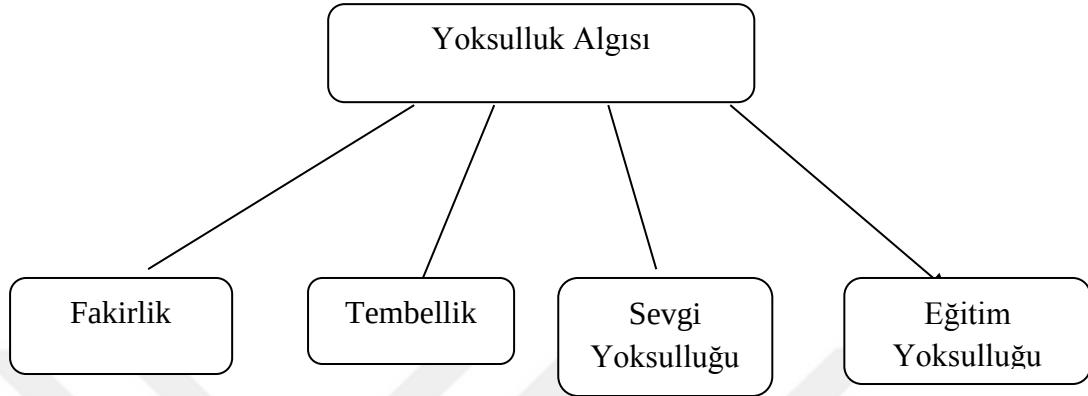
K7 ve K18 ise kooperatifte çalışmanın çevreleri tarafından ne olumlu ne olumsuz karşılandığını belirterek tepkisiz kaldıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

K7, “Değişim olmadı” K18, “Hiçbir olumlu ya da olumsuz tepki almadım.”

3.6.1.13. Yoksulluk Algısı

Katılımcılara yoksulluk nedir sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde yoksulluk algısı kategorisi altında fakirlik, tembellik, sevgi yoksulluğu ve eğitim yoksulluğu olmak üzere dört farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 29: Yoksulluk Algısı

3.6.1.13.1. Fakirlik

K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K13, K14, K16, K17 yoksulluk nedir sorusu sorulduğunda fakirlik teması altında görüşlerini belirtmiştir:

K1, “Şair diyor ya fakirliğin vatani yok. Her yerde yoksulluk var. Bizim tarımdan hayvancılıktan uzaklaşmamız bizi yoksullaştırdı” diyerek yoksulla dair düşüncelerini ifade etmiştir.

K2, yoksulluğun göreceli bir kavram olduğunu belirtip fakirlik olarak tanımlanabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Göreceli bir kavram bence. 100 bin TL kazanan ben yoksulum diyebilir. Ayda 1000 TL kazanan ben zenginim diyebilir. Bulunduğun yer ve şartlara göre değişiyor yoksulluk değişiyor. Ama tabi temel ihtiyaçları karşılayamamak yoksulluk oluyor (K2).

K3, “Zorluk demek, açlık ve muhtaçlık demektir.”, K4, “Yoksulluk göreceli bir şey. İsteyip de elde edemeyeceğimiz her şey yoksulluk belirtisidir. Maddi ve manevi sadece maddi anlamda değil bence.”, K5, “Yoksulluk hayat şartların altında yaşamak. İstediğin şeyleri satın alamamak istediğin yerlere gidememek.”, K6, “Yoksulluk çocuklarına istediklerini alamamak. Başkasının giysilerini giydirmek zorunda kalmak demek.”, K7, “Yoksulluk, istediğini alamamak.”, K9, “İnsanın madden ve manen istediği bir şeye ulaşamaması durumudur.”, K13, “Evin ihtiyacını göremiyorsun çocuklarının önemli ihtiyaçlarını karşılayamıyorsan kirani ve faturanı ödeyemiyorsan yoksulsun demektir.” K14, “Parasızlık demek. Tuvalette bile 1 T giriş. Paran yoksa yoksulsun. Paran varsa her yer senin olur. Paran yoksa özgürlüğün yok bir kere.”, K16, “Yoksulluk benim için çok şey demek. Mesela çocuğunuzun bir hastalık durumu var ve bir eğitim alması gerekiyor. Ama siz bu eğitimi aldırılmıyorsunuz. Bu bir yoksulluk benim için.”, K17, “Yoksulluk, iyi bir şey değil. Bunu yaşayan bilir. Biz elimizden geldiği kadar yoksullara destek olmaya çalışıyoruz.” şeklinde görüşlerini belirterek yoksulluğu fakirlik olarak vurgulamışlardır.

3.6.1.13.2. Tembellik

K8, K12 ve K18 yoksulluk nedir sorusu sorulduğunda tembellik teması altında görüşlerini belirtmiştir:

K8, yoksulluğun tembellik olduğunu ve çalışmamanın yoksulluğa sebep olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yoksulluk, Bir yerde çaresizlik demek. Ama çalışan insan yoksul olmaz. Aza kanaat ederseniz yoksul hissetmezsiniz. Kendi gıdanızı kendi üretirsiniz. Aç kalmazsınız. 100 metre toprağı olan aç kalmaz (K8).

K12, “Yoksulluk bana göre çalışmamak demek.”, K18 de yoksulluğun tembellik demek olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yoksulluk tembellikten kaynaklanıyor. Siz bir şey yapmazsanız yoksulluk sizin tüm ruhunuza yapışır. Yoksulluk üretmemek demektir. Gereksiz harcamalar demek. Yoksulluğun kader olduğuna inanmıyorum (K18).

3.6.1.13.3. Sevgi Yoksulluğu

K15, yoksulluğu sevgi yoksulluğu boyutundan ele alarak görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Yoksulluk deyince hepimizin aklına açlık, giysisizlik ve evsizlik geliyor. Yoksulluk aslında sevgi yoksunluğu olarak düşünüyorum. O kadar fazla insanda görüyorum ki sevgi yoksunluğunu. Çoğu insan tatmamış bile sevgiyi. İnsanların en çok buna doymasını isterim. Sevgi doygunluğu en önemlisi (K15).

3.6.1.13.4. Eğitim Yoksulluğu

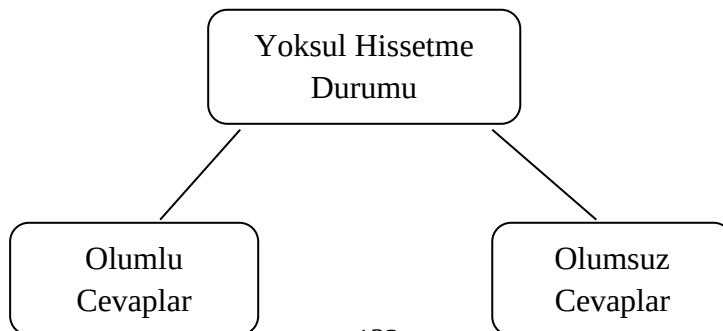
K10 yoksulluğu eğitim yoksulluğu boyutundan ele alarak görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Bana göre hem ekonomik hem bilinç olarak yoksulluk diye bir şey var. Mesela toplumun bize verdiği rol annelik ve çocuk yetiştirmek. Biz çocukları ne kadar yeterli yetiştirdik. KEDV sayesinde mahalle anneliği eğitimini aldık. Bu eğitimden sonra çocuklarımı ne kadar eksik yetiştirdiğimi gördüm. Zannediyordum ki çocuklarımı bir anne olarak ne kadar iyi yetiştirdim. Ama o eğitimlerden sonra kendinin farkına varıyorsun (K10).

3.6.1.14. Yoksul Hissetme Durumu

Katılımcılara kendinizi yoksul hissediyor musunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde yoksul hissetme durumu kategorisi altında, olumlu cevaplar ve olumsuz cevaplar altında iki kod oluşturulmuştur.

Şekil 30: Yoksul Hissetme Durumu

3.6.1.14.1. Olumlu Cevaplar

K1, K4, K6, K10, K15, K16 ve K18 kendinizi yoksul hissediyor musunuz sorusuna karşılık görüşlerini olumlu cevap teması altında şu şekilde belirtmiştir:

K1, *“Geçmişte çok yoksul hissettim ama şu an da zaman zaman yoksul hissediyorum. Bazen bir kenara çekiliyorum. Diğer insanların açlığı da beni yoksul hissettiriyor”* diyerek sürekli bir yoksulluk içinde olmadığını ama yoksulluğu hissettiğini belirtmiştir.

K4, yoksulluğu kooperatifteki olanak ve imkanlar açısından değerlendirerek bu doğrultuda kendini yoksul hissettiğini şu şekilde belirtmiştir:

Ben kooperatifle ilgili kendimi dönem dönem yoksul hissediyorum. Kooperatifin istediği yere gelememesi ihtiyaçlarımızın temin edilememesi kooperatif açısından yoksul hissediyorum. Kooperatifin olanaksızlıkları bana böyle hissettiriyor (K4).

K6, *“Aşırı değil ama hissediyorum.”*, K10, *“Dönem dönem kendimi ifade edemediğim zaman kendimi yoksul hissedebiliyorum. Ama hemen giderebiliyorum yoksulluğumu.”* K15, *“Kendi özel yaşantımda sevgi yoksulluğu hissediyorum”* K16, *“Maddi durumunuzdan dolayı bu eğitimi çocuğunuza aldıramıyorsunuz. Benim için en büyük yoksulluk bu.”*, K18, *“Bilgi açısından kendimi yoksul hissettiğim zamanlar oldu.”* şeklinde görüşlerini belirterek yoksulluğu sevgi, eğitim ve bilgi açısından ele almıştır.

3.6.1.14.2. Olumsuz Cevaplar

K2, K3, K5, K7, K8, K9, K11, K12, K13, K14 ve K17 kendinizi yoksul hissediyor musunuz sorusuna karşılık görüşlerini olumsuz cevap teması altında şu şekilde belirtmiştir

K2, *“Geçmişte yoksul olduğum çok zamanlar oldu ama şu an hissetmiyorum.”*, K3, *“Hayır şu anda yoksul hissetmiyorum.”*, K5, *“Kendimi şu an yoksul hissetmiyorum.”*, K7, *“Kendimi hiç yoksul hissetmedim.”*, K8, *“Hiç yoksul hissetmedim. Ben tek başıma üç tane çocuğumu büyüttüm hiç kimseden destek almadan hatta.”*, K9, *“Geçmişte evet kendimi yoksul hissettiğim zamanlar oldu. Fakat şu an her şey için Allah’a şükrediyorum.”*, K12, *“Hiçbir zaman yoksul hissetmedim. Genç kızlığımdan beri hep çalıştım hiç oturmadım.”* K13, *“Zaman zaman oluyor.”*

K14, kendisin, yoksul hissettiği zamanlarda kooperatifteki arkadaşlarından borç para aldığını şu şekilde belirtmiştir:

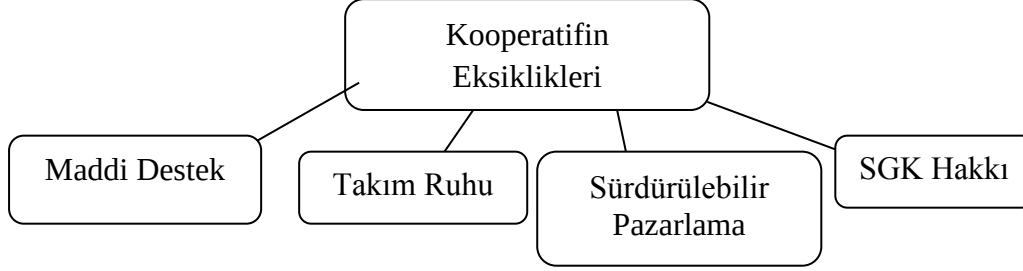
Zaman zaman yetemediğim yerde yoksul hissediyorum. Benim bir kızım var. Para istediğinde ona para veremediğim zaman sıkıntı hissediyorum. Ama Arkadaşlarım ATM oluyor bazen benim için. Beni sağolsunlar ihtiyacım olduğunda beni geri çevirmiyorlar (K14).

K17, *“Çok zengin değilim. Hiçbir şeye muhtaç da değilim. O kadar ihtiyaç sahibi insan gördüğünde kendini daha zengin görüyorsun”* diyerek çevresindeki yoksul insanları fark ettikçe kendini yoksul hissetmediğini ifade etmiştir.

3.6.1.15. Kooperatifin Eksiklikleri

Katılımcılara kooperatifinizde hangi eksiklik tamamlansa daha mutlu olursunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde kooperatifin eksiklikleri kategorisi altında, maddi destek, takım ruhu, sürdürülebilir pazarlama ve SGK hakkı olmak üzere dört kod oluşturulmuştur.

Şekil 31: Kooperatifin Eksiklikleri

3.6.1.15.1. Maddi Destek

K1, K4, K7, K8, K10, K14, K17 ve K18 yaşadıkları eksiklikleri maddi destek teması altında şu şekilde ifade etmiştir:

K1, “Merkeze uzağız. Tarımla ilgili makine eksikliğimiz var. Toprağımız eksik. Maddi ve manevi desteğe ihtiyacımız var. Yolun başındayız. Yapmamız gereken çok iş var” şeklinde görüşünü belirterek maddi destek aldıkları takdirde tarımsal eksikliklerini gidermek istediğini ifade etmiştir.

K4, parçası oldukları kooperatifte tüm çalışanlarından kendilerinden kattıkları bir eşya olması sebebiyle neden bu kadar sahiplendiklerini belirterek daha bir modern çalışma ortamında çalışmak istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Buraya gelen arkadaşlarımızın ihtiyacını karşılamak beni mutlu ederdi. Tama çalışma ortamımız derme çatma değil de modern olması beni mutlu ederdi. Ama ben yine de mutluyum. Dar gelirli kadınlarla çalışıyorum. Evlerimizde kullanmadığımız eşyalarla bu atölyeyi oluşturduk. Bu atölyede herkesin kendi evinden getirdiği bir eşyası var. Bir parçası var bu eşyalar kadının bir ruhunu da taşıdığını düşünüyorum. Belki de bu yüzden herkes bu atölyeyi bu kadar sahiplendi bilemiyorum. Her şey tepeden inmiş hazır olsa belki de bu kadar sahip çıkmazdık ve mutlu da olamazdık (K4).

K7, kooperatifte engelli çocukların eğitimi için faaliyette bulunduklarını ve maddi destek alırlarsa daha fazla proje hazırlama imkanına sahip olacaklarını şu şekilde belirtmiştir:

Biraz daha fazla paramız çok iyi olurdu. Raporlu çocuklarımıza devlet yardım ediyor. Ama yetmiyor maalesef. Biz engelli çocuklarımız sosyal hayata hazırlama projelerimiz var. Yeterli olmayınca atölyelerde bir şeyler üretip kermeslerde satmaya çalışıyoruz. Biliyorsunuz belli bir yaşa gelince engelli çocuklarımızın ailesi vefat edince birey olarak ayakta kalmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Eğitim alıp 1 saatte geri dönmüyorlar. Sabahtan akşama kadar okulda kalıyorlar. Her türlü becerileri gelişsin diye uğraşıyoruz (K7)

K8, maddi destek ihtiyaçlarını belediyenin yerine getirmesi gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

Belediyeler kadın girişimciler maddi ve manevi yardım etseler kadın kooperatifler daha kolay kurulur ve gelişir. Yani belediyenin bütçe ayırması lazım. Bu aynı zamanda resmi ve kanuni yoldan olmalı. Bunu yapan belediyeler var. Ama bizim bölgemizde biz bu yardımı hiç göremedik (K8).

K10, maddi destek karşılığında kendilerine ait kalıcı bir kooperatif binası istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Biz yerel yönetimlerle beraber çalışmalarını yürütüyoruz. Biz onlara onlar bize danışıyor. Bu yüzden her yerel yönetim değiştiğinde yüreğim ağzıma geliyor. Kooperatif binamız belediyeye ait. Binayı elimizden alırlarsa itirazımız olamaz. Kooperatifi kapatmak zorunda kalırız bu anlamda yoksul insanlarız çünkü. KEDV ve biz bakanlıklarla görüşme yaptığımızda şunları söylüyoruz. Her yerel yönetim kendi bölgesinde girişimde bulunan kadınlara başta barınma ve ufak tefek giderlerinin karşılanmasını istiyoruz. Biz bu durumun yasallaşmasını istiyoruz. Yasal çerçevede endişelerimiz var (K10).

K14, maddi destek verilerek çalışma ortamının modernleştirilmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Isınmamız yok. Masalar ve kasalarımız iyi değil. Daha temiz ortamımız olsa. Bulaşık makinemiz yok. Sıkıntımız çok da dinleyen yok. Buraya el atan yok. Burası yalnız başına bir kooperatif. Çok büyük destek olmaları lazım. Düzen yok ama. Ben 10 seneden beri buradayım. Şahıs gözetmiyorum asla da gözetmem. Eğer ben bu ilçede yaşıyorsam kimse ayrımcılık yapmamalı. Yok denilmemeli. Kasalarımızın haline bak. Kadın eşinin silikonlarını getiriyor kendi tamir etmeye çalışıyor. Emeğimize saygı duyulmalı. Kırık kasayla çalışıyorsam iki sandalye üst üste koyup oturmuşum. Daha başka bir şey demiyorum. Diğer arkadaşım komşusundan sandalye getiriyor yoldaki sehpayı getiriyor atölyeye lazım deyip. Yoldaki kartoncuları geçti. Eksikliğimiz çok fazla (K14).

K17, maddi destek karşılığında kendilerine ait kalıcı bir kooperatif binası istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Şuan ki yerimiz belediyenin. Belediye değiştiğinde bizim yerimizi elimizden alsa çok üzülürüz. Çünkü o kadar projelere katıldık demirbaş aldık. Tedirginiz bu konuda. Keşke kendimize ait bir yerimiz olsa. Birkaç kişiye para verdik web sitesi kurdurmak için. Beceremediler. Bir satışa gittiğimizde web siteniz var mı diye sorduklarında kendimizi üzüntü içinde hissediyoruz. Biz çoğunlukla yoksul aile tarafına çalışıyoruz. Bu yüzden maaşımız da yok. Gelirse bize gönüllüler geliyor (K17).

K18, “Daha geniş arazi olsun ekipmanlarımız olsun biz üretelim istiyoruz.” Şeklinde görüşünü ifade ederek maddi destek karşılığında çalışma alanını genişletmek ve çalışma ekipmanlarını çoğaltmak istediğini belirtmiştir.

3.6.1.15.2. Takım Ruhu

K2 ve K3 kooperatiflerinde takım ruhunun eksik olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

K2, kooperatifindeki takım ruhu yerine bireyselliliğin ön plana çıktığını, takım ruhuna geri dönmeleri gerektiğini belirterek bu durumun kooperatifindeki bir eksiklik olarak şu şekilde ifade etmiştir:

Biraz daha birlik olsak ve girişimci olsak daha mutlu olurum. İlk kuruluşumuzda takım ruhumuz vardı ama şu an bu yok. Acaba kadın ürünleri pazarında herkes bireysel ürün sattığı için mi acaba kendimce sorguluyorum. Herkesin bireysel kazancı ön plana çıktı. Yapımız da böyle gelişti. Bu durum da bireyselliği tetikledi acaba. Nasıl toparlanırlar bilmiyorum ama toparlanacak kişi ben miyim onu da bilmiyorum (K2).

K3, kooperatifte takım ruhunun eksikliğini şu şekilde ifade etmiştir:

Daha katılımcı arkadaşlarımız olsa daha iyi olur. Biz bunu 3-4 kişi ile yapıyoruz. Herkesin bu taşın altına elini koymasını isterdik. Ama bunu sağlayamadık. Takım çalışması bu biraz eksik bizde (K13).

3.6.1.15.3. Sürdürülebilir Pazarlama

K15 ve K16 kooperatifte sürdürülebilir pazarlama eksikliğine sahip olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

K15, *“Düzenli bir sipariş almak beni mutlu eder. Bize on tane kadın gelse sen de gel bunu yap diyebiliriz. Daha mutlu olurum.”*, K16, *“Sürekli işimiz olsa. Benim gibi evinde iş yapmak zorunda kalan daha çok kadına ulaşılsa çok mutlu olurum.”*

3.6.1.15.4. SGK Hakkı

K5, K6 ve K13 aldıkları ücretlerin daha yüksek olmasını ve SGK haklarının olmasını istedikleri yönünde görüş belirtmiştir.

K6, *“Maaşımız daha iyi olsa SGK yarım kaldı. Keşke onu ödeyebilsem daha memnun olurdum.”*

3.6.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu araştırma, İstanbul’da faaliyet gösteren kadın kooperatifi çalışanları ile gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Bu araştırma, öncelikle katılımcıların yoksulluk ve kooperatif algılarının sosyo-ekonomik durumları bağlamında dikkate alınarak değerlendirilmesi ve akabinde, parasal ile katılımcı yaklaşım açısından yoksulluklarının azalmasında kadın kooperatiflerinin rolünün sorgulanması amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen nitel araştırmada, katılımcılardan elde edilen veriler doğrudan altıntılar yapılarak araştırmada belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, değerlendirilerek ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

1. Katılımcıların kooperatif algısı değerlendirildiğinde, çoğunluğu kooperatifin sosyal fayda yönünü vurgulamıştır. Böylelikle, katılımcılar açısından kooperatif denilince akıllarına maddi bir fayda değil, para ile ölçülemeyen değerler gelmektedir. Ulaşılan bu sonuç neticesinde, katılımcıların parasal yaklaşım açısından kooperatifleri maddi gelir getirici bir işyeri olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.
2. Katılımcıların kooperatife katılım gerekçesi sorulduğunda, çoğunluğu sosyalleşmek ve farkındalık yaratmak şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Katılımcılar, yine kooperatife katılım gerekçesi olarak ekonomik bir fayda elde etmeyi öncelikli amaçları olarak görmemektedir.
3. Katılımcıların kooperatiften elde ettikleri aylık gelir miktarı sorulduğunda katılımcıların çoğunluğu, parça başına ücret elde ettikleri yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcılar, kooperatif gelirlerinin düzensiz ve değişken olduğunu, sabit bir gelir elde edemediklerini ifade ederek, bu durum neticesinde, katılımcıların sosyo-ekonomik durumları üzerinde kooperatifin maddi fayda yönünden rolünün oldukça sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.
4. Katılımcılara kooperatif gelirinden memnuniyet durumu sorulduğunda, katılımcıların yarısı gelirinden memnun olduğu yönünde, diğer yarısı gelirinden memnun olmadığı yönünde görüşlerini ifade etmiştir. Elde edilen bu bulgu neticesinde, kooperatif

gelirlerinin katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına olan etkisi katılımcı yaklaşım açısından değerlendirildiğinde katılımcıların yarısı açısından olumlu bulunmaktadır.

5. Katılımcılara, kooperatif gelirinizin kişisel kazancınızı arttırdığını düşünüyor musunuz sorusu sorulduğunda, on katılımcı olumsuz yönde, sekiz katılımcı olumlu yönde görüş belirtmiştir. Katılımcıların yarısına yakını, kooperatif gelirlerinin sosyo-ekonomik durumlarına etkisini olumlu bulduklarını ifade etmiştir.

6. Katılımcılara, çalışma arkadaşlarınızın size herhangi bir katkısı oluyor mu sorusu sorulduğunda, on iki katılımcı çalışma arkadaşlarının kendilerine olan psikolojik katkısını, altı katılımcı ise fiziksel yönde katkısı olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, kadın kooperatifinin sosyal fayda yönünü vurgulamıştır.

7. Katılımcılara kooperatif dışında ek iş yapmak ister misiniz sorusu sorulduğunda, on üç katılımcı başka işte çalışmak istemediklerini, beş katılımcı ise çalışmak istedikleri yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, kooperatifte çalışmanın kendileri için yeterli olduğunu ifade etmiştir.

8. Katılımcılara kooperatif aracılığı ile aldığınız eğitimlerin size bir katkısı oldu mu sorusu sorulduğunda, on beş katılımcı katkısı olduğunu iyi ki eğitim aldıklarını belirterek, üç katılımcı ise herhangi bir eğitim almadığı yönünde görüş belirtmiştir.

9. Katılımcılara evde bakıma muhtaç birinin olup olmadığı sorulduğunda, dört katılımcı çocuk, üç katılımcı yaşlı olduğunu, on katılımcı ise muhtaç birinin olmadığı yönünde cevaplamışlardır.

10. Katılımcılara işveren olmak ister misiniz sorusu sorulduğunda, sekiz katılımcı işveren olmak istediği yönünde olumlu; on katılımcı ise işveren olmak istemediği yönünde olumsuz görüş belirtmiştir.

11. Katılımcılara kooperatifte çalışmanın kendilerine olan etkisi sorulduğunda, iki katılımcıdan biri yorgun hissettirdiğini diğeri daha sağlıklı hissettirdiğini belirterek fiziksel etkisi olduğu yönünde; on altı katılımcı ise mutlu, sosyal, güçlü ve özgüvenli gibi ifadeler kullanarak psikolojik etkisi olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

12. Katılımcılara, kooperatifte çalışmanız çevreniz tarafından nasıl karşılandı sorusu sorulduğunda, on bir katılımcı olumlu, beş katılımcı olumsuz tepki gösterdiğini, iki katılımcı ise tepkisiz olduklarını belirtmiştir.

13. Katılımcılara yoksulluk nedir sorusu sorulduğunda, on iki katılımcı fakirlik, üç katılımcı tembellik, bir katılımcı sevgi yoksulluğu, diğer katılımcı ise eğitim yoksulluğu olarak görüş belirtmiştir.

14. Katılımcılara kendinizi yoksul hissediyor musunuz sorusu sorulduğunda, yedi katılımcı yoksul hissettikleri yönünde olumlu; on bir katılımcı ise yoksul hissetmedikleri yönünde olumsuz görüş belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, katılımcı yaklaşım açısından kendilerini yoksul hissetmemektedir.

15. Katılımcılara kooperatifinizdeki eksiklik nedir sorusu sorulduğunda, sekiz katılımcı maddi desteğe, iki katılımcı takım ruhuna, iki katılımcı sürdürülebilir pazarlığa, diğer iki katılımcı ise SGK hakkına ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir.

Bu çalışma ile kadın kooperatifi çalışanlarının yoksulluk ve kooperatif algıları sosyo-ekonomik durumları bağlamından değerlendirilmesi ve akabinde parasal ve katılımcı yaklaşımın göstergeleri ile yaşadıkları yoksulluklarının azalmasında kadın kooperatiflerinin rolünün sorgulanması amaçlanmıştır. Yukarıda maddeler halinde araştırma bulgularının sonuçlarının ve yorumlarının belirtilmesinden sonra, kadın kooperatifi çalışanlarının sosyo-ekonomik durumları üzerinde parasal yaklaşım açısından kooperatiflerin rolünün sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ancak, katılımcı yaklaşım açısından, katılımcıların yarısının kendilerini yoksul hissettiğini ve kooperatifin hem ekonomik hem sosyal fayda rolünün kendi sosyo-ekonomik durumları üzerinde olumlu katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.7. İstanbul ve Bursa'daki Kadın Kooperatifleri Başkanları ile Yapılan Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

İstanbul'daki ve Bursa'daki kadın kooperatifi başkanları ile nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki kadın kooperatifi başkanları ile görüşme kooperatif binasında öncesinden randevu alınarak kararlaştırılan zamanda yapılmıştır. İstanbul'da 7 kadın kooperatif başkanı ile görüşülmüştür; ancak başkanlardan biri randevu zamanında gidilmesine rağmen görüşmeyi reddetmiştir. Bu sebeple, yarı yapılandırılmış görüşme analizine 6 kadın kooperatifi başkanından elde edilen görüşme verileri dahil edilmiştir. Bursa'daki kadın kooperatifi başkanları ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme telefon aracılığı ile yapılmıştır. Bursa'da 7 kadın kooperatifi başkanı ile telefonda görüşülmüştür; ancak başkanlardan biri kooperatifin kapatılmak üzere olduğunu belirterek telefon görüşmesini kısa kesmiştir. Bu sebeple, Bursa'daki başkanlar ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme analizine 6 kadın kooperatifi başkanından elde edilen görüşme verileri dahil edilmiştir. Bu bağlamda, nitel araştırma analizine dahil edilen toplam görüşme sayısı 12 katılımcıdan elde edilmiştir. Görüşmelerin süresi 30-60 dakika arasında değişmiştir. Elde edilen veriler, MAXQDA 2018 programı aracılığı betimsel analiz yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

3.7.1. Nitel Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

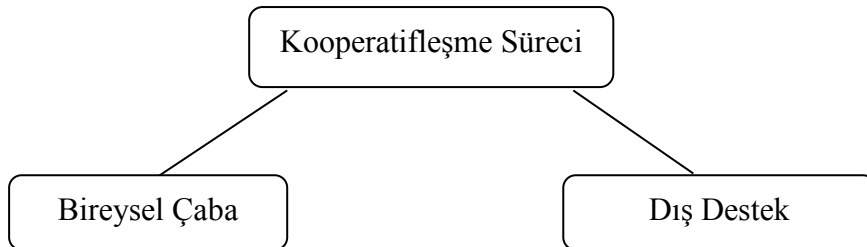
Gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde toplamda on araştırma sorusuna verilen cevaplar ve detayları bu bölümde yer alacaktır. On iki görüşme sonucu on araştırma sorusuna verilen cevaplar için otuz iki kodlama yapılmıştır. Nitel araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri görüşme sırasına göre aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

Tablo 64: Görüşülen Kadın Kooperatifi Başkanlarının Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Ailedeki Çocuk Sayısı	Sosyal Güvence	Eğitim Düzeyi	Konut Durumu	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Katılımcı Dahil Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Kooperatifteki Faaliyeti
K1	55	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K2	52	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K3	50	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K4	51	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K5	45	Evli	2	Tarım Bağkur	İlköğretim	Ev Sahibi	4	2	Tarım
K6	52	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K7	43	Evli	2	Eş üzerinden	Lise	Ev Sahibi	4	2	Lokantacılık
K8	50	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K9	48	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K10	32	Evli	2	Eş üzerinden	Lise	Ev Sahibi	4	2	Yöresel Gıda Üretimi ve Pazarlama
K11	52	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri
K12	44	Evli	2	Emekli	Lise	Ev Sahibi	4	2	El İşi Ürünleri

3.7.1.1. Kooperatifleşme Sürecini Etkileyen Faktörler

Katılımcılara kooperatifleşme süreci hakkında bilgi istenildiğinde elde edilen veriler neticesinde bireysel çaba ve dış destek olmak üzere iki farklı kodlama oluşturulmuştur.

Şekil 32: Kooperatifleşme Süreci

3.7.1.1.1. Bireysel Çaba ve Dış Destek

Kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında dış desteğin bireysel çabadan daha önemli yer tuttuğu anlaşılmıştır. Dış destek olmasaydı kadın kooperatifi olarak tutunamayacakları doğrultusunda görüş bildiren katılımcılar olmuştur. Bu doğrultuda Katılımcı 7 kuruluş sürecini şöyle anlatmıştır:

2015 yılında kuruldu. Uludağ üniversitesi, ziraat fakültesi OKAN grubu hocaları Oylat'a ziyarete geldi. Benim o sırada hediye eşya sattığım dükkanım vardı. Benimle sohbet ettiler. Kadınlar da kendi ürettiklerini satıyordu. Hocalar, hangi bölgede kadınlar bir araya gelip girişi yapabilir diye benimle sohbet ettiler. Burada bu kadar üretim yapılıyor bir araya gelin dediler. BEBKA'ya proje yazıldı. Kabul edildi. 442 Bin TL'nin %70'ini BEBKA karşıladı. Projenin bir diğer sahibi de kaymakamlık oldu. Projenin maliyeti toplamda, 700 Bin TL'yi buldu. Belediyesi kuruluş aşamasında bizi omuzladı. Eğer bize destek olmasaydı biz biterdik. Başkan seri bir tutum takınarak inisiyatif aldı. (Katılımcı 7)

Katılımcı 7, kuruluş aşamasında birden fazla kurumdan ve kişilerden dış destek aldıklarını ifade ederek dış destek olmaksızın kooperatifleşmenin kendileri için mümkün olamayacağını belirtmiştir.

Kuruluş aşamasında dış destek faktörü diğer katılımcılar açısından değerlendirildiğinde onlar içinde en önemli faktörlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. “Hepimiz 40 kişiyiz. BEBKA projemiz onaylandı. Belediyesi Başkanın önerisiyle kadın girişimcilere destek olundu. Belediye içini döşeyip bize teslim etti.” (Katılımcı 8) şeklindeki katılımcı görüşü de kalkınma ajansı ve belediyenin ortaklığı ile kurulan bir kooperatifleşme sürecinin yaşandığını anlatmaktadır. Kalkınma Bakanlığı ve vakıf ortaklığına dayanarak kurulmuş olan bir kadın kooperatifi örneği ise Katılımcı 4 tarafından şöyle ifade edilmektedir:

20 ortak üyemiz var. Ama üye olmayan iş birliği içinde olduğumuz 60 kadınıımız da var. Amacımız, kadınlarımızı güçlendirmek bizim. 20 kurucu üyemiz var ve şu an da 20 ortağız. Halk eğitim müdürlüğünden kooperatifçilik eğitimi ve KEDV den girişimcilik eğitimi aldık. Bizim burada, dikiş atölyemiz var. Proje kapsamında deri dikim eğitimi aldık ve deri dikim makinesi aldık. KEDV ile birlikte, Alman Kalkınma Bakanlığı desteklediği birkaç paydaşın desteğiyle bize deri dikiş eğitimi aldık. Proje güzel gitti. Projeyi 2019 Mayıs ayına kadar devam ediyor. (Katılımcı 4)

Kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında vakıfların da aktif bir rol aldığı anlaşılmaktadır. Katılımcı 6 bu doğrultuda görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

KEDV 'in mahalle yuvası vardı. Biz, KEDV' in çalışmalarıyla bir araya geldik. Bu yuvaya gidip eğitim aldık. Yuva, zaten 30 yıllık. Yani, 30 yıldır faaliyettedir. Yuvada, ekonomik özgürlüğümüzü elimize alabilmek için kadın odası oluşturuldu. Sosyal kooperatifçilik türünde faaliyete geçebilmek için, 2 yıl bekledik. 2002 yılında kabul edildi kooperatifimizin yasal olarak kurulması. Böylelikle, 2002 yılında, KEDV desteğiyle, sosyal kooperatifçilik alanında kurulan ilk kadın kooperatifi olduk. 16 yıldır faaliyettedir. (Katılımcı 6)

Diğer katılımcılar da, “Kadın Aile Hizmet Eğitim müdürümüzün önderliğinde kuruldu.”(Katılımcı 12), “Belediye satış yapabileceğimiz açık bir alan verdi.” (Katılımcı 9), “2005 yılında, Tarih vakfı ve Avrupa birliğinin katkılarıyla Eyüp oyuncaklarının

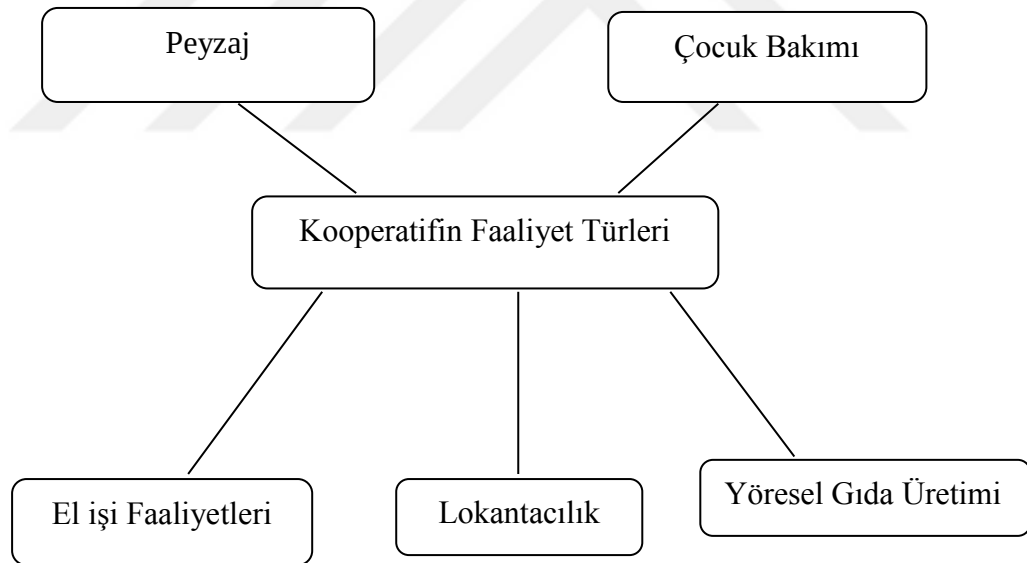
yapılışı hakkında kurs aldık. Proje bitince 15 kişi bir araya gelerek kooperatif kurduk.” (Katılımcı 1), “Sarıyer belediyesi, İsveç Başkonsolosluğu’nun desteğiyle kooperatifi 2012 yılında kurduk.” (Katılımcı 5), “İsveç ve Avusturya konsolosluğunun hibe desteğiyle 2012 yılında kurduk. (Katılımcı 3), “2004 yılında 2 ev hanımı bir araya gelerek muhtarın da bize yardım etmesiyle bir kadın kooperatifi kurduk. Kuruluş aşamasında, KEDV bize yardımcı oldu.” (Katılımcı 2), “Karacabey Belediye başkanı, köyün boş kahvesini bize tahsis etti. Gerekli makineleri sağladılar. Bir un fabrikası bize 5 çuval un yolladı. Manti yaptık. Biz bu işe sıfır sermaye ile başladık. Ziraat odası, kazan ve ekipman sağladı. Kıramız yok. Elektrik, su vb. faturalar bize ait sadece.” (Katılımcı 10) şeklinde kuruluş sürecindeki dış destek faktörüne dikkat çekmişlerdir.

Görüşülen kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında Kalkınma Ajansının, Kalkınma Bakanlıklarının, Belediyelerin ve vakıfların aktif rol aldığı anlaşılmıştır. Bu kurumların bazı kadın kooperatifi kurucularına eğitim, bazılarına finansal kaynak bazılarına ise kooperatif binasını tahsis etmek şeklinde farklı yardım türleri olmuştur.

3.7.1.2. Kooperatifin Faaliyet Türleri

Katılımcılara çalıştığınız kooperatifin faaliyet alanı sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde faaliyet türlerine göre beş farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 33: Kooperatifin Faaliyet Türleri

3.7.1.2.1. El işi Faaliyetleri

Görüşülen on iki katılımcıdan faaliyet türleri el işi faaliyetleri, lokantacılık, yöresel gıda üretimi, peyzaj ve çocuk bakımdan oluştuğu öğrenilmiştir.

“Tahtadan ve deriden Eyüp’ ün tarihi oyuncaklarını atölyemizde yapıyoruz. Okullardan randevu geliyor. Öğrenciler grup şeklinde oyuncakları boyuyorlar ve satın alıyorlar.” (Katılımcı 1).

“Elişi ile motifler üretiyoruz. Burada ayrıca, takı tasarım ve el işi eğitimi veriyoruz.” (Katılımcı 12).

İfadelerinden de anlaşıldığı üzere kooperatifte el işi ürünlerine dayalı takı tasarım, oyuncak gibi üretimler gerçekleştirilmektedir.

Üretimin yanı sıra, eğitim verme yetkisinin olduğunu Katılımcı 4 şu şekilde ifade etmiştir:

Biz proje için dedik tasarım ürün üretmek istiyoruz. 700 TL başlangıç sermayemiz ile başladık. Şu an yaz koleksiyonu hazırlıyoruz. Oyuncak yapımı sağlıklı oyuncak yapımı üretmek istiyoruz. Projeyi gerçekleştirdik 12 bin TL ödül aldık kasamızda. O ödülle oyuncak atölyesi kuracağız. Suriyeli kadınlara da girişimcilik eğitimi verdik. Ürün geliştirme, politik katılım eğitimini verebilme yetimiz var. (Katılımcı 4)

Aynı anda birden farklı faaliyet alanı olan kadın kooperatifi örneklerinin de olduğu anlaşılmıştır. Örneğin, Katılımcı 2, “Çocuklara oyun odası, mahalle anneliği, çeşitli eğitimler, geri dönüşüm eşyaları üretme eğitimini veriyoruz. Kilim dokuyoruz. Bazı ürünleri KEDV ’in işletmesi olan NAHİL dükkanda satışına sunuyoruz.” ifadeleriyle aynı anda kadın kooperatifi olarak farklı faaliyet alanına girdiklerini belirtmiştir.

3.7.1.2.2. Çocuk Bakımevi

Katılımcı 6, sadece sıcak taş dizimi değil aynı zamanda bir çocuk bakımevinin işletmesini de kendilerinin yaptıklarını belirterek aynı anda farklı faaliyet içerisinde bulunan kooperatife sahip olduklarını belirtmiştir.

Birincisi, KEDV, Kocasinan çocuk yuvasını kurduğumuz kooperatife devretti. Çocuk yuvasında, 3-6 yaş aralığındaki çocuklarla ilgileniliyor. 60’a yakın çocuk var. Üç öğretmenimiz, anaokulu müdürümüz ve bir tane de aşçımız var. İkincisi, taş dizim atölyemiz var. Burada, vitrin objeleri ve sıcak taş dizimi yapıyoruz. Firmalardan, parça başına iş geliyor. Atölyede, taş dizim konusunda mesleki eğitim veriyoruz. (Katılımcı 6)

Katılımcı 3, Katılımcı 11 ise, faaliyet türünü şöyle ifade etmiştir:

Çanta üretimi yapıyoruz. Geri dönüşümlü bez çantalar üretiyoruz. Bazen çeyizlik eşyalar da üretiyoruz. Goodtrust diye alışveriş sitesine ürettiğimiz geri dönüşümlü bez çantalarımızı koyduk. Site üzerinden satışını gerçekleştiriyoruz. Şu an için birkaç alışveriş sitesiyle de anlaşmaya çalışıyoruz. Aynı zamanda, çarşamba günü, halk eğitim merkezinden dikiş öğretmeni geliyor. Dikiş kursu veriyoruz katılan kadınlara. (Katılımcı 3)

Ev tekstili, gelinlik, takı tasarım gibi kooperatife ortak olanların kendi işyerleri var. İhracata yönelik çalışıyoruz. Mesela Kosava ile anlaşma yaptık. Şu an Dubai ve Kuveyt ile de anlaşmak üzereyiz. Büyükelçiliklere mail gönderdim. Onlar da kendi festivallerine davet ettiler. (Katılımcı 11)

3.7.1.2.3. Lokantacılık Faaliyetleri

Katılımcı 7 ve Katılımcı 8 kadın kooperatifi olarak lokantacılık faaliyetlerini sürdürdüklerini şu şekilde ifade etmiştir:

Lokantada, yöresel ürünler var. Haftanın 7 günü köy kahvaltısı veriliyor. Sinor, mantı, gözleme ve sac kavurma gibi yöresel yemeklerimiz yapılıyor. Et ürünleri talebi var müşterilerden; ama gerekli alt yapımız yok bunun için. (Katılımcı 7)

Taş konağımız var. Konakta, kahvaltı hizmeti veriyoruz. Köyümüz tarıma müsait değil. Hıncal diye yöresel yemeğimiz var. Sipariş üzerine yemekler de yapıyoruz. Hanımların günleri oluyor. Doğum günü partileri oluyor. (Katılımcı 8)

Katılımcı 9 ise “Lokantacılık yapıyoruz. Tarhana, Erişte yapıyoruz. Ürettiğimizi satıyoruz.” Şeklinde görüş belirtmiştir.

3.7.1.2.4. Yöresel Gıda Üretimi Faaliyetleri

Lokantacılık dışında, sadece yöresel gıda üretimini yapıp restoranlara pazarlayan kadın kooperatifi olarak Katılımcı 10 şu ifadeleri vermiştir:

Bizde şuan 10 ton kadar elma sirkesi var. Maliyetlerimiz çok düşük. Nakliyecilerdeki deforme olmuş elmaları alıyoruz. Vişne, çilek, siyah incir ürünleri Karacabey ovasında yetişiyor. Etrafımızda 10 tane büyük fabrika var. Elma sirkesi, domates salçası, erişte, mantı çeşitlerimiz var. Yeşil zeytin, siyah zeytin. Bizim zeytinyağımız var. Asit oranı çok düşük. Acısı alınmış. Köy kırması yeşil zeytinimiz var. Big Chef ile görüşme aşamasındayız. Numune gönderdik. Tanımadığım yerleri arıyorum. Kargoyla numune gönderiyorum. Tadına baktırıyorum sonra talep geliyor. Bu işe ilk kendi zeytinyağımla tek başladım. (Katılımcı 10)

3.7.1.2.5. Peyzaj Faaliyetleri

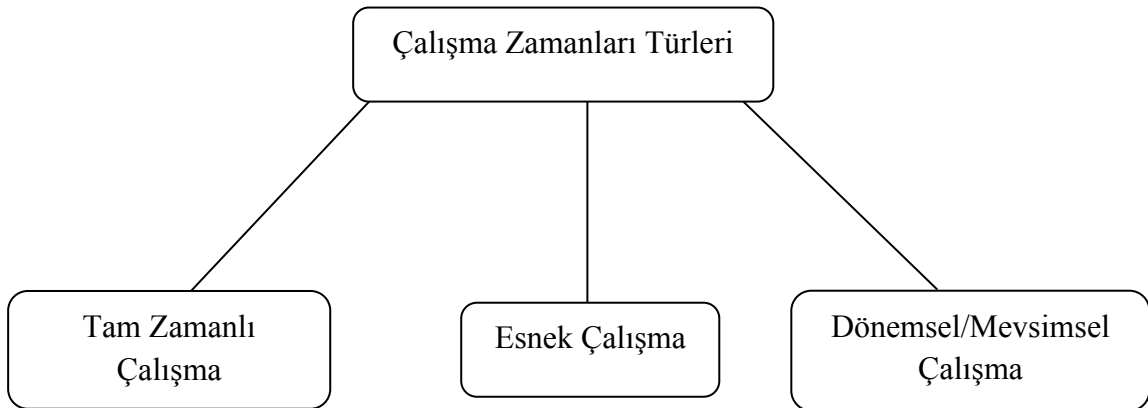
Katılımcı 5 ise, peyzaj ürünlerine yönelik faaliyette bulunduklarını şu ifadeleri ile belirtmiştir:

Parklardaki mevsimlik çiçeklerin üretimini gerçekleştiriyoruz. Bir arkadaşımızın arazisini kiraladık. Bakanlık bize hibe desteği verdi. Arazi üzerindeki seranın kurulumunda yardımcı oldu. Orman çiçeklerinin üretimini gerçekleştiriyoruz. Normalde bu ürünler yurtdışından alınıyor. İthalata dayalı yani. (Katılımcı 5)

3.7.1.3. Çalışma Zamanları Türleri

Katılımcılara kooperatifteki çalışma zamanlarının türleri sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde tam zamanlı, esnek ve dönemsel/mevsimsel olmak üzere üç farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 34: Çalışma Zamanları Türleri

3.7.1.3.1. Tam Zamanlı Çalışma

Katılımcı 2, “Hafta içi her gün geliyoruz hemen hemen. Akşam 5’ e kadar açığız.”, Katılımcı 4, “Hepimiz tam zamanlı çalışıyoruz. İşyeri gibiyiz. Her gün buradayım.”, Katılımcı 8, “Kış aylarında bazen kapalıyız diyoruz facebook sayfamızda. Normalde haftanın her günü açığız. 12 kişi nöbetleşe çalışıyoruz.” Katılımcı 11, “Herkesin kendi işyeri var. Kendi işyerlerini işletiyorlar.” Katılımcı 12, “Sabah 9 Akşam 4 kurs saatimiz. Hiç tatil yapamıyoruz.” Şeklinde kooperatiflerinde tam zamanlı olarak çalıştıklarını belirtmiştir.

3.7.1.3.2. Esnek Çalışma

Katılımcı 3, Her gün gelemiyoruz. Aktif olarak gelen zaten 5 üyemiz var.”, Katılımcı 9, “Çarşamba, Perşembe ve Cuma haftanın üç günü üretim oluyor. Haftanın 3 günü çalışma var.”, Katılımcı 6, “Zorunlu bir çalışma saatimiz yok. Çalışanlarımız, çalışma saatlerini kendi ayarlıyor. Çalışanlar iş varsa geliyorlar. Bir kısmımız yuvada, bir kısmımız kadın merkezinde, bir kısmımız atölyede çalışıyoruz. Kısacası, yapabileceğimiz her türlü işe açığız.” şeklinde görüşlerini belirterek kooperatifte esnek zamanlı çalıştıklarını ifade etmiştir.

3.7.1.3.3. Dönemsel/Mevsimsel Çalışma

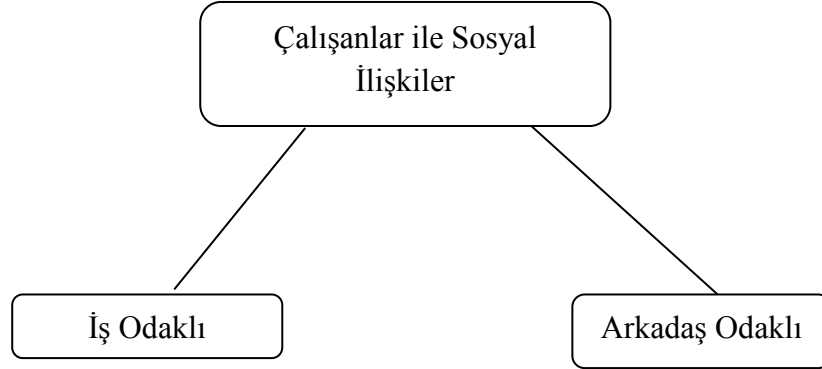
Katılımcı 1, “Randevu üzerine atölyeyi açıyoruz. Yazın genelde kapalı oluyoruz. Okul dönemi ile işlerimiz açılıyor.” katılımcı 9, “Nisan ayı gibi açıyoruz satış yapıyoruz. Yani havalar güzelleştiğinde satış yapabiliyoruz.”, Katılımcı 5 “Toplamda aktif çalışan 24 kadınıımız var. Hepsinin çalışma alanları farklı. Çalışma saatlerimiz ürünün durumuna göre değişiyor.” ve Katılımcı 7, “Sezona göre değişiyor. İmarethanede yazın 15 kişi bulunuyor. Lokantamızda, dönüşümlü 20 kişi çalışıyor. Diğerleri de keşke çalışsa. Ev hanımlarının durumu iyi olduğu için fazla aktif olmuyorlar.” şeklinde görüşlerini ifade ederek kooperatifteki çalışma zamanlarının mevsimsel olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların belirttiği gibi, kooperatifin çalışma zamanı faaliyetlerinin devamına göre değişmektedir. Üretimin ve Pazarlamanın sürdürülebilir olduğu kooperatiflerde çalışma zamanı tam zamanlıdan esnek zamanlıya doğru değişmektedir. Üretimin ve pazarlamanın mevsim koşullarına bağlı olduğu kooperatiflerde ise çalışma zamanı mevsimsel olmaktadır.

3.7.1.4. Çalışanlar ile Sosyal İlişkiler

Katılımcılara çalışanlar ile aranızdaki sosyal ilişkilerin durumu sorulduğunda elde edilen veriler neticesinde sosyal ilişkiler iş odaklı veya arkadaş odaklı olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 35: Çalışanlar ile Sosyal İlişkiler

3.7.1.4.1. İş Odaklı

Katılımcı 5, “Ortaklar ile aramızda tam bir kooperatifleşmenin getirdiği bir dayanışma ruhu yok. İleride düzelir diye çok fazla karışmıyorum.” Katılımcı 3, “Bir araya geldiğimizde sürekli iş geliştirme hakkında istişare ediyoruz. Ortak sayımızı, katılımcı sayımızı nasıl arttırırız onun üzerine konuşuyoruz.”, Katılımcı 4, “Her pazartesi toplantımız var. Yapılacak işleri konuşuyoruz. Hepimiz birbirimize şeffafız. Bir sorun olursa oturup konuşuyoruz.” Katılımcı 1, “Herkes iş odaklı iş bölümü var aramızda.”, Katılımcı 11, “Herkesin kendine ait işyeri var olması gerektiği gibi” şeklinde görüşlerini ifade ederek çalışanlar ile arasındaki sosyal ilişkilerin sınırlı olduğunu daha çok iş odaklı olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

3.7.1.4.2. Arkadaş Odaklı

Katılımcı 6, “Burada, hepimiz kardeş gibiyiz. Birbirimize şeffafız. Birlikte olmanın hazzı çok farklı.”, Katılımcı 10, “Ben köyden kente göçe engel olmak. Benim en büyük amacım bu. Kadınların sosyalleşmesini sağlıyorum. Oylat kaplıcalarına götürdüm mesela. Çok memnun oldular.”, Katılımcı 2, “Gayet iyi. Burada aile gibiyiz zaten. Birlikte sinemaya, tiyatroya gidiyoruz. Sosyal bir ekibiz.”, Katılımcı 7, “Çoğu benim akrabam zaten. Yöremizin insanları.”, Katılımcı 9, “Aile gibiyiz, çok güzel aramızda hiçbir sorunumuz olmuyor.” şeklinde görüşlerini belirterek çalışanlar ile ilişkilerinde sosyal ilişki odaklı olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı 12 ise kooperatif sayesinde çalışanların sosyalleştığını şu şekilde ifade etmiştir:

Herkes birbirini tanıyor. Ev ortamı gibi aile ortamı hakim burada. Genel olarak ama kadınlarımızın özgüveni gelişti. Tv kanallarına çıktık. Sosyalleştiler. Sürekli eğitim de görüyoruz. İşe maddi amaçlarla giriştiler; ama manevi duyguları daha çok gelişti. Evinde ezilen ezilmemeye başladı. (Katılımcı 12)

Katılımcı 8 ise çalışanlara hem iş odaklı hem sosyal ilişki odaklı davrandığını şöyle ifade etmiştir:

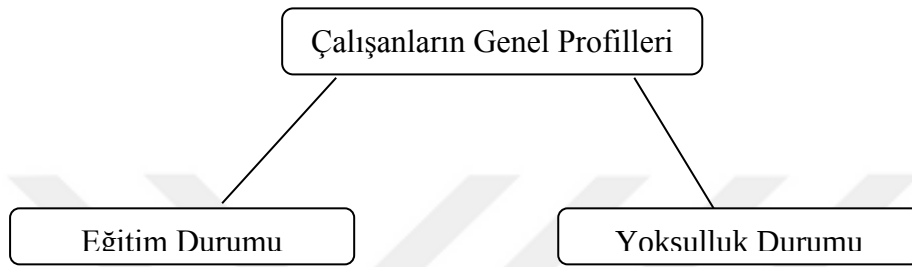
Aramızda, iş bölümü var. Herkes, neyi iyi yapıyorsa onu yapıyor. Bir üyemizin evini kullanıyoruz üretim aşamasında. Hıngal yemeğimiz mesela işletmenin alt katında yapılıyor. Erişte evde yapılıyor. Çalışanlara hediyeler alıyorum. Bu işi en güzel sen yaparsın diyorum.

Ama hepsine hediye alıyorum. Bu paylaşımlar birbirimizi daha da bağlıyor. Bursa'nın lezzetleri diye kendi aramızda proje yaptım. Kendi aramızda gün varmış gibi çalışanları yeni mekanlara götürdüm. O mekanlarda gözlem yaptık. Eksikliklerimizi kendimiz gördük. Herkes kendisine çeki düzen vermeye başladı. (Katılımcı 8)

3.7.1.5. Çalışanların Genel Profilleri

Katılımcılara kooperatif çalışanların eğitim durumu, yoksulluk durumlarına dair genel bilgi istenildiğinde elde edilen görüşler neticesinde homojen yapıda ve heterojen yapıda olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 36: Çalışanların Genel Profilleri

3.7.1.5.1. Eğitim ve Yoksulluk Durumu

Katılımcı 2, “Biz genelde emekliyiz. Emekli olmayan da var.” Katılımcı 4 “Hepimiz aktif kendi ayakları üzerinde durabilen emekli kadınlarız.”, Katılımcı 7, “Hemen hemen çoğu ilköğretim mezunudur. Aralarında sadece 2 kişi önlisans mezunu. Çok yoksul insanlar değiller.” Katılımcı 3, “Biz ortaklar olarak zaten emekliyiz. Amacımız, çevremizdeki ev hanımlarını üretime katılmalarını sağlamaya çalışmak”, Katılımcı 5, “Ortaklarımız zaten hepsi çiftçi kadınlar. Hepsinin toprağı var. Üretimin içindeler.”, Katılımcı 1, ““Emekliyiz. Kendi ayaklarımızın üzerinde duran insanlarız.”, Katılımcı 9, “Herkes ev hanımı, 40 yaş üstü, İlköğretim ve lise mezunu.” Şeklinde görüşlerini ifade ederek kooperatif çalışanlarının homojen bir yapıda olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı 11, “En genç üyemiz 39, en yaşlı üyemiz 52 yaşında. İki kişi üniversite mezunu, Diğerleri ilköğretim ve lise.”, Katılımcı 10, “5-6 tanesi genç. Genç olanlar yönetime girdi. 7 kurucu üye olarak kooperatifi kurduk. Diğerleri farklı yaşlardan.”, Katılımcı 12, “70 yaşında, 40 yaşında her yaştan çalışanımız var.” Katılımcı 8, “Ortaklar, okur-yazar, lise, üniversite. Akademisyen bile var. Gökkuşığı gibiyiz.” şeklinde görüşlerini ifade ederek kooperatif çalışanlarının heterojen yapıda olduğunu belirtmişlerdir.

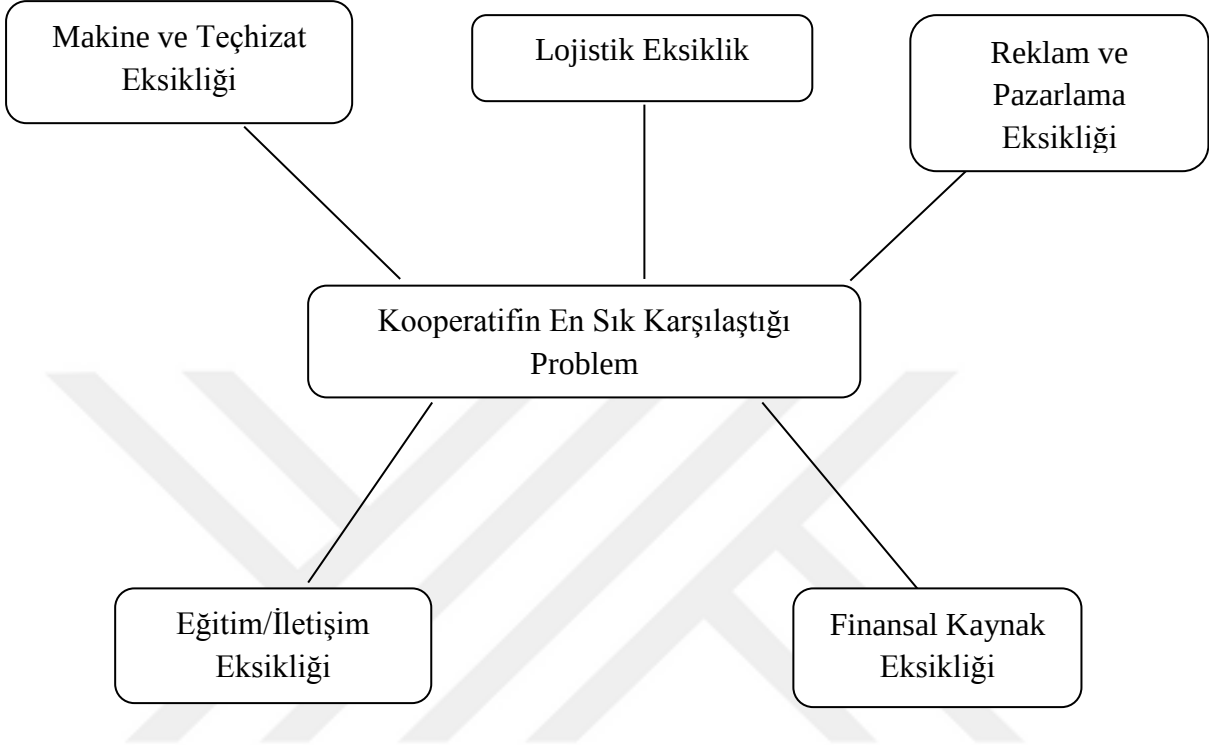
Katılımcı 6, ise kooperatif çalışanları arasında çaresiz durumda olan kadınların kooperatif sayesinde hayata tutunduklarını şöyle ifade etmiştir:

Kooperatifimizde emekli olan da var olmayan da var. Sosyalleşmeye gelen de var. Gerçekten paraya ihtiyacı olduğu için gelen de var. Kadınlarımızın üretken elleri var. Sadece bedenleriyle değil. Tacize uğramış, aldatılmış kadınlarımız var. Kaynanasından, kaynatasından dayak yemiş ve evden atılmış çalışanlarımız da var. Burada kendilerini iyi hissediyorlar. Çünkü biz burada aile gibiyiz. Moral buluyoruz. Rehabilite ediliyoruz bir arada olarak. (Katılımcı 6)

3.7.1.6. Kooperatifin En Sık Karşılaştığı Problem

Katılımcılara kooperatifin en sık karşılaştığı problem sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde, Makine ve teçhizat eksikliği, lojistik, reklam ve pazarlama, Eğitim/iletişim ve finansal kaynak olmak üzere toplam dört farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 37: Kooperatifin En Sık Karşılaştığı Problem

3.7.1.6.1. Makine ve Teçhizat Eksikliği

Katılımcı 8, Belediye bize, hamur yoğurma makinesi verdi. Keşke, hamur açma ve kurutma makinelerimiz de olsa. Kadınları bir arada tutmak zor. Aynı kalitede ürünler üretmek zor.”, Katılımcı 10, “Bize tesisat lazım. Mesela kurutma makinesine ihtiyacımız var. Rutubet ortamı var. Konserve yapımında daha çok makineleşmemiz lazım.” Katılımcı 12 ise “Makinelerimiz ev tipi, sanayi tipi değil. Sanayi tipi olsa daha çok ürün çıkacak. Ev tipi makineler onları yavaşlatıyor.” şeklinde görüşlerini ifade ederek en sık karşılaşılan problemin makine ve teçhizat kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir.

3.7.1.6.2. Lojistik Eksiklik

Katılımcı 9, “Kapalı yerimiz yok. Kendi çabamızla zorluyoruz.”, Katılımcı 1, “Kira ödüyoruz. Kira giderimiz çok fazla.”, Katılımcı 8 ise “Yer olarak, taş konak bize yetmiyor. Ziyaretçi sayımız arttı. Kahvaltıya gelen düzenli müşterilerimiz var. Keşke üretim yerimiz de olsa.” şeklinde görüşlerini ifade ederek lojistik problem yaşadıklarını belirtmişlerdir.

3.7.1.6.3. Reklam ve Pazarlama Eksikliği

Katılımcı 3, “En büyük sıkıntımız, ürettiklerimizin satılamaması. Pazar sıkıntısı yaşıyoruz. Bu konuda danışmanlık hizmeti almamız gerekiyor.”, Katılımcı 11, “Hiç destek almadık. Resmi erkana ulaşmakta sıkıntı yaşıyoruz. Gazetecilik deneyimim

sayesinde bir nebze reklamımızı yapabildim. Amacımız, kadınların hayatlarına dokunabilmek.”, Katılımcı 1, “Reklam sürecinde sıkıntı yaşıyoruz. Daha çok bilinmek istiyoruz.”, Katılımcı 4, “Kooperatiflerin en büyük sıkıntısı gördünüz, düzgün ürün çıkmıyor. Pazar sıkıntısı var.” şeklinde görüşlerini ifade ederek en sık karşılaştıkları problemin reklam ve pazarlamadan kaynaklandığını belirtmişlerdir.

3.7.1.6.4. Eğitim/İletişim Eksikliği

Katılımcı 5 ise, “Ortakların birlikte hareket etmesi, kooperatifleşme konusunda daha da bilinçlendirilmesini istiyorum.” görüşünü ifade ederek ortakların kooperatifleşmeye dair farkındalık eğitimini almalarını böylelikle dayanışma ruhunun oluşabileceğini dikkat çekmiştir. Yine devamında, “Ama kendi aralarında tam bir dayanışma yok. Bunu görüyorum. Çok fazla karışamıyorum. Çünkü mesela bir tanesinin toprağını kiraladık. Birbirimize bağlıyız. Karışarak birbirimize gönül koymalarını istemiyorum.” İletişim problemi yaşadıklarını ifade etmiştir.

(Katılımcı 7)

“Biz toplamda 180 kişiyiz. 120 kişi benim köyümden. Kooperatife ortak olan kadınlar 6 tane farklı köyün insanları. Etnik köken olarak farklıyız. Bazen kültür farkından dolayı da anlaşmazlık olabiliyor. Ama orta yolu buluyoruz.” Şeklinde iletişim odaklı bir problem yaşama ihtimallerin büyük olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı 12 ise,

“Buradaki kadınlar iş hayatını bilmiyor. Az iş yapıp çok para kazanmak istiyorlar. Kimisi, Allah bereket versin diyor. Kimisi, bu kadar paraya çalışılmaz diyor. Kocalarından para almaya alışmışlar. Kolay para aldıkları için para kolay kazanılıyor sanıyorlar.” Şeklinde görüşünü ifade ederek kooperatif çalışanları ile aralarında maddi kazanç kaynaklı iletişim problemleri olduğunu belirtmiştir.

3.7.1.6.5. Finansal Kaynak Eksikliği

Katılımcı 7 ise kooperatif olarak finansal kaynak bulmada zorlandıklarını şöyle ifade etmiştir:

Bankada, kooperatif hesabı açmamız gerekiyor. Ama kar amacı gütmmediğimiz için sıkıntı çıkardılar. Örneğin, kurutma makinesi satın alacağız. Siz kar amacı gütmüyorsunuz deyip bize kredi vermediler. Bize, kredi vermiyorlar. Banka kanalı ile finansal kaynak bulamıyoruz. Bizi normal işletme olarak kabul etmiyorlar. (Katılımcı 7)

Katılımcı 6 ise, resmi giderler ve SGK ödemeleri sebebiyle finansal kaynak problemi yaşadıklarını şöyle belirtmiştir:

Kooperatifimizin resmi giderleri çok fazla. Herkes, yaptığı iş kadar para alıyor. Kooperatifin giderleri için %10 ayırıyoruz. Muhasebe, genel kurul masrafları, elektrik, kira, su ve SGK ödemeleri hakkında şikayetlerimiz var. (Katılımcı 6)

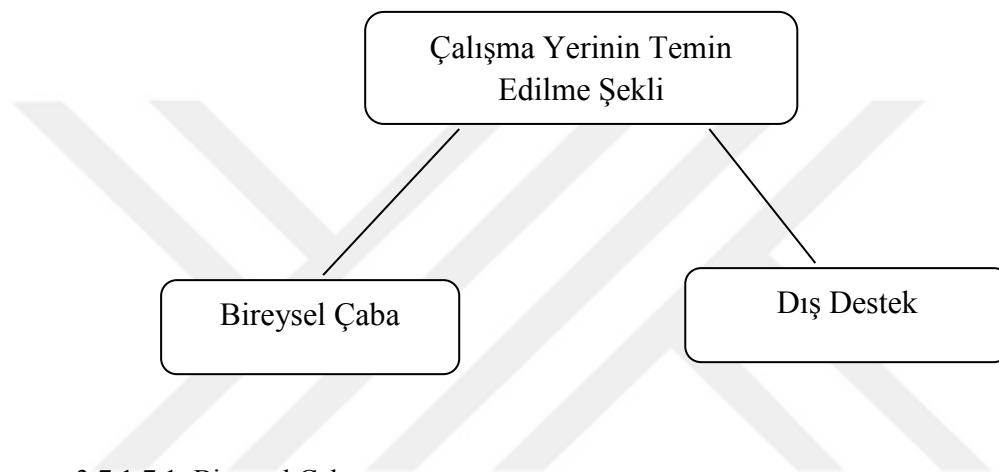
Katılımcı 2 ise, finansal kaynak eksikliği nedeniyle çalışanların ödemelerinin geciktiğini şöyle ifade etmiştir:

Sermaye sıkıntımız var. Şuanki binamıza kira ödemiyoruz ama. Daha uygun daha büyük olabilirdi. Çocuklar için oyun odamızda öğretmenimiz var. Zaman zaman onun maaşını ödeyemiyoruz. Maddi kaynaklı ve pazarlama kaynaklı sıkıntılarımız var. (Katılımcı 2)

3.7.1.7. Çalışma Yerinin Temin Edilme Şekli

Katılımcılara çalışma yerinin nasıl temin edildiği sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde bireysel çaba ve dış destek olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 38: Çalışma Yerinin Temin Edilme Şekli

3.7.1.7.1. Bireysel Çaba

Katılımcı 1, “Şu an için 2000 TL kira ödüyoruz. Kendi imkanımızla ayarladık.”, Katılımcı 6, “Atölyemizi, kaymakam tahsis etti. Milli Emlak’a kira ödüyoruz. Kadın Merkezimizin 6 yıllık birikmiş kirası var mesela. 9000 TL tutuyor. Metrekare hesabına, kira alıyor.”, Katılımcı 9, “Yerimiz yok.”, Katılımcı 11 ise “Binamız yok. Belediye bu konuda bir yardımı dokunmadı.” şeklinde görüşlerini ifade ederek kooperatif binasını kendi bireysel çabaları ile temin ettiklerini belirtmiştir.

3.7.1.7.2. Dış Destek

Katılımcı 12, “Atölyemiz bizim aynı zamanda kurs merkezimiz oluyor. Belediyeye ait. Giderlerimiz, kira, muhasebe de belediyeye ait. Kurucu ortaklar zaten öğretmen olduğu için maaşımızı Halk Eğitim veriyor.”,

Katılımcı 5, “Bizler, çiçekçi kadınlar projesi ile 2017 yılında Bakanlıktan ödül aldık. Sonrasında bakanlık bize sera kurdu. Biz, çiçekçi kadınlar projesi ile ödül aldıktan sonra kooperatifleşme sürecine daha da tutunduk.”, Katılımcı 4, “Burası için kira ödemiyoruz. İlk yatırımcımız belediye oldu. Burasını belediye tahsis etti. İçindeki her şey belediyenin katkısıdır.”, Katılımcı 2, “Binayı muhtarımızın da girişimiyle belediye tarafından bize tahsis edildi. Kira ve fatura derdimiz yok. Şu an onlar da olsaydı çok zorlanırdık.”,

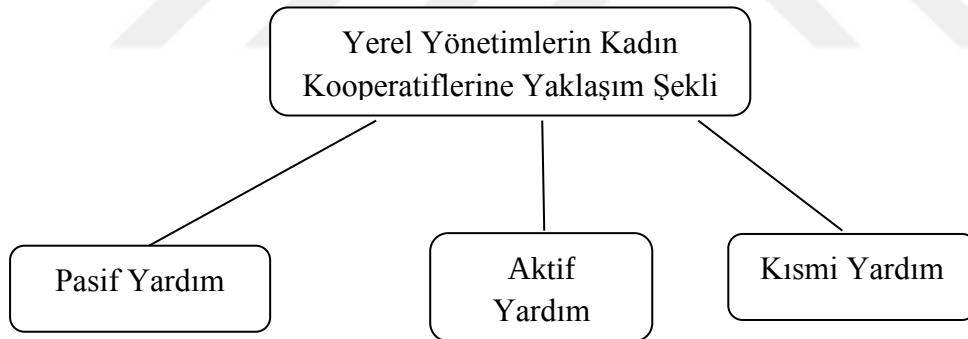
Katılımcı 10, “Karacabey Belediye başkanı, köyün boş kahvesini bize tahsis etti. Gerekli makineleri sağladılar. Bir un fabrikası bize 5 çuval un yolladı. Manti yaptık. Biz bu işe sıfır sermaye ile başladık. Ziraat odası, kazan ve ekipman sağladı. Kiramız yok. Elektrik, su vb. faturalar bize ait sadece.”,

Katılımcı 3, “Lojistik desteğimizi belediye sağlıyor. Kira, elektrik v.b. giderlerimiz belediyeye ait.”, Katılımcı 7, “Proje kapsamında binayı tahsis ettik.”, Katılımcı 8, “Taş konağını belediye yaptırdı. Bize verdi. İhaleyi biz kazandık. Bize pozitif ayrımcılık sağladılar.” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, çalışma yerinin temin edilmesinde bazı kadın kooperatiflerine pozitif ayrımcılık uygulanırken bazılarına ise böyle bir uygulama tanınmamıştır. Çalışma yerinin teminin edilmesinde farklı uygulamalara rastlanması yerel yönetimdeki yöneticilerin kadın kooperatiflerine yaklaşımındaki farklılıktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yerel yönetimlerin kadınların kooperatifleşmesinde kuruluş sürecinde, çalışma yerinin temininde adeta bir katalizör görevi üstlenmektedir.

3.7.1.8. Yerel Yönetimlerin Kadın Kooperatiflerine Yaklaşım Şekli

Katılımcılara yerel yönetimlerin size yaklaşım şeklini nasıl değerlendiriyorsunuz sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde pasif, aktif ve kısmi yardım şeklinde üç farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 39: Yerel Yönetimlerin Kadın Kooperatiflerine Yaklaşım Şekli

3.7.1.8.1. Pasif Yardım

Katılımcı 2, “Aktif bir yardım yok şu an.”, Katılımcı 6, “Belediyelerin, yardım bütçesi var. Yardım etmiyor. Kadın kooperatiflerine, kredi değil; hibe verilmesi gerekiyor. Belediyelerin kadın kooperatiflerine yardım etmesini zorunlu kılan yasal düzenlemeler yapılsın istiyoruz.”, Katılımcı 1, “Eski belediye başkanımız, bize Pierre Lotie’de satışımız için stant imkanı sağlamıştı. Ama sonraki belediye başkanımız bizi çıkardı. Şu an hiçbir yardım görmüyoruz. Kendi imkanımızla ayakta durmaya çalışıyoruz.”, Katılımcı 9, “Yardım yok. Sadece kendi çabamızla ayağıyız.” Şeklinde görüşlerini ifade ederek yerel yönetimin kadın kooperatifleri olarak kendilerine pasif bir tutum içerisinde olduğunu belirtmiştir.

3.7.1.8.2. Kısmi Yardım

Katılımcı 10, “Belediye, toplantılarında ürünlerini bizden satın aldı.” ve Katılımcı 11 ise, “Belediyeden aktif yardım yok. Bir tek ekim ayında, bir fuarda, ücretsiz stant açma desteği verdi.” şeklinde görüşlerini ifade ederek yerel yönetimlerin kadın kooperatifleri olarak kendilerine kısmi yardımda bulunduklarını belirtmiştir.

3.7.1.8.3. Aktif Yardım

Katılımcı 8, ise yerel yönetimden aktif bir yardım gördüklerini şöyle ifade etmiştir:

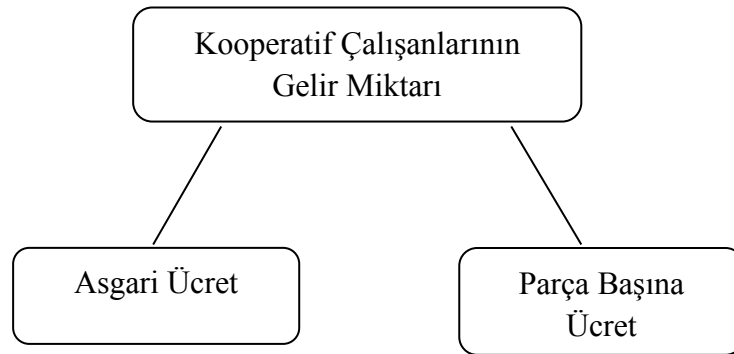
Taş konağını belediye yaptırdı. Bize verdi. İhaleyi biz kazandık. Bize pozitif ayrımcılık sağladılar. Eğitim olduğunda bir yerde, belediyeye dilekçe veriyoruz. Bize araç veriyorlar. Yardım görüyoruz. Belediyeye gelen bazı kuruluşların temsilcilerine etkinlikleri öncesi kahvaltı hazırladık. (Katılımcı 8)

Katılımcı 5, “Belediyeden her türlü destek alıyoruz.”, Katılımcı 4, “Faturalarımızın hepsini belediye ödüyor. Buraya 2 kere hırsız girdi. Tüm dikiş makinemizi hırsız çaldı. Sonra, belediyemiz tüm kayıplarımızı karşıladı.” Katılımcı 3, “Belediyeden lojistik destek olsun diğer giderler olsun yardım alıyoruz.”, Katılımcı 12, “Belediye, fuarlarda stantlarda kolaylık sağlıyor. Mesela, Shareton Otelde ürünlerimizin rahatlıkla satışını yapabildik belediyenin yardımıyla.”, Katılımcı 7, “Biz, oylat kaplıcalarının yanında bulunan tek kadın girişimciyiz. Burası zaten turizm yeri. Bize zaman zaman destekleri oluyor.” şeklinde görüşlerini ifade ederek bağlı oldukları yerel yönetimden aktif yardım gördüklerini belirtmiştir.

3.7.1.9. Kooperatif Çalışanlarının Gelir Miktarı

Katılımcılara kooperatif çalışanlarının gelir miktarı sorulduğunda, katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde asgari ücret ve parça başına ücret olmak üzere iki farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 40: Kooperatif Çalışanlarının Gelir Miktarı

3.7.1.9.1. Asgari Ücret

Katılımcı 10, “Yıllık 50 Bin TL gelirimiz var. Günlük kazancımız ise 30-50 TL arasında değişiyor. Ben kazancımı iş geliştirmeye harcıyorum. Çalışanların gelirleri asgari ücreti buluyor.” Katılımcı 8, “Yaz aylarında, nöbetçiye tam gün gelirse 100 TL veriyoruz günlük. Kış aylarında 60 TL veriyoruz. Asgari ücreti buluyor yine de.” Katılımcı 7, “Çalışanlar düzenli gelir elde ediyorlar. Bana bu işin bir getirisi yok ama.”, Katılımcı 5,

“Ben gelirden memnunum. Daha da iyi olacağına inanıyorum.”, Katılımcı 9, “Aylık asgari ücreti buluyor.”, şeklinde görüşlerini ifade ederek kooperatif çalışanlarının asgari ücret tutarında veya asgari ücret tutarına yakın bir miktarda gelir elde ettiklerini belirtmiştir.

Katılımcı 11, “2 senedir ben maaş almadım. Yeni yeni ayaklanıyoruz zaten. Senede 1 genel kuruldan genel kurula ortaklara satışlara göre para dağıtımı oluyor.”, Katılımcı 1, “500 TL tutarında. Ama talebe göre yani satışlara göre değişiyor.”, Katılımcı 2, “Biz gelir elde etmiyoruz gibi bir şey. Çok cüzi bir miktar. O da zaten yine iş geliştirmeye gidiyor. Cebimize girmiyor diyebilirim.”, Katılımcı 3, “Satışımıza göre gelir elde ediyoruz ama; gelirden memnun değiliz.”, şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Katılımcı 12 ise kooperatif ortaklarının gelir elde etmediklerini kursiyer olarak çalışanların kooperatiftan gelir elde ettiklerini şöyle ifade etmiştir:

Ortakların hiçbiri kooperatiftan gelir elde etmiyor. Bizim Kursiyerlerimiz gelir elde ediyor. Firma sahipleri ile iletişim halindeyiz. Bazı firmalar, işçi talep ediyor. İşe yerleştirdiğimiz kursiyerlerimiz de oldu. Bazen kursiyerlerimize evine iş veriyoruz. 20 gün evde çalıştığında 3 bin TL kadar kazanabiliyor. Biraz bu kişinin hızına da bağlı.” (Katılımcı 12)

3.7.1.9.1. Parça Başına Ücret

Katılımcı 4 ise, parça başına ücret aldıklarını ve çalıştıkları gün sayısını da dikkate aldıklarını belirtmiştir. Ücretlerin adaletli dağılması için sebeple mesai defteri kullandıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Kooperatif kasasında kar payı dağıtımı yapmıyoruz. Sosyal kooperatifiz biz. İş geliştirmeye yatırıyoruz. Ama herkese işçilik ücretini ödüyoruz. Mesai defterimiz var. Üretim başladığından beri, mesai defteri herkes tarafından imzalanıyor. Üretime katılmış kaç gün katılmış o ürünün faturası kesiliyor. Ödeme yaparken bu bizim rehberimiz oluyor. O üretime 3 gün katılmışsa 3 günlük ücreti ödeniyor. (Katılımcı 4)

Katılımcı 6 ise, çalışanların parça başına ücret kazandıklarını, ücret ödemeleri gecikirse bile kendi emekli maaşından çalışanlara ücret ödediğini belirtmiştir. Bu bağlamda çalışanların hayal kırıklığı yaşamlarına engel olabilmek adına kişisel fedakarlık yapmayı seçtiğini şöyle ifade etmiştir:

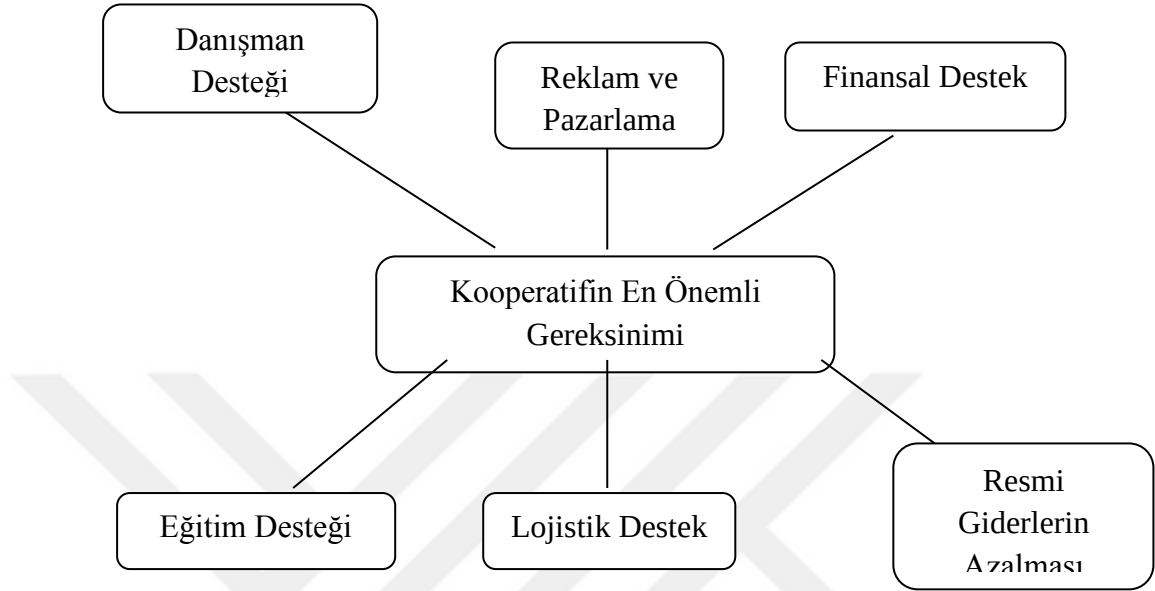
Her bir çalışan, aylık en az 1000 TL kazanıyor. Her hafta cumartesi ödeme yapılıyor. Firma, ödemeyi geciktirirse, ben kendi emekli maaşımdan ödüyorum. Güvendiğimiz tek bir firma var. Sadece onunla çalışıyoruz. Öbür türlü, piyasadan 10.000 TL alacağımız var. Firmalar ödemedi. (Katılımcı 6)

Katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde asgari ücret veya parça başına ücret kazanan kadın kooperatifleri olduğu anlaşılmaktadır. Düzenli gelir elde etmeleri genelde kooperatifin satışına bağlıdır. Kooperatif başkanlarının çalışanların gelir elde etmesi için yeri geldiğinde kendi inisiyatifleri dahilinde gelir elde etmediğini veya kendi emekli maaşından ödeme yaptıkları öğrenilmiştir.

3.7.1.10. Kooperatifin En Önemli Gereksinimi

Katılımcılara, kooperatifin en önemli gereksiniminin ne olduğu sorusu sorulduğunda, elde edilen veriler neticesinde, eğitim, lojistik destek, resmi giderlerin azalması, danışman, reklam ve pazarlama, finansal destek olmak üzere toplam altı farklı kod oluşturulmuştur.

Şekil 41: Kooperatifin En Önemli Gereksinimi

3.7.1.10.1. Eğitim Desteği

Katılımcı 6, halkın kooperatif algısının değişmesi gerektiğini bu sebeple de kooperatifçilikle ilgili farkındalık eğitiminin verilmesi gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

Halkın gözünde, kooperatif algısının da değiştirilmesi lazım. Çünkü, kooperatif denilince, insanların aklına ilk yapı kooperatifleri geliyor. Yapı kooperatifleri hikayesiyle özdeşleşen kooperatifçilik hikayesinin değiştirilmesi lazım. Kadın kooperatiflerinin 1163 Sayılı Kanundan ayrı tutulmasını istiyoruz. Yapı kooperatifleriyle aynı tutulmasını istemiyoruz. Üniversitelerin de kadın kooperatifleriyle iş birliği yapması lazım. (Katılımcı 6).

Katılımcı 3 ise, “Öncelikli amacımız, kooperatif olarak ortak sayımızın çoğalması ve daha çok kadına ulaşabilmek. Halkın kooperatifleşme konusunda bilinçlendirilmesini istiyoruz. Böylelikle katılımın artmasıyla daha da güçleneceğimizi düşünüyoruz.” şeklinde görüşlerini ifade ederek daha çok kadına ulaşabilmek için kooperatifleşme farkındalık eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

3.7.1.10.2. Lojistik Destek

Katılımcı 8, “Üretim alanının büyümesi lazım”, Katılımcı 9 ise “Kapalı bir yerimizin olmasını istiyoruz.” Şeklinde görüşlerini ifade ederek kadın kooperatifi olarak lojistik desteğe ihtiyacı olduklarını belirtmiştir.

3.7.1.10.3. Reklam ve Pazarlama

Katılımcı 10, “Reklama ihtiyacımız var. Mesela Televizyon programlarına katılırsak kendi ürünlerimizi tanıtabiliriz. Özellikle fuarlara katılmak istiyoruz. Bilinmek ve

markalaşmak istiyoruz.” şeklinde görüşünü belirterek reklam ve pazarlamanın öncelikli ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı 11 ise, yerel yönetim yöneticilerinin farklı davrandıklarını belirterek reklam ve pazarlama alanında pozitif ayrımcılık istediklerini şöyle ifade etmektedir:

En temel sıkıntımız pazarlama alanında. Ticaret sanayi odalarına ihracat işleri geliyor. Bizimle paylaşımlarını istiyoruz. Büyükşehir belediyelerinin hediye alışverişleri oluyor. Hediyelerini bizden alsın istiyoruz. Biz kısacası bilinmek istiyoruz. Ahilikten geliyoruz aslında. Toplumda sahip çıkılmak istiyoruz. Biz ihracat odaklı kooperatiftir. Belediye bizi ticari işletme olarak gördüğü için yardım etmiyor. Ama Yıldırım Belediye Başkanının Zeyniler kadın kooperatifine epey bir yardımı dokundu. O belediye başkanını her yere kopyalamak lazım. (Katılımcı 11)

3.7.1.10.4. Resmi Giderlerin Azalması

Katılımcı 1, “Kooperatif olarak resmi giderlerimiz çok fazla. Kadın kooperatifi olarak resmi giderlerimiz konusunda da pozitif ayrımcılık istiyoruz.”, Katılımcı 7, “Ticari faaliyette bulunan kooperatiflerin iki tane muhasebe defteri tutma zorunluluğu var. Yıllık 10 bin TL muhasebe giderimiz var.” şeklinde görüşlerini ifade ederek resmi giderlerin fazlalığı kendilerini finansal olarak sıkıntıya düşürdüklerini bu bağlamda resmi giderlerin azaltılması yönünde gereksinimde olduklarını belirtmiştir.

Katılımcı 4 ise, resmi giderlerin azaltılması yönünde bir hukuki düzenleme yapılırsa maliyetlerinin düşeceği yönündeki görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Biz, anonim şirkete eş değer vergi ödüyoruz. Aslında, Ticaret bakanlığında bir çalışma var sosyal kooperatifçiliğin ayrı değerlendirilmesi mevzuu var. O indirim ve teşviki yaparsa ciddi anlamda bizde finans kaymağı olacak. Bizim vergi ve genel kurul masraflarımız en büyük gider kalemlerimiz. Sizin de bu çalışmanız buna ışık tutacak. Bu çalışmalarınız önemli. (Katılımcı 4)

3.7.1.10.5. Danışman Desteği

Katılımcı 8 ise danışman desteğine ihtiyaç duyduklarını “Kooperatifler kurulmadan önce eğitim verilmeli. Bizim danışmanımız olsun. Müfettiş gibi değil. Bizden biri olsun. Proje danışmanımız olsun.” şeklinde ifade etmiştir.

3.7.1.10.6. Finansal Destek

Katılımcı 2, “Karşılıksız hibeye çok ihtiyacımız var. Sermayesizlik en büyük sıkıntımızdan birisidir. Kooperatif olarak daha çok bilinmek istiyoruz. Keşke her mahalleye kooperatif açılabilir istiyoruz.”, Katılımcı 5, “Park çiçeklerinin tohumlama aşamasında kullanılan bir makine var. Onlara sahip olabilirsek hem zamandan tasarruf etmiş olup hem de daha çok üretim yapabiliriz. Bunun için de finansal desteğe ihtiyacımız var.” şeklindeki görüşlerini belirterek finansal desteğe ihtiyacı olduklarını ifade etmiştir. Katılımcı 7 ise, makine ve teçhizat eksikliklerini giderebilmek için finansal desteğe ihtiyaç duyduklarını şu şekilde ifade etmektedir:

Bizim sürdürülebilir üretim yapabilmemiz lazım. Kurutma makinesine ihtiyacımız var. Tarhanayı, meyveyi kurutma makinesiyle kurutabiliyorsun. Kurutulduğunda biliyorsunuz meyvenin katma değeri daha da artıyor. Aynı zamanda vakum makinesine de ihtiyacımız var. Vakumlayamadığımızda ürünün raf ömrü azalıyor. Biz yaz sezonlarında, bayramlarda

lokanta iş yapıyor. Bizim asıl işimiz üretim ve pazarlama. Devlet, merdiven altı pazarlara engel olmalı. Devletin bizi koruması gerekiyor. Maliyetimiz var. (Katılımcı 7).

Katılımcı 4 ise, üreten kadınların toplum için önemine vurgu yaparak finansal destek konusunda karşılıksız hibeye ihtiyaç duyduklarını şu şekilde ifade etmektedir:

Biz, her konuda pozitif ayrımcılık istiyoruz. Kadın, üretimin içindedir. Üreten kadın bilinçli tüketicidir. Toplumu oluşturan kadındır. Kadın üretimde olması gerekir. Feminist veya siyasi bir yapı değiliz. Aile kurumuna saygı duyuyoruz. Birinci ihtiyacımız, karşılıksız hibe. Sermaye lazım. Yoksa yapmak istediğini yapamıyorsun. Üretim için sermaye lazım. (Katılımcı 4)

3.7.2. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, İstanbul ve Bursa ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin başkanları ile gerçekleştirilen nitel araştırmada, kadın kooperatifi başkanlarının kooperatifin kuruluşu, faaliyetleri, kooperatifin gelirleri ve kooperatif çalışanları ile ilgili algıları ve deneyimlerinin tespit edilip yorumlanması amaçlanmıştır. Araştırmada, ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

1. Kadınların kooperatifleşme sürecini etkileyen en önemli faktör dış destektir. Bu süreçteki en önemli dış destekçiler: yerel yönetim yöneticileri, vakıflar, halk eğitim kurumları, kalkınma ajansları ve kalkınma bakanlıklarıdır. Dış destekçilerin varlığı kadın kooperatiflerinin kuruluş sürecini hızlandırmada olumlu katkılarının olduğu anlaşılmıştır.
2. Kadın kooperatiflerinin faaliyet alanlarının çoğunluğu dikiş, takı, tasarım, ev tekstili, çeyiz ürünleri, oyuncak gibi el işi ürünlerine dayalıdır. Katılımcılar, çoğunlukla kooperatiflerde el emeğine dayalı üretimlerde faaliyette bulunmaktadır.
3. Kadın kooperatiflerinin çalışma zamanları araştırıldığında, kooperatifin üretim ve satışına göre çalışma zamanlarının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Üretimin ve pazarlamanın sürdürülebilir olduğu kooperatiflerde, çalışma zamanı tam zamanlıdan esnek zamanlıya doğru değişmektedir. Üretimin ve pazarlamanın mevsim koşullarına bağlı olduğu kooperatiflerde ise çalışma zamanı mevsimsel olmaktadır.
4. Kadın kooperatifi çalışanlarının sosyal ilişkilerinin durumu araştırıldığında, kadın kooperatiflerinin çoğunluğunda arkadaş odaklı sosyal ilişkilerin hakim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arkadaş odaklı sosyal ilişkilerin hakim olduğu kadın kooperatiflerinde aidiyet duygularının daha çok geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.
5. Kadın kooperatiflerinde çalışanların genel profilleri araştırıldığında ilköğretim ve lise mezunlarının çoğunlukta olduğu, emekli olup sosyalleşmek amacıyla ya da harçlık elde edebilmek için gelen farklı profillerde çalışanların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
6. Kadın Kooperatiflerinde en sık karşılaşılan problem ise makine ve teçhizat eksikliği, reklam ve pazarlama ile resmi giderlerin fazla olması ve SGK ödemelerinin yapılamaması durumudur. Bu problemler genel olarak

değerlendirildiğinde finansal kaynaklı problemler yaşadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

7. Kadın kooperatiflerinde çalışma yerini temin etme şekli araştırıldığında uygulamada yerel yönetim yöneticilerinin etkisinin önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır; ancak yerel yönetim seçimlerinden sonra kendilerine ait yerleri kaybetme korkusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple, kendilerine ait yerlerin yasal sahipleri olmak istediklerini belirtmektedirler.
8. Yerel yönetimlerin kadın kooperatiflerine yaklaşım şekli araştırıldığında, yerel yönetimler arası uygulamada farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı yerel yönetimler kadın kooperatiflerinin çalışma yerini temin edip ve fatura giderlerine kadar aktif bir yardımda bulunurken, bazı yerel yönetimler kadın kooperatiflerine karşı pasif bir tutum sergilemektedir.
9. Çalışanların kooperatiftan elde ettikleri gelir miktarı araştırıldığında, genelde başkanların emekli ya da başka bir meslek sahibi oldukları gerekçesiyle kooperatiftan gelir elde etmedikleri çalışanların ise genelde parça başına ücret aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
10. Kadın kooperatiflerinin en önemli gereksinimleri araştırıldığında, resmi giderlerin azalması, reklam ve pazarlama, danışmanlık, makine ve teçhizat, lojistik destek, karşılıksız hibe ve pozitif ayrımcılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, kadın kooperatifi başkanlarının kadın kooperatiflerinin kuruluşunda dış destekçilerine dikkat çekerek, kooperatif öncesinde de meslek sahibi olduklarını, bu işi gönüllülük esasına dayanarak yaptıklarını ifade etmiştir. Kadın kooperatifi çalışanlarının farklı profillerde olduğunu belirtmiştir. Böylelikle gerek eğitim seviyesi gerek gelir seviyesi olarak kadın kooperatifleri çalışanlarının heterojen yapıda olduğu anlaşılmıştır. Kadın kooperatiflerini istedikleri seviyeye getiremediklerini, bu bağlamda dış desteğe olan gereksinimin önemine dikkat çekmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, üzerinde tek bir tanımı yapılamayan çok boyutlu bir olgudur. Yoksulluğa dair yapılan ilk tanımlamalar, yoksulluğun gelir seviyesi gibi niceliksel yönünü vurgularken, zamanla bu tanımlamaların yetersizliği tespit edilmiş ve yoksulluğun sağlık, sosyal ve kültürel boyutu da dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu sebeple yoksulluğu açıklamada sadece gelire odaklanan parasal yaklaşımın yanı sıra kapasite ve sosyal dışlanma gibi yoksulluğa çok boyutlu bir bakış açısıyla yaklaşan yeni yaklaşımlar oluşturulmuştur. Yeni yaklaşımların oluşturulması ile birlikte yoksulluğun ölçülmesinde de gelir temelli ölçütlere alternatif olarak BM tarafından yayınlanan İnsani Gelişim Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi gibi göstergeler de ülkeler arası yoksulluk kıyaslamalarında bir ölçüt olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçülmesinde yeni bakış açıları ve ölçütler oluşturulurken yoksulluğun nedenlerine dair yapılan analizlerde de bir farklılaşma yaşanmıştır. Yoksulluğun nedenleri de başlangıçta kişinin yetenek, beceri ve vasıflarının yetersizliğinden kaynaklandığını savunan kişisel faktörler gösterilmiştir. Zamanla yoksulluğun nedeni olarak gösterilen kişisel faktörlere ek olarak yoksulluğun hükümetlerin ekonomi, istihdam ve eğitim politikalarındaki başarısızlığının bir sonucu olduğunu savunan yapısal faktörler görüşü ön plana çıkmaya başlamıştır.

Günümüzde ise yoksulluğun nedenlerinin hangi faktörlerden kaynaklandığını savunanlar ülkeden ülkeye ve zamandan zamana değişebilmektedir. Genel olarak yoksulluğun nedenleri ise ekonomik büyüme ve gelir dağılımı, demografik unsurlar, işgücü piyasaları, dışsal etmenler, yapısal uyum programları ve ekonomik kriz olarak sıralanabilmektedir. Yoksulluk ile mücadele etmede benimsenen yaklaşımlar ise dolaylı ve dolaysız olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaylı yaklaşım, ekonomik büyüme ile yoksulluğun azaltılmasıdır. Fakat ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltabilmesi için yoksulların eğitim, sağlık hizmetlerine ve istihdam olanaklarına ulaşımının dikkate alınması ve gelir dağılımının adil dağılımı gibi birden fazla sonucun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu sebeple, dolaylı yaklaşım adı altında ele alınan ekonomik büyümenin yoksul odaklı büyüme olması şartı aranmaktadır. Dolaysız yaklaşım ise, kaynakların ve üretimin yeniden dağıtılması demek olan radikal reform, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaç kalemlerine yapılan kamu harcamaların artırılması ve yoksul ve kıtlık çeken ülkelere, bölgelere, insanlara gıda yardımları, mesleki eğitim ve kredi olanaklarının sunulması gibi bir takım mücadele programlarından oluşmaktadır.

Yoksulluğun dünyadaki boyutları incelendiğinde, dünya nüfusunun %56'sı günde 2\$ ile 10\$ arasında gelir elde etmektedir. Günde 2\$'dan az gelir elde edenler 2001 yılında %29 iken bu oran 2011'de %15'e gerilemiştir. Aşırı yoksul olarak adlandırılan bu kesimde kısmi bir iyileşme gözükse de dünya nüfusunun yarısının tekrarardan aşırı yoksulluğa düşme tehlikesi devam ettiği anlaşılmaktadır. Küresel nüfusta yoksul olanların oranı bu kadar yüksek iken küresel gelir dağılımında meydana gelen eşitsizlik de dikkat çekici boyuttadır. 1980 ile 2016 yılları arasında gerçekleşen toplam küresel gelir artışının %27'si dünyadaki en üst sınıfın yer aldığı %1'lik kısma ait olmuştur. Alt sınıfı oluşturan

%50'lik kesim ise bu dönemde oluşturulan toplam küresel gelir artışının sadece %12'sini almıştır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki yoksulluk oranlarına bakıldığında, fert medyan gelirinin %60'ına göre belirlenen göreceli yoksulluk oranı dikkate alındığında, yoksulluk oranı en yüksek olan ülke %25,4 ile Romanya iken en düşük ülke ise %9,7 ile Çek Cumhuriyeti'dir. 2018 yılında yayınlanan Eurostat verilerine göre ise AB-28 genelinde 2015 yılında toplam 118,8 milyon insan yoksuldur.

Amerika'da gerçekleşen yoksulluk oranlarına bakıldığında, Amerikan Nüfus dairesinin yayınladığı verilere göre 2016 yılında nüfusun %12,7'si yoksuldur. Erkeklerin ise %11,3'ü, kadınların %14'ü yoksuldur.

Türkiye'de yoksulluğun boyutları değerlendirildiğinde, fert medyan gelirinin %50'sinin dikkate alınarak oluşturulan yoksulluk sınırı oranı %14,3 olarak gerçekleşmiştir. Yoksulların sayısı ise 11.026.000'dir. Toplumun en düşük %20'sinin toplam gelirden aldığı pay %6,2 iken, toplumun en yüksek gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay %47,2 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'deki gelir grupları arasındaki bu farkın gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini Katsayısına da yansımaktadır. Gini Katsayısı, 0,397'den 0,404'e yükselmiştir.

Yoksulluğa dair ülkeler arası kıyaslama yapılırken fert medyan gelir hesapları dikkate alınmaktadır. Fakat, yoksulluğun kendi iç dinamikleri incelendiğinde erkek ve kadın arasında da yoksulluk oranlarının farklılaştığı anlaşılmaktadır. Yoksulluk verilerinin cinsiyet bazında ayrıştırılması kadın yoksulluğu kavramını ön plana çıkarmıştır. 1978 yılında Diane Pearce tarafından kullanılan kadın yoksulluğu kavramı kadınların yoksulluğu erkeklerden daha şiddetli yaşadığını ifade etmede kullanılan bir kavram olmuştur. Kadın yoksulluk kavramı bu anlamdan yola çıkarak oluşturulsa da kavramın kendisine yöneltilen eleştiriler de mevcuttur. Kadın yoksulluğunu sadece gelir seviyesi üzerinden ele alması, yaş faktörü, kadın başlı hanelerin çok heterojen bir grup olması gibi kriterlerin göz ardı edilmesi kadın yoksulluğu kavramına atfedilen analitik sorunlar olarak ayrıca tartışılmaktadır.

Kadın yoksulluğu kavramı da tıpkı yoksulluk kavramı gibi çok boyutlu bir kavramdır. Buna sebep olan nedenler incelendiğinde, toplumsal cinsiyet, hane içi eşitsizlikler, eğitim, işgücü piyasasındaki konum, kaynaklara ve kamsal hizmetlere eşitsiz erişim olarak sıralanmaktadır. Dünyadaki kadın yoksulluk boyutlarına bakıldığında, küresel işgücü piyasasında kadınların konumunu incelemek gerekmektedir. 2018 yılında küresel işgücüne katılım oranı erkeklerde %75 olup kadınlarda %48,5'tir. Kadınların işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülke %18,9 ile Arap Devletleridir. Dünya genelinde yoksulluk ile mücadele eden kurumlar Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletlerdir. Asya ve Afrika bölgesindeki yoksulluk ile mücadele eden kuruluşlar ise Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası kuruluşlarıdır.

Türkiye'de Kadın yoksulluğunun boyutları incelendiğinde, yayınlanan istatistiklerin çoğunluğunun hane bazlı olması ve cinsiyet ayrıştırılmasının sadece işgücü piyasaları

odakla yapılması sebebiyle kadınlara ait yoksulluk verilerinde bir yetersizlik söz konusudur. Türkiye'deki işgücü piyasalarına bakıldığında, 2018 yılı verileri dikkate alındığında erkeklerin %71,3 kadınların %33,2 olarak işgücüne katılım oranları gerçekleşmiştir. İstihdam oranları ise erkeklerde %64, 5, kadınlarda %28,7'dir. 2009 yılında gerçekleştirilen yoksulluk araştırmasında ise, Türkiye genelinde kadın yoksulluk oranı %19,3, kentlerde %9,26, kırlarda ise %40,15'tir. Kırlarda kadın yoksulluk oranının yüksek çıkmasının en büyük sebebi kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışması ve ortalama ücretlerin tarım sektöründe en düşük gerçekleşmesidir. Kadınların işgücüne dahil olmama nedenlerinin yapıldığı 2018 yılına ait bir araştırma sonuçlarına göre, kadınların %54,8'i, ev işleri sebebi olduğunu belirtmiştir. Tüm bu oranlar dikkate alındığında kadınların işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumunu göstermektedir.

Türkiye'de kadın yoksulluğu ile mücadele eden kurumlara bakıldığında, aile, çalışma ve sosyal hizmetler bakanlığına bağlı birimler, ilgili sivil toplum kuruluşları ve kadın girişimciliği gelmektedir. Kadın girişimciliği adı altında yoksul kadınların girişimci olabilmesi için mikrofinans uygulamaları ve kadın kooperatifleri örnek olarak gösterilmektedir. Bu çalışmanın da ana konusu olan kadın kooperatifleri, kadın yoksulluğunu önlemede kadınların bir araya gelerek ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarının karşılandığı çok ortaklı, demokratik ve şeffaf işletme modelleridir. Kadın kooperatiflerinin yapısı itibarıyla ev kadınlarının ilgisi çekmesi, sınırlı sermaye ile kurulması ortak, gönüllü çalışan olarak mal veya hizmet üretmesi bu girişimlerin çoğalmasını sağlamaktadır. Kadın kooperatiflerinin KEDV öncülüğünde 2000'li yılların başında kurulmaya başlanması ile birlikte günümüzde yaklaşık 172 adet kadın kooperatifi bulunmaktadır.

Kadın kooperatiflerinin ortaklarının/çalışanlarının çoğunluğunun özelliklerine bakıldığında, vasıfsız ya da yarı vasıflı olarak, işgücü piyasasından uzakta kalmış ev kadınları olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, bu kadınları işgücü piyasasına dahil etmede kadın kooperatifleri önemli bir sosyal politika aracı işlevi de kazanmaktadır. Bu çalışmanın da amacı gereği, kadın kooperatiflerinin kadın ortaklarına/çalışanlarına kadın kooperatifleri ile olan etkileşimi, kendilerine olan ekonomik, sosyal ve psikolojik etkisinin değerlendirilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Çalışmanın araştırma bulgularının belirtildiği üçüncü bölümde İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifleri ortaklarına/çalışanlarına yönelik yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Yapılandırılmış görüşme sonucunda, katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımında genç olarak nitelendirilen 18-24 yaş grup aralığından olan katılımcıların dağılımı %2,7 olduğu tespit edilmiştir. En çok katılım sağlayan grubun 36-51 yaş grubundan %47,3 ve 52-64 yaş grubundan %36,6 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, kadın kooperatiflerine olan katılımın genç kadın nüfusu arasında en az gerçekleştiği bulgusu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların çoğunluğunun evli kadınlardan oluştuğu dikkat çeken bir diğer bulgudur. Evli kadınların kadın kooperatiflerinde çalışma saatlerini kendilerinin belirlemesi, esnek zamanlı çalışmalarına imkan tanınması kendi işinin patronları olması evli kadınların kooperatife katılmalarını cazip hale getiren en önemli unsurlardır.

Katılımcıların çoğunluğunun ortalama 2 çocuk sahibi olduğu ve SGK kapsamında olanların %74,1, SGK kapsamında olmayanların ise %25,9 olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. SGK kapsamında olanların çoğunluğu ise eş, anne ya da baba üzerinden SGK kapsamında olduğunu, SGK kapsamında olmayanların ise eş, anne ya da baba üzerinden bile SGK kapsamında olmadığı anlaşılmıştır. SGK kapsamında olmayanların genel olarak verdikleri cevap hastalanmamaya çalışıyoruz şeklinde olmuştur.

Katılımcıların eğitim durumu değerlendirildiğinde %52,7'si ilköğretim, %28,6'sı lise mezunudur. Böylelikle katılımcıların çoğunluğunun vasıfsız ya da yarı vasıflı oldukları tespit edilmiştir. İşgücü piyasasına girmekte en çok zorlanan kesim vasıfsız ya da yarı vasıflı kadınlardır. Bu kesimin kadın kooperatifleri çatısı altında işgücü piyasasına dahil edilmesi, atıl konumdaki bu kadınların ülke ekonomisine kazandırılması açısından kadın kooperatiflerini cazip hale getiren diğer önemli bir unsurdur.

Katılımcıların kooperatiften önce herhangi bir iş başvurusunda bulunup bulunmadıkları sorulduğunda %56,3'ü hiçbir iş başvurusunda bulunmadıklarını, %59,8'i ise kooperatiften önce hiçbir işte çalışmadıklarını belirtmiştir. Bu bulgular sonucunda, kadın kooperatifleri aracılığı ile birçok kadın ilk defa işgücüne dahil olmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu, kadın kooperatiflerinden arkadaş aracılığı ile %52'sinin ya da belediye, halk eğitim gibi kurumların aracılığı ile %43' ünün haberdar olduklarını belirtmiştir. Kadın kooperatiflerinden haberdar edilmede belediye ve halk eğitim gibi kurumların çabasının da önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

Kadın kooperatiflerinin çoğunluğu, el işi becerileri alanında faaliyet gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar, kooperatiflerde kolaylıkla öğrenebilecekleri el işi becerilerinin ön planda olduğu eğitimler alarak faaliyete geçebilmektedir. Sınırlı sermayeye sahip olmaları, teknolojik olarak yeterli makine ve teçhizat eksikliği gibi nedenlerle kadın kooperatifleri faaliyetleri el işi becerilerinin dayalı olduğu alana kaymıştır.

Katılımcılara kooperatif gelirlerine göre dağılımda %67'si 1-500 TL, %25,9'u 501-1000TL aldıklarını belirterek, %32,1'i kooperatif gelirlerinden memnun olmadıklarını %42'si ise kısmen memnun olduklarını ifade etmiştir. Kooperatif gelirlerinin çoğunluğunun 1-500 TL aralığında olması sebebiyle katılımcılar gelirlerinin düşüklüğü sebebi ile gelirlerini harçlık olarak nitelendirmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu kooperatif dışında başka bir işte çalışmadıklarını ve kooperatif sonrası kendilerini daha mutlu, güçlü ve aktif hissettiklerini belirterek kooperatifin kendilerine olan psikolojik etkisini ifade etmişlerdir. Kooperatif kanalı ile çoğunluğu mesleki veya kişisel eğitim aldığını ve kooperatif faaliyetlerine de düzenli katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların %35,7'si imkan dahilinde ileride kendi işinin patronu olmak istediklerini ifade etmiştir. Kooperatifte çalışmak katılımcıların bir kısmını girişimci olarak teşvik ettiği sonucuna da ulaşılmıştır. Kooperatif çalışanların neredeye yarısı ise çalışanlar ile olan sosyal ilişkilerinin gayet iyi olduğunu söylemiştir.

Katılımcıların %19,6'sı yoksul hissettiklerini ve %33,9'u kısmen yoksul hissettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların en az yarısı kendilerini bir şekilde yoksul olarak nitelendirdikleri anlaşılmıştır. Kooperatif sonrası maddi gelirlerinde iyileşme olduğunu söyleyenler %17,9 kısmen iyileşme olduğunu söyleyenler ise %34,8 olmuştur. Bu durumda, en az yarısı kooperatifte çalışmanın ekonomik bir iyileşme etkisi gösterdiğini düşünmektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası kooperatif sonrası ailede kararlara katılımın, toplumda gördükleri saygının arttığını ve çevrelerinden de olumlu tepki aldıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu kooperatifte geliştirilmesi gereken yönler nelerdir sorusuna ücretlerin yükelenmesi ve SGK ödemeleri olarak belirtmiştir. Katılımcılar, kadın kooperatiflerinde SGK hakkında mahrum olarak çalışmaya ve sınırlı bir gelir elde etmektedir. Bu özlük haklarının iyileştirilmesi kadınların kooperatife olan aidiyet duygularını da pekiştirecek ve birçok vasıfsız ve yoksul kadınların da kooperatifleşmesi yönünde etkili bir adım olmasını sağlayacaktır.

İstanbul ilinde faaliyette olan farklı kadın kooperatifi çalışanları ile gerçekleştirilen nitel çalışmada, katılımcılar kooperatifi sosyalleşebildikleri bir işyeri olarak görmektedir. Temel amaçlarının sosyal fayda ve çevredeki kadınlar için bir farkındalık yaratmak olduğunu belirtmiştir. Bir kısmı ekonomik fayda yönünü belirtse de hemen hemen tüm katılımcılar sosyal fayda yönünün daha ağır bastığını dile getirmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, düzenli bir gelir elde etmediğini parça başına ücret kazandığını, ücret gelirlerinden yaklaşık yarısının memnun diğer yarısının memnun olmadığı yönünde bulgu elde edilmiştir. Bu bağlamda, çalışma arkadaşların birbirlerine daha çok psikolojik etkisi olduğunu, katılımcıların yarısından fazlası kooperatif dışında başka bir işte çalışmak istemediklerini ifade etmiştir. Aldıklarını eğitimin kendilerine faydasının olup olmadığı sorusuna neredeyse tamamına yakını, mesleki eğitim ve kişisel eğitim aldıklarını aldıkları eğitim sayesinde kendilerine olan güvenin arttığını, iletişim becerilerinin geliştiğini belirtmiştir.

Katılımcılara evde bakıma muhtaç birinin varlığı sorulduğunda, çocuk sahibi olanların kooperatife sınırlı katıldığı anlaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı ise, evde yaşlı bakımı ve hasta bakımının da kadın kooperatifleri aracılığı ile gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu işveren olmak istemediğini, takım çalışmasını daha çok sevdiklerinin, tek başına risk almaktan hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını ise kooperatifte çalışmanın psikolojik etkisini vurgulamıştır. Aktif, faal ve çalışkan oldukları için çevrelerinden takdir gördüklerini de ifade etmiştir.

Katılımcıların yarısından fazlası yoksulluğun fakirlik, maddi yetersizlik olduğunu belirterek gelir seviyesi üzerinden tanım yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yoksulluk durumları araştırıldığında, yarısından fazlası yoksul hissetmediğini, kendilerini yoksul olarak ifade edenler ise, kooperatifin olanak ve imkan eksikliği, kendini ifade etme yönünden, eğitim yoksunluğu üzerinden yoksul hissettiklerini belirtmiştir. Katılımcılara

kooperatifin eksikleri yönünde çoğunluğu maddi destek eksikliği yaşadıklarını, maddi destek sayesinde daha modern bir çalışma ortamı ve kooperatif binası istediklerini ifade etmiştir.

İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifi başkanları ile gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda, kadın kooperatifleşme sürecinde dış desteğin önemli bir faktör olduğu ve dış destek alan kadınların kooperatifleşme süreçlerinin daha hızlı gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Araştırmaya dahil edilen kadı kooperatiflerin hemen hemen hepsinin faaliyet alanlarının el işi becerilerine dayalı olduğu, ürünlerinin satışlarına göre çalışma zamanlarının esnek veya mevsimsel olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma ortamlarında katı ve kuralcı bir ortamın aksine sosyal ilişkilerin ön planda tutulduğu, çalışanların genelinin ilköğretim ve lise mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Kooperatiflerin en çok finansal kaynaklı problemler yaşadığı, yerel yönetimler arasında kadın kooperatiflerine yaklaşım şeklinin çeşitlilik arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın kooperatifi başkanlarının çoğunluğunun başka bir meslek sahibi olması sebebiyle kooperatiften gelir elde etmedikleri, en önemli gereksinimlerin ise resmi giderlerinin azalması, reklam ile pazarlama ve danışmanlık hizmeti alarak gelişmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın kesitsel tarama modeli üzerine kurulan birinci araştırmasında, kadın kooperatifi çalışanlarının Katılımcıların kooperatif öncesi ve sonrası sosyo ekonomik durumlarına göre kooperatiflerin rolü değerlendirildiğinde parasal yaklaşım açısından yoksulluklarının azalmasında kadın kooperatiflerinin rolünün sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı yaklaşım açısından katılımcıların sosyo-ekonomik durumu değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğu kendilerini yoksul olarak görmemektedir. Katılımcı yaklaşım açısından, katılımcıların kooperatif gelirlerinden memnun olmadıklarını ama sosyal fayda yönünü vurgulayarak, kooperatifin kendilerinde bir duygu oluşturarak manevi yönde kendilerini daha iyi konumda olduklarını belirtmişlerdir. Kooperatifin ekonomik fayda rolünden çok sosyal fayda rolünün daha ağır bastığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın fenomenolojik yorumlayıcı yaklaşım model üzerine kurulan ikinci araştırmasında, kadın kooperatifi çalışanlarının sosyo-ekonomik durumları üzerinde parasal yaklaşım açısından kooperatiflerin rolünün sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Ancak, katılımcı yaklaşım açısından, katılımcıların yarısının kendilerini yoksul hissettiğini ve kooperatifin hem ekonomik hem sosyal fayda rolünün kendi sosyo-ekonomik durumları üzerinde olumlu katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın fenomenolojik yorumlayıcı yaklaşım üzerine kurulan üçüncü araştırmasında, kadın kooperatifi başkanlarının kadın kooperatiflerinin kuruluşunda dış destekçilerine dikkat çekerek, kooperatif öncesinde de meslek sahibi olduklarını, bu işi gönüllülük esasına dayanarak yaptıklarını ifade etmiştir. Kadın kooperatifi çalışanlarının farklı profillerde olduğunu belirtmiştir. Böylelikle gerek eğitim seviyesi gerek gelir seviyesi olarak kadın kooperatifleri çalışanlarının heterojen yapıda olduğu anlaşılmıştır. Kadın kooperatiflerini istedikleri seviyeye getiremediklerini, bu bağlamda dış desteğe olan gereksinimin önemine dikkat çekmişlerdir.

İstanbul ve Bursa ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatifleri ile gerçekleştirilen nicel ve nitel araştırmanın amaçları ve sonuçları değerlendirildiğinde, konuya dair aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1. Kooperatif katılımcıları arasında genç nüfus (18-24) oldukça azdır. Kadın kooperatiflerinin genç nüfusa hitap etmesi genç işsizliğini önleme ve genç kadın girişimcilerin yetenek ve girişkenliğinden yararlanabilmesi adına önemli bir aktif istihdam politikası olacaktır. Bu bağlamda, özellikle üniversitelerdeki girişimcilik derslerine kadın kooperatifi başkanları davet edilerek kooperatifleşme adına bir farkındalık eğitiminin verilmesi ya da kooperatifleşme dersinin müfredata konulması önem arz etmektedir.
2. Katılımcıların birçoğu, SGK hakkından eşi ya da ailesi üzerinden faydalanmaktadır. Kooperatif çalışmaları sonucunda SGK hakkından mahrum kalmaları çalışanların motivasyonunu düşürmektedir. Temel özlük haklarından biri olan SGK kaydından mahrum kalmaları düzenli bir gelir elde etse de kooperatife karşı aidiyet duygularını zedelemektedir. SGK ödemeleri konusunda kadın kooperatifi çalışanları için pozitif ayrımcılığa dayalı yasal düzenlemeler yapılabilir.
3. Kadın kooperatifleri çalışanlarının çoğu ilköğretim ve lise mezunu olup vasıfsız ya da yarı vasıflı işçi konumundadır. Kooperatif sayesinde mesleki eğitim almakta kendi yeteneklerinin farkına varma olanağı elde etmektedir. Bu bağlamda, kadın kooperatiflerinin İŞKUR veya Halk Eğitim Kurumları ile karşılıklı iş birliği yaparak mesleki eğitim vermeleri resmi bir duruma dönüştürülebilir.
4. Kadın kooperatifi çalışanları daha çok bilinmek ve daha çok kadına ulaşmak istediklerini belirtmektedir. Bu bağlamda, İŞKUR ile Kadın kooperatifleri iş birliği içerisine girerek İŞKUR' a kayıtlı işsiz kadınların kadın kooperatiflerine katılımı sağlanabilir.
5. Kadın kooperatiflerinde çalışanlarının çoğunluğunun ilk iş deneyimi olması sebebiyle ilk kez kişisel gelir elde ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. İŞKUR 'a kayıtlı iş deneyimi olmayan işsiz kadınlar için kadın kooperatifleri iş deneyimi kazanmakta bir çözüm yolu olabilir.
6. Kadın kooperatifleri çalışanları arasında ileride işveren olmak isteyen ama yeterli sermayeye sahip olamayan kadınlar için KOSGEB ile kadın kooperatifleri arasında bir iş birliği yapılabilir. Kadın kooperatifleri ortaklarına sermaye bulma konusunda pozitif ayrımcılık uygulanabilir.
7. Kadın kooperatiflerinin kuruluş aşamasında, dış destekçilerin farklılık arz ettiği görülmüştür. Kooperatifleşme sürecinde uygulamada farklılıkların azaltılması anlamında kooperatifleşme sürecini destekleyecek kurumların aynışması sağlanabilir. Çünkü yerel yönetimlerin farklı tutumları kadın kooperatifi çalışanlarını da etkileyerek kooperatife ve çalışmaya karşı yaklaşımlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.
8. Kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir üretim yapabilmesi ve pazarlayabilmesi açısından ücretsizlik danışmanlık hizmeti verilebilir.

9. Kadın kooperatiflerinin gelişebilmesi ve tutunabilmesi adına, yerel yönetimlerin kadın kooperatiflerine bütçelerinden yardım etmesi yönünde yasal düzenlemeler gerçekleştirilebilir.
10. Kadın kooperatifleri çalışanlarına kooperatifçilik ve girişimcilik eğitimi vererek aralarındaki dayanışma duygusu artırılabilir.
11. Kadın kooperatiflerinin ticari işletme olarak görülmemesi sebebiyle banka kanalı ile finansal kaynak bulmada zorlandıkları öğrenilmiştir. Bankalara, kadın kooperatiflerine finansal kaynak sağlamaya yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi adına anlaşmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C., İ., Y., Vural. (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. C. Aktan (Ed.). *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri* içinde. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yay.
- Alpaydın, Yusuf. (2007). Türkiye’ de Eğitim ve Yoksulluk İlişkileri Eğitim. İLEM Yıllık. (3). (49-64).
- Alptekin, D. (2014). Yoksulluk ve Kadın. A. Topçuoğlu, G. Aksan, D. Alptekin (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Örüntüsünde Kadının Yoksulluğu ve Yoksunlukları* (15-33). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Altunışık, R., v.d., (2010): Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yay.
- Arpacıoğlu, Ö. ve M. Yıldırım. (2011). Dünya’da ve Türkiye’ de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2). (60-76).
- Arpacıoğlu, Ö. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Arslan, G. E., (2013). Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(2). (45-52).
- Aydın Günbatır, S. (2019). Eğitimde Araştırma Yöntemleri H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Ed.). *Fenomenolojik Araştırma (Olgu Bilim) Yöntemi* 293-315. Ankara:Pegem Akademi.
- Bahar, H., S., (2015). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları: Konya İli Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, T. Ve Akturan, U. (2017). Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yay.
- Berber, S., E., (2016). *Muş’un Güneyik Köyünde Kadın Yoksulluğu ve Suyu Erişim*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Blaustein, A., I. (2017). *Equal Justice and Economic Opportunity. The American Promise*. Published by Routledge. USA.

- Bilge, O. (2009). Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Bilgin, N. ve Tanıyıcı, Ş. (2008). Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. S.2, s. 136-159.
- Buvinic, M. (1997). Women in Poverty: A New Global Underclass. Foreign Policy. (38-53). <https://www.onlinewomeninpolitics.org/beijing12/womeninpoverty.pdf>. Erişim Tarihi: 1.10.2019.
- Chant, S. (2008). The Feminisation of Poverty and the ‘Feminisation’ of the Anti-Poverty Programmes: Room for Revisin? Journal of Development Studies. Vol.44. No.2 pp.165-197.
- Chen, S., Datt, G., Ravallion, M. (1993). *Is Poverty Increasing in the Developing World?* <http://documents.worldbank.org/curated/en/330881468739513453/pdf/multi0page.pdf>. Erişim Tarihi: 20.01.2018.
- Çalışkan, Şadan. (2007). Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (285-308)
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’ de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 59(2). (89-132).
- Çölgeçen, Y., (2018): Psikiyatrik Sosyal Hizmet ve Hastane-Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Uygulamaları (Manisa İli Örneği), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Yalova.
- Demirtürk, R., B., v.d., (2011). Yoksulluk düzeyinin Modellenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. (30-67).
- Doğan, A., Y. ve Yercan, M. (2015). Türkiye ve AB Ülkelerindeki Kooperatifçilik Mevzuatının Karşılaştırılmalı Analizi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. C.22, S.2, s. 49-58.
- Doğan, E. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M., E., ve H. Tatlı. (2014). *İnsani Gelişme ve Yoksulluk Bağlamında Türkiye’ nin Yeri*. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 28(1). (99-124).
- Döşeyen, A. (2007). Yoksullukla Mücadele Programları Mikro Kredi ve Türkiye Diyarbakır Örneği Başarı Değerlendirmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ecevit, Y., (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 25(4). (83-88).
- Ekiz, D., (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Anı Yayıncılık. 5. Baskı, Ankara.
- Erdoğan, S., ve D. Kutlu. (2014). Dünya’ da ve Türkiye’ de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum Dergisi* 23(2). (63-114).
- Gediklioğlu, G., (2015). Türkiye' de yoksulluk ve yoksullukla mücadele: Biga örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Geray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünya’da ve Türkiye’deki Nicel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. C.41, S.1, s. 427-441.
- Gerşil, G. (2015). *Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. C.22, S.1. s. 159-181.
- Gerşil, G., S. (2016). Çalışma Hayatında Yaşanan Dönüşüm ve Çalışan Yoksulluğu. International Conference on Eurasian Economies 2016. Kaposvár – Hungary. <https://www.avekon.org/proceedings/avekon07.pdf>. Erişim Tarihi: 29.01.2018.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 12(24). (149-184).
- Gürses, D. (2009). İnsani Gelişme ve Türkiye. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(21). (339-350).
- Güzel, S. (2011), Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Azerbaycan Vergi Haberleri Dergisi*. S.8. s. 79–96.
- Gornick, J., ve N. Boeri. (2016). The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty. David Brady and Linda M. Burton (Ed.). Gender and Poverty. (221-246). <https://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199914050.001.0001>. Erişim Tarihi: 1.10.2019.
- Haliscelik, E. (2017). Yükselen Ekonomilerde Büyümeden Yoksullar da Faydalanyor mu? *Karatahta İş Yazıları Dergisi*. 7. (1-42).
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21867>. Erişim Tarihi: 18.01.2018.

<http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2017-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d11671>, Erişim Tarihi: 18.01.2018.

<http://www.turkis.org.tr/aralik-2017-aclik-ve-yoksulluk-siniri-d11671>, 2018 Erişim Tarihi: 20.01.2018.

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Europe_2020_indicators_-_poverty_and_social_exclusion. Erişim Tarihi: 10.05.2018.

<https://www.thebalance.com/federal-poverty-level-definition-guidelines-chart-3305843>, Erişim Tarihi: 11.05.2018

<https://www.healthcare.gov/glossary/federal-poverty-level-FPL/>, Erişim Tarihi: 11.05.2018.

<http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2018

<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/proje-destekleri>, Erişim Tarihi: 25.05.2018.

<http://www.kedv.org.tr>, Erişim Tarihi: 25.05.2018.

http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270, Erişim Tarihi: 25.05.2018.

<https://koop.gtb.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatifcilik-ilkeleri>, Erişim Tarihi: 01.06.2018.

<http://www.gonder.org.tr/?p=6165>, Erişim Tarihi: 08.09.2018, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

<http://koop.gtb.gov.tr/bilgi-bankasi/istatistiki-veriler>, Türkiye Geneli Kooperatif ve Birlik Sayıları 2016 Raporu, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

<http://www.koykoop.org/hakkimizda.aspx>, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

http://www.pankobirlik.com.tr/anasayfa/genel_bilgi_ve_tarihce, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

http://www.merkeztukobirlik.net/sayfalama_51.html, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

<https://koop.gtb.gov.tr/kurumsal/gorevlerimiz/genel-mudurlugumuzun-gorevleri>, Erişim Tarihi: 3.10.2018.

<http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/06/Istanbul.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

<https://www.nufusu.com/il/istanbul-nufusu>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-165068/cografya.html>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

<https://www.nufusu.com/il/bursa-nufusu>, Erişim Tarihi: 14.05.2019.

<http://www.bursa.com.tr/bursanin-cografyasi-iklimi-ve-nufusu>, Erişim Tarihi: 04.04.2019.

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-165066/tarihce.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

<http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-70230/tarihce.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2019.

Kan, A., (2012). Kırsal Alanda Tarım İşletmelerinde Yoksulluk ve Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Konya İli Hadim İlçesi Örneği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana.

Kardam, F., ve İ. Yüksel. (2004). *Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksulluk*. Nüfus Bilimleri Dergisi. 26. (45-72).

Karluk, R. ve U. Ünal. (2017). Geçmişten Geleceğe Türkiye Ekonomisi. *Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk, Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı İlişkisi*. Murat Koyuncu, Hakan Mihci ve Erinç Yeldan (der.). İstanbul: İletişim Yay.

Kartal, N., ve Y., Demirhan. (2014), *Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 15(2). (135-153).

Kaya, Z. (2011). *Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

- Kenyon, S., Lyons, G., Rafferty, J. (2002). *Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility*. Journal of Transport Geography. 10(3). (207-219).
- Kocabaş, Y., Ö. (2003). Türkiye’de Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. C.8, s. 15-24.
- Koçtürk, O., M. (2006). Türkiye’de Kooperatiflerin Vergilendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. C.13, S.2, s 119-136.
- Laderchi, R., C. (2011). Participatory Methods in the Analysis of Poverty: A Critical Review. https://www.researchgate.net/publication/24119586_Participatory_Methods_in_the_Analysis_of_Poverty_A_Critical_Review, Erişim Tarihi: 19.09.2019.
- Marshall, G., (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Metin, B., (2014). *Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen’in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme*. Journal of Yasar University. 9(36). (6261- 6380).
- N. Serinikli, İ., Kumkale, (2012): Türkiye’deki Kooperatif Üst Örgütlerinin (Bölge Birliklerinin) Sorunları Ve Çözüm Önerileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Haziran 2012 Cilt 14 Sayı 1 (269-290).
- Omay, U. (2013). *Toplum ve Çalışma Yaşamında Cinsiyet*, (3. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Sam, N., (2008). *Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı*. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 27(1). (59-70).
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*, Alfred A. Knopf Inc., USA, <http://fs2.american.edu/dfagel/www/Philosophers/Sen/DevelopmentAsFreedomIntroNc h1NEW.pdf>. Erişim Tarihi: 01.02.2018.
- Sicchia, S., R. ve Maclean, H. (2006). Globalization, Povert and Women’s Health, Mapping the Connections. *Canadian Journal of Public Health*. C.97. S.7. s. 69-71.
- Semerci, A. (2015). Türkiye’de Çiftçi Örgütleri: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği. *Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*. C. 12, S.1, s 65-73.
- Serinikli, N. (2016). Kadın Yoksulluğunu Önlemede Girişimciliğin Önemi: Kadın Kooperatifleri ve Mikro Kredi Uygulamaları. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 5, s 598-609. 12.

Sezgin Selçuk, G. (2019). Eğitimde Araştırma Yöntemleri. H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Ed.). Tarama Yöntemi 140-161. Ankara: Pegem Akademi.

Şener, Ü., (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*. C.36. S.4. s. 51-67.

Şengül, R., ve M. Es. (2007). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Gebze Örneği. İCANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül 2007. Ankara.

Şenses, F. (2002). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yay.

Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, (4. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.

Townsend, P., (2010). The Meaning of Poverty. The British Journal of Sociology, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-4446.2009.01241.x>, Erişim Tarihi: 22.09.2019.

Ökten, Z. ve Kale, T., (2009). Türkiye’ de Yoksulluğun Yapısı ve Yoksulluğa Karşı Politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*. 42(3). (59-91).

Özcan, S., E., (2016). Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48. (294-313).

Özdemir, G. ve Başaran, B. (2004). Türkiye’de Kooperatiflerin ILO’nun 193 No’lu Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararı’na Uyum Sorunları. VI. Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi Tokat. s. 478-484.

Öztornacı, B., ve P., Veziroğlu. (2012). Küreselleşme ve Türkiye’ de Kırsal Yoksulluk. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi 5-7 Eylül 2012. Konya. (290-298).

Öztürk, Ş., (2008). Türkiye’ de Yoksulluk Çalışmaları. *Kırsal Yoksulluk*. Nurgün Oktik (der.) İzmir: Yakın Yay.

Tartanoğlu, Ş. (2014). Sosyal Politika. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.). *Sosyal Dışlanma* içinde (270-282). Bursa: Dora Yay.

- Taş, H., Y. ve S. Özcan. (2012). *Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma*. International Conference on Eurasian Economies 2012. Almaty, Kazakhstan, <https://www.avekon.org/papers/544.pdf> . Erişim Tarihi: 18.01.2018.
- Temiz, H., E. (2008). *Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri*. Çalışma ve Toplum Dergisi. 17(2). (61-100).
- Topuz, S., K., ve H. Erkanlı. (2017). Kapasite Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’ de Kadın yoksulluğu ve Kadının Özgürlüğü Meselesi. İstanbul: Kriter Yay.
- Topalhan, T. Ve F. Yeşilkaya (2017). Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*. S.9. s.55-82.
- Topgül, S. (2013). Türkiye’ de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.14. S.1. s. 277-296.
- TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. (2016). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013. 12.05.2018.
- Turak Feymi, P., (2004). *Yoksulluğun Sosyolojik Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Tüylüoğlu, Ş. ve B., Karalı. (2006). İnsani Kalkınma Endeksi ve Türkiye İçin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 12. (53-88).
- Turan, N. (2002). Kooperatif İşletmelerin Ekonomik Ve Toplumsal Kalkınmayı Gerçekleştirmede Başarı Sağlamalarında Etkili Olan Faktörler Ve Bu Faktörlerin Türk Kooperatif İşletmeciler Açısından Ele Alınması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.4, S.2, s. 83-101.
- Uluocak, Ş., ve C. Kutlu. (2011). Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Roller. (1. Baskı). Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Yay.
- Ulutaş, Ç., Ü., (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. S.2. s. 25-40.
- Ünlü, H. ve T. Türk. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 7(14). (92-104).

Yavuzkanat, P., (2013). Türkiye’ de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi.

Yıldız, B., (2013). Dünya’da Ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Tedbirler Ve Türkiye Analizi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel Arabacı, R. (2014). Sosyal Politika. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk içinde (176-202)*. Bursa: Dora Yay.

Zülfikar, B., Ş. (2010). *Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi’nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.

EKLER

EK.1. Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. KOOPERATİF ÇALIŞANLARINA/ORTAKLARINA UYGULANAN YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- 1) Yaşınız?
- 2) Medeni durumunuz?
- 3) Ailenizdeki çocuk sayısı?
- 4) Sosyal güvenceniz var mı? Kimin üzerinden?
- 5) Eğitim düzeyiniz?
- 6) Konut durumunuz?
- 7) Hanenizde kaç kişi yaşıyor?
- 8) Siz dahil hanenizde çalışan sayısı kaçtır?
- 9) Yaşadığınız konut tipi?
- 10) Aylık ortalama hanenizin geliri ne kadar?
- 11) Kooperatiften önce herhangi bir iş başvurunuz oldu mu?
- 12) Kooperatiften önce herhangi bir işte çalıştınız mı? Evet ise hangi işte çalıştınız?
- 13) Kooperatiften önce çalıştığınız işten neden ayrıldınız?
- 14) Kooperatifinizden nasıl haberdar oldunuz?
- 15) Kooperatife çalışmadan önce kişisel gelir durumunuz?
- 16) Çalıştığınız kooperatifte hangi üretimi/hizmeti gerçekleştiriyorsunuz?
- 17) Kaç aydır / yıldır kooperatifte çalışıyorsunuz?
- 18) Kadın kooperatifinde çalışmanız aileniz tarafından nasıl karşılandı?
- 19) Kooperatiften elde ettiğiniz gelirden memnun musunuz?
- 20) Aylık ortalama sizin kişisel geliriniz ne kadar arttı?
- 21) Aylık sizin kişisel harcamanız ne kadar?
- 22) Kooperatifçilik dışında başka gelir getirici bir işte çalışıyor musunuz?
- 23) Kooperatifte çalışmaya başladıktan sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
- 24) Kooperatif kanalı ile size verilen bir eğitime katıldınız mı?
- 25) Kooperatif aktivitelerine düzenli katılıyor musunuz?
- 26) Evinizde bakmanız gereken bakıma muhtaç biri var mı? (Çocuk, hasta)
- 27) İleride işveren/girişimci olarak kendi işyerinizi kurmayı düşünüyor musunuz?
- 28) Kooperatifteki diğer çalışanlarla sosyal ilişkileriniz nasıl?
- 29) Kendinizi yoksul hissediyor musunuz?
- 30) Kooperatifte çalışmaya başladıktan sonra maddi durumunuzun iyileştiği düşünüyor musunuz?
- 31) Kooperatif kazancınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 32) Kooperatifte çalışmaya başladıktan sonra ailenizdeki kararlara katılımınızın arttığını hissettiniz mi?
- 33) Kooperatifte çalışmanız toplumda size gösterilen saygıyı arttırdı mı?
- 34) Kooperatifte çalışmanız çevreniz tarafından nasıl karşılandı?
- 35) Kooperatifinizde geliştirilmesi gereken yönleri sizce var mı ? Tavsiyeleriniz nelerdir?

EK.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

2. KOOPERATİF ÇALIŞANLARINA/ORTAKLARINA UYGULANAN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMLARI

1. Yaşınız?
2. Medeni durumunuz?
3. Çocuğunuz var mı?
4. Sosyal güvenceniz var mı?
5. Eğitim Düzeyiniz?
6. Konut durumunuz?
7. Hanenizde yaşayan kişi sayısı?
8. Siz dahil hanede çalışan kişi sayısı?
9. Yaşadığınız konut tipi?
10. Kooperatif denilince aklınıza ne geliyor?
11. Kooperatife katılım gerekçeniz nedir?
12. Kooperatiften aylık ne kadar gelir elde ediyorsunuz?
13. Kooperatif gelirinizden memnun musunuz?
14. Kooperatif kazancınızın kişisel gelirinizi arttırdığını düşünüyor musunuz?
15. Kooperatif dışında başka bir işte çalışıyor musunuz? Ya da düşünür müsünüz?
16. Kooperatifte çalışmak sizi kendinizi nasıl hissettiriyor?
17. Kooperatif aracılığı ile kişisel gelişim veya mesleki eğitim aldınız mı?
18. Evinizde bakıma muhtaç biri var mı? Hasta, küçük çocuk gibi?
19. Kooperatife katıldıktan sonra işveren olmayı hayal ettiniz mi?
20. Kooperatifteki diğer çalışma arkadaşlarınızın size olumlu bir katkısı oldu mu?
21. Yoksulluk sizce nedir?
22. Kendinizi yoksul hissediyor musunuz?
23. Kooperatife katıldıktan sonra aile ve çevrenizin size bakış açısı hangi yönde değişti?
24. Kooperatifinizde ne olsa daha mutlu olurdunuz? Beklentiniz var mı?

EK.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

3. KADIN KOOPERATİFİ BAŞKANLARINA UYGULANAN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Yaşınız?
2. Medeni durumunuz?
3. Çocuğunuz var mı?
4. Sosyal güvenceniz var mı?
5. Eğitim Düzeyiniz?
6. Konut durumunuz?
7. Hanenizde yaşayan kişi sayısı?
8. Siz dahil hanede çalışan kişi sayısı?
9. Yaşadığınız konut tipi?
10. Kadın Kooperatifinin kuruluş süreci hakkında bilgi verir misiniz?
11. Kadın kooperatifi olarak ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?
12. Kooperatifte çalışma saatleriniz nasıl?
13. Kadın kooperatifi başkanı olarak ortaklarla aranınızı nasıl?
14. Kadın kooperatifindeki çalışanların genel profilleri nasıl? Eğitim düzeyi ve yoksulluk durumları hakkındaki gözlemleriniz neler?
15. Kadın kooperatifi olarak şu anda yaşamakta olduğunuz güncel bir probleminiz var mı?
16. Kooperatif binanızı/atölyenizi nasıl tahsis ettiniz?
17. Belediyeden yardım gördünüz mü? Şu an aktif bir yardım görmeye devam ediyor musunuz?
18. Kadın kooperatifi başkanı olarak siz ve çalışanlar ortalama ne kadar gelir elde ediyorsunuz?
19. Kadın kooperatifi başkanı olarak beklentileriniz/tavsiyeleriniz nelerdir?

EK.4. Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu alışma “Kadın Kooperatiflerinin Kadın Yoksulluğına Etkisi: İstanbul ve Bursa Örneği” başlıklı bir araştırma olup, kadın kooperatiflerinin kadın yoksulluğuna olan etkisini analiz etme amacı taşımaktadır ve sonuçları yayınlarla ortaya konulacaktır. Kadın yoksulluğu ile baş etmede kadın kooperatiflerinin önemine katkı sağlayacağını düşünölmektedir.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllölük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, araştırmacı sizinle görüşme gerçekleştirerek veri toplayacaktır.
- Onayınız durumunda görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır.
- İşminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İştemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler bilgisayar ortamında saklanacak, araştırma sona erdikten sonra imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden Esra Nur KAZAR’a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Esra Nur KAZAR

Adres: Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Cep Tel:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum. (Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK.5. Etik Kurul Raporu

T.C. YALOVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURUL RAPORU

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora talebelerinden Sayın Esranur KAZAR'ın yürütücülüğünü yaptığı "Kadın Kooperatiflerinin Kadın Yoksulluğuna Etkisi: İstanbul ve Bursa Örneği" başlıklı çalışması ve bu çalışma kapsamında ekte yer alan görüşme soruları Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurul tarafından 02.07.2019 tarihinde yapılan toplantıda incelenerek değerlendirilmiştir. Ekte yer alan sorulara verilen cevaplar göz önüne alınarak Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurul tarafından :

(X) Çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur.

() Çalışmanın etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir.

() Çalışma etik açıdan uygun bulunmamıştır.

Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY

(Başkan)

Doç. Dr. Süleyman BERK

Üye

Prof. Dr. Senay YÜRÜR

Üye

Prof. Dr. Kaya BAYRAKTAR

Üye

Doç. Dr. Hacı Yunus TAŞ

Üye

Doç. Dr. Yıldırım TORUN

Üye

Doç. Dr. Recep MAKAS

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İlyas AKYÜZOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Salim SANCAKLI

Üye

Üye

ÖZGEÇMİŞ

Esra Nur KAZAR, 1989 yılında İstanbul’da doğdu. Lise eğitimini Eyüp Lisesi’nin yabancı dil ağırlıklı bölümünde 2007 yılında tamamladı. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde 2007-2011 yılında tamamlayarak mezun oldu. 2011 yılında Albaraka Türk’te bir sene boyunca insan kaynakları ve eğitim-geliştirme departmanlarında çalıştı. 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim dalının Endüstri ilişkileri ve İnsan Kaynakları Tezli Yüksek Lisans programını kazandı. 2014 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı ile Yalova Üniversitesi’nin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları tezli yüksek lisans programından Yalova Üniversitesi İnsan Kaynakları ve Çalışma İlişkileri tezli yüksek lisans programına yatay geçiş yaptı. Yalova Üniversitesi’ndeki tezli yüksek lisans programından “Uluslararası Kuruluşlar Açısından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Türkiye’de Çalışma Hayatına Yansımaları” teziyle mezun oldu. 2016 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalında doktora eğitimine başlamıştır.